

ביאור פסוקי המגילה

על פי חז"ל
ורבותינו הפרשנים

רמת בית שמש

תלמוד תורה
תורני לאומי

בדרכו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

פרק א

(א) וַיְהִי בִימֵי אַחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אַחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֶּלֶךְ מֵהַדּוֹ וְעַד-כּוֹשׁ

פרק א

(א) וַיְהִי בִימֵי אַחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמְּסוּפֵר לְהֵלֵךְ אֶרֶץ בִּימֵי שֵׁל אַחַשְׁוֵרוֹשׁ,¹ הוּא אַחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֶּלֶךְ

שהבבליים מלכו, אבל לאחר שהפרסים כבשו את הממלכה ועם ישראל עבר להיות תחת שלטון פרסי, היה עדיף לעם ישראל להיות תחת שלטון רומי.

בהסבר השם אחשוורוש, כתב ששם זה מראה על דבר דו משמעי. לכאורה, שמו היה אמור להיות ארתחשסתא כשם של כל מלכי פרס (עיין אוצר מפרשי התנ"ך לספר עזרא, אוצר המאמרים, מאמר ב'), אולם היהודים קראו לו אחשוורוש משום שכלפי חוץ יש לשם זה משמעות חיובית, "אחש" פירושו חשוב בארמית ו"ראש" פירושו הראש של הממלכה, אך כלפי פנים היה לשם זה משמעות שלילית בכמה כיוונים: א. אותיות אחשוורוש הם "חש ראש" משום שכל מי שהיה נזכר בו, היה חש בראשו, היות והוא לא היה יודע כיצד להנהיג את ממלכתו. ב. נוטריקון "שחור אש" היות ובימיו היו ישראל במצב של שחרות וקדרות. ג. נוטריקון "אחיו של ראש", כלומר: אחיו של נבוכדנצר שנקרא "ראש", ששניהם נולדו באותו מזל והיו שופכי דמים. ד. מלשון "רש", שבימיו היו מיסים גבוהים ועם ישראל הפך להיות עני, ועל פי עצתו של המן, גם תלמידי החכמים היו חייבים במיסים, על אף שבשאר הממלכות הם היו פטורים מכך. כך, עם ישראל היה יכול כלפי חוץ להראות שהוא מכבד את אחשוורוש בקריאה בשמו, וכלפי פנים היחס אליו היה יחס מבזה. עם ישראל נפל לידי מלך רשע זה משום שהם חיללו את השבת: הם לא סגרו את החנויות שלהם מספיק זמן לפני כניסת שבת (כפי המבואר בנחמיה פרק י"ג).

כמו כן הסביר את הכתוב "בימי אחשוורוש". מרוב צרות שעברו על היהודים, כל יום היה ניכר בפני עצמו. כמו כן "בימי אחשוורוש", הפסוק כביכול אומר שהדברים נעשו בימיו של אחשוורוש אך לא על ידו, משום שה' סובב את הדברים על ידי ניסים נסתרים. הניסים היו נסתרים משום שעם ישראל לא היו ראויים שיעשה להם נס גלוי.

הרמ"א בפירושו מחיר היין כתב שפסוק זה כולו מדבר על האדם, שיש לו חומר וצורה, ויש לו בחירה לעשות טוב או רע, מיום שנולד (הרוד, מלשון הוד) ועד ליום מיתתו (כוש), שהוא מחשיך את הבריות). כך הוא גם הסביר את דבריהם

1. תרגום. בתוספת של התרגום כתוב שיש חמישה מקומות שבהם כתוב "ויהי" לשון צער. "ויהי בימי אמרפל", אז התחיל המלחמות בין המלכים. "ויהי בימי שפוט השופטים", היה רעב. "ויהי בימי אחז", אז עלה רצין מלך ארם לתקוף אותו. רש"י: אחשוורוש היה מלך פרס לאחר כורש. עיין אוצר מפרשי התנ"ך על ספר עזרא באוצר המאמרים, מאמר א', שם הרחבנו בעניין הכרונולוגיה הפרסית. אבן עזרא: אחשוורוש הוא ארתחשסתא המוזכר בספר עזרא ונחמיה. מגילת סתרים: לכאורה "ויהי בימי" נועד להסמיק סיפר זה לסיפור אחר כדרכם של הפסוקים במקרא. אלא שהצרה שסמוכה לפסוק זה היא עצם מלכותו של אחשוורוש על כל כך הרבה מדינות. חז"ל אמרו שה' עשה צדקה עם ישראל שפיזר אותם בין האומות וכך לא יוכל מלך אחד להשמיד אותם, וכאן בגלל שאחשוורוש מלך על כל כך הרבה ארצות, הוא עוד היה עלול חלילה להצליח בכך. מלבי"ם: הכוונה לימים שבהם אחשוורוש עדיין היה מלך מתוקף הדמוקרטיה ולכן הוא אפילו לא נזכר בתואר המלך. כך מוסבר הלשון "ויהי" שהכוונה לאותה תקופה שמלכותו הייתה מוגבלת וגם מובן מדוע כתוב "הוא אחשוורוש", היות וזוהי התקופה שבה הוא עדיין היה נקרא רק אחשוורוש. מהר"ם אלשיך: חז"ל אמרו שהמילה "ויהי" מסמלת על צער. אלא שבדרך כלל הצער נגרם בגלל מי שהוזכר בפסוק (למשל: "ויהי בימי אחז") ואילו כאן הצרה נגרמה מהמן והפסוק הזכיר את המילה "ויהי" בהקשר של אחשוורוש. אלא שאחשוורוש בתחילה מלך על מאתיים ארבעים מדינות, וכאשר הוא ביטל את עבודת בית המקדש, ירדו ממנו מאה ושלוש עשרה מדינות. מכאן, שאחשוורוש עצמו רצה להרע לעם ישראל ועיקר הגזירה באה ממנו ולא מהמן.

בילקוט מעם לועז הקשה: מדוע השתמש הכתוב בלשון "ויהי" שהוא לשון צער? הרי ה' עשה לעם ישראל טובה בכך שהגלה אותם לבבל במקום להגלות אותם למלכות רומי, וזאת משום שהוא ראה שעם ישראל לא יוכל לעמוד בגזירות הקשות של מלכות רומי, ובכל היו אנשים טובים יותר? ותירץ: שמלכות בבל הייתה נוחה יותר ממלכות רומי רק כל עוד

שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה: (ב) בַּיָּמִים הָהֵם כָּשַׁבַת | הַמֶּלֶךְ

מֵהֵדוּ וְעַד פֹּיֵשׁ זֶהוּ אַחַשְׁוֵרוּשׁ שְׁמוֹלֵךְ מֵהוֹדוּ וְעַד כּוֹשׁ,² שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה

גם הסביר את מדרש חז"ל שה' נטל מאחשוורוש חצי מהמדינות לאחר שהוא ביטל את בנין בית המקדש. הרי אם ה' נטל חצי ממאתיים חמישים ושתיים מדינות שמלך עליהם בתחילה, היה צריך אחשוורוש למלוך על מאה עשרים ושש מדינות? אלא המלכות שלו על פרס ומדי הייתה בתוקף ירושת המלכות לעומת שאר המדינות שהוא מלך עליהם מעצמו ולאחר שהוא ביטל את עבודת בית המקדש, ה' לקח חצי מהם. אולם הגמרא חולקת על מדרש וסוברת שגם כאשר הוא מלך על מאה עשרים ושבע מדינות, הוא מלך על העולם כולו.

מהר"ם אלשיך הסביר את מדרש חז"ל שהיו חמישה שנאמר עליהם "הוא" לרעה. נמרוד, עשו, דתן ואבירם, אחז ואחשוורוש. כנגדם נאמר לגבי חמישה "הוא" לטובה: אברהם, אהרון ומשה, דוד, חזקיה ועזרא. ישנם חמישה עיקרים שבהם תלוי קיום ישראל: האמונה בה' אותו נמרוד ניסה למנוע ולעומתו אברהם הנחיל את האמונה ואפילו התעמת עם נמרוד. עשו התחיל לבטל ברית מילה מצאצאיו של אברהם ולעומו משה ואהרון מלו את בני ישראל. דתן ואבירם מאסו בארץ חמדה וכנגדם קם דוד שהנחיל את אהבת הארץ באומרו "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'". אחז ביטל את התורה ואילו חזקיה וידא שכל בני ישראל ילמדו תורה. אחשוורוש ביטל את בנין בית המקדש ולעומתו בנה עזרא את בית המקדש (או לפחות עשה רבות למען בנייתו). הסבר נוסף כתב על פי חז"ל שצלע זו נכתבה על מנת שלא נחשוב שהצלה הייתה בזכות אסתר המלכה "אחות לנו בבית המלך", שהרי אחשוורוש הוא אותו אדם שהרג את אשתו בגל אוהבו, כל שכן שלא יהרוג את אוהבו (המך) בגלל אשתו, אלא שנעשה נס לעם ישראל ואחשוורוש שמע בקול אסתר והרג את המן.

מעם לועז: הודו זו ארץ הודו של היום, וכוש היא ארץ סין, ואחשוורוש מלך מתחילת העולם ועד סופו, ולכן הכתוב ציין שתי מדינות הקרובות זו אל זו. "המולך" מראה שאחשוורוש לא היה ראוי למלוכה מצד עצמו, והוא מונה למלך משום שה' רצה להעניש את עם ישראל על ידו. כמו כן כתב שני הסברים לגבי מי היה אחשוורוש: בנו של כורש ונכדו של דריוש, או מלך שכבש את המלכות מאת צאצאיו של כורש בזכות עושרו וחוזקו הרב. בהסבר שנאתו של אחשוורוש לעם ישראל כתב שהדבר נבע מחששו שמא יהיה יהודי שישלוט

של מרים ואהרון שמשה לקח אישה כושית, דנייהו שהיא נעדרת ממנו. המחלוקת בין רב לשמואל האם הוא מלך מתחילת העולם ועד סופו או שמא מלך רק בשתי מדינות סמוכות זו לזו בנויה גם כן על עניין זה. האדם נקרא עולם קטן, ולכן שליטתו של האדם מתחילת חייו ועד סופו נקרא עולם שלם, ומצד שני זו תקופה קצרה מאוד של האדם לשלוט על חיו, ולכן בעצם רב ושמואל לא באמת נחלקו ביניהם, אלא יש בדבר שתי נקודות הסתכלות על שליטתו של האדם. אולם, אחשוורוש שהיה מלך גוי היה יכול לשלוט רק עד סוף חייו, ואילו על שלמה מלך ישראל נאמר שהוא שולט מתפסח ועד עזה היות והוא שולט גם על עולם הבא.

2. אבן עזרא וכתב שיתכן שהיה עוד מלך בשם אחשוורוש שמלך על ארצות נוספות. עיין אוצר המאמרים, מאמר א', לגבי הזיהוי של אחשוורוש. תרגום: זהו אחשוורוש שבימיו התבטלה עבודת המקדש. וכתב שבגלל שושתי מנעה את בניין בית המקדש, נגזר עליה למות, ועל אחשוורוש נגזר שיתקצרו ימיו ושמלכותו תתפורר, אך הוא מלך בסך הכל על מאה עשרים ושבע מדינות ממזרח הודו ועד למערב כוש, ומלך דווקא על מספר הארצות הללו כנגד מאה עשרים ושבע שנותיה של שרה אימנו. רש"י: זהו אחשוורוש שהיה ברשעותו מתחילה ועד סוף, וכשם שמלך יכול למלוך בקלות על שתי מדינות הסמוכות זו לזו, כך יכל אחשוורוש למלוך על ממלכה גדולה שכלה מאה עשרים ושבע מדינות. ראשון לציון: ההדגשה "הוא אחשוורוש" נועדה להדגיש שהצרה באה מאת אחשוורוש, וההצלה שבאה בעקבותיה הייתה רק מאת ה'. גם דברי חז"ל שאחשוורוש מלך על מאה עשרים ושבע מדינות כנגד שנותיה של שרה נועדו לומר שכל הסיבה למלכות אחשוורוש הייתה כדי להרע לישראל והסיבה שמלך דווקא על מספר זה מדינות הוא כדי שעם ישראל יזכור את שרה אימנו וכך יהיה להם זיכרון טוב והם ייושעו. מגילת סתרים: למרות שמלכותו של אחשוורוש צומצמה, עדיין היו כל ישראל נתונים תחת ממלכתו ולכן עדיין היו בסכנה. זו גם הסיבה שעלתה בראשו המחשבה להשמיד את ישראל, היות וראה שכל ישראל נשאר תחת ממשלתו. רינת יצחק: ניתן לתלות את מלכותו של אחשוורוש על פרס ומדי בהיותו בן של מלך. אבל מלכותו על שאר העולם, מהודו ועד כוש, נבע מכך שהוא הצליח להתגבר על המלכים האחרים ולמלוך במקומם. כך

אַחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה: (א) בְּשַׁנַּת

אחשוורוש מלך על מאה עשרים ושמונה מדינות³: (ב) בַּיָּמִים הָהֵם בתקופת מלכותו של אחשוורוש,⁴ בְּשַׁבַּת הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ כשאר אחשוורוש הצליח לייצב את שלטונו (לאחר שהופסקו המלחמות בכיבוש הודו וכוש),⁵ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה כסא

להתייעץ כיצד להחטיא את ישראל ולהביא להשמדתם. לכן, על אף שהוא היה צריך לכאורה להיות עצוב על צמצום שלטונו, הוא שמח על ההזדמנות שחשב שנקרתה בדרכו להשמיד את ישראל, והוא מצא את שושן שבה תשרה הטומאה כדי שתהיה משקל נגד לקדושה ששורה בירושלים. מהר"ם אלשיך: הכוונה היא שלאחר שאחשוורוש איבד את מאה ושלש עשרה המדינות כתוצאה מביטול בנין בית המקדש, הוא עשה משתה והראה בכך שהוא איננו עצוב על איבוד שלטונו על המדינות הללו, היות והוא היה בטוח ששלטונו יתקיים על שאר המדינות שלו. לכן כתוב "ושרי המדינות לפניו", עצם זה שהשרים היו לפניו הראה לאחשוורוש שאר המדינות נאמנות לו והוא לא יאבד שם את שלטונו ולכן הוא עשה משתה להראות את שמחתו.

5. אבן עזרא ובאופן דומה כתב רש"י שהכוונה לאחר שהתקיימה המלכות בידו. תרגום: הכוונה שאחשוורוש רצה לשבת על כסאו של שלמה, שנלקח על ידי שישק מלך מצרים וסנחריב לקח את הכסא ממנו. לאחר מכן חזקיה מלך יהודה החזיר את הכסא לירושלים, ושוב נלקח הכסא על ידי פרעה נכו ממנו לקח נבוכדנצר את הכסא. כורש לקח את הכסא מבבל והביאו לעילם ואחשוורוש רצה לשבת עליו ולא התליח לשבת עליו, והוא הזמין בעלי מקצוע שיכינו כסא כזה והם לא הצליחו, ולכן הם הכינו כסא פחות טוב, אותו בנו במשך שנתיים ובשנה השלישית ישב אחשוורוש על כסא זה. מלבי"ם: אחשוורוש ישב על כסא מלכותו ולא על כסאות המלכים הקודמים ובוהו רצה לנתק את עצמו ממשולת המלכים הקודמת ולהראות שהוא השתלט על המלוכה באופן דיקטטורי. לכן גם שינה את עיר הבירה. רמ"א: "בימים ההם" - כשמתחילים ימי הנערות והאדם מתבונן שהוא השולט על העולם, כלומר: על עצמו.

מעם לועז: "כשבת", הדבר רק נראה לאחשוורוש שהוא יושב על כסא ממלכתו, אבל ישיבתו על הכסא לא הייתה שלמה. אחשוורוש חשב שלאחר שעברו שלוש שנים מתחילת שלטונו, עם ישראל כבר לא ייגאל, משום שהנביא אמר להם שהם יגאלו לאחר שבעים שנה, והוא לא ידע שהוא טעה

אחריו. החוזים בכוכבים אמרו לו שבעתיד יהיה יהודי שימלוך במקומו, והוא חשב שהחלפת השלטון תהיה על ידי מלחמה של היהודים בו, והוא לא ידע שהכוונה שבנו דריוש שיהיה יהודי ימלוך במקומו. אולם, עיין אוצר מפרשי התנ"ך לספר עזרא, אוצר המאמרים, מאמר ב', שם דנו בשאלה האם דריוש בן אחשוורוש היה יהודי או לא.

3. תרגום. הרמ"א במחיר היין: מדינה מלשון ריב ומדון. בכל אחד משנותיו של האדם יש לו מריבה עם יצר הרע (והדבר נלמד מכך שהכתוב מנה מאה עשרים ושבע מדינות לאחשוורוש כנגד שנותיה של שרה אימנו). מעם לועז: אחשוורוש מלך על כל העולם, והכתוב מנה רק את המדינות שהוא כבש בעצמו, אך היו מדינות נוספות שהוא קיבל בירושה מאביו. כמו כן כתב שיש אומרים שתבחילה כבש שבע מדינות שהיו חזקות כמו עשרים מדינות אחרות, ולאחר מכן הוא כבש עשרים מדינות שהיו חזקות כמו מאה מדינות רגילות. בהסבר נוסף כתב שבתחילה לקח אחשוורוש את החיילים של שבע המדינות הראשונות שהוא כבש, ונלחם איתם נגד עשרים מדינות נוספות, ולאחר מכן הוא לקח את החיילים של עשרים המדינות הנוספות, ונלחם נגד מאה המדינות. בסוף דבריו כתב שחצי מהממלכה של אחשוורוש מרדה באחשוורוש, והוא נשאר רק עם מאה עשרים ושבע מדינות, או שהכתוב מנה רק את המדינות החזקות, אך היו עוד הרבה מאוד מדינות שהיו תחת שלטונו.

אחשוורוש חטא בכמה דברים: א. לא הכיר בה'. ב. השבית את בניין בית המקדש (לפי המעם לועז, אחשוורוש הוא שביטל את בניין בית המקדש ולא כורש. הדבר סותר את דברי חז"ל בגמרא במסכת ראש השנה ד,א וכן את פשט הפסוקים בספר עזרא).

4. אבן עזרא. ראשון לציון: לאחר שעברו שנתיים ממלכותו וכבר התיישרה דעתו שבני ישראל לא ייגאלו היות ולפי חישוביו עברו שבעים השנים עליהם ירמיהו ניבא שיעברו שנות מלכותו. מגילת סתרים: לאחר שקטנה ממלכתו של אחשוורוש ועדיין נשארו תחת שלטונו כל בני ישראל, עשה אחשוורוש משתה לכל השרים ששלטו על בני ישראל כדי

שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוֹ עֵשָׂה מִשְׁתָּה לְכָל־שָׂרָיו וְעַבְדָּיו חֵיל | פָּרָס

מלכותו של אחשוורוש הייתה בעיר שושן שהייתה עיר הבירה של מלכות פרס⁶: (א) בַּשָּׁנָה שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוֹ בשנה השלישית למלכותו של אחשוורוש⁷, עֵשָׂה מִשְׁתָּה לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אחשוורוש עשה משתה לכל השרים והעבדים שלו⁸, חֵיל פָּרָס וּמְדֵי החשובים שבשרים

בכלי המקדש. ותירץ, שאם באמת היו בלשצר או אחשוורוש צודקים בחשבונם ובאמת היו עוברים שבעים שנות גלות בבל, כלי המקדש היו יוצאים לחולין על ידי ייאושם של בני ישראל ולכן לא היו נענשים על שימושם. דרך נוספת לבאר כתב על פי דברי המקנה והאגרות משה שהכלים לא יצאו לחולין מדין "ובאו פריצים" משום שהייתה נבואה שהם עתידים לחזור לבית המקדש השני. אולם, אם באמת היו עוברים שבעים השנים והנבואה חלילה לא הייתה מתקיימת, אזי הכלים היו יוצאים לחולין מדין "ובאו פריצים" וממילא אחשוורוש ובלשצר לא היו נענשים על השימוש בהם. באופן זה הסביר המקנה מדוע נענש אחשוורוש על השימוש בכלים ולא נענש על השימוש בבגדי הכהן הגדול וכתב ליישב על פי המחלוקת בין תוספות לבין הרמב"ן האם בבגדי כהונה יש קדושת דמים או שיש בהם קדושת הגוף. לשיטת הרמב"ן שיש בהם רק קדושת דמים, אם כן יצאו לחולין כשמעלו בהם וממילא מובן מדוע אחשוורוש לא נענש על לבישתם. בסוף דבריו הוסיף שאפילו לשיטת הרמב"ן הסובר שהדין של חילול כלי המקדש נאמר גם על גויים (בניגוד לשיטת הרז"ה שהדין נאמר רק על פריצי ישראל), הרי שהיה אסור לבלשצר ולאחשוורוש להשתמש בכלים, משום שהם היו עתידים לחזור לישראל והם היו עתידים לחזור לקדושתם. עיין אוצר המאמרים שם הרחבנו בנושא.

בהמשך דבריו דן בגמרא בנדרים (סב,א) האומרת שבלשצר נענש בגלל שהוא השתמש בכלים - הרי לכאורה הכלים יצאו לחולין, ואם כן מדוע נענש בלשצר? בשיטה מקובצת כתוב שהכלים יצאו לחולין רק לישראל אבל לא לפריצים עצמם. אולם, עדיין קשה: הרי הכלים נחשבים כחולין ומדוע שהם ייענשו, ועוד שאחשוורוש עצמו לא היה מהפריצים שלקחו את כלי המקדש ולכן הם אמורים להיות כלי חולין עבורו גם לפי השיטה מקובצת? על כך ענה: א. הגמרא בנדרים על כלים שקדושים בקדושת דמים ולא בקדושת הגוף. ב. הגמרא שם נאמרה אליבא דר' מאיר הסובר שהקדש במזיד מתחלל, ולא נאמרה לפי שיטת חכמים שנפסקה להלכה. ג. הגמרא בנדרים סוברת שהכלים יצאו לחולין על ידי ייאוש הגובר, אך איננו פוסקים כך.

בחשבוננו או שכאשר עם ישראל יחזור בתשובה הוא יגאל. כמו כן הביא את המדרש שאחשוורוש ישבעל כסאו של שלמה משום שהוא מלך על כל העולם (מה שלא עלה בידי נבוכדנצר היות והוא לא מלך על כל העולם).

6. כל משמע מהתרגום. אולם אבן עזרא פירש שהכוונה לארמון שהייתה במדינת עילם. לאורך המגילה, כאשר כתוב שושן, הכוונה למדינה שהייתה קרובה אל עילם שרוב תושביה היו מישראל.

7. תרגום. רד"ק בפירושו לירמיהו מ,ב כתב שדרך הכתוב לכתוב לשון סמיכות ("בשנת") לפני שכתוב מספר.

8. אבן עזרא כתב שלוש סיבות לעשיית המשתה. הראשונה היא שיטת חז"ל שהמשתה נועד לחגוג שבערו שבעים שנה מאז שבני ישראל גלו ובכל זאת הם לא נגאלו, ומכאן הסיק אחשוורוש שעם ישראל לא יגאל עוד. הסיבה השנייה שכתב היא שהוא חגג את נצחונותיו במלחמות. הסיבה השלישית עליה כתב שהיא הסיבה הנכונה היא שהוא התחתן עכשיו עם ושתי. יש לציין שהסיבה השלישית סותרת את חז"ל לא רק בנתינת הסיבה לחגיגתו של אחשוורוש, אלא גם לתאריך חתונתו של אחשוורוש עם ושתי, שהרי לפי חז"ל אחשוורוש קיבל את המלוכה רק בגלל שהוא התחתן עם ושתי. תרגום הסביר את המשתה כחגיגת ניצחון במלחמותיו או שהוא עשה יום חג ביום העבודה הזרה שלו והוא הזמין למשתה את כל מאה עשרים ושבע השליטים במדינות מלכותו לחגוג איתו, ושם הוא הוציא את כלי בית המקדש. הרמ"א: הכוונה שהוא עשה משתה לכל האיברים שלו. יש איברים במדרגה של שרים ויש במדרגה של פרתמים. אחשוורוש סיפק את תאוותיו של כל אחד מאיבריו.

הגמרא במגילה יא,ב כתבה שבלשצר טעה וחישב שבערו שבעים שנות גלות בבל המוזכרים בדברי הנבואה של ירמיהו, ואז הוציא את כלי המקדש ונענש על כך, ואחשוורוש חשב שהוא הבין את הטעות בחישובו של בלשצר, ולכן כשעברו שבעים השנים לפי חישובו הוא, הוא הוציא את כלי המקדש ונענש. בספר חבצלת השרון הקשה: מדוע נענשו בלשצר ואחשוורוש רק בגלל שהם טעו בחשבון? הרי גם אם לא היו טועים בחשבון היו צריכים לכאורה להיענש על עצם השימוש

וּמְדֵי הַפְּרָתָמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת לְפָנָיו: (ד) בְּהִרְאֹתוֹ אֶת-עֶשֶׂר
כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת-יְקָר תַּפְאָרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׂמוֹנִים

של ארצות פרס ומדי,⁹ הַפְּרָתָמִים צאצאי המלוכה,¹⁰ וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת לְפָנָיו וכן הזמין
אחשוורוש את שרי המדינות שיעמדו לפניו ויחגגו איתו¹¹: (ד) בְּהִרְאֹתוֹ אֶת עֶשֶׂר כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ אחשוורוש הראה במשתה את העושר הרב שהיה בממלכתו, הוא הראה את הממון
הרב שהיה ברשותו,¹² וְאֶת יְקָר תַּפְאָרֶת גְּדוּלָּתוֹ וכן הראה אחשוורוש במשתה את הכבוד
הרב שהיה לו בכך שהיו לו שרים רבים וחשובים,¹³ יָמִים רַבִּים שְׂמוֹנִים וּמֵאֵת יוֹם המשתה

השאלה מדוע כתוב "בהראותו" ולא "ויראם". מלבי"ם: כאשר
המלך שולט מתוקף דמוקרטיה, אוצרות המדינה שייכים לעם
כולו. אולם, אחשוורוש רצה להראות שהעושר שייך רק לו
ושהוא שליט מתוקף דיקטטורה ולכן הראה לכל העמים
האחרים את אוצרות הממלכה כאילו היו שלו. מהר"ם אלשיך:
אחשוורוש הראה את עושרו כדי שהשרים ותושבי המדינות
יהיו יראים מפניו. מעם לועז: אחשוורוש הסתיר את הפגמים
של שלטונו על ידי המשתה. המשתה נועד כדי להתחנף אל
העם והוא הוציא את כלי המקד, את בגדי הכהונה ואת הכסף
שכורש ייעד לבניית בית המקדש. כאשר עם ישראל ראה את
השימוש בכלי הקודש במשתה, הוא נעמנע מלהשתתף בו,
ולכן אחשוורוש עשה משתה מיוחד לעם ישראל. כמו כן כתב
שאחשוורוש לא הראה במשתה את הממון שלו (אם כי הראה
זאת אחרי כן), אלא הכוונה הייתה שעל ידי המשתה עצמו,
יבינו כולם את עושרו הרב.

13. ראשון לציון. בגמרא במסכת מגילה (יב,א) כתוב
שהכוונה שאחשוורוש לבש את בגדי הכהונה. עיין לעיל
בהערות לביאורנו לפסוק ג' שם הסברנו מדוע אחשוורוש לא
נענש על לבישת בגדי הכהונה. חבצלת השרון הסביר את
דבריו של רש"י שמדובר על בגדי כהן גדול ולא על בגדי כהן
הדיוט, משום שכתוב על בגדי הכהן הגדול "לכבוד
ולתפארת". למרות שכתוב כך גם על בגדי הכהן ההדיוט,
"לכבוד ולתפארת" שנאמר בכהן הדיוט נאמרו על עבודתו,
שהבגדים גורמים לכך שהוא יכול לעבוד במקדש, בעוד
שלכהן הגדול יש חיוב ללבוש את הבגדים מצד היותם "לכבוד
ולתפארת". מלבי"ם: הכתוב מתאר את האופן שבו הראה
אחשוורוש את האוצרות, שכלל שעבר זמן רב יותר מהמלכתו,
הוא אסף אוצרות רבים יותר.

9. תרגום.

10. אכן עזרא. כמו כן כתב בדבריו שאיננו יודעים אם זו
מילה עברית או פרסית. רש"י: הכוונה לשליטים והכתוב מציין
סוגים שונים של שליטים.

11. תרגום. ראשון לציון: רק השרים החשובים עמדו לפניו,
למרות שהשרים האחרים הוזמנו גם הם. בפירושו השני כתב
שהעבדים מסודרים בפסוק לפי סדר חשיבותם, ואפילו עבד
של אחשוורוש חשוב יותר משליט על אחת המדינות האחרות,
והכתוב הדגיש שהמשתה נעשה לפניו היות ומשתה שנערך
לפני המלך חשוב לעין ערוך ממשתה שנעשה שלא לפני
המלך. מגילת סתרים: לכאורה המילה "לפניו" מיותרת, שהרי
ברור שהם עמדו לפניו, ולכן כתב שהאותו' של המילה "ושרי"
בעצם מציינת את אחת הסיבות למשתה, שרי המדינות עמדו
לפניו והסכימו לעצתו להשמיד את עם ישראל. מלבי"ם: על
ידי סדר הושבת העומדים לפניו, שהושיב את החיילים
והמשרתים שלו שעזרו לו לכבוש את הממלכות ורק לאחר
מכן הושיב את השרים שהיו עמו בתחילת שלטונו, הוא הראה
את חשיבותו שמה שגרם לו לשלוט הוא הכיבוש והמלחמות
שעשה, וכך הוא תפס את השלטון בכח, ולא האופן הדמוקרטי
שבו תפס את השלטון בתחילת שנות מלכותו.

מעם לועז: בתחילת שלטונו, אחשוורוש השפיל את השרים
השונים כדי שהם לא ישתלטו על ממלכתו. רק לאחר שהרגיש
בטוח בעצמו התחיל לקרב אותם חזרה, ולכן גם הזמין אותם
למשתה, ונהג בפניהם בענוה יתירה.

12. ראשון לציון. מגילת סתרים: הכוונה איננה לאחשוורוש
שהראה את עושרו לאחרים, אלא שמשמים הראו לאחשוורוש
שהעושר והכבוד ימשכו אצלו לימים רבים. בכך ענה על

ומאת יום: (ה) ובמלואת | הימים האלה עשה המלך

נערך במשך ימים רבים: מאה ושמונים יום¹⁴: (ה) ובמלואת הימים האלה כאשר הסתיימו

היה יכול להזמין את כולם אליו בבת אחת, אלא הוא חילק את ממלכתו לשמונה עשר חלקים, ובכל פעם הזמין שבע מדינות, וכל משתה ארך שבעה ימים, ובשלושת הימים הנותרים הראה את עושרו. בסוף דבריו הביא את השיטה האומרת שתושבי שושן הזומנו למשתה נפרד שארך שבעה ימים.

בדבר תכנון המשתה ועריכת המשתה דווקא במשך מאה ושמונים יום, כתב כמה טעמים: א. אחשוורוש איבד חלק ממדינות מלכותו, משום שבתחילה הוא מלך על מאתיים שלושים ושתיים מדינות, ומאה וחמש מדינות עזבו את ממלכתו (כפי שראינו לעיל), ולכן בתחילה ערך משתה שנמשך מאה עשרים ושבעה ימים, יום אחד לכל מדינה במלכותו, ולאחר מכן ערך משתה של חמישים ושלושה ימים כנגד חצי מהמדינות שעזבו אותו, כדי שהוא יוכל להראות להם את עושרו. ב. שכתב הוא שאחשוורוש בתחילה רצה לערוך את המשתה שהוא רצה לחגוג את שבעים השנה שעברו לגלות בבל ועם ישראל לא נגאל בסופם. אלא לאחר מכן עלה בליבו ספק שייתכן שצריך למנות את שבעים השנים מתשרי ולא מניסן, ולכן הוא ערך את המשתה במשך חצי שנה, מניסן ועד תשרי, ולאחר שראה שגם אז עם ישראל לא נגאל, ערך עוד משתה של שבעה ימים כדי לחגוג את העובדה שעם ישראל לא נגאל גם אם מונים את השנים מתשרי (כמו שאומות העולם מונים). ג. לפי חישוב כלי המקדש שאיתם השתמש אחשוורוש, יוצא שהיו מאה ושמונים כלים. ד. זהו מספר הימים שהוא היה צריך על מנת להראות את עושרו. ה. לכל אחד משרי המדינות עשה משתה יום אחד, ועוד חמישים ושלושה ימים לשרים שהיו ממונים לשרת אותו בכל שבוע (אם מחלקים את השניה לשבועות, יוצא קרוב לחמישים ושלוש). ה. שנת הפרסיים הינה שלוש מאות ושישים יום, ואחשוורוש עשה את המשתה לאורך חצי שנה פרסית.

בהסבר "לכל העם הנמצאים בשושן" כתב שהכוונה היא שהיו יהודים שלא יצאו משושן (בניגוד לדברי מרדכי), ואחשוורוש הביא אותם אל המשתה, ולכן הם נענשו בגזירתו של המן. היהודים טעו וחשבו שיש מצווה להשתתף במשתה לכבודו של המלך אחשוורוש. כמו כן הביא דעה שהיהודים אכלו אוכל כשר במשתה, אלא היה אסור להם להשתתף משום שהמשתה היה חתונה של אחשוורוש עם ושת, ואסור

14. ראשון לציון וכתב שיש להקשות על לשון הפסוק מדוע כתוב מצד אחד שהמשתה נערך במשך "ימים רבים" ומצד שני הוא נערך במשך מאה ושמונים יום, וכתב שמי שהיה במשתה לא ידע בדיוק כמה ימים הוא נמשך, אבל מרדכי ידע ברוח הקודש או על ידי ידיעה אחרת ולכן הוא כתב את אורכו המדויק של המשתה. תרגום: עקב הקושי בפסוק, הסביר אחרת וכתב שצריך לקרוא את הפסוק כך: "בהראותו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים", כלומר: את העושר הוא הראה במשך ימים רבים, וחזן מזה הוא גם עשה משתה במשך מאה ושמונים יום. גם במגילת סתרים כתב באופן דומה לתרגום שהמילים "ימים רבים" צמודים לנאמר לפני כן, וכתב שהכוונה שמשמים הראו לאחשוורוש שעושרו וכבודו יימשכו לאורך שנים (ימים מלשון שנים), ולכן אחשוורוש עשה את המשתה לאורך מאה ושמונים יום כדי שהמזלות שהראו לו שהוא עתיד להיות עשיר ומכובד לאורך שנים ישמשו כשמים באותם ימים. מלבי"ם: המשתה נערך במשך מאה ושמונים יום היות וזה פרק הזמן שאחשוורוש היה צריך כדי להראות את האוצרות הרבים שלו. מהר"ם אלשיך: הכתוב מדגיש את מספר הימים של המשתה היות ואחשוורוש הראה להם בכל יום דברים חדשים בעושרו, והדבר מראה על גדולתו ועושרו, שהרי קשה הדבר להראות לאנשים מכובדים בכל יום דברים חדשים שיפלאו אותם. רמ"א: מאה ושמונים יום הם חצי מהמזלות (שהאופק מבדיל ביניהם). אחשוורוש רצה להראות שהדבר החשוב בחיים הם התענוגות של עולם הזה. לכן הוא גם היה מתחבר לכולם, לגדולים ולקטנים, בניגוד לחכמי ירושלים שלא היו יושבים בסעודה עד שהיו יודעים מי יושב איתם.

מעם לועז: בכל יום ויום היה מראה אחשוורוש לאורחיו דבר חדש, ומשום כך כתוב "יום" בלשון יחיד וגם כדי לומר לנו שכל ההוצאות הרבות שהיו במשתה לא היו חשובות בעיני אחשוורוש אלא כהוצאות של יום אחד בלבד. פירוש נוסף שכתב הוא שבכל יום מימי המשתה הוציא אחשוורוש הוצאות של משתה שהיה אורך מאה ושמונים יום. כמו כן כתב שהמשתה נערך דווקא בימי הקיץ הארוכים, וככל שהיום ארוך יותר יש צורך להאכיל את האורחים באוכל רב יותר, היות ואין זה ראוי להשאיר את האורחים ביום בלי אוכל. בנוסף כתב שלפני המשתה הארוך, עשה אחשוורוש משתה של חמישה ימים. כמו כן הביא שיטה האומרת שאחשוורוש לא

לְכָל־הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה לְמַגְדוֹל וְעַד־קָטָן מִשְׁתָּה מִשְׁתָּה שְׁבַעַת יָמִים בַּחֲצַר גִּנַּת בֵּיתֵן הַמֶּלֶךְ: (1) חוֹר | פְּרָפֶס וּתְכֻלַּת

מאה ושמונים הימים של המשתה הראשון שעשה אחשוורוש,¹⁵ עֲשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה לְמַגְדוֹל וְעַד קָטָן מִשְׁתָּה שְׁבַעַת יָמִים אחשוורוש המלך עשה משתה נוסף לעם שהיה בשושן הבירה, כולם הוזמנו מגדול ועד קטן, והמשתה נערך במשך שבעה ימים,¹⁶ בַּחֲצַר גִּנַּת בֵּיתֵן הַמֶּלֶךְ המשתה נערך בחצר שהייתה בגינה שליד ביתו של

ישראל הקטנים יוזמנו. "למגדול" נועד להבליט שכל אדם נחשב לקטן ביחס אל המלך, כיוון שהאות מ' ממעטת את הגדולה של האדם המוזמן ביחס למלך. מגילת סתרים: מטרת אחשוורוש הייתה להחטיא את בני ישראל ולכן כתוב "העם", דהיינו עם ישראל. על ידי החטאת הגדולים, הוא קיווה שגם הקטנים יימשכו אחריהם ויחטאו ולכן כתוב "למגדול ועד קטן". כאשר כתוב במגילה "המלך" הכוונה לה', וה' יתברך השכיח את שכינתו בעיר שושן כדי שבני ישראל לא יחטאו. אכן עזרא: כתב על המילה "נמצאים" שהיא מלשון זרה. כמו כן חזר על פירושו שהכוונה לעם שנמצאים בארמון (כך פירש לעיל בפסוק ב' את שושן הבירה). ר"י נחמיאש: בכלל העם כלולים גם אנשים מישראל שהשתתפו בסעודה אפילו בשבת (היות והסעודה נערכה שבעה ימים), ועל כן הם התחייבו כליה.

רינת יצחק: יש מחלוקת בין המדרש והתרגום כאן שסוברים שמרדכי לא השתתף במשתה, לבין רש"י שפירש את הגמרא האומרת "לעשות כרצון איש ואיש – מרדכי והמן", שהם היו שרי המשקים בסעודה ומדבריו משמע שמרדכי אכן השתתף במשתה.

מעם לועז: אחשוורוש הזמין את היהודים לסעודה כדי להכשילם באכילת בישולי גוים. ההוצאה שאחשוורוש הוציא במשתה קצר זה עולה להוצאה שהוא הוציא בכל המשתה הארוך של מאה ושמונים יום שהוא עשה לפני כן. מרדכי גזר על היהודים שלא להשתתף בסעודה זו, משום שהדין הוא שגם מי שלא מקפיד על פת גוים במשך כל השנה, עליו ליהרהר מכך בעשרת ימי תשובה, והמשתה השני חל בעשרת ימי תשובה (ראה לעיל בהערות לפסוק הקודם שהסברנו לפי שיטתו שיתכן שאכלו מאכלים כשרים לגמרי, ובכל זאת חטאו). אנשי שושן הוזמנו רק בסוף, לאחר שכל תושבי הממלכה האחרים כבר הוזמנו לסעודה, משום שהוא פחות חשש שאנשי שושן ימרדו בו. הסבר שני הוא שתושבי שושן

להשתתף בחתונות כאלה, או משום שהיה זה יום אידם שחגגו את יום המלכת אחשוורוש.

15. תרגום. מעם לועז: הכתוב מדגיש שהמשתה השני היה מיד לאחר המשתה הראשון ולא היה צריך כלל זמן נוסף להכנות נוספות בין משתה למשתה.

16. מלבי"ם. מעבר לפירוש המילים, המלבי"ם המשיך בפסוק זה במהלכו שמטרת אחשוורוש הייתה להראות את שלטונו ולכן הזמין את כל העם לחצר המלך, מקום שרק השרים נכנסים לשם. מטרתו הייתה להראות שהוא איננו מחשיב במיוחד את השרים, וכולם, מגדול ועד קטן שווים בפניו. תרגום: הכוונה שאחשוורוש עשה את המשתה לעם ישראל שהיה בשושן הבירה במטרה להחטיא אותם ובאופן דומה פירש מהר"ם אלשיך וכתב שמשום כך גזר רק על העם הנמצא בשושן הבירה, כדי שמי שלא היה באותו זמן בשושן ובכל זאת הגיע, היה מתחייב כלפי ה', היות והוא לא היה אנוס על ידי אחשוורוש להגיע ובכל זאת הוא בא. ראשון לציין: אחשוורוש עשה את המשתה לעם ישראל במטרה שהם ייהנו מסעודתו וישתקעו תחת ידו. אולם, אחשוורוש לא רצה לגזור ולחייב אותם לבוא ולעבור על דתם באכילת מאכלות אסורות, אחרת הם לא היו נענים, ולכן הוא הזמין את כל העם שהיו בשושן הבירה שיבואו, גדולים וקטנים, וכך גם בני ישראל שהיו שבוים והיו נחשבים לפחותים שבתושבי שושן יבואו גם הם למשתה. אולם, בני ישראל אכן היו יכולים להתחמק מלהשתתף, ולכן אין זה נחשב אנוס. על פי זה הסביר קשיים שונים בפסוק: מדוע כתוב "המלך", הרי ידוע מי עשה את המשתה? ענה על כך שרק אחשוורוש ידע את הטעם האמיתי של עשיית המשתה. מדוע כתוב "העם", הוי אומר עם שידוע מי הוא? כיוון שכונתו הייתה לעם ישראל. מדוע כתוב הלשון "הנמצאים בשושן"? היות והזמנת תושבי שושן הייתה רק דרך להערים ולהזמין את בני ישראל למשתה. מוכן גם מדוע הכתוב מדגיש "מגדול ועד קטן", כדי שגם בני

אָחוּז בְּחַבְלֵי-בוּץ וְאַרְגָּמָן עַל-גְּלִילֵי כֶסֶף וְעִמּוּדֵי שֵׁשׁ מְטוֹת

המלך¹⁷: (1) חור פֶּרְפֶּס וּתְכֵלֶת המצעים ששימשו כקישוטים היו בצבעים שונים: חור (לבן), כרפס (ירוק) ותכלת,¹⁸ אָחוּז בְּחַבְלֵי בוּץ וְאַרְגָּמָן המצעים היו קשורים על ידי חבלים

ארמונו משום שלא הייתה לו כוונה להראות להם את עושרו הרב כפי שעשה במשתה הראשון. בהסבר שלישי כתב שבתחילה הושיב אותם בחצר ולאחר מכן כשהחצר כבר התמלא, הוא הושיב אותם בגינה, וכשגם הגינה התמלאה, הוא הושיב אותם בביתן. בפירושו נוסף כתב ש"ביתן" פירושו בית קטן, ולמלך היה בית קטן מחוץ לעיר, שמעשה את המשתה כדי שיהיה מקום לכולם. אחשוורוש רצה שכולם ייהנו בכל ארבעת החושים, חוץ מחוש השמיעה כיוון שדעות בני האדם חלוקים לגבי מה נחשבת נעימה טובה. הסבר נוסף כתב שאחשוורוש חשש שאם הוא ישמיע להם מוסיקה, הדבר ימנע מהם מלאכול ולשתות ואז הם לא יעברו על איסורי תורה באכילת מאכלות אסורות.

18. תרגום וכתב שהמצעים היו פרוסים בין האילנות. רס"ג כתב שחור פירושו וילנות ופרוכות ולא צבע הבד. בפירושו לפרק ח, טו כתב באופן שונה שהכוונה לצבע כחול בהיר. ר"מ חלאיו: חור מלשון מעשה סבכה, מעין רשת. אבן עזרא (נוסח א'): הפסוק הזה הוא המשך של פסוק ד', והכתוב ממשיך לתאר את העושר הרב שהראה אחשוורוש. מלבי"ם: הסעודה הייתה בחצר הפתוחה שהיו בה אוהלים שהיו עשויים מחור, כרפס ותכלת, והאוהלים היו קשורים על ידי חבלי בוץ וארגמן, והעמודים שאליהם היו קשורים החבלים משיש שעמדו על גלילים שהיו עשויים מכסף. מהר"ם אלשיך: הרמ"ע כתב שאחשוורוש רצה לגרום לארבעה מחמשת החושים של בני ישראל לעבוד. חוש הריח – על ידי שהושיב אותם בגינה שיש בה ורדים. חוש המישוש – על ידי שישבו על מיטות זהב וכסף. חוש הראיה – על ידי חור כרפס ותכלת. חוש הטעם – על ידי אכילת מעדאחשוורוש לא השתמש גם בחוש השמע היות ואנשים שונים אוהבים סוגים שונים של מוסיקה. אלא שהאלשיך עצמו דחה זאת. ראשית, הוא לא הושיב אותם בגינה אלא בחצר של גינה שהייתה מרוצפת ולכן סביר להניח שלא היה שם ריח. שנית, הסיבה שהוא לא רצה להשמיע להם שירים ולשהתמש בחוש השמע או בחוש הריח היא שהוא רצה שהם יאכלו, והריחות או הקולות היו עלולים למנוע את אכילתם. כמו כן הסביר את היריעות המוזכרות בפסוק. אחשוורוש הושיב את משתתפי המשתה בחצר ללא צקרה ולכן הוא הכין יריעות שהיו דומות לשמים והיו פרוטות

הוזמנו גם למשתה הראשון. הסבר שלישי הוא שבמשתה השני אחשוורוש רצה לגמול לאנשי שושן על הטרחה שהם טרחו בעשיית המשתה הראשון.

הביא שיטה האומרת שאחשוורוש עשה את כל מה שכתוב במשתה השני גם במשתה הראשון, וגם המשתה הראשון היה מפואר, אלא שמשתתפי המשתה הראשון היו רגילים בפאר ולכן הם לא התרשמו מכך, ומשתתפי המשתה השני לא היו רגילים לפאר הזה, ולכן הם התפעלו מכל והכתוב האריך בהתפעלותם.

17. אבן עזרא. לפירושו, "ביתן" מלשון בית. חז"ל אמרו במסכת מגילה (יב,א) שמדובר בשלושה מקומות שונים. מי שהיה ראוי לשבת בחצר, ישב שם. וכן לגבי מי שהיה ראוי לישב בגינה או בבית או שהושיב את המשתתפים בחצר ופתח להם שני פתחים, אחד לגינה ואחד לביתן. רש"י כתב שהגינה היא מקום לזריעת ירקות ואילו הביתן הוא מקום שהיה נטוע באילנות. מגילת סתרים: החצר הייתה מקום גדול שבו היה ניתן להסתובב. הגינה שימשה את האנשים שרצו להסתובב עם זונות. "ביתן" פירושו מעין בתים קטנים למי שרצה לעשות דברים שבצנעה. ר"ד: אחשוורוש הכניס את כולם לחצר, והחצר הייתה "גינת ביתן", גינה שהמלך היה מגדל שם דשאים וישב שם בימי הקיץ. חכמי צרפת: החצר הייתה בין הגינה לבין הבית. המשתה עצמו נערך בחצר. ר"י נחמיאש: המשתה השני היה בחצר מאחד משני טעמים: א. היו אנשים פחותים שהשתתפו במשתה זה ולכן לא היה ראוי שהוא ייערך ארמון. ב. המשתה הראשון נערך במשך כל החורף ואילו המשתה השני נערך בקיץ ולכן התאים יותר לערוך א המשתה בחצר. כמו כן כתב שייכתן שהיו שתי גינות, אחת בתוך הארמון ואחת בחוץ, ולכל גינה היה חצר, והמשתה נערך בחצר הפנימית יותר (של גינת הביתן). או שייכתן שהיה בגן שתי חצרות, אחת בפנים ואחת בחוץ, והמשתה היה בחצר שלצד פנים. מעם לועז: אחשוורוש עשה את המשתה כדי להחניף לתושבי ממלכתו, ולכן הוא ערך את המשתה בחצר הגינה, שם בדרך כלל אנשים מקפידים מאוד על כל נזק שייגרם, ומן הסתם שבמשתה היו גם ילדים רבים שהרסו את הגינה, ואחשוורוש רצה להראות שהוא איננו מקפיד על כך. בהסבר נוסף כתב שבמשתה זה אחשוורוש לא הושיב את המשתתפים

וְזָהָב וְכֶסֶף עַל רֵצֶפֶת בְּהֵט־וְשֵׁשׁ וְדָר וְסַחֲרָת: (י) וְהַשְׁקוֹת

העשויים מפשתן שהיה צבוע בצבע ארגמן,¹⁹ על גלילי כסף ועמודי שש המצעים היו פרוסים על גבי ווים שהיו עשויים מכסף שהיו מונחים על גבי עמודים העשויים שיש,²⁰ מטות זהב וכסף משתתפי המשתה ישבו על מיטות שהיו עשויות מזהב ומכסף,²¹ על רצפת בהט ושש ודר וסחרת המטות הונחו על גבי רצפה שהייתה עשויה מאבנים טובות שנקראו: בהט, שש, דר וסוחרת:²² (י) והשקות בכלי זהב אחשוורוש השקה את האורחים

וחלק מהם היו מכוסים בידיעות (וצריך להבין מדוע כתב שרק חלק מהם היו מכוסים). בנוסח ב' כתב שהגלילים היו מעל לעמודים. רלב"ג: גלילי הכסף היו כמין עמודים שהיו מחוברים לעמודי השיש במאוזן ועליהם נתנו בגדי הארגמן כמעין מחיצות. הבגדים עצמם היו עשויים בצבעים שונים ומתחלפים. פסוק זה מהווה מעין המשך של התיאור "בחצר גינת הליים ביתן המלך", הפסוק מתאר כאן כיצד עשו את האהלים ואלו יריעות היו תלויות באופן שיצר את האוהל. "חור כרפס ותכלת" זוהי התקרה, "אחוז בחבלי בוץ וארגמן" הם הקירות לאחר מכן תיאר הכתוב את המטות ואת הרצפה, מלמעלה למטה. ר"מ חלאיו: הכוונה לטבעות שהיו עשויות מכסף. מעם לועז: הכוונה לציפוי כסף שעטיר את העמודים, ובראש העמודים היה עיטור של כסף. כמו כן כתב שהשיש היה ירוק. בהסבר נוסף לפסוק כתב שהשרים המכובדים היו יושבים על מיטות וכדי שיהיה להם על מה להישען, הוא מתח יריעות בין העמודים. העמודים שעליהם נמתחו היריעות עמדו על גלגלי כסף.

21. רש"י. תרגום: אחשוורוש הושיב את המשתתפים על מיטות של צמר שהיו מונחות על דרגשים, והמטות של המיטות היו עשויים זהב והרגליים היו עשויות מכסף. מעם לועז: העמודים העליונים (עליהם פרסו את הסדינים שהיו למעלה מהמיטה כדרכם של מלכים, נקליטי המיטה) של המיטות היו עשויות זהב, וכרעי המיטות היו עשויות כסף. בפירושו נוסף כתב שהכוונה היא שהרקע של המיטות היה מזהב אך העיבוד של המיטות (כנראה שכונתו לחומר העיקרי ממנו עשויה המיטה) הייתה מכסף. בפירושו נוסף כתב שהמיטות היו מחוץ לארמון, ברחובות העיר, וכך רצה אחשוורוש להראות את עושרו, וגם המיטות התמלאו באנשים שסעדו.

22. רש"י. תרגום: סוחרת הוא תיאור של האנבים שהיו מקושטות בציורים שהקיפו את האבנים שהיו על הרצפה.

מעליהם קשורים בחבלי בוץ וארגמן. כמו כן כתב שאחשוורוש סידר את החומרים באופן הפוך: ככל שהחומר היה יקר יותר, הוא היה יותר למטה. האבנים הטובות היו על הרצפה. הזהב היה ברגליים של המטות. המטות עצמן היו עשויות כסף וכן הלאה. מטרתו הייתה למנוע את בהיית כלפי מעלה כדי שהם יתרכזו באכילה. בסוף דבריו כתב שהיריעות שהיו מעל לראשי הסועדים היו בצבעי הקשת ובכך רמז ה' לעם ישראל את בריתו ושהוא לא ישמיד אותם. מעם לועז: בגמרא נחלקו האם "חור" פירושו יריעות מנוקבות או שמא הכוונה למשי לבן. מי שסובר שהכוונה ליריעות מנוקבות, סובר שהמשתתפים ראו אלו את אלו, והוא מפרש שאחשוורוש מילא את החצר, ולאחר מכן הושיב את האנשים הנוספים בביתן. מי שסובר שמדובר על משי לבן, מסביר שמי שהיה ראוי לשבת בחצר ישב שם, ומיש שהיה ראוי לשבת בביתן ישב שם.

האות ח' במילה "חור" גדולה יותר משאר האותיות כדי לרמוז שאחשוורוש לבש את שמונת בגדי הכהן הגדול ועל כך הוא נענש במיתתה של ושתי.

19. תרגום. רש"י פירש שהמצעים היו רקומים כפתילות בוץ (פשתן) וארגמן. אבן עזרא פירש שארגמן הוא צמר צבוע. ובפירושו הארוך לשמות כהן, כתב שצבע הארגמן יכול להימצא רק בצמר או פשתן. במגילת סתרים הסביר שאחשוורוש בכוונה נתן להם לשבת במקום שהיה עשוי משעטנו כדי להחטיא אותם, וצבע אותם בגוונים מאוד יפים כדי שיהיו מרוכזים ביופי של הבדים ולא יחשבו על השעטנו עליו הם יושבים. מעם לועז: יש אומרים שהוא פרס את היריעות באופן שכל אחד ממשתתפי הסעודה יוכל להביא את משפחתו אל בין היריעות וכך תהיה להם פרטיות.

20. תרגום. כמו כן הוסיף שהיו אבנים טובות על גבי עמודים אלו, אך אין זה מלשון הפסוק. מגילת סתרים: הכסף מלשון תאוה, מלשון הוא כוסף למשהו. אבן עזרא: בנוסח א' כתוב שהכוונה למוטות ארוכים שהיו פרוסים בין העמודים,

בְּכִלֵי זֶהָב וְכִלִּים מְכִלִּים שׁוֹנִים וַיֵּין מַלְכּוֹת רַב פִּיֵד הַמֶּלֶךְ:

בכלי זהב,²³ וְכִלִּים מְכִלִּים שׁוֹנִים וכן השקה אחשוורוש את המוזמנים בכל מיני סוגי כלים,²⁴ וַיֵּין מַלְכּוֹת רַב פִּיֵד הַמֶּלֶךְ כמות השתיה הייתה גדולה מאוד ככוחו של המלך,

מחליפים את הכלים שהשתמשו בהם בכלים אחרים. אבן עזרא בנוסח ב' כתב שהכוונה ששתו בהתחלה מכלים פחותים ולאחר מכן מכלים מכובדים יותר או ששתו בתחילה מכלים קטנים ולאחר מכן מכלים גדולים או ההיפך. בהערות המהדיר של מוסד הרב קוק כתב שפירושו כעין פירוש רס"ג. אלא שאין מוכרחים לפי רס"ג לומר שהיה הבדל בין סוגי הכלים וייתכן שכוונתו שהיו מחליפים את הכלים המלוכלכים תדיר ולא כהערת המהדיר (ובדומה לכך פירש גם הר"י נחמיאש). בפירושו חכמי צרפת כתבו שבכל שלב של הסעודה הוציאו כלים טובים יותר ואת הראשונים היו אוצרים באוצרות המלך. ר"י נחמיאש: היו כל כך הרבה כלים עד שלא היה ניתן לדעת כיצד בדיוק נראה כל כלי מבחינת צבעו וצורתו. מלבי"ם: כל כלי היה מורכב מכמה חלקים, כגון הקנקן והגביעים ששימשו אותו. מעם לועז: כמו כן הכלים של אחשוורוש נראו פחות בוהקים מכלי המקדש שהוא הוציא משום שלמה עשה את כליו מזהב מזוקק. אחשוורוש לא זיקק את כליו משום שהוא רצה להראות שכמות הזהב שלו גדולה משל שלמה. עם ישראל הצטער מאוד כאשר הוא ראה את כלי המקדש, ורצה לעזוב את המשתה, ולכן אחשוורוש ציווה להוציא אותם למשתה מחוץ לבית. אחשוורוש לא נאבד מהעולם על כך שהשתמש בכלי המקדש (למרות שקודמיו אבדו) משום שבנו דריוש היה עתיד לבנות את בית המקדש, ולכן עונשו היה רק שהוא איבד את ושתי אשתו. יש אומרים שעונשו של אחשוורוש היה קל יותר מעונשו של בלשצר משום שהוא נהג כבוד בבגדים או משום שנהג ברכות ולא כמלך ולכן העבירו לו על חטאו. בפירושו נוסף על "וכלים מכלים שונים" כתב שגם החביות שהיו שופכים מהם את היין לתוך הכוסות היו עשויות זהב. בסוף דבריו כתב שאחשוורוש רצה שבכל פעם ישתו מכוס זהב חדשה כדי שבכל פעם שהם שותים הם ימעלו בכלי הקודש.

רינת יצחק: לכאורה קשה שהרי חז"ל אומרים שאחשוורוש נענש על השימוש בכלי המקדש ולא נענש על לבישת בגדי הכהן הגדול. ניתן להסביר שהוא לא לבש את בגדי הכהן הגדול אלא רק הוציא אותם ואילו בכלי הוא השתמש. כמו כן ניתן להסביר (וכך אכן הסביר המקנה בקידושין נד') שבגדי

מגילת סתרים: אחשוורוש עשה את מקום המשתה דומה למשכן כדי למשוך לשם את הטומאה. העמודים והאדנים בחצר המלך מזכירים מאוד את המשכן. רלב"ג: האבנים היו מסודרים לפי סדר מסוים: קודם בהט, לאחר מכן שיש, לאחר מכן דר ולבסוף טוחרת וחזור חלילה. רבינו בחיי: קרקע החצר היה מכוסה ברצפה של בהט ושש ובתוכו היו קבועים אבנים טובות של דר וטוחרת. המהדיר של מוסד הרב קוק למד מכאן שהוא סובר שבהט ושש הם הרצפה עצמה ורצפות האבן היו משובצות באבנים טובות של דר וטוחרת. רס"ג: ודר וטוחרת הם מעין אבני פסיפס. מעם לועז: אחשוורוש הטיל בכוונה את הדברים החשובים יותר במקום נמוך יותר כדי שלא יסתכלו כלפי מעלה, ואז לא יהיו עיסוקים באכילת המאכלות האסורות. כמו כן כתב שהרצפה הייתה מלאה באבנים טובות משום שאחשוורוש קינא בעושרו של שלמה המלך שבתקופתו היו רצפות הרחובות מלאות בכסף וזהב, והוא רצה להראות שעושרו גדול משל שלמה. בהסבר נוסף כתב שאחשוורוש רצה לייאש את עם ישראל כאשר הם יראו את עושרו הרב ואת עניותם הגדולה. בפירושו "ודר וטוחרת" פירש שהיו שורות של אבני חן ושורה נוספת של אבני חן שכיתרה אותם. בפירושו נוסף כתב שהכוונה היא שנתנו בגדים מכובדים לכל משתתף בסעודה.

23. רש"י. מגילת סתרים: הכוונה לנשים שנקראו כלי. לכן כתוב גם שהחליף להם את הכלים משום הזנות שהייתה שם. מעם לועז: אחשוורוש לא השקה אותם בכלים עם אבנים טובות משום שהשתיה מכוסות של זהב משמחת את האנשים. אחשוורוש גם ציווה שהכלים יהיו שונים אלו מאלו כדי להראות את עושרו. מי שהשקו אותו בכלי אחד, לא חזרו להשקות אותו באותו כלי, אלא נתנו לו כלי אחר. יש אומרים שהיו נותנים לו את הכלי במתנה. אחשוורוש הקפיד שדווקא הכלים ששותים מהם יהיו עשויים מזהב ואילו הצלחות לא היו עשויות מזהב, משום שהוא רצה להכשיל אותם ביין נסך ולשכר אותם על מנת שהם יוכלו להגיע לידי זנות.

24. רש"י והביא גם את מדרש חז"ל שהכוונה לכלי בית המקדש. תרגום: לאחשוורוש היו כלים שצורתם השתנתה בגלל שאחשוורוש הוציא את כלי המקדש. רס"ג: תמיד היו

(ח) וְהִשְׁתַּיָּה כְּדַת אֵין אַנְס כִּי-כֵן | יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל-רֶב

היה כל כך הרבה יין כפי שמלך עשיר וחזק יכול לתת למשתתפי סעודתו²⁵: (ח) וְהִשְׁתַּיָּה כְּדַת כמות השתיה התאימה לגופו של כל אחד, לא היה אדם ששתה כמות שונה ממה שגופו היה יכול לסבול,²⁶ אֵין אַנְס לא היה מי שהכריח את משתתפי הסעודה לשתות

אחד ישתה הרבה מאוד יין. הוא העמיד עליהם שרי משקים כדי שגם מי שמתבייש יוכל לקחת, הוא השקה בכלים שונים כדי שגם מי שלא אוהב יין, הוא יפתה אותם על ידי הגשה בכלים יפים, ומי שבדרך כלל נמנע משתיית יין, הוא השקה אותו ביין עם שמרים שמזיק פחות מיין רגיל. כמו כן הסביר שיש שיטה האומרת שלמרות אחשוורוש והמן ניסו להחייט את ישראל בשתיית יין נסך, הרי שהיין היה חתום בשני חותמות, והשתיה הייתה בכלי זהב שאינם בולעים את יין הנסך ששתו הגויים.

26. תרגום. באופן דומה פירש גם רש"י. ראשון לציון הביא את מדרש חז"ל שלאחשוורוש (וכך היה מקובל בפרס) הייתה כוס גדולה שהכילה כמות גדולה של יין, ובכל זאת הוא לא הכריח אף אחד לשתות מכוס זה ולא הכניס אפילו את הכוס לתוך הסעודה. מגילת סתרים: היין היה כשר לבני ישראל ואחשוורוש גם הקפיד שהם לא ישתכרו כדי שהם יחטאו מתוך דעת. רלב"ג: היין היה תמיד מזומן לפני האורחים. רס"ג: כדת פירושו כנהוג. ר"מ חלאי: פירש בשני אופנים: או שהיה ציווי מאת המלך באופן כללי על כמות היין שכל אדם היה צריך לשתות או שהיה ציווי מאת המלך ספציפית על הסעודה כמה הוא צריך לשתות. בסוף דבריו פירש כפי רוב הפרשנים שהכוונה לרצון של כלאחד מהמסובים וכתב על פירוש זה שהוא הפירוש הנכון בעיניו. חכמי צרפת: אחשוורוש ציווה שלא להכריח אנשים לשתות היות ונכחו בסעודה גם חיילים של המלך ואם הם היו שותים יותר מהראוי, הם היו הורגים זה את זה. גם במהלך הסעודה, כל עוד השתיה הייתה תחת שליטה, לא ארע דבר חריג ורק ביום השביעי כשאחשוורוש היה שיכור, הוא ציווה להזמין את ושתי. מלבי"ם: בסעודה שאין בה מספיק כלים מכריחים את כולם לשתות מהר כדי שיהיה אפשר להשתמש בכלים פעם נוספת, אבל בסעודה זו היו כל כך הרבה כלים שלא היה צריך להכריח מישהו לשתות מהר. מהר"ם אלשיך: אנשים לא השתכרו היות ואחשוורוש ציווה שהאחרים יקפידו שאנשים לא ישתכרו. בפירושו נוסף כתב שמצד אחד אחשוורוש משך את כולם לשתות את יין הנסך על ידי הגשת היין בכלים יפים

הכהונה יצאו לחולין על ידי נבוכדנצר ולכן אחשוורוש לא נענש עליהם, וזאת לעומת כלי השרת שאינם יוצאים לחולין ולכן נענש עליהם. לשיטת תוספות שסוברים שבגדי הכהונה היו כלי שרת צריך להסביר שאחשוורוש לבש בגדי כהונה שעדיין לא התחנכו ולכן הם היו יכולים לצאת לחולין על ידי נבוכדנצר. אלא שלכאורה ההסבר של המקנה מסתדר רק לפי שיטת בעל המאור הסוברת שכלי שרת קדושים בקדושת הגוף ואינם יוצאים לחולין על ידי גויים היות ואינם יוצאים לחולין על ידי מעילה. אולם, הרמב"ן חולק עליו וסובר שלמרות שכלי שרת אינם יוצאים לחולין על ידי מעילה, בכל זאת גזרה התורה בגזירת הכתוב שהם יוצאים לחולין על ידי גויים, ואם כן בגדי כהונה יצאו לחולין אלא שאחשוורוש (ובלשצר) נענשו עליהם. אם כן, מדוע נענש אחשוורוש רק על הכלים? כמו שבלשצר ואחשוורוש נענשו על הכלים למרות שהם יצאו לחולין, אחשוורוש היה צריך להיענש גם על לבישת בגדי הכהונה, למרות שגם הם יצאו לחולין. הרינת יצחק ענה שתי תשובות: א. את בגדי הכהונה לבש אחשוורוש רק בעצמו ואילו את הכלים הוא מסר לשימוש אחרים ולכן החטיא אותם ועל כך נענש. ב. אחשוורוש נענש על כך שלא למד מהתקדים של בלשצר ונהג כמותו. בלשצר השתמש רק עם בגדי כהונה ולכן העונש של אחשוורוש היה רק על בגדי כהונה.

25. אבן עזרא והסביר שהכתוב השתמש בתיאור "כיד המלך" היות וכוחו של האדם נמצא ביד. גם רש"י פירש כך והוסיף את מדרש חז"ל שהשקו כל אחד ביין שהיה עתיק מהשותה. ר"י נחמיאש: הכוונה ליין שהמלך עצמו היה שותה ממנה ואחשוורוש נתן לכולם יין רב משלו לשתות. ר"מ חלאי הוסיף ופירש שהכוונה שבממלכתו של אחשוורוש היה יין רב. מלבי"ם: הכתוב מדגיש שהכלים הספיקו לא בגלל שהיה מעט יין, אלא למרות שהיה יין רב, היו לאחשוורוש מספיק כלים כדי להשקות את כולם. מנות הלוי: במשה אכלו יותר מאשר שתו, אך לא היה זה בגלל מחסור ביין, שהרי הכתוב אומר "ויין מלכות רב". מעם לועז: אחשוורוש נתן לכל אחד יין עתיק ממנו (כך שהזקנים שתו יין מאוד עתיק) משום שכך הוא כיבד אותם. כמו כן הסביר שאחשוורוש התחכם כדי שכל

בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ-וְאִישׁ: (ט) גַּם וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה עָשְׂתָה מִשְׁתָּה נָשִׁים בֵּית הַמֶּלְכוֹת אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ: (י) בַּיּוֹם

יין, ²⁷ כִּי בֶן יוֹסֵד הַמֶּלֶךְ שֶׁהָרִי כַךְ תִּיקֶן הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ, ²⁸ עַל כָּל רֵב בֵּיתוֹ עַל כָּל הַשְּׂרִים
בְּבִיתוֹ (לְדוֹגְמָא: שֶׁר הָאוֹפִים, שֶׁר הַטְּבָחִים וְשֶׁר הַמְּשָׁקִים), ²⁹ לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ
(אַחַשְׁוֵרוּשׁ צִיוּוה עַל כָּל אֶחָד מֵהַשְּׂרִים) לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹנוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, לַתֵּת לְכָל אֶחָד
וְאֶחָד אֶת מֶה שֶׁהוּא רֹצֵה: ³⁰ (ט) גַּם וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה עָשְׂתָה מִשְׁתָּה נָשִׁים בְּמִזְוֹן מִשְׁתָּה
אַחַשְׁוֵרוּשׁ, גַּם וְשֵׁתִי הַמֶּלְכָה עָשְׂתָה מִשְׁתָּה לְנָשִׁים, ³¹ בֵּית הַמֶּלְכוֹת אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ

28. רש"י. מלבי"ם: בדרך כלל היה צריך לתת לגדולים
לשתות לפני הקטנים. כאן כל אחד שתה בפני עצמו, והמלך
ציווה לעשות כך כדי שכל אחד יוכל לשתות כרצונו.

29. רש"י. רלב"ג: אחשוורוש ציווה על כל מנהיג בביתו
ועל כל מי שהייתה לו אחריות בסעודה לראווג שכל מה שהם
עושים בסעודה יהיה מתוקן לאנשים הסועדים.

30. רש"י. תרגום: "איש ואיש" פירושו לרצון כל אדם
מישראל וכרצון הגויים. מגילת סתרים: הכוונה כרצון מרדכי
והמן והסביר את כוונתם שהכוונה למעשיהם של הצדיקים
והרשעים. לא ניתן להסביר שהכוונה למרדכי והמן בעצמם
היות והם עדיין לא גדלו כשרים. מעם לועז: מרדכי והמן היו
שרי המשקים בסעודה זו. מרדכי רצה שלא ישתו, והמן רצה
שישתו כדי שהם ייכשלו בחטא. אחשוורוש ציווה עליהם
שלא לומר את דעתם, וכך כל אחד יוכל לשתות כרצונו, ומן
הסתם שיהיו אנשים שינהגו כמו מרדכי ויהיו אנשים שינהגו
כהמן.

31. תרגום והוסיף שושתי הייתה רשעה. רלב"ג: "גם"
משמעו שגם המשתה של ושתי היה על ידי ציווי של המלך,
אלא שאחשוורוש רצה שהסעודה תתקיים בהפרדה בין נשים
לגברים. מלבי"ם: המשיך לבאר פסוק זה על פי המהלך הכולל
בדבריו. אחשוורוש רצה להראות שהוא השולט על ממלכתו,
לא מכח הסכמת העם אלא מכח כיבוש הממלכה. לכן הוא
רצה להראות שנישואיו עם ושתי לא היו הגורם לשלטונו
(משום שהייתה בתו של נבוכדנצר) וכדי לעשות זאת רצה
להראות לכולם שהוא שולט גם עליה. משום כך גרם לכך
שושתי תעשה משתה מצומצם לנשים שבו לא ישתתפו השרים
והמשתה היה בביתו ולא במקום המיוחד לה. משום כך
אחשוורוש גם ציווה להביא את ושתי, ובכך להראות שהוא
התחנן איתה משום יופיה ולא בגלל שהיא הייתה מזרע
המלוכה, ולכן גם שלח את הסריסים שלו כדי להביא אותה

ובכך רצה להחטיא את ישראל ומצד שני כדי שלא ייחשבו
אנוסים גור לעשות כרצון איש ואיש ואז לא יהיה אדם מוכרח
לשתות מהיין ובכך ייחשב הדבר לעם ישראל שהם עברו על
יין נסך מרצונם. את מדרש חז"ל "לעשות כרצון איש ואיש"
שהכוונה למרדכי והמן, הסביר שאחשוורוש נמנע מלחייב את
כולם לשתות יין נסך כדי שלא לעבור על דעתו של מרדכי אך
מצד שני גזר לאכול חזיר כדי לקיים את רצונו של המן. בהסבר
נוסף כתב שאחשוורוש גירה את כולם לשתות על ידי הגשת
היין בכלים יפים, וזה כרצון המן, אך מצד שני לא חייב את
משתתפי המשתה לשתות היות ובכך הלך אחרי מרדכי.

27. רש"י. אבן עזרא (נוסח ב'): : למילה "אונס" אין מקור
במקרא חוץ מבפסוק זה ובספר דניאל אלא שהיא מופיעה
רבות בדברי חז"ל. ר"י נחמיאש פירש שלא הכריחו את
המשתתפים היהודים לעבור על יין נסך. מעם לועז: היין
שהשקו את היהודים היה מארץ ישראל והיה בו איסור טבל.
כמו כן כתב שהמלך לא הכריח אותם לשתות, כיוון שהיו
שבעה ימים למשתה, והוא לא רצה שהם יהיו חולים משתיה
כבר ביום הראשון. כמו כן כתב שהיה מנהג בפרס שהיו
מביאים כוס גדולה מאוד והיו מכריחים את כולם שתות ממנו,
ואחשוורוש לא הביא כוס זה למשתה זה. בהסבר "אין אונס"
כתב שהכוונה היא על האנשים ששתו. לא היה אדם שהגיע
למצב שהוא היה אונס אנשים אחרים לעשות שטויות, היות
ואחשוורוש ציווה שלא יתנו לאנשים להשתכר ולהשתולל,
אלא כל אחד שהיה משתכר, היו השומרים מוציאים אותו עד
שהיה מתפקח. פירושים נוספים שכתב על "אין אונס": א.
שלא היה שום חיסרון ביין. ב. שאף אחד לא דחק בחבירו
לסיים לשתות, היות והיה שפע גדול כל כך של יין. ג. שלא
היו אנוסים לשתות, אלא פיתו אותם על ידי הבאת יין שיגרה
אותם.

הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לִב־הַמֶּלֶךְ בֵּינָן אָמַר לְמַהוּמָן בְּזֹתָא חֲרַבּוֹנָא
בְּגַתָּא וְאַבְגָּתָא זֵתֵר וְכַרְכָּם שְׁבַעַת הַפְּרִיסִים הַמְּשָׁרְתִים
אֶת־פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ: (א*) לְהַבִּיא אֶת־וְשֵׁתִי הַמַּלְכָּה

המשתה של ושתהי נערך בבית המלכות של אחשוורוש, בארמון של המלך אחשוורוש³²:
(*) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהַאֲחֲרוֹן שֶׁל הַמִּשְׁתָּה,³³ כְּטוֹב לִב הַמֶּלֶךְ בֵּינָן לְאַחַר שֶׁהֵינָן
פֶּעַל עַל הַמֶּלֶךְ כִּךְ שֶׁאַחְשׁוּרוֹשׁ הִיָּה שִׁיכּוֹר מֵהֵינָן,³⁴ אָמַר לְמַהוּמָן בְּזֹתָא חֲרַבּוֹנָא בְּגַתָּא
וְאַבְגָּתָא זֵתֵר וְכַרְכָּם אַחְשׁוּרוֹשׁ אָמַר לְשַׁבַּעַת הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים: מֵהוּמָן, בְּזֹתָא, חֲרַבּוֹנָא,
בְּגַתָּא, אַבְגָּתָא, זֵתֵר וְכַרְכָּם,³⁵ שְׁבַעַת הַפְּרִיסִים הַמְּשָׁרְתִים אֶת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ הַשְּׁבַעַה

אחשוורוש לא השתכר כיוון שהיה צריך לנהל את הסעודה. ביום השביעי שהוא היום האחרון של הסעודה וכבר לא היה לו צורך לדאוג ליום המחרת, הוא השתכר. מגילת סתרים: אחשוורוש עשה את המשתה לאורך שבעה ימים בכוונה כדי להחטיא את ישראל לחלל שבת אחת וכדי שבכל אחד מימי השבוע יהיה להם חטא. ה' יתברך הקדים תרופה למכה ובמקום שישראל יחללו שבת ביום השביעי, ה' גרם לכך שושתיה תיהרג ולכן אחשוורוש לא זכר להחטיא אותם באותו היום.

34. אבן עזרא בשילוב שתי נוסחאותיו, ובכך הדגיש אבן עזרא ש"כטוב לב המלך" איננו שם תואר למצבו העכשווי של אחשוורוש, אלא פועל שקרה בעבר. ר"מ חלאיו: אין הכוונה שהיה שיכור ממש, משום שכאשר אדם שיכור ליבו איננו טוב עליו, אלא הכוונה שהיה קרוב לשיכור ודעתו הייתה מבולבלת. ר"י נחמיאש כתב שני פירושים לפסוק זה. או שהכוונה שאחשוורוש שתה במשך שבעה ימים עד שהוא השתכר או שהכוונה שבכל יום היה שותה עד שהגיע זמן מסוים באותו היום שהוא השתכר (כך שהוא השתכר שבע פעמים) והדברים הכתובים להלן אירעו בעת שהיה שיכור ביום השביעי. מהר"ם אלשיך: הכתוב מדגיש את טפשותו של אחשוורוש הוא לא היה שיכור אלא ליבו היה רק טוב מיין, והוא גם לא ניסה לחשוב אם המעשה שהוא רוצה לעשות הוא מעשה טוב אלא מיד החליט שהוא רוצה להביא את ושתיה.

35. אבן עזרא: יש שפירשו שחרבונא נקרא כך משום שהוא היה "חרבו של המן", כלומר: שהמן נהרג על ידו (והמילה "נא" פירושו "עתה" כפירושו של האבן עזרא בכמה מקומות). כמו כן הביא את מדרש חז"ל שהכוונה לאליהו הנביא. אולם,

והוא לא שלח שרים נכבדים או את השרים שלה. לכן גם כתוב "ושתיה המלכה" ולא "המלכה ושתיה", כדי להדגיש שהיא הייתה מלכה מצד היותה נשואה לאחשוורוש ולא מצד היותה יורשת העצר של נבוכדנצר. ר"א כהן צדק פירש שושתיה נקראה בשם זה משום שהיא נהרגה על ידי שטיותיו של אחשוורוש. עיין בהערות לביאורנו בפסוק י' שם הבאנו את דברי האבן עזרא שכתב שלא ניתן למצוא משמעויות לשמות השוני שיש במגילה. ר"מ חלאיו התלבט למקור השם ושתיה, הא הוא מלשון פרס או מדי או שהוא ארמי (במיוחד אם נאמר שהיא הייתה ביתו של בלשצר).

32. אבן עזרא. תרגום: המשתה היה בחדר השינה של המלך. מגילת סתרים: הביא את דברי חז"ל שגם ושתיה התכוונה לניאוף ולכן ערכה את המשתה בסמוך למשתה של אחשוורוש. חכמי צרפת: המשתה של אחשוורוש היה בחצר והמשתה של ושתיה היה בארמון, כדי שלא יתערבבו הגברים והנשים. ר"מ חלאיו: הדגיש שהמשתה היה בביתו של אחשוורוש ולא בבית המלכה. בשם חז"ל כתב שגם אחשוורוש וגם ושתיה התכוונו שניהם לדבר עבירה. מהר"ם אלשיך: ושתיה רצתה להראות שהשלטון של אחשוורוש בא ממנה ולכן היא ערכה משתה בבית המלכות ולא בבית הנשים. היא לא הבינה שמלכותה נובעת מכוחו של אחשוורוש (וכאן הביא את מדרש חז"ל שאחשוורוש היה בנו של דריוש והתחתן עם אחותו ושתיה).

33. חכמי צרפת. תרגום: מרדכי התפלל במשך שבעה ימים וביום השביעי התקבלה תפילתו ותפילת הסנהדרין וה' גרם לכך שושתיה תיהרג כתוצאה משכרותו של אחשוורוש. רש"י: הביא את דברי חז"ל שהכוונה לשבת. ר"י נחמיאש: עד עכשיו

לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את- יפיה פי-טובת מראה היא: (יב) ותמאן המלכה ושתי לבוא

שהוזכרו היו שבעה שרים מכובדים ששימשו את המלך אחשוורוש³⁶: (יא) **לְהִבִּיא אֶת וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מַלְכוּת** (אחשוורוש ציווה את שבעת הסריסים) להביא לפניו את ושתי המלכה כשכתר המלכות נמצא בראשה,³⁷ **לְהִרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפֶיהָ** אחשוורוש רצה להראות לעמים ולשרים שהיו בשושן הבירה את יופיה של ושתי (ועל כן ציווה להביא אותה),³⁸ **בִּי טוֹבֶת מְרֵאָה הִיא** שהרי ושתי הייתה מאוד יפה³⁹: (יב) **וְתִמְאָן**

מתחנת עם אחשוורוש. כמו כן תארו של "הלך אחשוורוש" נועד להדגיש שלפי אחשוורוש הוא היה ראוי למלכות מצד עצמו, עוד לפני שהוא נולד ונקרא בשם אחשוורוש, היות והוא היה בנו של דריוש.

38. **אֲבָן עֲזָרָא**. מהר"ם אלשייך: ושתי הייתה עשויה להימנע מלבוא אל המלך משלוש סיבות ועל כולם ענה לה אחשוורוש בפסוק זה. א. משום שהיא בת מלכים. על כך אמר אחשוורוש שהיא "ושתי המלכה", היא איננה באמת מכובדת מצד עצמה כפי שהיא חושבת, אלא כבודה נובע רק מהיותה נשואה אליו. ב. משום שזה ביזיון לבוא לפני העמים והשרים. על כך אמר אחשוורוש "לפני המלך", ושתי תבוא אל המלך ולכן אין זה ביזיון ולכן כתוב גם שהיא תבוא בכתר מלכות, דבר שניתן לעשות רק כשכבאים אל המלך. ג. שמה איננה יפה. על כך ענה אחשוורוש "כי טובת מראה היא". כמו כן כתב שאחשוורוש רצה להראות לכולם שושתי יפה בכל גופה ולכן כתוב "את יפיה" שזה כולל גם את יופי הפנים וגם את יופי הגוף, והפסוק אמר שאחשוורוש לא היה צריך להסתפק בהצגת את פניה היפות של ושתי היות וכולם כבר ידעו שהיא יפה, ומכאן מדרש חז"ל שאמרו שאחשוורוש רצה להראות אותה ערומה. בפירושו נוסף כתב שאחשוורוש רצה להראות שהיא יפה מצד עצמה ללא שימוש בתמרוקים, ועל כן היה צריך להראות את גופה, שהרי ניתן ליפות את הפנים על ידי תמרוקים.

39. **חֲכֵמֵי צִרְפָּת**. המפרשים התייחסו לכתוב בפסוק טובת מראה ופירושו מדוע הכתוב תלה את יופיה של ושתי במראה. ר"מ חלאיו סיכם שתי דעות: או שושתי הייתה יפה בעיני אחשוורוש (אלא שחז"ל אמרו שושתי הייתה אחת הנשים היפות בעולם) או שהכוונה שגופה ואיבריה היו יפים. ר"י נחמיאש: אחשוורוש אמר במעמד כולם שושתי יפה. מלב"ם: אחשוורוש רצה להראות לכולם שהוא התחתן עם ושתי רק

האבן עזרא חולק על הפירוש לגבי חרבונא, היות והשמות שהוזכרו כאן הם שמות פרסיים ולא שמות עבריים, וגם אם הם היו שמות עבריים, לא היינו יכולים לדעת באמת את הטעם שלהם, כיוון שהשמות לא נקראו על פי כללים קבועים. מגילת סתרים: הסביר כיצד שבעת השמות הללו באים מכח כוחות הטומאה ששרו עליהם, וכל זה היה חסד מאת ה' שיסכימו לעצה טפשית כמו העצה של אחשוורוש.

36. **רַלְב"ג** בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שהכוונה שהם היו מסורסים ולא יכלו להוליד ולכן אחשוורוש שלח דווקא אותם להביא את ושתי. ר"מ חלאיו: הכוונה למשרתים שהיו מזומנים לפניו לכל דבר שמצווה אותם, ותחתיהם שימשו משרתים נוספים.

37. **אֲבָן עֲזָרָא**. חז"ל דרשו שהציווי היה להביא אותה ערומה וכך כתב גם התרגום (וזה בא לושתי כעונש על ששיעבדה את בנות ישראל ערומות וגרמה להם לנפץ צמר ופשתן בשבת ואילו הכתר היה בזכות שנבוכדנצר הלביש את דניאל בבגדי ארגמן). ברינת יצחק כתב שבסופו של דבר ושתי לא באה ערומה ואם כן לא התקיים בה הדין במידה כנגד מידה על שהפשיטה את בנות ישראל, וכתב שלכן נראה כדברי התרגום שהרגו את ושתי כשהיא הייתה ערומה. ואילו ר"י נחמיאש כתב שמפשט הפסוקים עולה שהציווי לא היה להביא אותה ערומה, שהרי אם אחשוורוש ציווה להביא אותה עם כתב מלכותה, כנראה שהיא הייתה צריכה גם לבוא עם בגדי המלכות. מלבי"ם: אחשוורוש ציווה שושתי תלבש את הכתר רק כשהיא תגיע אליו כדי שכולם יראו שחלקה בשלטון קיים רק משום שהיא הייתה נשואה לו. מהר"ם אלשייך: הכתוב מדגיש את מחשבתו של אחשוורוש שושי מלכה רק בגלל שהיא נשואה לו ולכן התואר "מלכה" נוסף לאחר שמה. אולם, פעמים כתוב במגילה "המלכה ושתי" כדי לומר שלפי ושתי היה הייתה בת מלכים וראויה למלכות גם אם היא לא הייתה

בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסְּרִיסִים וַיִּקְצַף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בַּעֲרָה בּוֹ: (א) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יְדַעֵי הָעֵתִים פִּי-כֵן דַּבֵּר

הַמֶּלֶכָה וְשָׂתִי וְשִׁירָבָה,⁴⁰ לָבוֹא בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסְּרִיסִים לָבוֹא עַל פִּי
גִזְרַת הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּשְׁלַחָה עִם הַשְּׂרִיפִים,⁴¹ וַיִּקְצַף הַמֶּלֶךְ מְאֹד אַחֲשׁוּרוּשׁ הַמֶּלֶךְ הַתְּרַגּוּ מְאֹד,⁴²
וַחֲמָתוֹ בַּעֲרָה בּוֹ וְכַעֲסוֹ בַּעַר בּוֹ:⁴³ (א) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יְדַעֵי הָעֵתִים אַחֲשׁוּרוּשׁ סִיפֵר

קודם התואר "המלכה" ורק לאחר מכן שמה ושתי כדי לומר שהיא הבינה שהמלכות הייתה שייכת אליה). רינת יצחק: כאן רואים מדוע אחשוורוש לא הרג את ושתי על שהיא מרדה במלכות. לו אחשוורוש בעצמו היה מצווה שתבוא, היה זה נחשב למרידה במלכות, אך אחשוורוש רק גילה את דעתו על ידי הסריסים שהיא תבוא לפניו ולכן אין זה נחשב ממש שהיא הייתה מורדת במלכות. משום כך ממוכן אמר שכל הנשים יוכלו ללמוד מסירובה. לו ושתי הייתה ממש מורדת במלכות, היה סירובה נידון מצד דינים המיוחדים למלך, אך כאן האי רק עברה על רצון בעלה שנודע לה על ידי השרים, ולא היה כאן ציווי מלכות.

42. תרגום. ר"מ חלאיו: הקצף ניכר בחוץ על פניו של אחשוורוש בעוד שהחמימה הייתה בלב. רש"י: כעסו של אחשוורוש נבע מכך שושתי שלחה לו דברי גנאי.

43. אבן עזרא והכוונה שהכעס מוסיף לגדול ככל שעובר הזמן כשם שהאש גדלה ככל שהיא מבעירה דברים. חכמי צרפת: אחשוורוש היה צריך להתאפק עד שהוא כבר לא ישתכר, אלא שהכעס מנע ממנו מלעשות זאת. מלבי"ם: יש הבדל בין קצף לחימה. קצף נראה מבחוץ ואילו חמה מראה על כעס פנימי. אחשוורוש כעס בגלל שני דברים. עצם המיאון של ושתי לקיים את הציווי שלו שהיה גלוי לכולם ולכן מתאים הקצף, אך המניעים הנסתרים שלו שלא היו גלויים לכולם להראות שאין הוא מולך בזכות נישואיו עם ושתי – לכך מתאימה החימה, הכעס הפנימי, הואיל והאנשים שסביבו לא הבינו את מניעיו האמיתיים. מהר"ם אלשיך: למרות שהיה ברור שכעסו של אחשוורוש לא היה מוצדק, שהרי ושתי צדקה בכך שלא באה לפניו, וגם אחשוורוש הכיר בכך, עדיין לא היה יכול אחשוורוש לשלוט על כעסו היות וחמתו בערה בו. בפירושו השני הסביר שכעסו של אחשוורוש היה על עצמו, "בו", היות והוא רצה שושתי תעשה דבר שהיה ברור שהיא איננה יכולה לעשות, ולכן הוא פנה אל השרים כדי שימצאו לה זכות בדין. בפירושו השלישי כתב שאחשוורוש הצליח לכבוש את כעסו כך שהוא יהיה רק "בו", וכך הוא היה יכול

מצד יופיה ולא מצד ייחוסה. אם היה אכפת לו מייחוסה, הוא היה מתחתן איתה בין אם היא הייתה יפה או מכוערת, ולכן הוא הדגיש שהוא היה יכול להגיע לשלטון לבד גם בלי שהוא התחתן עם ושתי וכל הסיבה שהוא התחתן איתה היה רק משום שהיא הייתה יפה.

40. תרגום. רש"י: סירובה של ושתי הייתה בגלל שפרחה בה צרעת. אבן עזרא (נוסח ב'): ושתי פחדה לבוא אל אחשוורוש כשהוא שיכור. חכמי צרפת: סירובה של ושתי נבע מכך שהיא אחזה שיש גנאי לבוא ולהראות את יופיה של האישה שהרי כל כבודה בת מלך פנימה. בהסבר נוסף כתבו שסירובה של ושתי נבע מכך שאחשוורוש שלח לקרוא לה על ידי הסריסים ולא על ידי המשרתים החשובים. רלב"ג פירש כמו הפירוש השני של חכמי צרפת. ר"י נחמיאש: ושתי ידעה שהיא הייתה פחות יפה ממה שחשב אחשוורוש וסירובה נבע מכך שהיא לא רצתה שהוא יתבזה. ר"מ חלאיו: הוסיף טעם שושתי לא רצתה לעזוב את המשתה שהיא עשתה. חז"ל אמרו שצמח לו ושתי זנב והאבן עזרא הסביר שהכוונה שה' גרם לכך שהיא תהיה מאוסה כמו בהמה. מהר"ם אלשיך: אחשוורוש לא התייעץ עם אף אחד לפני שהוא ציווה להביא את ושתי והוא גם ציווה שתבוא בלי נערותיה כמנהג המלכות והוא גם לא העמיד בפניה ברירה אם לבוא או לא. הפסוק מציין את הסיבות שושתי מיאנה לבוא: "בדבר המלך", אחשוורוש החליט בדבר ודיבר על כך ללא התייעצו מקדימה, "בידי הסריסים", שרק הסריסים יביאו אותה ולא נערותיה, "בידי הסריסים" הכוונה שהיו יכולים לקחת אותה ללא הסכמתה.

41. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): יצא קצף מפיו של אחשוורוש מרוב כעס. מגילת סתרים: "בדבר המלך" משמעו גם שהיה זה מאת מלכי המלכים שגרם לכך שהיא מיאנה. ראשון לציון: היה ברור לו ושתי שהמלך קרא לה משום שדברי המלך הגיעו אליה על ידי הסריסים, ובכל זאת נמנעה מללכת היות ולא רצתה להגיע במיוחד כדי להראות את יופיה. מלבי"ם: ושי הבינה טוב מאוד את כוונתו של אחשוורוש להראות שהוא לא מולך בזכותה (לכן כתוב המלכה ושתי,

הַמֶּלֶךְ לְפָנָי כָּל־יְדַעֵי דַת וְדִין: (ד) וְהִקְרַב אֵלָיו פְּרִשְׁנָא שְׁתַּר אֲדַמְתָּא תְרִשִׁישׁ מֶרְס מְרִסְנָא מְמוּכְנָן שְׁבַעַת שְׂרִי | פָּרְס

על סירובה של ושתי לחכמים שיודעים מה לעשות בכל עת,⁴⁴ **כִּי כֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ** שהרי כך היה מנהגו של המלך אחשוורוש,⁴⁵ **לְפָנָי כָּל יְדַעֵי דַת וְדִין** לדון בכל דבר לפני החכמים יודעים את הדת ואת הדין, את החוקים:⁴⁶ **(ד) וְהִקְרַב אֵלָיו פְּרִשְׁנָא שְׁתַּר אֲדַמְתָּא תְרִשִׁישׁ מֶרְס מְרִסְנָא מְמוּכְנָן** שהיו קרובים אליו ואיתם אחשוורוש התייעץ היו: כרשנא,

44. רש"י.

46. רש"י. מגילת סתרים: הכוונה שאחשוורוש הביא את הדין לפני החכמים שיודעים לדון לפי הדין המתאים לזמן אבל בנוכחותם היו גם האנשים הקרובים אליו והחכמים שידעו לדון לפי החוקים הרגילים. ראשון לציין: דת הוא החוק הכללי והדין הוא המשפט הפרטי. ר"י נחמיאש: מצד הדת ושתי צדקה שלא באה לפני אחשוורוש היות ולא רצתה לבזות אותו משום שידעה שלא כולם יסכימו איתו שהיא יפה. אבל מצד דת המלוכה, כן הייתה ראויה להיענש משום שלפעמים המלך יהרוג אדם זכאי כדי להשליט את מרותו בממלכתו, וממילא פנה אחשוורוש לגרועים שבשרים. בפירוש נוסף כתב שבמשפט היו מתחילים עם השר הקטן ואם הוא היה אומר דברים שאין בהם טעם היו ממשיכים לשאול את הגדול שאחריו וכך הלאה. באופן דומה פירש גם מהר"ם אלשיך וכתב שאם היו שופטים את ושתי לפי חוקי החכמים יודעי העיתים, ושתי הייתה יוצאת חייבת בדין היות והיא השפילה את אחשוורוש לעיני שריו ועבדיו בסירובה להיענות לציויי אחשוורוש כאשר הם כולם היו לפניו. אם היא הייתה חוטאת בזמן אחר שהשרים לא היו לפניו, ייתכן שלא היה ראוי להרוג אותה על סירובה לשמוע בקולו. לכן ביקש אחשוורוש מהחכמי יודעי העיתים שישפטו את ושתי לפי הדין הקרוב אל הדת, שם ניתן למצא מספר טעמים לזכותה: א. מצד היותה "המלכה ושתי", שהיא בת מלכים ולא היה ראוי לצוות עליה לבוא למקום שאינו לפי כבודו. ב. "על אשר לא עשתה", היא לא חטא במעשה, אלא רק בשב ואל תעשה. ג. "על אשר לא עשתה את מאמר המלך". הציויי להביא את ושתי היה מהיר ופזיז ומגונה ולכן היה ראוי שתימנע מלבוא. ד. "אחשוורוש" שהיה שומר הסוסים של אביה ולכן היא לא הייתה אמורה להקשיב לו. ה. "ביד הסריסים". אחשוורוש לא נתן לה להגייע עם נערותיה אלא עם השרים שלו. ו. "ביד הסריסים". שהכריח אותה לבוא ולא נתן לה אפשרות לסרב. ממוכן בדבריו בעצם

להתייעץ עם החכמים. אילו הוא לא היה שולט על כעסו, הוא לא היה מצליח להתאפק ולבקש את עצת השרים.

44. חכמי צרפת. אבן עזרא: הכוונה לחכמים הבקיאים במזלות או לחכמים הבקיאים בהיסטוריה. בנוסח ב' כתב ש"דת" פירושו חוקי השמים ו"דין" הם בעלי המזלות. רי"ד: מדובר על חכמים שיודעים את חוקי הממלכה הקדמונים. עיתים פירושו חוקים. רלב"ג: הכוונה לחכמים שיודעים דינים ופילוסופיה מדינית. איתם היו גם חכמים שהיו בקיאים בחכמת המזלות שידאגו שהשיפוט יהיה על פי המזלות. מגילת סתרים: מדובר על חכמים המענישים על פי העת ולא על פי החוקים הקבועים. חכמים שיודעים לדון על פי הדין שמתאים לזמן מסוים ולא לפי ספר החוקים. ר"מ חלאיו: פירש בשני אופנים. או שהם היו בקיאים בחוקי מדי ופרס ובדיני המלוכה או שהחכמים שהיו שופטים ופוסקים את הדין היו גם חכמים בדת. ראשון לציין: חז"ל אמרו שהכוונה לבני יששכר שיודעים לעבר שנים וניתן לפרש שהכוונה לאנשים שיודעים שיש זמנים מסוימים שבהם המלך אינו יוצא החוצה. שני הפירושים מראים שאחשוורוש לא רצה לדון את ושתי למיתה (בני יששכר לא ידונו דיני נפשות בגלות והחכמים שיודעים על הזמנים היו מוצאים זכות לושת). מלב"ם: מי שהיה חוטא למלך, היו שופטים אותו אצל חכמים שהיו יודעי העיתים, כלומר: הם ידעו להבחין ולחלק בין אדם שחטא למלך בזמן מסוים שדינו היה חמור יותר לבין אדם שחטא למלך באותו חטא אך בזמן אחר שאז היה דינו אחר משום שהנסיבות היו שונות. המלך רצה לזכות את ושתי ולכן הוא אמר לחכמים יודעי העיתים שיש לדון את ושי בבית משפט רגיל, לפני החכמים שיודעים דת ודין, כאילו היה זה משפט רגיל בין איש לאשתו. אחשוורוש חשב שכך יוכלו לזכות את ושתי היות וושתי בעצם צדקה בסירובה להגיע משום שאין זה מנהג נשות פרס לבוא כך לפני גברים, היות והיו צנועות בבתיהם.

וּמְדֵי רֹאֵי פְנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים רֵאשֻׁנָה בַּמְּלָכוֹת: (טז) בְּדַת
 מֶה-לַעֲשׂוֹת בַּמְּלָכָה וְשִׁתִּי עַל | אֲשֶׁר לֹא-עָשְׂתָה אֶת-מֵאֲמַר
 הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ בְּיַד הַפְּרִיסִים: (יז) וַיֹּאמֶר (מוֹמְכֵן) מְמוֹכֵן

שתר, אדמתא, תרשיש, מרס, מרסנא וממוכן,⁴⁷ שְׁבַעַת שְׁרֵי פָרְס וּמְדֵי שְׁבַעַת שְׁרֵים שֶׁהִיוּ מִפְּרַס וּמְדֵי,⁴⁸ רֹאֵי פְנֵי הַמֶּלֶךְ לִשְׁבַעַת הַשְּׂרִים הָאֵלֶּה הִיָּה רְשׁוֹת לְרֹאוֹת אֶת פְּנֵי שֶׁל הַמֶּלֶךְ. לְרֹוב תוֹשְׁבֵי הַמַּמְלָכָה וְהַשְּׂרִים לֹא הִיָּה רְשׁוֹת לְרֹאוֹת אֶת אַחֲשׁוּרוּשׁ, וְלִשְׂרִים הַלְלוּ, מִפְּנֵי חֲשִׁיבוֹתֶם, הִיָּה רְשׁוֹת לְרֹאוֹת אֶת אַחֲשׁוּרוּשׁ,⁴⁹ הַיֹּשְׁבִים רֵאשֻׁנָה בַּמְּלָכוֹת שְׁבַעַת הַשְּׂרִים יֵשְׁבוּ הַכִּי קְרוֹבוּים אֶל הַמֶּלֶךְ מִבֵּין כָּל הַשְּׂרִים, כֹּאשֶׁר הַמֶּלֶךְ הִיָּה יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ, הֵם הִיוּ יוֹשְׁבִים לִפְנֵי בִשׁוּרָה הַרְאשׁוֹנָה⁵⁰: (טז) בְּדַת מֶה לַעֲשׂוֹת בַּמְּלָכָה וְשִׁתִּי אַחֲשׁוּרוּשׁ שֶׁאֵל אֶת הַחֲכָמִים מֶה לַעֲשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וְשִׁתִּי,⁵¹ עַל אֲשֶׁר לֹא עָשְׂתָה אֶת מֵאֲמַר הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ בְּיַד הַפְּרִיסִים (מֶה לַעֲשׂוֹת עִם וְשִׁתִּי) כִּיוֹן שֶׁהִיא לֹא קִיָּיִמָּה אֶת צִוּוֹי הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּשְׁלַח אֵלֶיהָ עַל יַדֵּי הַשְּׂרִים⁵²: (יז) וַיֹּאמֶר מְמוֹכֵן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשְּׂרִים מְמוֹכֵן עֲנָה לְאַחֲשׁוּרוּשׁ בִּפְנֵי

הִיו יוֹשְׁבִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. אֲבָן עֲזָרָא (נִסְח ב'): הַשְּׂמוֹת הַלְלוּ הֵן שְׂמוֹת פְּרִסִים (לְעִיל בְּנוֹסַח א' בְּפִירוּשׁ לְפִסְוִק י' כֹּתֵב שֶׁאֵין לְדַרוּשׁ שְׂמוֹת פְּרִסִים). לְפִי הַדְרַשׁ מְמוֹכֵן פִּירוּשׁוֹ חֶסֶר לִב. מִלְבָּיִם: אַחֲשׁוּרוּשׁ רִצָּה שְׁדוּוֹקָא הַחֲכָמִים הַקְּרוֹבוּים אֵלָיו יִגְזְרוּ אֶת דִּינָה שֶׁל וְשִׁתִּי כְּדֵי שֶׁהִדְרָ לֹא יִתְפָּרֶסֶם. הָאֲנָשִׁים שֶׁסְּבִיב הַמֶּלֶךְ לֹא יִדְעוּ כָּלֵל עַל סִירוּבָּה שֶׁל וְשִׁתִּי. כִּמוֹן כֵּן בַּחֲרָ בְּהֵם מִשׁוֹם שֶׁהֵם הִיוּ שְׂרֵי פְרַס וּמְדֵי, וּמִשׁוֹם שֶׁהֵם מְכִירִים אֶת הַמֶּלֶךְ שֶׁכֵּן הֵם יוֹשְׁבִים לִפְנֵי וּמְכִירִים אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ לְעוֹמֵק, וְכֵן הֵם יֵשְׁבוּ לִפְנֵי רֵאשׁוֹנָה בַּמְּלָכוֹת, כְּלוֹמֵר שִׁימְשׁוּ בְּתַפְקִידִים זְמַן רַב.

48. תְּרַגוּם.

49. אֲבָן עֲזָרָא.

50. תְּרַגוּם + אֲבָן עֲזָרָא. בְּנוֹסַח ב' דַּחָה הָאֲבָן עֲזָרָא אֶת הַפִּירוּשִׁים שֶׁהַכּוֹנֵנָה שֶׁהַשְּׂרִים הָאֵלֶּה הִתְמַנּוּ לְתַפְקִידִים לִפְנֵי שֶׁאַחֲשׁוּרוּשׁ מוֹנֵה לְמֶלֶךְ.

51. רִשׁ"י. רִשׁ"י נַחֲמִיאֵשׁ: גַּם כֹּאֵן מוֹכַח שֶׁאַחֲשׁוּרוּשׁ רִצָּה לְהַעֲנִישׁ אֶת וְשִׁתִּי מִצַּד הַדַּת, כְּלוֹמֵר מִצַּד תַּקְנַת הַמְּלָכוֹת, לְמִרוֹת שֶׁמִּצַּד הַדִּין הַצַּדֵּק הִיָּה אִיתָּהּ.

52. תְּרַגוּם. אֲבָן עֲזָרָא (נִסְח ב') הַתְּלַבֵּט אִם אַחֲשׁוּרוּשׁ אֲמַר פִּסְוִק זֶה אוֹ שְׁמִישֶׁהוּ אַחֲרָ אֲמַר זֹאת בְּמִקְוָמוֹ (כִּיוֹן

פֶּרֶךְ אֶת כָּל טַעֲנוֹת הַזְכוּת שֶׁאַחֲשׁוּרוּשׁ מִצָּא לוֹשִׁתִּי. א. "וְשִׁתִּי הַמַּלְכָּה". הִיא אֵינָנָה בְּאִמַּת מְכּוּבַדַּת. ב. "עוֹתָה". סִירוּבָּה אֵינָנָה נַחֲשָׁב לְשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֶׂה אֲלֵא כֹאִילוֹ עֲשִׂתָּה מַעֲשֶׂה שֶׁל מִמֶּשׁ. ג. "כִּי יֵצֵא דְבַר הַמַּלְכָּה". כֹּאשֶׁר הַמַּקְרָה יִתְפָּרֶסֶם, אֲנָשִׁים לֹא יִידְעוּ שֶׁהַצִּוּוֹי שֶׁל הַמֶּלֶךְ לְהַבִּיא אֶת וְשִׁתִּי הִיָּה פְזִיז וְנִמְהָר, אֲלֵא יִידְעוּ רַק עַל סִירוּבָּה שֶׁל וְשִׁתִּי. ד. "בְּאֲמַרֶם הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ". אֲנָשִׁי הַמַּמְלָכָה יֹאמְרוּ שֶׁהַמְּלוּכָה הַגִּיעָה לְאַחֲשׁוּרוּשׁ עֲצֻמוֹ וְלֹא שֶׁהוּא הִיָּה שׁוֹמֵר סוֹסִים וְלִכֵּן הִיָּה רֹאוֹי שׁוֹשִׁתִּי תִשְׁמַע לוֹ. ה. "לְהַבִּיא". הַמֶּלֶךְ לֹא אֲמַר שְׁדוּוֹקָא הַסְּרִיסִים יִבִּיאוּ אוֹתָהּ, אֲלֵא רַק שֶׁהִיא תְּבוּאָה. ו. "וְלֹא בֹאֵה". הִיא מַעֲצָמָה הַחֲלִיטָה שֶׁלֹּא לְבוּאָה. בְּאוֹפֵן נוֹסֵף הַסְּבִיר אֶת טַעֲנוֹת מְמוֹכֵן שֶׁכֹּאשֶׁר הַמַּקְרָה יִתְפָּרֶסֶם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁהַמֶּלֶךְ צִוּוֹה לְהַבִּיא אֶת וְשִׁתִּי עְרוּמָה, אֲלֵא שֶׁצִּוּוֹה לְהַבִּיא אוֹתָהּ סֹתֵם וּבְכָל זֹאת הִיא סִירוּבָּה, וְאֲנָשִׁים יִסִּיקוּ מִכֵּן שְׂמוֹתָ לְנִשֵּׁי לְבוֹזוֹת אֶת בְּעַלְיָהּ, וְלֹא יִידְעוּ שֶׁסִּירוּבָּה שֶׁל וְשִׁתִּי נִבַּע מִהַדְרִישָׁה שֶׁהִיא תְּבוּאָה עְרוּמָה.

47. רִשׁ"י. מְגִילַת סְתָרִים: יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת גַּם לְשְׂמוֹת שֶׁל הַשְּׂרִים הַלְלוּ, וְהַכָּלֵל הוּא שֶׁהַכָּל קָרָה עַל יַדֵּי ה' כְּדֵי שׁוֹשִׁתִּי תִיְהַרְגַּ, הִיָּוֹת וְכָל עוֹד וְשִׁתִּי הִיָּתָה בְּחִיִּים לֹא הִיָּה אֲפֶשֶׁר לְגַאוֹל אֶת יִשְׂרָאֵל כִּיוֹן שֶׁהִיא הִיָּתָה מִמַּמְלַכַּת נְבוּכַדְנֶצַּר. רַלְב"ג: הַחֲכָמִים הַלְלוּ הִיוּ חֲכָמִים יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר שָׂאֵר הַחֲכָמִים וְלִכֵּן הֵם

לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל-הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עֹתָהּ וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָּה
 כִּי עַל-כָּל-הַשָּׂרִים וְעַל-כָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל-מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ
 אַחְשׁוּרוּשׁ: ^(י) כִּי-יֵצֵא דְבַר-הַמֶּלֶכָּה עַל-כָּל-הַנְּשִׁים לְהַבְזוֹת
 בְּעֲלִיָּהֶן בְּעִינֵיהֶן בְּאִמְרָם הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוּשׁ אָמַר לְהָבִיא
 אֶת-וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָּה לְפָנָיו וְלֹא-בָאָה: ^(יח) וְהַיּוֹם הַזֶּה תֵּאמְרָנָה

השרים, ⁵³ לֹא עַל הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עֹתָהּ וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָּה בסירובה של ושתי לבוא אל המלך, היא לא חטאה רק כלפי המלך, ⁵⁴ כִּי עַל כָּל הַשָּׂרִים וְעַל כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוּשׁ אלא החטא של ושתי הוא כלפי כל השרים והעמים שנמצאים תחת שלטונו של המלך אחשוורוש. ⁵⁵ ^(י) כִּי יֵצֵא דְבַר הַמֶּלֶכָּה עַל כָּל הַנְּשִׁים לְהַבְזוֹת בְּעֲלִיָּהֶן בְּעִינֵיהֶן כאשר כולם יידעו על המעשה של המלכה (שביזתה את המלך) כל הנשים ילמדו מכך שהן יכולות לבזות את הבעלים שלהן, ⁵⁶ בְּאִמְרָם הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוּשׁ אָמַר לְהָבִיא אֶת וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָּה לְפָנָיו וְלֹא בָאָה הַנְּשִׁים יאמרו: המלך אחשוורוש ציווה להביא את ושתי

הוא שגרם למלוכת אסתר שהרגה אותו בסוף. חכמי צרפת הזכירו רק שהיה אחד מהשרים של המלך ולא זיהו אותו כהמן. כמו כן כתבו שממוכן דיבר "לפני המלך" ולא פנה אליו ישירות משום שבפניה ישירה אל המלך יש חוסר כבוד. ר"א כהן צדק הביא את דברי חז"ל בפרקי דרבי אליעזר שממוכן היה דניאל וגילגלו זכות על ידי זכאי שושתי נהרגה על ידו.

54. רש"י. אבן עזרא (נוסח ב') התלבט אם שורה המילה "עוֹתָהּ" הוא ע.ו.ת. או ע.ו.ה. מלבי"ם: ממוכן אמר לאחשוורוש שבעצם אין מדובר על משפט שבין איש לאשתו, אלא מדובר על משפט ששייך לכל הממלכה, משום שהתוצאות של סירובה של ושתי עלולות להיות הרסניות בכך שכל נשות השרים יבזו את בעליהן.

55. אבן עזרא.

56. רש"י. מלבי"ם: נשות פרס שיכירו את המקרה לא יבזו את בעליהן כל כך מהר היות והן יודעות שושתי נמנעה מלבוא אל המלך היות והוא רצה להוכיח ששלוטונו אינו קשור אליה.

שבפסוק כתוב "את מאמר המלך אחשוורוש" ואם אחשוורוש אמר זאת, היה צריך להיות כתוב "את מאמרי".

53. תרגום וכתב שממוכן הוא המן הרשע שהיה צאצאו של אגג. ראשון לציון: לכאורה לא מובן מדוע ממוכן היה הראשון לענות אם הוא היה הקטן שבשרים. כמו כן קשה לכאורה להבין את טענתו שושתי לא חטאה רק כלפי המלך, משמע שאם החטא שלה היה רק כלפי המלך לא היה צריך להרוג אותה. והסביר: החכמים הבינו שאחשוורוש רצה שהחכמים יזכו את ושתי ולכן התחילו דווקא מהקטן, להבדיל, כמו שכאשר דנים בסנהדרין דיני נפשות מתחילים מהקטן. ממוכן אמר שאם היה צריך להרוג אותה מצד שהיא מרדה במלך, היה ניתן למצוא טענה גם לפטור אותה, שהרי היא מלכה, וגם לה יש מעמד וכבוד, אלא החטא שלה היה כלפי כל הממלכה, מצד שהיא תגרום לביזיון כלפי שאר העמים, ולא יהיה ניתן להפסיק את הביזיון אלא אם כן יגזרו את דינה של ושתי למיתה. אבן עזרא (נוסח ב'): חז"ל אמרו שממוכן הוא המן והכתוב הזכיר זאת כדי לומר לנו שדווקא המן הרשע

| שָׁרוֹת פָּרַס-וּמְדֵי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת-דְּבַר הַמֶּלֶכָה לְכָל שָׂרֵי
הַמֶּלֶךְ וְכַדֵּי בְּזִיּוֹן וְקֶצֶף: (ט) אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר-
מַלְכוּת מִלִּפְנֵי וַיִּכְתַּב בְּדָתִי פָּרַס-וּמְדֵי וְלֹא יַעֲבֹר אֲשֶׁר

המלכה והיא לא באה⁵⁷: (יח) וְהַיּוֹם הַזֶּה וּבִתְקוּפָה הַזוּ (לאחר שושתי ביזתה את המלך),⁵⁸ תִּאֲמַרְנָה שָׁרוֹת פָּרַס וּמְדֵי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת דְּבַר הַמֶּלֶכָה לְכָל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַנְּשִׁים שֶׁל הַשְּׂרִים שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בִּסְעוּדָה וּשְׁמְעוּ עַל סִירוּבָה שֶׁל הַמֶּלֶכָה לְשִׁמּוֹעַ בְּקוּלוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, יֹאמְרוּ לְכָל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ,⁵⁹ וְכַדֵּי בְּזִיּוֹן וְקֶצֶף וּבְכָל מַמְלַכְתְּךָ הַנְּשִׁים יִבְזוּ אֶת הַבְּעֵלִים שֶׁלָּהֶם וְהַדְּבַר יוֹבִיל לְכַעַס שֶׁל הַשְּׂרִים (על כך שמבזים אותם)⁶⁰: (ט) אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב אִם הַדְּבָרִים שֶׁאֹמֵר יִהְיוּ טוֹבִים בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ, אִם תִּסְכִּים לְמָה שֶׁאֹמֵר,⁶¹ יֵצֵא דְבַר מַלְכוּת מִלִּפְנֵי וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי

האמירך". מהר"ם אלשיך: נשות השרים החכמות רק ירמוזו את מה שקרה ויסתפקו בהזכרת "היום הזה" כדי לבזות את הבעלים שלהן. רק שאר הנשים יזכירו את כל הסיפור "המלך אחשוורוש אמר וכו'".

60. מלבי"ם וכן פירש האבן עזרא בנוסח ב'. חכמי צרפת: הביזיון הזה שושתי ביזתה את המלך שווה את הכעס שאחשוורוש יכעס. ר"י נחמיאש: אם יש ביזיון כבר עכשיו כאשר רק שרות פרס ומדי מדברות ביניהן, כל שכן שיהיה ביזיון כאשר כל נשות הממלכה ידברו על כך. ר"מ חלאיו הוסיף פירוש נוסף, שהכוונה לביזיון והכעס שהיה לאחשוורוש על מעשיה של ושתי, ואין הכוונה על ביזיון חדש או על כעס חדש. מהר"ם אלשיך: הקצף היה מצד ושתי כלפי אחשוורוש שהיא אמרה שהוא איננו ראוי למלוך כיוון שהיה שומר הסוסים של אביה, ולכן שאר הנשים ילמדו לקצוף על בעליהן. בפירוש נוסף כתב שאחשוורוש היה יכול לשאול את ממוכן האם שווה להרוג מלכה כדי שנשים לא יבזו את בעליהן? ועל כך הקדים ממוכן לטעון שיש כאן שני עניינים: הביזיון שהנשים יבזו את בעליהן וגם הקצף שך המלך על ושתי, וכאשר מצרפים את שניהם יוצא שראוי להרוג בשביל כך את המלכה.

61. תרגום.

אולם שאר נשות הממלכה שאינן בקיאות בפרטי הסיפור ילמדו מכאן שבכל מקרה שהבעל אומר משהו לאשתו, מותר להן להתנגד לכך ולכן צריך לחייב את ושתי במשפט.

57. חכמי צרפת. מהר"ם אלשיך: "באמרם" הכוונה איננה לנשים, אחרת היה צריך להיות כתוב "באמרן". אלא הכוונה היא שהבעלים יספרו בבית את מה שקרה במשנה ומכך ילמדו גם הנשים לבזות את בעליהן.

58. ר"מ חלאיו. אבן עזרא: הכוונה שכל נשות פרס ומדי ידברו כל הזמן על מה שקרה ביום הזה. חכמי צרפת: נשות פרס ומדי שהיו היום הזה במשנה, הן שיספרו לכולם את מה שקרה כאן.

59. ר"י נחמיאש. כמו כן כתב שהאמירה תהיה אמירה של מריבה. רס"ג: נשות השרים יאמרו את הדברים זו לזו. ר"י נחמיאש הבין בפירושו שהכוונה שהן יספרו זו לזו את מה שקרה "ביום הזה" ועל כן צלע זו מוסבת על צלע הפסוק הקודמת, בדומה לפירושו של האבן עזרא. מגילת סתרים: הכוונה ששרות פרס ומדי יהיו השולטות במלכות, משום שהנשים ישלטו על הגברים, ולכן כל דבר שייאמר במסדרונות השלטון ייאמר על ידי הנשים. רבינו בחיי: השורש א.מ.ר. בפסוק זה איננו מלשון דיבור שהרי לא כתוב מה תאמרנה שרות פרס ומדי, אלא הוא לשון האמרה, חשיבות, כמו "זה"

לֹא-תָבוֹא וּשְׂתֵי לְפָנַי הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ
 לְרַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה: (ב) וְנִשְׁמַע פְּתָגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה
 בְּכָל-מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל-הַנְּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן

המלך דבר מלכות, המלך יגזור ויחוקק את החוק הבא,⁶² ויכתב בְּדָתִי פָּרִס וּמְדֵי והחוק של המלך ייכתב בספרי החוקים של פרס ומדי,⁶³ וְלֹא יַעֲבֹר החוק הזה לא יתבטל (ויאכפו אותו על כל אישה שתבזה את בעלה),⁶⁴ אֲשֶׁר לֹא תָבוֹא וּשְׂתֵי לְפָנַי הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרֹשׁ ושתי תיהרג משום שהיא לא באה לפני המלך אחשוורוש,⁶⁵ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה והמלך ימנה מלכה לחברתה שתהיה טובה ממנה, למלכה שלא תבזה את המלך⁶⁶:
 (ב) וְנִשְׁמַע פְּתָגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּכָל מַלְכוּתוֹ וּדְבַר הַמֶּלֶךְ יִשְׁמַע בְּכָל מַלְכוּתוֹ, כֹּל תוֹשְׁבֵי הַמַּמְלָכָה יִשְׁמְעוּ עַל חוֹקוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ וְעַל הוֹצָאתָהּ לְהוֹרֵג שֶׁל וּשְׂתֵי, ⁶⁷ כִּי רַבָּה הִיא

62. תרגום.

עליה לעשות זאת, ניתן לדון אותה במיתה מצד מורדת במלכות, אך זאת רק לאחר שהרחיקו אותה מבית המלך ולא בשלב זה שהיא עדיין נחשבה למלכה ולא חל עליה דין של מורדת במלכות. בסוף דבריו כתב שלכאורה לא היה לאחשוורוש דין של מלך, משום שהוא לא היה מזרע מלכים, ולכן הוא נאלץ קודם כל לכתוב ספרים המודיעים על היותו מלך, ורק לאחר מכן הוא היה יכול לדון אותה כמורדת במלכות.

66. תרגום. מלבי"ם: יהיו שתי יתרונות במלכה החדשה. הראשון הוא שלא יהיה לה ייחוס אבות ולכן לא יהיה ניתן לתלות את מלכותו של אחשוורוש בנישואיו עם המלכה החדשה. היתרון השני הוא שהמלכה השנייה לא תמרוד במלך היות והיא תזכור את מה שעשה אחשוורוש לושתי כשמרדה בו. "ממנה" הכוונה בזכותה, כלומר: המלכה החדשה תלמד מושתי שלא למרוד במלך. רי"ד: לפי הפשט אחשוורוש לא הרג את ושתי אלא רק העביר אותה מהמלכות. רלב"ג: הכוונה שאחשוורוש באמת הרג אותה ואולי היה מנהג מלכי פרס להתחתן רק עם אישה אחת. רינת יצחק: כוונת השרים הייתה שמי שתומלך תחת ושתי תהיה בגדר "ממלא מקום" ללא קביעות בתורה מלכה, וכך הם חשבו שהם יוכלו למנוע מהמלכה החדשה למרוד במלך (היות וכל ממלא מקום חלש יותר מבעל התפקיד האמיתי). אולם ה' הפר עצתם וכאשר אחשוורוש בחר באסתר כמלכה, הוא ממש המליך אותה כמלכה לכל דבר.

67. תרגום.

63. רש"י. מגילת סתרים: אין הכוונה דווקא לדבר מלכות הקשור לושתי, אלא לחוק כללי יותר שהמלך יכול לחוקק חוקים בלי הגבלה, ובעצם הייתה כאן הכנה לכך שהמלך יוכל לגזור תללות את המן.

64. רש"י. אבן עזרא (נוסח ב'): הכוונה לחוקק חוק שאפילו המלך לא יוכל לבטל אותו. ר"י נחמיאש: החוק הפרסי אמר שכאשר המלך גוזר דבר, הוא לא יכול לשנות את החוק, כמו שדריוש לא היה יכול להציל את דניאל לאחר גזרתו (והוכחה נוספת לכך מהספרים שאחשוורוש שלח ולא היה יכול לבטל ובאמת ר"מ חלאיו הביא גם את ההוכחה הזו).

65. רש"י. מגילת סתרים: ממוכן לא אמר במפורש שושתי תיהרג היות והוא דיבר בלשון נקיה. מלבי"ם: עצתו של ממוכן הייתה שאחשוורוש יוציא חוק שיהיה אסור לושתי לבוא אל המלך. כך הם יוכלו לומר שושתי התחרטה ורצתה לבוא על המלך והמלך הוא שמנע זאת. לשיטתו לא מדובר על הריגת ושתי, אלא על העברתה מתפקיד המלכה. לכאורה קשה על דבריו: מדוע אם כן כאשר התחרט אחשוורוש, הוא לא החזיר את ושתי לתפקידה הקודם? ייתכן שמשום כך דאג ממוכן לשלוח ספרים לכל מדינות המלך, כדי שהחזרת ושתי תהיה צעד בלתי הפיך. חבצלת השרון: ושתי נידונה מצד שהיא לא הקשיבה לבעלה ולא מצד מורדת במלכות, כיוון שאין דין מורדת במלכות חל על המלכה, שהרי המלכה נחשבת גם היא לחלק מהמלכות. כמו כן דייק מדברי התרגום שעל ידי שושתי תורחק מהמלכות, והיא תבוא לפני המלך למרות שהוא אסר

לְמַגְדוֹל וְעַד-קָטָן: (כא) וַיֵּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים
 וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כְּדָבָר מְמוּכָן: (כב) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל-כָּל-מְדִינֹת
 הַמֶּלֶךְ אֶל-מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְאֶל-עַם וְעַם כְּלִשׁוֹנוֹ
 לְהִיּוֹת כָּל-אִישׁ שֵׁרָר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כְּלִשׁוֹן עַמּוֹ:

למרות שקשה להשמיע את דבר המלך בכל רחבי הממלכה (היות והממלכה גדולה),⁶⁸
 וְכָל הַנְּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן לְמַגְדוֹל וְעַד קָטָן וְכָל נְשׁוֹת הַמַּמְלָכָה, הֵן הַקְּטָנוֹת וְהַחֲשׁוּבוֹת
 פחות, והן החשובות, ייתנו לבעליהן כבוד⁶⁹: (כא) וַיֵּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים עֲצַתוֹ
 של ממוכן להרוג את ושתי הייתה טובה בעיני אחשוורוש ושריו,⁷⁰ וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כְּדָבָר
 מְמוּכָן אַחֲשׁוּרוֹשׁ עָשָׂה כַּעֲצַתוֹ שֶׁל מְמוּכָן⁷¹: (כב) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ
 אחשוורוש שלח אגרות לכל המדינות שהיו תחת שלטונו,⁷² אֶל מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ
 לכל מדינה נשלחה איגרת שהייתה כתובה בצורת הכתיבה שבה היו כותבים באותה
 מדינה,⁷³ וְאֶל עַם וְעַם כְּלִשׁוֹנוֹ וְאֶל כָּל עַם נִשְׁלַחַה אִיגְרַת שֶׁהִיְתָה בִּשְׁפָתוֹ,⁷⁴ לְהִיּוֹת כָּל
 אִישׁ שֵׁרָר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כְּלִשׁוֹן עַמּוֹ באיגרות היו כותבים שני צווים. הראשון: שבכל בית
 הגבר הוא שישלוט על האישה. השני: על הגבר לכפות את אשתו לדבר בשפתו (אם הם
 מדברים בשתי שפות שונות)⁷⁵:

72. תרגום.

73. תרגום.

74. תרגום.

75. רש"י. אבן עזרא: בפירושו הראשון כתב שהכוונה
 שהנשי ידברו בלשון בעליהן. מדובר על שני חוקים נפרדים.
 הראשון שהגבר ישלוט על אשתו והחוק השני שנחלק יחד
 עם חוק זה כדי להחליש את הביזיון הקשור לחוק הראשון
 הוא שאסור לאדם לשנות ממנהג לשונו. בנוסח ב' כתב שצלע
 זו איננה חלק מהציווי, אלא חלק מסיפור הדברים שהכרוז
 יצא והכריז את תוכן אגרותיו של המלך בכל מקום בשפה של
 תושבי המקום. ר"י נחמיאש" עיקר הציווי היה שלא לשנות
 ממנהגי הגברים, אלא על דרך הגוזמא הציווי כלל שאפילו
 לא ישנו מלשון הבעל. מגילת סתרים: "להיות כל איש שרר
 בביתו" משמעו שאין שליט על אף אדם חוץ מהמלך ולכן

68. אבן עזרא. ר"י נחמיאש הוסיף פירוש ופירש: הבושה
 שגרמה ושתי היא רבה. מגילת סתרים: בכל הממלכה ישמעו
 שפקודתו של המלך הוא הדבר החשוב, וכך הנשים לא יעזו
 לחלק פקודות ולתפוס את השלטון.

69. תרגום. אבן עזרא: לכאורה היה צריך להיות כתוב
 "תתנה יקר" בלשון נקבה, אלא שהמילים "יתנו יקר" מוסבות
 על המילה "כל" שנאמר לפני הנשים, והמילה "כל" הינה
 בלשון זכר.

70. תרגום. מלבי"ם: השרים הסכימו לוותר על כוחם
 ושהמלך יוכל לחוקק חוקים בלי לשאול אותם.

71. תרגום. מגילת סתרים: הכתוב מדגיש שאחשוורוש
 מילא אחר הוראותיו של ממוכן בדייקנות, והקפיד על מילוי
 כל הפרטים. אבן עזרא (נוסח ב'): סובר שאחשוורוש לא הרג
 את ושתי אלא רק גירש אותה מבית המלכות.

פרק ב

(א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּשְׁךְ חֶמֶת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ זָכַר
אֶת-וְשֵׁתִי וְאֵת אֲשֶׁר-עָשָׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר-נִגְזַר עָלַיָּהּ: (ב) וַיֹּאמְרוּ

פרק ב

(א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לאַחַר שאִירְעוּ הַאִירֻעִים הָאֵלֶּה,⁷⁶ כִּשְׁךְ חֶמֶת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ
כַּאֲשֶׁר אַחֲשֵׁרוּשׁ הִתְפַּקַּח וְנוֹרָגַע מִכַּעֲסוֹ,⁷⁷ זָכַר אֶת וְשֵׁתִי אַחֲשֵׁרוּשׁ זָכַר אֶת יוֹפִיָּה שֶׁל
וְשֵׁתִי,⁷⁸ וְאֵת אֲשֶׁר עָשָׂתָה וְכֵן זָכַר אַחֲשֵׁרוּשׁ שׁוֹשֵׁתִי לֹא רָצָתָה לְבוֹא אֵלָיו יַחַד עִם
הַסְּרִיסִים,⁷⁹ וְאֵת אֲשֶׁר נִגְזַר עָלַיָּהּ וְכֵן זָכַר אַחֲשֵׁרוּשׁ אֶת מַה שֶׁנִּגְזַר עָלָיו וְשֵׁתִי⁸⁰: (ב) וַיֹּאמְרוּ

78. רש"י. אבן עזרא: הכוונה שאחשוורוש התחיל לדבר על ושתי.

79. ר"מ חלאיו.

80. צלע זו מפורשת לפי השיטות השונות לעיל בפרק א' בדבר הגזירה שנגזרה על ושתי - האם נגזר עליה מיתה או שרק העבירו אותה ממלכותה. תרגום: אחשוורוש אמר לשריו שהוא ציווה רק להעביר את ושתי ממלכותה והם ענו לו שהוא ציווה להרוג אותה ולכן הוא הרג את שריו. חכמי צרפת: אחשוורוש רצה להחזיר את ושתי אליו (כאמור בפרק א', חכמי צרפת ופרשנים נוספים סוברים שאחשוורוש לא הרג את ושתי), אלא שלאחר מכן זכר את אשר נגזר עליה ולכן נמנע מלעשות זאת. רינת יצחק: אחשוורוש רצה שושתי תהיה אצלו בתורת פילגש וכך היא אינה מחויבת לעשות את רצון בעלה. ר"א כהן צדק: אחשוורוש אמר לשריו שהוא כועס עליהם היות והוא היה שיכור והם הציעו לו לעשות מהלך בלתי הפיך למרות שהם ידעו שהוא שיכור. ר"מ חלאיו: כתב שני פירושים. האחד: אחשוורוש הצטער על מה שנגזר על ושתי. השני: אחשוורוש זכר שושתי מרדה בו ולכן הוא חשב שדינה היה מוצדק. מלבי"ם: אחשוורוש זכר את מה שקרה עם ושתי והיו לו שלוש חששות. א. "זכר את ושתי" - הוא לא חשב שהוא ימצא אישה אחרת יפה כמוה. ב. "את אשר עשתה". הוא חשש שמא המלכה שהוא ימנה תחת ושתי תעשה בדיוק כמו שושתי עשתה. ג. "את אשר נגזר עליה". הוא חשש שמא אף אישה לא תרצה להתחתן איתו כיוון שהנשים יחששו שגורלן יהיה דומה לגורלה של ושתי. העצה של נערי המלך הפריכה את חששותיו. א. הם טענו שלאחשוורוש אין צורך

הוא שחרר את כל תושבי הממלכה מעול השרים. "ומדבר כלשון עמו", השרים היו צריכים ללמוד את השפה של העם של הארץ שבו הוצבו וכך אחשוורוש הכניע את השרים בפני העם. מטרתו בכל הייתה למנוע מרידה בו. לכן גם נמנעו השרים מארגון הרג בעם ישראל למרות שרצו לעשות כן, משום שרק אחשוורוש היה יכול לקבל החלטה כזו ולשרים לא הייתה שום אפשרות לקבל החלטות בלעדיו. מלבי"ם: החוק הראשון שיהיה כל איש שורר ביתו פירושו שעד עתה האישה הייתה מחוייבת לכבד את בעלה ומעתה לפי החוק החדש של אחשוורוש הגבר יכול להשתמש באשתו כמו בשפחה. החוק השני שחוקק אומר שכל אדם בממלכה ידבר בלשונו. עד עתה היו צריכים כולם לדבר בלשון הפרסית, ומעתה אין משמעות לשפה הפרסית, היות ואחשוורוש מולך מצד עצמו, אין שום תוקף יותר לממלכת פרס, רק לממלכת אחשוורוש, ומצד זה אין שום יתרון לשפה הפרסית. כמו כן הדגיש מדוע פרק א' נכלל בסיפור המגילה. א. כדי להראות את אופן גלגול הנס. לו אחשוורוש לא היה מתקן שכל החוקים יכולים להיקבע על ידי המלך בלי שריו, הוא לא היה יכול לעשות חלק גדול מהמעשי שעשה במגילה: לתקן להשמיד עם שלם, לקחת אישה שלא יודעים מי היא ועוד. ב. כדי להראות שלאחשוורוש היה חושב מאוד שהאשה תישמע לבעלה ולא ההיפך, ולכן כאשר הקשיב לאסתר, הדבר נבע מרצון ה' ולא מרצונו של אחשוורוש.

76. תרגום.

77. תרגום.

נַעֲרֵי-הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו יִבְקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מְרָאָה: (א) וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל-מְדִינֹת מַלְכוּתוֹ וַיִּקְבְּצוּ אֶת-כָּל-נְעָרֵהָ בְּתוּלָה טוֹבָה מְרָאָה אֶל-שׁוֹשַׁן הַבִּירָה אֶל-בֵּית הַנָּשִׁים אֶל-יַד הַגָּא סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וְנִתּוֹן תְּמָרוּקֵיהֶן: (ד) וְהַנְּעָרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת

נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁהֵיוּ הַמְּשֻׁרְתִּים שֶׁל אַחַשְׁוֵרוּשׁ אָמְרוּ לוֹ: ⁸¹ יִבְקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מְרָאָה יַחֲפֹשׂוּ נַעֲרוֹת בְּתוּלוֹת יָפוֹת עֵבֹר הַמֶּלֶךְ: ⁸² (א) וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל מְדִינֹת מַלְכוּתוֹ הַמֶּלֶךְ יִמְנֶה פְּקִידִים עַל כָּל מְדִינָה, ⁸³ וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל נְעָרֵהָ בְּתוּלָה טוֹבָה מְרָאָה אֶל שׁוֹשַׁן הַבִּירָה אֶל בֵּית הַנָּשִׁים תְּפִקֵּד הַפְּקִידִים יִהְיֶה לְאֶסּוּף אֶת כָּל הַנְּעָרוֹת הַבְּתוּלוֹת הַיָּפוֹת לְשׁוֹשַׁן הַבִּירָה לְבֵית הַנָּשִׁים, ⁸⁴ אֶל יַד הַגָּא סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים הַנָּשִׁים יוֹבְאוּ לְפָנָיו אָדָם בְּשֵׁם "הַגָּא" שֶׁהִיא שֶׁר שֶׁל הַמֶּלֶךְ וְתְּפִקֵּדוֹ הִיא לְשֹׁמֵר עַל הַנָּשִׁים, ⁸⁵ וְנִתּוֹן תְּמָרוּקֵיהֶן וְיִתְּנוּ לָהֶן אֶת כָּל תְּמָרוּקֵי הַנָּשִׁים, אֶת כָּל הַמְּשֻׁחָוֹת: ⁸⁶ (ד) וְהַנְּעָרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וְשֵׁתִי הַנְּעָרָה שֶׁתִּמְצָא חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּכְנַס לְמַלְכוּת

84. תרגום. ר"מ חלאיו: "טובת מראה" ניתן לפרש בשני אופנים. או שהכוונה שהגוף נראה יפה או שהכוונה שהיא צריכה להיראות יפה בעיני המלך.

85. רס"ג ולפי פירושו סריס משמעו שר. אולם, רבים חלקו על רס"ג ובתוכם חכמי צרפת שאמרו שהגא היה סריס ממש. ר"מ חלאיו: תפקידו של הגא היה לשמור על הנשים שלא יזנו, והגא הוא מלשון פרסי. בבית הנשים לא נכנסו זכרים. מגילת סתרים: הביאו את הנערות על יד הגא כדי שהנערה שתביחר על ידי המלך לא תהיה מקרובות ושתי (וכך תרצה לנקום במלך) או מייחוס שאיננו מתאים, ותפקידו של הגא היה לסנן את הנשים. הקב"ה עשה נס ולמרות שאסתר הייתה מאוד יפה והייתה בשושן, בכל זאת לא לקחו אותה מיד לבית אחשוורוש ולא העבירו אותה דרך הגא. לו הייתה עוברת דרך הגא, היה הגא מונע ממנה מלבוא אל המלך היות והיא הייתה יהודיה.

86. תרגום.

להתחתן עם אישה מיוחסת והקרטיון היחיד שיקבע עם מי המלך יתחתן יהיה היופי. ב. על כל הנערות יהיה פיקוח של הגא, ולכן הם מלכתחילה ייכנעו לפקדי המלך בניגוד לושתתי שחשבה שהיה זה ביזיון שאחשוורוש הזמין אותה לבוא אליו עם סריסיו. ג. מי שיהיה ממונה על תהליך הבחירה יהיו פקידים חדשים שלא יהיה אפשר לשחד אותם ולכן אף אחת לא תוכל להתחמק.

81. תרגום. ר"י נחמיאש: ייתכן שאחשוורוש הרג את השרים שייצעו לו בהתחלה, אחרת לא מובן כיצד לא התייעץ איתם כאן. אכן עזרא (נוסח ב'): הנערים היו עומדים תמיד לפני המלך ולכן הוא התייעץ איתם במקום עם השרים שייצעו לו על הריגת ושתי. מלבי"ם: המלך לא היה זקוק להסכמת שריו היות וממוכן דאג שכל הסמכויות יהיו נתונות בידי המלך (כפי שפירש בפרק א').

82. תרגום.

83. תרגום.

וְשֵׁתִי וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן: (ה) אִישׁ יְהוּדִי הָיָה
בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה וְשְׁמוֹ מָרְדֳּכָי בֶּן יְאִיר בֶּן שְׁמַעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ

במקומה של וּשְׁתִי,⁸⁷ וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ עצת הנערים מצאה חן בעיני אחשוורוש,⁸⁸ וַיַּעַשׂ כֵּן אחשוורוש עשה כעצת הנערים ומינה פקידים שימצאו לו נערה יפה שתמלוך במקומה של וּשְׁתִי:⁸⁹ (ה) אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה היה בשושן הבירה אדם שגלה עם ממלכת יהודה,⁹⁰ וְשְׁמוֹ מָרְדֳּכָי בֶּן יְאִיר בֶּן שְׁמַעִי בֶּן קִישׁ שמו של היהודי היה מרדכי והוא היה בנו של יאיר שהיה צאצא של שמעי שהיה צאצא של קיש,⁹¹ אִישׁ יְמִינֵי מֶרְדֳּכָי

שושן הבירה הכוונה לארמון המלך ולא לעיר. שם המדינה היה עילם ולפעמים בפסוקים נקרא גם בשם שושן, אבל בלי צירוף המילה הבירה. עיין לעיל בהערות לביאורנו א.ב. ר"א כהן צדק: מרדכי נקרא יהודי משום שהוא היה מזרע המלוכה משבט יהודה ומשום שהוא היה עוסק בתורה כל ימיו ולא נכנס לפיו דבר טמא. בפירושו נוסף כתב שמרדכי נקרא יהודי היות והוא לא השתחוה לתלם שהיה אצל המן. רינת יצחק: יהודי נקרא כך על שם שהוא כופר בעבודה זרה על ידי הודאה לה' על חסדיו. חבצלת השרון: מצד אמו היה מרדכי משבט יהודה, ולמרות שאין בדרך כלל כל נפקא מינא אם האם משבט אחר, במקרה זה הכתוב מזכיר את ייחוסו של מרדכי גם לשבט יהודה משום שבברכתו של יעקב לומדים שאדם יכול להיות אב בית דין גם אם אמו משבט יהודה ואביו משבט אחר.

מהר"ם אלשיך: כאשר כתוב בפסוק "איש" הכוונה שהיה צדיק. הפסוק אומר שמרדכי היה צדיק שהגלה מירושלים, כלומר: בשעת הגלות הוא לא השתחוה לצלם של נבוכדנצר. גם הציפון שהוא היה בשושן הבירה נועד לומר לנו שגם במשתה בשושן הוא היה אדם צדיק ולא השתתף בסעודה. לעומת זאת הכתוב ייחס אותו לקיש, שהקולר של המן תלוי על בית אביו והיה עליו לתקנו, ולבסוף כתוב שהוא היה משבט בנימין, שהוא השבט שעמלק אמור ליפול בידו. הסבר נוסף לכך שכתוב על מרדכי שהיה יהודי, משום שאם דוד שהיה משבט יהודה היה הורג את שמעי, מרדכי לא היה נולד. הסבר נוסף כתב שהפסוק אומר שמרדכי היה היהודי היחיד בשושן הבירה, היות ושאר היהודים לא שמרו על יהדותם.

91. תרגום וכתב ששמעי המוזכר בפסוק הוא שמעי בן גרא שקלל את דוד והיה חייב מיתה, אלא שדוד ראה בנבואה שמרדכי ואסתר עתידים לצאת ממנו ולכן מנע את יואב מלהרוג

87. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): למרות שחיפשו נערה יפה עבור אחשוורוש, הדבר העיקרי שהיה קובע הוא מציאת החן בעיניו של אחשוורוש, גם אם הנערה לא תהיה יפה מאוד. ר"מ חלאיו: הכוונה שתמצא חן בעיני המלך בגלל יופיה. ר"א כהן צדק: לא כתוב שהנערה תמצא חן בעיני אחשוורוש, אלא בעיני המלך, והכוונה בעיני ה'.

88. תרגום.

89. אבן עזרא (נוסח ב').

90. אבן עזרא. כמו כן הדגיש האבן עזרא שמרדכי היה יושב בשער המלך עוד לפני שאסתר נלקחה לאחשוורוש. בנוסח ב' כתב ששבט בנימין נקרא גם הוא על שם שבט יהודה היות ושני השבטים האלה היו חלק מממלכת יהודה. משמע מדבריו שאר השבטים אינם נקראים בשם "יהודי". אולם ר"מ חלאיו כתב שכל השבטים נקראו בשם יהודי היות ויהודה היה גבר באחיו, כשם שעשרת השבטים כולם נקראו בשם אפרים על שם ירבעם שמוצאו היה משבט אפרים. בסוף דבריו דחה את ההנחה שרק שבט יהודה נקראו יהודים וכתב שבמגילה רואים שכל הגולים מכל השבטים נקראו בשם זה. גם האבן עזרא וגם ר"מ חלאיו כתבו שמרדכי היה היהודי היחיד שהיה בשער המלך היות והוא היה שופט. תרגום: היה אדם צדיק שהיה מתפלל על עמו. מלבי"ם: הכתוב מדגיש מדוע מרדכי הסתכן כאשר ניסה למנוע בתחילה את לקיחת אסתר לאחשוורוש: הוא היה בשושן הבירה במשך זמן גדול (מאז גלות יכניה) כך שכולם הכירו אותו, וכאילו נעשה עימו חסד שלמרות שהיה מהגולים היה בא בשער המלך, וכולם הכירו את אסתר ואת יופיה כך שהוא לא היה יכול לטעון שהוא לא חשב שאסתר יפה וברור שאסתר הייתה באחריותו משום שהוא גידל אותה ולא היה לה אב ואם. רבינו בחיי:

יְמִינִי: (1) אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם־הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָה עִם
 יְכַנִּיחַ מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: (2) וַיְהִי

היה משבט בנימין (ונקרא יהודי היות וכל מי שגלה עם ממלכת יהודה נקרא כך גם אם הוא היה משבט אחר)⁹²: (1) אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָה עִם יְכַנִּיחַ מֶלֶךְ יְהוּדָה מִרְדְּכֵי הַיְהוּדִי הַגּוֹלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם הַגּוֹלָה שֶׁהִגְלוּ בָּהּ אֶת יְכַנִּיחַ מֶלֶךְ יְהוּדָה,⁹³ אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הַגּוֹלָה אֶת יְכַנִּיחַ וְאֶת הַגּוֹלִים אִתּוֹ⁹⁴: (2)

את אגג במלחמת עמלק, עד שבאה שפחה וסיכנה את עצמה והגיעה אל אגג והתעברה ממנו. לכן היה צורך שאסתר תסכן עצמה ותבוא אל המלך אחשוורוש כנגד אותו מעשה של השפחה.

92. רש"י. אבן עזרא: חסר בפסוק "בן" וכאילו צריך להיות כתוב "בנימיני". ר"א כהן צדק: "איש ימיני" על שם שה' הגביה את ימינו לעשו נקמה בהמן הרשע. כמו כן הביא את דברי הגמרא שאומרת שאמו של מרדכי הייתה משבט יהודה ואביו היה משבט בנימין, והקשה על כך שלפי זה היה צריך להיות כתוב קודם שמרדכי היה משבט בנימין? וענה: דוד המלך שבא משבט יהודה התפלל על מרדכי והקדים לתרום לבית המקדש שלושת אלפים כיכרי זהב שהם עשרת אלפים ככרות כסף כנגד ככרות הכסף שנתן המן לאחשוורוש. מהר"ם אלשייך: מרדכי היה יכול לתקן את עוון ההשתחוואה לצלם היות ובנימין לא השתחוואה לעשיו.

93. תרגום. חכמי צרפת: בכל מקום שגלו אנשים משבט יהודה, גלו אנשים משבט בנימין, היות ושני השבטים היו סמוכים זה לזה. כמו כן זיהו חכמי צרפת את מרדכי היהודי עם מרדכי בלשון שהוזכר בספר עזרא (ב,ב). אבן עזרא (נוסח ב'): רואים מכאן שמרדכי היה מבוגר מאוד כאשר אסתר נלקחה לבית המלך, שהרי צדיקה מלך אחד עשרה שנה אחרי גלות יכניה ולאחר מכן עברו שבעים שנה ועוד שבע שנים למלכות אחשוורוש (בדבריו גם מתייחס האבן עזרא לדברי חז"ל האומרים שאחשוורוש טעה בחשבונו ואומר שאחשוורוש לא טעה בחשבונו ודברי הגמרא שהוא כן טעה הם דברי יחיד). ר"מ חלאי: מרדכי היה מהסנהדרין או שהיה מהחרש והמסגר.

94. תרגום והוסיף שכאשר כורש ודריש כבשו את בבל, מרדכי היהודי ודניאל איש חמודות וכל כנסת ישראל יצאו מבבל ועלו עם כורש המלך לגור בשושן הבירה. מהר"ם

איתו עד ששמעי פסק להוליד בנים, ואז דוד ציווה את שלמה להרוג אותו. המהרש"א (מגילה יג,ב) סובר שמהסוגיא שם משמע ששמעי בן גירא היה רק קרוב משפחה של שאול המלך, וממילא מרדכי איננו צאצא ישיר של שאול. אבן עזרא: אין קיש אביו של שאול, אחרת הפסוק הכתוב היה מזכיר גם אותו, ולכן לא ניתן לדעת אם מרדכי היה מצאצאיו של שאול או לא. בנוסח ב' כתב שקיש היה סבא רבה של מרדכי ואין הכוונה לקיש אבי שאול, שהרי אין שום סיבה להניח שהכתוב דילג על דורות. מגילת סתרים: למרות שהיו הרבה דורות בין יאיר לבין שמעי וקיש, הזכיר הפסוק את שמעי ואת קיש כדי לומר שבגלל שמרדכי היה עתיד לצאת משמע, דוד נמנע מלהרוג את שמעי. קיש הוזכר משום שמרדכי תיקן את חטאו של שאול שנמנע מלהרוג את אגג על ידי שמרדכי תלה את המן. שאול לא הוזכר בפסוק היות והיה בדבר גנאי שבגללו בא המן לעולם. ר"א כהן צדק: מרדכי על שם שהייתה תפילתו נשמעת כמו "מר דכי", מור דרו. "בן יאיר" שהיה מאיר עיניהם של ישראל. "בן שמעי" שה' שמע את תפילתו.

מהר"ם אלשייך: בנס פורים היו שני גואלים כיוון שהיו שני חטאים. החטא שנהנו מסעודתו של אחשוורוש גילה על החטא של העבודה הזרה בימי נבוכדנצר. לכן מרדכי שניסה למנוע מעם ישראל להשתתף בסעודה של אחשוורוש, מכפר על החטא של האכילה, ואילו אסתר שמלכה במקומה של ושתי, בתה של נבוכדנצר, מכפרת על החטא של העבודה הזרה בזמן נבוכדנצר. באופן זה הסביר גם את הגמרא בחולין (קלט,ב) ששואלת מהיכן למדנו מהתורה על אסתר, המן ומרדכי, עיין שם. בהמשך דבריו הסביר מדוע היה צורך בשני גואלים למרות שמרדכי התריע שבני ישראל לא ילכו לסעודה וגם לא השתחוואה לצלם של נבוכדנצר, ולכן לכאורה היה אמור להספיק שמרדכי יגאל את ישראל לבדו. אלא שמרדכי היה צאצא של שאול שלא הרג את אגג, והמן היה צאצא של אגג, וממילא כל סיפור המגילה התחיל מכך ששאול לא הרג

אִמֵּן אֶת־הַדָּפָה הִיא אֶסְתֵּר בֵּת־דָּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וְאִם
וְהַנְּעִרָה יַפְת־תֹּאֵר וְטוֹבַת מְרָאָה וּבְמֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקַחָהּ
מֵרַדְכִי לֹו לְבַת: (ח) וַיְהִי בְּהַשְׁמָע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ וּבְהַקְבִּיץ

וַיְהִי אִמֵּן אֶת הַדָּפָה מֵרַדְכִי הִיא מֵגַדֵּל אֶת הַדָּסָה. הַדָּסָה הִיטָה יִלְדָה קִטְנָה וּמֵרַדְכִי גִידֵל
אוֹתָהּ,⁹⁵ הִיא אֶסְתֵּר בֵּת דָּדוֹ הַדָּסָה הִיא הַנְּעִרָה שֶׁנִּקְרָאָה גַם בְּשֵׁם אֶסְתֵּר,⁹⁶ כִּי אֵין לָהּ אָב
וְאִם מֵרַדְכִי נִזְקַק לְגַדֵּל אֶת אֶסְתֵּר מִשׁוּם שֶׁלֹּא אֶסְתֵּר לֹא הִיָּה אָב וְאִם שֶׁיִּגְדְּלוּ אוֹתָהּ,⁹⁷ וְהַנְּעִרָה
יַפְת־תֹּאֵר וְטוֹבַת מְרָאָה אֶסְתֵּר הִיטָה נַעֲרָה יַפְת־תוֹאֵר וַיַּפְת־מְרָאָה,⁹⁸ וּבְמֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ
לְקַחָהּ מֵרַדְכִי לֹו לְבַת לְאַחַר אָבִיהָ וְאִמָּהּ מִתּוֹ, מֵרַדְכִי אֵימֵץ אֶת אֶסְתֵּר כִּאִילוֹ הִיטָה בֵּיתוֹ:⁹⁹
(ח) וַיְהִי בְּהַשְׁמָע דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ כִּאֲשֶׁר נִשְׁמָעוּ דְּבַרֵי הַכְּרוּז וּגְזִירָתוֹ שֶׁל אַחַשׁוּרוּשׁ,¹⁰⁰

בגימטריה שבעים וארבע. בסוף דבריו כתב שאסתר הוא תרגום פרסי של הדסה.

97. תרגום.

98. תרגום. אבן עזרא: "יפת תואר" הכוונה שכל אבר היה נראה יפה, ו"טובת מראה" פירושו שהמראה הכללי שלה היה יפה. או ש"טובת מראה" פירושו על הגוון שלה, שהייתה ירקרוקת וחזיל למדו זאת מכך ששמה היה הדסה, כמו הדס שהוא ירוק. ר"י נחמיאש הבין כנראה בפירושו האבן עזרא שהכוונה לעיניים יפות.

99. רס"ג + רי"ד. רש"י: הביא את מדרש חז"ל שמרדכי התחתן איתה. אבן עזרא: ברור שאסתר הייתה בתולה אחרת לא הייתה נלקחת אל המלך, ואולי הכוונה שמרדכי רק חשב לשאת אותה לאישה ולא התחתן איתה בפועל. ראה בהערות בביאורנו לפסוק יז' שם הבאנו את פירושו של ר"מ חלאוי שהסתפק אם אסתר הייתה בתולה או לא. מגילת סתרים: כאשר אסתר גדלה, כולם הכירו אותה וקראו לה "אסתר" על שם יופיה. אלא שברבות השנים שכחו ממנה והיה זה חלק מהנס שלא הכירו את עמה. רינת יצחק: מרדכי לא התחתן עדיין עם אסתר, בטח שלא באותו יום שמתו אביה ואמה משום שאז רק נולדה, אלא הכוונה שהוא חשב להתחתן איתה משום שהוא כבר ידע שהיא תהיה צדקת. לכן, רק בפסוק זה נקראה אסתר גם בשם הדסה וכפירושו הגר"א שהיא נקראה כך משום שמיד כשהיא נולדה כולם הבינו שהיא תהיה צדקת, והכתוב מסביר מדוע מרדכי החליט שהוא יתחתן איתה.

100. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): "דבר המלך" היינו מה שכתב על כך, ו"דתו" היינו מה שנאמר בעל פה.

אלשיך: מרדכי הוגלה פעמיים. פעם אחת בגלות יכניה ופעם נוספת בגלות שלאחר החורבן. הכתוב אומר שכשם שמרדכי היה צדיק בגלות יכניה (שהרי אז גלו החרש והמסגר שהיו צדיקים), כך גם בגלותו בפעם השנייה הוא היה צדיק ולא השתחוה לעבודה זרה.

95. תרגום. מהר"ם אלשיך: זכותו של מרדכי שהיה אומן את אסתר, היא שנתנה לו את היכולת לתקן את חטאו של שאול שלא הרג את עמלק. כמו כן כתב שמדרש חז"ל שמשווה בין מספר המדינות שאסתר מלכה עליהן לבין שנותיה של שרה נועד להדגיש שאסתר הייתה צדקת כמו שרה, אלא שלא נעשה לה נס שאחשוורוש לא לקח אותה כמו שנעשה נס לשרה שפרעה לא לקח אותה משום שהישועה של עם ישראל הייתה תלויה בלקיחת אסתר לבית אחשוורוש (כמו שישועת ישראל הייתה תלויה בלקיחת שרה לבית פרעה ועל ידי ששרה גדרה את עצמה מפרעה, בני ישראל הצליחו לגדור את עצמם מהמצרים בגלות מצרים).

96. תרגום וכתב שנקראה הדסה משום שהיא הייתה צדיקה והצדיקים משולים להדסים, והיא נקראה אסתר משום שהיא הייתה מוצנעת ומוסתרת בבית מרדכי שבעים וחמש שנים (ור"א כהן צדק הוסיף שהיא גם הסתירה את מולדתה). בגמרא (יגא, נחלקו ר' מאיר ור' נחמיה האם שמה האמיתי היה הדסה או אסתר, ובמחלוקת זו נחלקו גם חכמי צרפת והאבן עזרא (נוסח ב') ואילו הרלב"ג כתב שהיו לה שני שמות. ר"י נחמיאש כתב ששמה האמיתי היה הדסה ונקראה אסתר על דרך ההסתרה ומשום שזה היה שמה הפרסי, מזכיר אותה בכל המגילה בשם אסתר. האבן עזרא הביא גם מדרש שאסתר הייתה בת שבעים וארבע כאשר נלקחה לאחשוורוש, והדסה

נְעֻרוֹת רַבּוֹת אֶל-שׁוֹשַׁן הַבִּירָה אֶל-יַד הַגִּי וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר
 אֶל-בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל-יַד הַגִּי שֹׁמֵר הַנְּשִׁים: (ט) וַתֵּיטֵב הַנְּעֻרָה
 בְּעֵינָיו וַתֵּשֶׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת-תַּמְרוּקִיָּה וְאֶת-מְנוּתָהּ

וּבַהֲקִבֵץ נְעֻרוֹת רַבּוֹת אֶל שׁוֹשַׁן הַבִּירָה אֶל יַד הַגִּי וְכַאֲשֶׁר הִתְאַסְפוּ נְעֻרוֹת רַבּוֹת אֶל שׁוֹשַׁן הַבִּירָה אֶל שָׂרוּ שֶׁל הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם הַגִּי.¹⁰¹ הַגִּי הוּא הַגַּא שֶׁהוּזְכָר בַּפְּסוּק ג',¹⁰² וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל יַד הַגִּי שֹׁמֵר הַנְּשִׁים אֶסְתֵּר נִלְקַחָה אֶל בֵּיתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ וְהוֹפְקָדָה תַּחַת הַגִּי שֶׁהִיא שׁוֹמֵר הַנְּשִׁים.¹⁰³ אוֹלָם, אֵינן הַכוּוּנָה לַמָּקוֹם שֶׁבּוּ יֵשֵׁב אַחַשׁוּרוּשׁ מִמֶּשׁ, לְשֵׁם הַגִּיעָה אֶסְתֵּר רַק בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית לַמְּלָכוּתוֹ בַּחֹדֶשׁ טֶבֶת כְּכַתּוּב בַּפְּסוּק טז,¹⁰⁴: (ט) וַתֵּיטֵב הַנְּעֻרָה בְּעֵינָיו אֶסְתֵּר הֵייתָה טוֹבָה בְּעֵינֵי הַגִּי,¹⁰⁵ וַתֵּשֶׂא חֶסֶד לְפָנָיו אֶסְתֵּר נִשְׂאָה חֶסֶד לְפָנֵי הַגִּי, הַגִּי עָשָׂה עִם אֶסְתֵּר חֲסִדִּים רַבִּים,¹⁰⁶ וַיְבַהֵל אֶת תַּמְרוּקִיָּה וְאֶת מְנוּתָהּ לְתַתּוֹ לָהּ הַגִּי מִיָּהָר לְתַתּוֹ לְאֶסְתֵּר אֶת הַתַּמְרוּקִים שֶׁלָּהּ וְאֶת מְנוֹת הָאוֹכֵל שֶׁלָּהּ. בְּגַלּל שֶׁאֶסְתֵּר מִצָּאָה חֵן בְּעֵינֵי הַגִּי, הוּא הַזּוֹדְרוֹ יוֹתֵר לְהַבִּיא לְאֶסְתֵּר אֶת כָּל מַה שֶׁהִיא הֵייתָה צְרִיכָה,¹⁰⁷

101. תרגום.

105. תרגום. כאמור לעיל, יש המפרשים שהכוונה לאחשוורוש, אך פשט הפסוק מורה שהכוונה להגי.

102. חכמי צרפת.

106. אבן עזרא וכתב שנשיאת חסד נקראת כך משום שכמו שאדם נושא דבר כלשהו, כך אסתר נשאה את החסד באופן שהחסד לא נפרד ממנה. מפשט הפסוק עולה שאסתר מצאה חן בעיני הגי, אלא שחכמי צרפת כתבו שכונות הפסוק היא שהיא מצאה חן בעיני אחשוורוש ואחשוורוש הוא שנתן לה את כל התמרוקים. מלבי"ם: החסד הוא שלמרות שאסתר הייתה ראויה למשפט מוות (היות והיא לא הגיעה מעצמה אל המלך), בכל זאת יופיה גרם לכך שהמלך נטה אליה חסד ומחל לה על שלא באה לפניו. מהר"ם אלשיך: אסתר נשיאת החן של אסתר הייתה שנתנו לה לנהוג כדת שלה למרות שהתנהגות זו סתרה את דת המלך (כמו שמירת שבת וכדומה).

107. רש"י + אבן עזרא. חכמי צרפת: אסתר קיבלה יותר תמרוקים ומנות משאר הנשים. רי"ד: הכוונה במנותיה איננה לדברי מאכל אלא לחלקים בקישוטי הנשים. מלבי"ם: הביאו

103. תרגום. מלבי"ם: למרות הסכנה בדבר, מרדכי לא הסגיר את אסתר לפקיד אחשוורוש, ורק כאשר אסתר נלקחה בחזקה על ידי פקיד אחשוורוש, היא הלכה לבית הנשים. חכמי צרפת: ייתכן שנלקחו אל אחשוורוש עוד מבנות ישראל, אלא שהכתוב הזכיר רק את אסתר משום שהנס נעשה על ידה. כמו כן כתב שאסתר לא נלקחה מביתו של אחשוורוש (אחרת היו יודעים את עמה ומולדתה), אלא היא יצאה לבית אחת מחברותיה ונקלחה הדרך, אלא שמרדכי שתק היות והוא ידע שהוא לא יוכל לעמוד בפני גזירת המלך. מהר"ם אלשיך: אסתר לא באה מעצמה, אלא נלקחה בכוח אל בית המלך, ובניגוד לשאר הנערות שלא מוזכר בהן שהן נלקחו מיד אל בית המלך, אסתר נלקחה מיד כבר בהתחלה אל בית המלך משום שמהתחלה ראו שהיא ראויה לו.

104. ר"מ חלאיו בפירושו לפסוק טז.

לְתַתּוֹ לָהּ וְאֵת שִׁבְעַת הַנְּעוּרוֹת הָרְאִיּוֹת לְתַתּוֹ לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ:
 וַיִּשְׁנֶה וְאֵת־נְעוּרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנְּשִׁים: ^(י) לֹא־הִגִּידָה אֶסְתֵּר
 אֶת־עֲמָהּ וְאֶת־מוֹלְדֹתָהּ כִּי מְרַדְּכִי צִוָּה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא־תִגִּיד:
^(יא) וּבְכָל־יוֹם וַיּוֹם מְרַדְּכִי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֲצַר בֵּית־הַנְּשִׁים

וְאֵת שִׁבְעַת הַנְּעוּרוֹת הָרְאִיּוֹת לְתַתּוֹ לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ הָגִי גַם מִסֵּר לְאֶסְתֵּר שִׁבְעַת שִׁפְחוֹת שִׁשְׁמִשׁוֹ
 בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְעַתָּה נִמְסְרוּ לְאֶסְתֵּר, ¹⁰⁸ וַיִּשְׁנֶה וְאֵת נְעוּרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנְּשִׁים בְּעוֹד אֶסְתֵּר
 הַיִּתֵּהּ בְּבֵית הַנְּשִׁים, הָגִי הִיא מִשְׁנֵה לְטוֹבָה אֵת מֵה שֶׁהוּבָא לָהּ. הָגִי הִיא מִתִּיחַס לְאֶסְתֵּר
 בְּאֹפֶן שׁוֹנֵה (לְטוֹבָה) מִמָּה שֶׁהוּא הִיא מִתִּיחַס לְשֶׂאֵר הַנְּעוּרוֹת שֶׁנֶּאֱסָפוּ אֶל בֵּית הַנְּשִׁים ¹⁰⁹:
^(י) לֹא הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת עֲמָהּ וְאֵת מוֹלְדֹתָהּ אֶסְתֵּר לֹא סִפְרָה לְאֵף אָדָם מֵאִיזָה עִם הִיא
 וּמֵאִיזוֹ מִשִּׁפְחָה הִיא, ¹¹⁰ כִּי מְרַדְּכִי צִוָּה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא תִגִּיד שֶׁהִיא מְרַדְּכִי צִוּוּהָ עַל אֶסְתֵּר
 שֶׁלֹּא תִסְפֹּר עַל עֲמָהּ וּמוֹלְדֹתָהּ ¹¹¹: ^(יא) וּבְכָל יוֹם וַיּוֹם מְרַדְּכִי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֲצַר בֵּית הַנְּשִׁים

במהירות. מלבי"ם: אחשוורוש שינה את גם את מעמדה של אסתר לטובה וגם את מעמדה של נערותיה בבית הנשים על ידי שני דברים: הוא נתן להן את החדרים הטובים יותר ומאכלים טובים יותר. הגמרא במסכת מגילה (יג,א) כתבה שכוונת הפסוק שאחשוורוש האכיל את אסתר במאכל יהודי. על כך הקשה ר"מ חלאיו שאסתר לא אמרה את מוצאה ואם כן מדוע שיאכילו אותה מאכל יהודי? וכתב על כך שאין משיבין על ההגדה. מוהר"ם אלשיך: אסתר התנהגה באופן שונה משאר הנשים בכל שהיא שמרה על דת ישראל, אך כל הנשים בבית המלך קיבלו את הדברים בהבנה ולכן כתוב "לטוב בית הנשים". כמו כן הסביר את המחלוקת בגמרא (מגילה יג,א) לגבי מה אכלה אסתר: לפי רב מאכל יהודים, לפי שמואל קדלי חזירים ולפי רבי יוחנן זרעונים, ותלה את השיטות השונות בהסבר המילה "לטוב" המוזכר בפסוק. האם הכוונה ללקח טוב שהוא התורה, או שמא הכוונה ללימוד מהפסוק "ובתים מלאים כל טוב" ואז הכוונה לקדלי חזיר או שהכוונה לפסוק "נראה מראיהם טוב" שנאמר לגבי דניאל וחבריו שם הם אכלו זרעונים.

110. אבן עזרא (נוסח ב').

111. תרגום. בפרשנים נחלקו מדוע ציווה מרדכי על אסתר שלא לגלות את מוצאה. רש"י ורי"ד כתבו שמרדכי רצה

לאסתר את התמרוקים במהירות (בניגוד לשאר הנערות שנתנו להן רק כאשר הגיע תורן) כדי שיסתיימו שנים עשר החודשים בתמרוקים ואז היא תוכל לבוא לפני אחשוורוש. כמו כן אחשוורוש שלח לה מנות מיוחדות, מה שלא עשה לשאר הנערות, היות והוא ידע שהיא תמלוך.

108. אבן עזרא (נוסח ב'). רש"י: כל הנערות היו מקבלות שבע נערות מבית המלך. תרגום: כל אחת מהנערות שימשה אותה ביום אחר של השבוע. מלבי"ם: לשאר הנערות לא ניתנו שבע נערות לשמשן, היות והדבר היה מיוחד למלכה. המלך ידע שאסתר תמלוך ולכן שלח לה את שבע הנערות. מגילת סתרים: שבע הנערות היו מישראל למרות שלא ידעו את עמה של אסתר. מוהר"ם אלשיך: השינוי אצל אסתר היה שנתנו לה את המנות מאת המלך, ואילו לשאר הנערות לא נתנו מנות.

109. אבן עזרא. לפי פירושו יש להפריד בין המילה "לטוב" לבין "בית הנשים". לעומתו פירש רס"ג שהכוונה היא שאסתר הייתה במקום הטוב של בית הנשים, ולפי פירושו יש לחבר את המילה "לטוב" עם "בית הנשים". מגילת סתרים: הרי הגי היה נותן לכל נערה ככל אשר היא ביקשה ואם כן לא מובן מדוע כתוב שאסתר שונתה לטובה. אלא שהכוונה היא שנתנו לאסתר הכל על פי התורה למרות שלא ידעו שהיא מישראל. לכאורה ניתן להעיר על דבריו שאצל אסתר ניתנו הדברים

לְדַעַת אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמַה־יַּעֲשֶׂה בָּהּ: (ב) וּבַהֲגִיעַ תֹּר

בכל יום, מרדכי היה הולך לפני החצר שהיה לפני בית הנשים,¹¹² לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמַה יַּעֲשֶׂה בָּהּ מרדכי הלך לפני חצר הנשי כדי לשמוע מהשרים שהיו שם מה עובר על אסתר¹¹³: (ב) וּבַהֲגִיעַ תֹּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ כאשר הגיעה תורה של

שכל אחד מהם תיקן חטא אחד: מרדכי תיקן את חטא ההשתחוואה להמן על ידי שהוא לא השתחוואה. ואסתר תיקנה את החטא של האכילה מהסעודה על ידי שהיא נמנעה מאכילת מאכלות אסורות. אם אסתר הייתה אומרת את עמה ומולדתה, היו מביאים לה אוכל שמתור לה לאכול והיא לא הייתה יכולה לתקן את החטא של האכילה מסעודתו של אחשוורוש. מוהר"ם אלשיך: אסתר הייתה מוכנה מצידה לומר את עמה ומולדתה ואז היו הנערות והשרים מכבדים אותה יותר היות והיו מבינים מדוע היא מתנהגת באופן שונה משאר הנשים. אלא שאסתר שמעה בקולו של מרדכי ורק משום כך היא לא אמרה את עמה ומולדתה. כמו כן הסביר שמרדכי ציווה על אסתר שלא תאמר את עמה ומולדתה כדי שיהיה לה פתחון פה לומר לאחשוורוש שיציל את ישראל. אם היו יודעים שהיא מזרע היהודים, היו מלכתחילה גוזרים את הגזירה על כל היהודים וחושבים לכתחילה על אפשרות למנוע את התערבותה על ידי אי הכללתה בגזירה עצמה. כאשר אחשוורוש הופתע מדבריה של אסתר "כי נמכרנו אני ועמי", אזי אסתר הייתה יכולה להציל את ישראל.

112. תרגום וכתב שמרדכי היה מתפלל לפני שהוא התהלך שם. אבן עזרא: לא מרדכי לא היה במשרה בכירה במלכות עוד לפני שאסתר נלקחה, לא היו נותנים לו להסתובב שם.

113. ר"מ חלאיו. חכמי צרפת: מרדכי הלך לשם כדי לברר האם אסתר כבר הומלכה למלכה. רש"י: מרדכי הוא אחד משני הצדיקים שניתן להם רמז לישועה. לדוד ניתן רמז על ידי שהוא הצליח להרוג את הארי ואת הדוב, והוא הבין מכך שהוא אמור להילחם נגד גלית. מרדכי אמר שאסתר נלקחה למשכב הערל בגלל שהישועה עתידה לבוא ממנה. אבן עזרא: מרדכי הלך שם כדי לראות אם אסתר צריכה רופא. מגילת סתרים: מרדכי חשש שאסתר מסתכנת בכך שהיא איננה אומרת את עמה ומולדתה ולכן הלך לבדוק את שלומה. מוהר"ם אלשיך: "את שלום אסתר" פירושו לדעת אם נעשה לאסתר דבר מסוכן. "ומה יעשה בה" פירושו לדעת אם כבר התחיל הנס שהיה צריך להיעשות על ידי אסתר.

שיחשבו שהיא ממשפחה בויה וכך ישלחו אותה. לו הייתה אסתר מספרת שהיא צאצא של שאול המלך, היו ממשיכים להחזיק בה. אבן עזרא כתב הפוך. מרדכי חשש שמא אחשוורוש לא ייקח אותה לאישה אם תספר שהיא מהגולים (ומרדכי ראה ברוח הקודש שהיא תציל את ישראל אם היא תתחתן עם אחשוורוש). אולם, בפירושו נוסף עליו הוא כתב שהוא הפירוש הנכון הסביר שמרדכי חשש שאם ידעו שהיא מישראל, היא לא תוכל לקיים מצוות בסתר. כמו כן כתב שיש שהעבירו בירוקת על מרדכי על מעשהו, אולם יש שאמרו שהוא עשה כן בדרך נבואה. כמו כן האריך האבן עזרא בדבריו שמרדכי היה מגדולי ישראל והיה שישי לשרים העולים עם זרובבל מבבל, אלא שכאשר ראה שבית המקדש לא נבנה, חזר אל עילם (שם היה ארמון המלך). ראשון לציון: היו כאן שני עניינים. ציווי שלא לומר את עמה וציווי שלא ומר את מולדתה. מרדכי ציווה על אסתר שלא תאמר את עמה, כדי שאחשוורוש לא ימנע מלהתחתן איתה, היות ומרדכי חשש שאם אחשוורוש ידע שהיא מישראל, הוא לא יתחתן איתה אלא רק יבוא עליה, ומרדכי ידע שאם צדקת כמו אסתר נלקחה לבית המלך, יש סיבה על כך מהשמים. אולם, מרדכי ציווה על אסתר שגם לא תגיד את מולדתה כדי שהוא יוכל להסתובב ולשמוע מה מדברים עליה. אם היו יודעים שהיא מישראל, היו נמנעים מלדבר עליה בנוכחותו של מרדכי. מה שמרדכי הצייע לאחשוורוש לגלות את עמה של אסתר על ידי העצה ש"אין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה" (מגילה יג, א), היה זה משום שהוא ידע שאסתר לא תיכנע וכך היה יכול למנוע את ביאת אחשוורוש על אסתר. מגילת סתרים: היות ואם היו יודעים שהיא מישראל, המן לא היה גוזר גזירה על היהודים וגם היהודים לא היו מתפללים היות והם היו אומרים אחות לנו בבית המלך. ר"א צדוק הכהן: מרדכי קיווה שתהיה הזדמנות שהוא יוכל לקחת איתו את אסתר, והוא חשש שאם אחשוורוש ידע שהיא יהודיה, הוא יהרוג את כל היהודים. רינת יצחק: בני ישראל חטאו בשני חטאים: השתחוואה להמן ונהגו מסעודתו של אחשוורוש. לכן נשלחו אליהם שני גואלים

נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבּוֹא | אֶל-הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ מִקֵּץ הַיּוֹת לָהּ
 כָּדַת הַנְּשִׁים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי בֵן יִמְלֹאוּ יְמֵי מְרוּקִיהֶן
 וְשֵׁשׁ חֳדָשִׁים בְּשִׁמְן הַמֶּזֶר וְשֵׁשׁ חֳדָשִׁים בְּבִשְׂמִים וּבַת־מְרוּקֵי
 הַנְּשִׁים: (י) וּבָזָה הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל-הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל-אֲשֶׁר תֹּאמַר

כל אחת מהנערות להיכנס לפני המלך אחשוורוש,¹¹⁴ מִקֵּץ הַיּוֹת לָהּ כָּדַת הַנְּשִׁים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי בֵן יִמְלֹאוּ יְמֵי מְרוּקִיהֶן כל נערה נכנסה לאחשוורוש לאחר שהסתיימו שנים עשר חודשים שבהם היא הכינה את עצמה על ידי נתינת תמרוקים כמנהג הנשים,¹¹⁵ שֵׁשׁ חֳדָשִׁים בְּשִׁמְן הַמֶּזֶר וְשֵׁשׁ חֳדָשִׁים בְּבִשְׂמִים וּבַת־מְרוּקֵי הַנְּשִׁים שנים עשר החודשים היו מתחלקים לשתי תקופות: ששת החודשים הראשונים הייתה הנערה שמה על עצמה שמן שנקרא "שמן מור", וששה חודשים נוספים היא הייתה שמה על עצמה בשמים ושאר תמרוקי הנשים¹¹⁶: (י) וּבָזָה הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל הַמֶּלֶךְ הִיא כָּלֵל שָׁחַל עַל כָּל נַעֲרָה שֶׁנִּכְנְסָה אֶל אַחֲשׁוּרוּשׁ:¹¹⁷ אֵת כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר יִנָּתֵן לָהּ לָבּוֹא עִמָּה הִיא מוֹתֵר לַנַּעֲרָה לִבְקֵשׁ לִהְיֹא

114. תרגום. בגמרא (מגילה יג,א) נחלקו מהו שמן מור. יש שאמרו שהכוונה למעין סם ויש שאמרו שהכוונה לשמן זית שלא הביא עדיין שלישי והיו מוסיפים בו מור על מנת לעדן את הבשר ולהשיר את השערות. אבן עזרא (נוסח ב'): הכוונה לשמן של עץ יריחו ודחה את פירוש רס"ג בשמות (ל,כג) שכתב שהכוונה לשמן שנעשה בגרון של הצבי. ר"מ חלאיו: הכוונה לשמן שהיה עשוי משרף שנקרא "מירא" והוא שימש כאחד מסימני הקטורת. כמו כן הסביר שמטרת הבשמים והתמרוקים הייתה להעביר את זוהמת שמן המור.

117. רס"ג. מלבי"ם: הנערות היו מקבלות מתנות רבות ועל ידי כך הן היו באות לפני המלך, וכך היה גלוי לכולם שהן נבעלו ברצון תמורת המתנות. ר"מ חלאיו: הכוונה שהנערות היו נכנסות אל המלך לאחר שהן הכינו עצמן במשך שנה שלמה. כמו כן דחה את הפירוש "זה" שהכוונה בגימטריה לשנים עשר חודשים, היות ואין דרך הלשון העברית לדבר בגימטריה.

114. תרגום. בפירוש המילה "תור" נחלקו הפרשנים. רש"י כתב שהכוונה לזמן, לכל נערה ניתן זמן. אבן עזרא כתב שיש שפירשו שהכוונה לציפור שנקרא "תור" שמגיע בכל פעם בזמן מסוים ולכן השאילו את המילה תור משם ציפור זו לכל דבר שקורה בזמן מסוים. מגילת סתרים: למרות שאחשוורוש רצה להתחתן עם אסתר כבר מההתחלה, בכל זאת הביאו לפניו את שאר הנערות ובאותו הזמן היו ישראל נתונים בדיון לראות אם הם ראויים שיעשה להם נס. רינת יצחק: אחשוורוש ציווה להביא את כל הנשים אליו משום שבסופו של דבר גם מי שלא מונתה למלכה במקום ושתי נשארה אצלו בגדר פילגש. מהר"ם אלשיך: הכתוב מזכיר את ייחוסה של אסתר כדי לומר שלגויים אין ייחוס ולכן לא הוזכרו אבותיהם ואילו לאסתר, למרות שכבר לא היה לה אב ואם, היה ייחוס כמו שיש לכל יהודי.

115. תרגום. מלבי"ם: המתינו שנים עשר חודשים הואיל וכך היו יכולים לבדוק האם לנערה יש מחלות שונות. כך עברו עליה כל העונות השונות ובדקו את בריאותה.

יִנְתֵן לָהּ לָבוֹא עִמָּה מִבֵּית הַנְּשִׁים עַד-בֵּית הַמֶּלֶךְ: (ד) בַּעֲרֵב
 | הִיא בָּאָה וּבִבְקָר הִיא שָׁבָה אֶל-בֵּית הַנְּשִׁים שְׁנֵי אֶלְיָד
 שְׁעֵשְׂגוּ סָרִים הַמֶּלֶךְ שִׁמְר הַפִּילֹגְשִׁים לֹא-תָבוֹא עוֹד אֶל-
 הַמֶּלֶךְ כִּי אִם-חֲפִיץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְּשֵׁם: (ט) וּבַהֲגִיעַ
 תֹּר-אֶסְתֵּר בַּת-אֲבִיחַיִל דָּד מְרֹדְכִי אֲשֶׁר לָקַח-לוֹ לְבַת לָבוֹא

לפניה כל דבר שעלה על דעתה (כדי שהיא לא תדאג ועל ידי כך תהיה כחושה),¹¹⁸ מִבֵּית
 הַנְּשִׁים עַד בֵּית הַמֶּלֶךְ והדבר שהנערה הייתה מבקשת הייתה מגיעה איתה מביית הנשים
 ועד לבית המלך¹¹⁹: (ד) בַּעֲרֵב הִיא בָּאָה בערב הייתה הנערה נכנסת לשמש את המלך
 אחשוורוש,¹²⁰ וּבִבְקָר הִיא שָׁבָה אֶל בֵּית הַנְּשִׁים שְׁנֵי ובבוקר היא הייתה חוזרת אל בית
 הנשים פעם נוספת,¹²¹ אֶל יַד שְׁעֵשְׂגוּ סָרִים הַמֶּלֶךְ שִׁמְר הַפִּילֹגְשִׁים אולם לאחר שחזרה
 אל בית הנשים, שעשגו שרו של המלך שתפקידו לשמור על הפילגשים היה שומר עליה
 במקום הגי שומר הנשים, היות והיא כבר נבעלה אל המלך ולכן אסור לאדם אחר לבוא
 עליה,¹²² לֹא תָבוֹא עוֹד אֶל הַמֶּלֶךְ (לאחר שהנערה הייתה אצל אחשוורוש בפעם הראשונה)
 הנערה לא תיכנס אל המלך פעם נוספת,¹²³ כִּי אִם חֲפִיץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְּשֵׁם אלא אם
 המלך יחפוץ בה פעם נוספת, היא תיקרא בשמה אל המלך¹²⁴: (ט) וּבַהֲגִיעַ תֹּר אֶסְתֵּר בַּת
 אֲבִיחַיִל דָּד מְרֹדְכִי כאשר הגיעה תורה של אסתר בת אביחיל. אביחיל היה דודו של
 מרדכי,¹²⁵ אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת מְרֹדְכִי לקח את אסתר לבת על ידי שהוא גידל אותה,¹²⁶

ממה שהייתה בתחילה, וגם כאשר אדם או חפץ מגיעים למקום
 שלא יצאו ממנו, ניתן לומר על כך שהם שבו למקום החדש.

122. אבן עזרא.

123. תרגום.

124. תרגום.

125. תרגום. ר"מ חלאיו: אביה של אסתר הוזכר בגלל
 שהיה צדיק. מלבי"ם: הכתוב מדגיש שאסתר לא ביקשה דבר
 כאשר היא הגיעה אל המלך, אלא היא באה אליו רק בכח
 מידותיה הטובות שהיא ירשה מאביה. כמו כן כתב שאסתר
 הגיעה אל אחשוורוש רק משום שהגיע תורה לבוא אליו ולא
 בגלל שהיא באמת רצתה בכך. ר"א כהן צדק: דד נכתב בכתיב

118. אבן עזרא. רש"י: הכוונה למיני זמר ושחוק. חכמי
 צרפת: היה מותר לכל נערה לבקש אדם אחד שילוה אותה
 מביית הנשים עד בית המלך.

119. ר"מ חלאיו.

120. תרגום. מלבי"ם: למרות שהבתולות באו לפני המלך
 רק ליום אחד, הם עדיין רצו בכך. ר"י נחמיאש: הביא את
 דברי חז"ל (מגילה יג, א) שהכתוב אומר שאחשוורוש לא היה
 משמש מיטתו ביום.

121. אבן עזרא. לפי פירושו הכוונה לאותו בית נשים
 שהנערה הייתה בו בתחילה, אלא ששר אחר הופקד עליהן
 לשומרן. אולם, בנוסח ב' כתב שהכוונה לבית אחר ושונה

אֶל-הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָבָר כִּי אִם אֶת-אֲשֶׁר יֹאמֶר הִגִּי סְרִיס-הַמֶּלֶךְ שִׁמְר הַנְּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חֵן בְּעֵינַי כָּל-רְאִיָּה: (ט) וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל-הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ אֶל-בֵּית מְלָכוֹתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא-חֹדֶשׁ טַבַּת בְּשַׁנַּת-שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ: (י) וַיֵּאָהֵב הַמֶּלֶךְ אֶת-אֶסְתֵּר מִכָּל-הַנְּשִׁים וַתִּשָּׂא-

לְבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לְהִיכַנֵּס אֶל הַמֶּלֶךְ, ¹²⁷ לֹא בִקְשָׁה דָבָר אֶסְתֵּר לֹא בִיקְשָׁה דָבָר (למרות שהייתה יכולה לבקש כל מה שהיא הייתה רוצה), ¹²⁸ כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמֶר הִגִּי סְרִיס הַמֶּלֶךְ שִׁמְר הַנְּשִׁים אֶסְתֵּר הייתה לוקחת רק את מה שהגי שרו של המלך שתפקידו היה לשמור על הנשים היה אומר לה לקחת, ¹²⁹ וַתְּהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חֵן בְּעֵינַי כָּל רְאִיָּה אֶסְתֵּר מִצָּאָה חֵן בְּעֵינַי כֹּל מִי שֶׁרָאָה אֹתָהּ: ¹³⁰ (ט) וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ אֶסְתֵּר נִלְקַחָה אֶל הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ, ¹³¹ אֶל בֵּית מְלָכוֹתוֹ וְהִיא הוֹכַנְסָה אֶל אַרְמוֹנוֹ, ¹³² בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טַבַּת בְּשַׁנַּת שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ (אֶסְתֵּר נִלְקַחָה) בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי שֶׁנִּקְרָא בְּלִשׁוֹן הַכַּשְׁדִּים חֹדֶשׁ טַבַּת, בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל אַחְשֻׁרוּשׁ: ¹³³ (י) וַיֵּאָהֵב הַמֶּלֶךְ-

הדברים גם ללא שביקשה. מגילת סתרים: אסתר לא רצתה לשים על עצמה תמרוקים היות וכל לקיחתה לאחשוורוש היה באונס. לכן כל מה שהיא ביקשה מהגי היה שהוא יספר לשרים ולמלך שהיא התכוננה אליו כראוי.

130. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): הכוונה שמצאה חן בעיני השרים. כנראה שהכוונה בגלל שהיא נמנעה מלבקש מהם להביא איתה דברים אל בית המלך כפי שפירש לעיל. חכמי צרפת: כולם הסכימו להמליך אותה במקום ושתי.

131. תרגום. עיין באוצר המאמרים שם הרחבנו בהסבר הגמרא שאסתר הייתה יכולה להילקח לאחשוורוש ולא היה בזה איסור משום שהיא הייתה "קרקע עולם". כמו כן מובא באבני נזר (יורה דעה קכ"ט סעיף קטן ג') שאסתר לא נבעלה לאחשוורוש, אלא השכינה הביאה לאחשוורוש שד שיחליף אותה.

132. תרגום. מלבי"ם: הכוונה לחדרו המיוחד של המלך.

133. אבן עזרא. רש"י: הקב"ה סידר שאסתר תילקח דווקא בחודש העשירי היות ואז יש צינה והגוף נהנה מהגוף.

חסר כדי ללמד שמרדכי היה מיניק את אסתר, ואין זה נחשב כנאי אליו (כניגוד למקרה שמוזכר בשבת נג,א), היות ולמרדכי לא הייתה ברירה משום שהוא לא מצא לה מינקת.

126. ראה ביאורנו לעיל פסוק ז'. אבן עזרא (נוסח ב'):

כאשר אסתר נלקחה לבית המלך, מרדכי הרגיש כאילו שאבדה לו בת.

127. תרגום.

128. תרגום. אבן עזרא נאמן לשיטתו שמרדכי רצה שאסתר תילקח לבית המלך, כתב שאסתר לא ביקשה דבר כדי שלא להכביד על השרים השונים. בנוסח ב' כתב שהכוונה שהיא ביקשה רק שכל וענווה אך אין זה מתאים לתוכן הפסוק (וכך הקשה גם "רמ חלאיו"). חכמי צרפת: נאמנים לשיטתם שהיה מותר לנערות לבקש שאדם כלשהו ילווה אותן אל המלך, כתב שאסתר לא ביקשה שמישהו ילווה אותה, חוץ מהגי, כך יכלה להמשיך ולהסתיר את עמה ומולדתה.

129. תרגום. רי"ד: כל הנערות היו צריכות לבקש מהגי את מה שהן רצו, אך הגי היה דואג לאסתר ומביא לה את

חַן וְחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל־הַבְּתוּלֹת וַיִּשָּׂם כְּתָר־מַלְכוּת בְּרֹאשָׁה וַיִּמְלִיכָהּ תַּחַת וַשְׁתִּי: (ח) וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָדוֹל לְכָל־שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אֵת מִשְׁתֶּה אֶסְתֵּר וְהַנְּחָה לְמַדְיָנוֹת עֲשֵׂה וַיִּתֵּן מִשְׂאֵת כִּיד הַמֶּלֶךְ: (ט) וּבַהֲקִבֵץ בְּתוּלוֹת שְׁנֵי וּמָרְדֳּכָי יָשָׁב בְּשַׁעַר־

אֵת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנְּשִׁים מְכַל הַנְּשִׁים שֶׁהָיוּ כָּבֵר לְאַחֲשׁוּרוּשׁ, הוּא אֵהָב אֵת אֶסְתֵּר הַכִּי הַרְבֵּה,¹³⁴ וַתִּשָּׂא חַן וְחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלוֹת וְכֵן מִצָּאָה אֶסְתֵּר חַן בְּעֵינֵי אַחֲשׁוּרוּשׁ יוֹתֵר מִשָּׂאֵר הַנְּעֻרוֹת הַבְּתוּלוֹת שֶׁנֶּאֱסָפוּ אֵלָיו,¹³⁵ וַיִּשָּׂם כְּתָר מַלְכוּת בְּרֹאשָׁה וַיִּמְלִיכָהּ תַּחַת וַשְׁתִּי אַחֲשׁוּרוּשׁ שֶׁמֶּלֶךְ עַל רֹאשָׁה שֶׁל אֶסְתֵּר אֵת הַכְּתָר שֶׁל הַמַּלְכָּה וּמִינָהּ אֹתָהּ לְמַלְכָּה בְּמִקוּמָה שֶׁל וַשְׁתִּי¹³⁶: (ח) וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֶּה גָדוֹל לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אַחֲשׁוּרוּשׁ עֲשֵׂה מִשְׁתֶּה גָדוֹל לְכָל הַשָּׂרִים וְהַעֲבָדִים שֶׁלוֹ,¹³⁷ אֵת מִשְׁתֶּה אֶסְתֵּר אַחֲשׁוּרוּשׁ קָרָא לְמִשְׁתֶּה זֶה בְּשֵׁם "מִשְׁתֶּה אֶסְתֵּר",¹³⁸ וְהַנְּחָה לְמַדְיָנוֹת עֲשֵׂה אַחֲשׁוּרוּשׁ הוֹרִיד מֵהַמִּיּוֹסִים שֶׁכָּל מְדִינָה הֵייתָה מֵעֵלָּה לוֹ לְכַבוּדָּהּ שֶׁל אֶסְתֵּר,¹³⁹ וַיִּתֵּן מִשְׂאֵת כִּיד הַמֶּלֶךְ: אַחֲשׁוּרוּשׁ שֶׁלַּח לְכָל הַמְּדִינוֹת מִתְּנוֹת רַבּוֹת כְּכּוּחוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, אַחֲשׁוּרוּשׁ נִתֵּן מִתְּנוֹת רַבּוֹת כֵּן כִּפִּי שֶׁמֶלֶךְ עֲשִׂיר יָכוֹל לְתַת¹⁴⁰: (ט) וּבַהֲקִבֵץ בְּתוּלוֹת שְׁנֵי כֹּאשֶׁר הַנְּעֻרוֹת הַבְּתוּלוֹת נֶאֱסָפוּ פַּעַם נּוֹסֶפֶת. אַחֲשׁוּרוּשׁ רָצָה

134. מלבי"ם. רש"י: אפילו מן הבעולות היות שהוא אסף גם את הנשים הבעולות. בכך ענה רש"י על הקושי שלכאורה עולה בפסוק שההתייחסות לנערות הבתולות שנאספו מופיע רק בצלע הבאה של הפסוק. חכמי צרפת: הכוונה לנערות שנאספו כבתולות וכבר נבעלו לאחשוורוש וחזרו לשעשגו, ולנערות הבתולות שעוד לא נבעלו אצלו.

135. תרגום. ר"מ חלאיו: אחשוורוש עשה את הסעודה רק לשרים ולא לשאר העם, ויתכן משום שכך היה משפט המלוכה.

136. תרגום.

137. רש"י. מלבי"ם: אחשוורוש חשב שאם הוא יעשה הנחה למדינות, אסתר תאמר לו מאיזה מדינה היא כדי שמדינה זו תרוויח יותר. רלב"ג: הכוונה שאחשוורוש ציווה למדינות שינחו ממלאכה ביום שהוא התחתן עם אסתר. כמו כן כתב שאחשוורוש ויתר לעזרא הסופר על המיסים, אולם ניתן לומר כדבריו רק אם הוא סובר שארתחשסתא הוא אחשוורוש. עיין אוצר מפרשי התנ"ך על ספר עזרא, אוצר המאמרים, מאמר ב'.

138. רש"י וכתב שמטרתו של אחשוורוש הייתה שאולי על ידי כך שהוא הראה לאסתר מה הוא עושה עבורה, היא תגיד לו את מולדתה. את המילים "כיד המלך" ביארנו על פי הביאור לעיל א,ז.

134. מלבי"ם. רש"י: אפילו מן הבעולות היות שהוא אסף גם את הנשים הבעולות. בכך ענה רש"י על הקושי שלכאורה עולה בפסוק שההתייחסות לנערות הבתולות שנאספו מופיע רק בצלע הבאה של הפסוק. חכמי צרפת: הכוונה לנערות שנאספו כבתולות וכבר נבעלו לאחשוורוש וחזרו לשעשגו, ולנערות הבתולות שעוד לא נבעלו אצלו.

135. רס"ג. ר"מ חלאיו: הסתפק אם אסתר הייתה בתולה או שלמרות שהיא לא הייתה בתולה היא עדיין מצאה חן בעיני אחשוורוש.

136. מלבי"ם. מגילת סתרים: כאן כתוב "חן וחסד" ואילו בפסוק ט' כתוב רק חסד ואילו בפסוק טו' מוזכר רק חן. אלא שאסתר הייתה צריכה לחסד מאת אחשוורוש על שלא באה לפניו ושלא לחייבה כדון המורדים במלכות, נשיאת חן הייתה בעיני הרואים ולא בעיני אחשוורוש כדי שכולם יהללו אותה אל המלך. מהר"ם אלשיך: הכתוב מספר שאחשוורוש מינה את אסתר למלך תחת ושתי וראה בה את ממלא מקום ושתי למרות שושתי הייתה בת מלכים.

הַמֶּלֶךְ: (ב) אֵין אֶסְתֵר מְגַדֶּת מוֹלְדֶתָהּ וְאֶת-עֲמָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מֶרְדֵּכִי וְאֶת-מֵאֲמֵר מֶרְדֵּכִי אֶסְתֵר עֲשָׂה כַּאֲשֶׁר הִיָּתָה

לגרום לאסתר לקנא בנערות האחרות וכך הוא חשב שהוא יוכל לגרום לאסתר לומר לה את עמה ומולדתה. לשם כך אסף את הנערות פעם נוספת,¹⁴¹ וּמֶרְדֵּכִי יָשָׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ מֶרְדֵּכִי הִיָּה יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהִיָּה מִזְהִיר אֶת אֶסְתֵר שֶׁלֹּא תֵאמֵר אֶת עֲמָה וּמוֹלַדְתָּה¹⁴²: (ב) אֵין אֶסְתֵר מְגַדֶּת מוֹלְדֶתָהּ וְאֶת עֲמָה אֶסְתֵר לֹא סִיפְרָה לְמִיִּשְׁהוּ מֵאִיזָה עִם וּמֵאִיזָה מִשְׁפַּחָה הִיא,¹⁴³ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מֶרְדֵּכִי (אֶסְתֵר לֹא סִיפְרָה אֶת עֲמָה וּמוֹלַדְתָּה) כִּפִּי שְׁצִיּוּוּה עָלֶיהָ מֶרְדֵּכִי, וְאֶת מֵאֲמֵר מֶרְדֵּכִי אֶסְתֵר עֲשָׂה כַּאֲשֶׁר הִיָּתָה בְּאֲמִנָּה אֵתוּ לְמִרוֹת שֶׁאֶסְתֵר

יושב בשער המלך ולא היה זה דבר מגונה אם אסתר הייתה אומרת שהיא קרובה אליו, אסתר נמנעה מלומר את עמה ומולדתה. רי"ד: מרדכי ישב בשער המלך היות וחשש שאסתר תאמר את עמה ומולדתה. מלבי"ם: כתוב בפסוק זה שאולי היה מקום לשקול פעם נוספת את שתיקתה של אסתר. הנערות כבר שולחו לבתיהן ולכן היה ברור שהיא תהיה המלכה וגם מרדכי כבר ישב בשער המלך וכבר קיבל שם תפקיד ואם כן היה אולי מקום שהיא תאמר מאיזה עם היא כדי שיוטב למרדכי. מוהר"ם אלשיך: נאמן לשיטתו שהיה צורך בשני גואלים שיגאלו את עם ישראל מגזירתו של המן, כתב שכשם שאסתר עלתה לגדולה שלא על דרך הטבע, כך מרדכי עלה לגדולה שלא כדרך הטבע.

143. עיין בביאורנו לפסוק י'. אבן עזרא (נוסח ב'): הכתוב חזר על כך פעם נוספת כדי להדגיש שגם לאחר שאסתר הומלכה למלכה, היא עדיין לא אמרה את עמה ומולדתה. מהר"ם אלשיך הוסיף שהכתוב בא להדגיש שמרדכי עלה לגדולה, אך לא היה זה מפני שאסתר סיפרה שהוא קרוב לה, שהרי מרדכי ציווה על אסתר שלא תאמר את עמה ומולדתה. מלבי"ם: כאן כתוב קודם את מולדתה לפני העם לעומת הכתוב לפני כן שהוזכר קודם העם ורק לאחר מכן המולדת. כאן רצו להיטיב לאנשים הקרובים של אסתר ולכן שאלו קודם על המולדת, ואילו לעיל רצו להכיר אותה טוב יותר ולכן שאלו קודם מאיזה עם היא. לעומת זאת הסביר מוהר"ם אלשיך שאלה זאת באומרו שעיקר הציווי היה שלא תגיד את עמה, אולם היה ציווי נוסף שלא תגיד את מולדתה היות ומרדכי ברח מהכבוד. פסוק זה נכתב לאחר שמרדכי כבר עלה לגדולה, וממילא אין כבר סיבה שלא להגיד שהיא קרובה למרדכי

141. רש"י. אבן עזרא: הכוונה שושתי נבחרה למלכה באותו אופן שבה נבחרה אסתר ולכן בחירתה של אסתר היא ההיאספות השניה של הנערות הבתולות, ואחשוורוש התחתן עם ושתי בשנה השלישית למלכו ולכן עשה את המשתה הראשון. פירוש זה טומן כמה קשיים, מעבר לסתירה לדברי חז"ל שאחשוורוש התחתן עם ושתי בגלל שהיא הייתה צאצא למשפחת מלוכה. א. מה החידוש של הנערים בעצתם לאחשוורוש אם כך היה נהוג? ב. מדוע כתוב דווקא בפסוק זה שהבתולות נאספו שנית? הרי כבר בתחילת הדברים היה ראוי לומר שזו הייתה הפעם השניה שנאספו הבתולות. על הסתירה לכאורה לדברי חז"ל ענה ר"מ חלאיו שבזמן שנשא אחשוורוש את ושתי, מלכי בבל כבר הושפלו ולכן אחשוורוש אמנם נשא בת מלכים, אבל הוא היה יכול להתחתן עם כל אישה אחרת שהייתה מוצאת חן בעיניו. חכמי צרפת: אחרי שאחשוורוש ראה שאפילו לאחר שהוא המליך את אסתר, היא עדיין נמנעת מלומר לו את עמה ומולדתה, חשב אולי למצוא מלכה אחרת שתמלך במקומה. מגילת סתרים: אחשוורוש אסף את הבתולות פעם נוספת היות ולא רצה לבוא על אסתר עד שלא ידע את עמה ומולדתה. רלב"ג כתב בפירושו לפסוק י' שאסתר מצאה חן בעיני אחשוורוש כבר מההתחלה, ולכן מיד שם על ראשה כתר ללא שבעל אותה, אך הוא רצה להיות בטוח שהוא לוקח אותה למלכה ולכן ציווה לאסוף את כל הנערות שעוד לא באו לפניו כדי לראות אם יש מישהי שמתאימה יותר מאסתר. בפירושו לפסוק זה כתב אחשוורוש אמנם לא מצא נערה יפה יותר ממנה. רי"ד: אחשוורוש אסף את הבתולות פעם נוספת כדי לייחס כל אחת מהן.

142. רש"י. תרגום כתב שמרדכי היה מתפלל לפני שהוא הלך לשבת בשער המלך. חכמי צרפת: למרות שמרדכי היה

בְּאִמְנָה אֶתּוֹ: (כא) בַּיָּמִים הָהֵם וּמַרְדֵּכִי יָשָׁב בְּשַׁעַר-הַמֶּלֶךְ;
קִצְפָּה בְּגִתָּן וְתָרַשׁ שְׁנֵי-סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמַרְי הַסֶּפֶר וַיִּבְקְשׁוּ
לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרֶשׁ: (כב) וַיִּוֹדַע הַדָּבָר לְמַרְדֵּכִי וַיִּגֵּד

כבר הייתה מלכה, היא עדיין הייתה מקשיבה למרדכי כפי שהיא הקשיבה לו כאשר הוא גידל אותה¹⁴⁴: (כא) בַּיָּמִים הָהֵם בתקופה שלפני גזירתו של המן,¹⁴⁵ וּמַרְדֵּכִי יָשָׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ מרדכי היה בעל תפקיד חשוב ולכן הוא ישב בשער המלך,¹⁴⁶ קִצְפָּה בְּגִתָּן וְתָרַשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמַרְי הַסֶּפֶר בגתן ותרש, שניים משרי המלך שתפקידם היה לשמור בחצר הפנימית של המלך, כעסו (בפסוק לא כתוב מדוע הם כעסו),¹⁴⁷ וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרֶשׁ בגתן ותרש רצו להרוג את אחשוורוש על ידי שישקו אותו בסם רעיל¹⁴⁸: (כב) וַיִּוֹדַע הַדָּבָר לְמַרְדֵּכִי התכנית של בגתן ותרש נודעה למרדכי,¹⁴⁹ וַיִּגֵּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה

ה'. לו אסתר הייתה אומרת שהיא ממשפחתו של מרדכי, המן לא היה גוזר גזירות על היהודים.

147. אבן עזרא. רלב"ג: שומרי הסף היינו שהם היו שרי המשקים, והסף הוא כלי המיועד לייבן. חכמי צרפת: מדובר על שומרי כלים. מלבי"ם: הכנס של בגתן ותרש היה על מעמדו של מרדכי ושהם נשאו בתפקידי שמירה בלבד. מוהר"ם אלשיך: כתוב "קצפה" בלשון יחיד, היות והיוזמה להרוג את אחשוורוש הייתה רק של אחד מהם. כמו כן הסתפק אם "משומרי הסף" נאמר גם על בגתן וגם על תרש או שרק תרש היה משומרי הסף.

148. רש"י. מלבי"ם: בדרך כלל מי שרוצה לרצוח את המלך מבקש למלוך במקומו והם ידעו שהם לא ימלכו אחרי אחשוורוש ובכל זאת מרדו בו, והיה זה סיבה מאת ה'.

149. תרגום. חז"ל (מגילה יג, א) אמרו שמרדכי בהיותו מיושבי הסנהדרין הכיר את כל שבעים הלשונות, ובגתן ותרש חשבו שהוא אינו מבין את שפתם ולכן הם דיברו בחופשיות ולא נזהרו ממנו. רלב"ג: ייתכן שהדבר נודע למרדכי ברוח הקודש או מצד הרמיזות שלהם, משום שידע שהם כועסים על המלך ומצד שני ידע גם שהם לקחו רעל, ועל ידי כך מרדכי הבין את רצונם להרוג את המלך. ר"מ חלאיו: לא פורש בדיוק איך הדבר נודע למרדכי.

(היות ולא ידעו שהוא יהודי), ולאחר מכן מוזכר שהיא לא אמרה גם מאיזה עם היא.

144. מלבי"ם. ר"מ חלאיו: דחה את מדרש חז"ל האומר שאסתר הייתה עומדת מחיקו וטובלת ועומדת בחיקו של מרדכי, שהרי ברור שאסתר לא הייתה יכולה לצאת מהארמון, וגם כאשר היא נזקקה לדבר עם מרדכי, היא נאלצה לשלוח את התך ולא ללכת אליו לבד. לכן הסביר את דברי חז"ל שהכוונה שאסתר הייתה מקיימת מצוות כמו שמרדכי ציווה אותה. ר"א כהן צדק: באמנה בגימטריה שרה. מרדכי אמר לאסתר ללמוד משרה אימנו שלא אמרה שהיא אשתו של אברהם. מוהר"ם אלשיך: לו אסתר הייתה אומרת את עמה ומולדתה, היו חושדים שהיא ומרדכי עשו קנוניה והטילו את הארס שיודע להריגת אחשוורוש על מנת שיטילו את האשמה על בגתן ותרש.

145. מלבי"ם וכתב שפסוק זה מלמדנו שה' ברא רפואה למכה. עוד לפני שהמן גזר את גזירתו, מרדכי זכה בנקודות זכות אצל המלך אחשוורוש משום שהוא הציל אותו. כמו כן, על ידי שמרדכי ישב בשער המלך הוא התגרה בהמן על ידי שהוא לא השתחוה בפניו.

146. מלבי"ם. חכמי צרפת: למרות שהיה זה כבוד שאסתר תאמר שהיא ממשפחתו של מרדכי, שהרי למרדכי היה מעמד בבית המלך, היא עדיין נמנעה מלעשות זאת. היה זה נס מאת

לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתֹאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מַרְדֳּכָי: (כג)
 וַיִּבְקֶשׁ הַדְּבָר וַיִּמְצָא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל-עֵץ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי
 הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

מרדכי שלח שליח שיספר לאסתר המלכה על רצונם של בגתן ותרש לרצוח את אחשוורוש,¹⁵⁰ וְתֹאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מַרְדֳּכָי אסתר אמרה לאחשוורוש שבשמו של מרדכי שבגתן ותרש רוצים לרצוח אותו¹⁵¹: (כג) וַיִּבְקֶשׁ הַדְּבָר וַיִּמְצָא הדבר נחקר ונמצא אמת, התברר שמרדכי צדק כאשר הוא אמר שבגתן ותרש רוצים להרוג את אחשוורוש,¹⁵² וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ גם בגתן וגם תרש נתלו על עץ,¹⁵³ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בספר דברי הימים של אחשוורוש נכתב שמרדכי הציל את המלך.¹⁵⁴ כל מלך היה כותב לעצמו ספר זכרונות שנקרא ספר דברי הימים¹⁵⁵:

150. אבן עזרא.

151. רש"י. ר"מ חלאיו: הסתפק האם "לפניו" משמעו שהכתיבה הייתה לפני אחשוורוש, או שמא ספר דברי הימים עמד בדרך כלל לפני אחשוורוש כדי שיקרא בו. מלבי"ם: היו כאן שני ניסים. הראשון: שמרדכי לא קיבל את שכרו מיד. השני: שהדברים נכתבו בספר דברי הימים של המלך ולא בספר דברי הימים הכולל, משום שאם הכתיבה הייתה בספר דברי הימים הכולל של הממלכה, היה המן מוחק את הכתוב בו. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש לא נתן למרדכי שכר מיד על מעשהו משום שהוא חשב שאין ראוי לתת למרדכי שכר הואיל ומרדכי לא בא בעצמו לספר את מה שקרה, והדבר מהווה סימן שלמרדכי לא היה באמת אכפת ממה שיקרה אל המלך. אולם, כאשר כתבו את הדברים בספר דברי הימים, כתבו זאת כך באופן שמרדכי הציל את המלך מיוזמתו ושהיה אכפת לו, ולכן כאשר אחשוורוש פתח את ספר הזכרונות, הוא רצה לתת למרדכי שכר.

155. חכמי צרפת.

150. אבן עזרא (נוסח ב'). מוהר"ם אלשיך: מרדכי רצה שאסתר תאמר את הדברים לאחשוורוש והוא לא סיפר בעצמו על עצתם של בגתן ותרש והוא רצה שאחשוורוש ייטיב לאסתר. אולם גם אסתר רצתה שאחשוורוש ייטיב למרדכי ולכן היא סיפרה לו את הדבר בשמו. כמו כן כתב שאסתר אמרה לעצמה שאם יתברר שמרדכי צדק בדבריו, היא תגיד את הדברים בשמו לפני שיכתבו אותם בספר הזכרונות, אבל אם לא יתברר שמרדכי צדק משום שבגתן ותרש יצליחו להסתיר את הרעל וכדומה, אזי היא תיקח על עצמה את האשמה והיא לא תגיד שהדברים נאמרו לה על ידי מרדכי. ר"א כהן צדק: מרדכי רצה להציל את אחשוורוש למרות היותו רשע משום שהוא חשב שאולי אחשוורוש יסכים לבנות את בית המקדש כתודה על הצלת חייו. מסופר שבית הלוי שאל את בנו הגר"ח מבריסק מדוע הציל מרדכי את אחשוורוש וענה שבמקום שייהרג גוי אחד, מרדכי העדיף שייהרגו שני גויים. 151. תרגום וכתב שהדבר נכתב על שמו של מרדכי וכנראה שכוונתו לכתיבה בספר הזכרונות של אחשוורוש.

152. תרגום. מלבי"ם: ה' עשה נס וגילו את הסם שבגתן ותרש רצו להשתמש בו כדי לרצוח את אחשוורוש.

פרק ג

(א) אַחַר | הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדְּלַת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁוּרוֹשׁ אֶת־הַמֶּן
בֶּן־הַמֶּדְתָּא הָאֲנָנִי וַיִּנְשְׂאֵהוּ וַיֵּשֶׁם אֶת־כְּסָאוֹ מֵעַל כָּל־
הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ: (ב) וְכָל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בָּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ

פרק ג

(א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אַחֲרֵי שֶׁאֶסְתֵּר הוֹמַלְכָה לַמַּלְכָה וּמַרְדֵּכִי הִצִּיל אֶת אַחֲשֵׁוּרוֹשׁ,¹⁵⁶
גִּדְּלַת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁוּרוֹשׁ אֶת הַמֶּן בֶּן הַמֶּדְתָּא הָאֲנָנִי הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁוּרוֹשׁ גִּדְּלַת אֶת הַמֶּן בֶּן הַמֶּדְתָּא
מִמִּשְׁפַּחַת אַגַּג. הַכּוּוּנָה שֶׁאַחֲשֵׁוּרוֹשׁ נָתַן לַהֲמָן תַּפְקִיד חָשׁוּב,¹⁵⁷ וַיִּנְשְׂאֵהוּ אַחֲשֵׁוּרוֹשׁ מִיֵּנָה
אֶת הַמֶּן לְהִיּוֹת רֹאשׁ עַל כּוֹלָם, לְהִיּוֹת חָשׁוּב יוֹתֵר מִכּוֹלָם,¹⁵⁸ וַיֵּשֶׁם אֶת כְּסָאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים
אֲשֶׁר אֵתוֹ לְכָל שֶׁר בְּמַמְלַכְתּוֹ שֶׁלֹּא אַחֲשֵׁוּרוֹשׁ הִיָּה כִּסֵּא. אַחֲשֵׁוּרוֹשׁ הִגְבִּיָּה אֶת כִּסְאוֹ שֶׁל
הַמֶּן מֵעַל גּוֹבַה הַכְּסָאוֹת שֶׁל הַשָּׂרִים הָאֲחֵרִים, וּבִכֵּךְ הִרְאָה שֶׁהַמֶּן הִיָּה הַשֶּׁר הַחָשׁוּב בְּיוֹתֵר
בְּמַמְלַכְתּוֹ¹⁵⁹: (ב) וְכָל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בָּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כָּל עַבְדָּיו שֶׁל אַחֲשֵׁוּרוֹשׁ שִׁישְׁבוּ

מדוע יש לכאורה כפילות בפסוק "גדל", "וינשאהו", "וישם את כסאו וכו'". אבן עזרא (נוסח ב'): גידל משמעו בעושר ואילו שאר הפסוק מדבר על נתינת תפקיד חשוב להמן. רלב"ג: גידולו של המן משמעו שעשה אותו אלוה כמו שנבוכדנצר ציווה לעשות לדניאל לאחר שדניאל פתר לו את חלומו. מלבי"ם: לא ניתן למנות מישהו לתפקיד חשוב כל כך בפתאומיות. לכן אחשוורוש מינה את המן לתפקידו הרם בהדרגתיות: קודם הוא גידל את המן על ידי שהוא מינה אותו לשר, ולאחר שעבר זמן, הוא גידל אותו עוד יותר עד שהוא מינה אותו לראש השרים, ולבסוף ציווה שישתחוו לפניו, למרות שבדרך כלל לא משתחוים לשר אחר בארמונו של המלך כדי שלא לפגוע בכבודו של המלך.

159. אבן עזרא. בנוסח ב' כתב שחסר בפסוק המילה "כסאות". מוהר"ם אלשיך: פירש את הפסוקים באופן דומה למלבי"ם (הובאו דבריו לעיל), שאחשוורוש גידל את המן כדי להיטיב לאסתר על שהצילה אותו, אלא שהדגיש שאחשוורוש גידל את המן רק מעל השרים שהיו איתו, דהיינו שבעת רואי פני המלך, ואין הכוונה שהוא גידל את המן מעל לכל השרים בממלכתו.

156. רש"י כתב שהקב"ה הקדים תרופה למכה. אבן עזרא: לאחר שעברו חמש שנים מהאירועים הקודמים. דבריו מבוססים על הנאמר בפרק הקודם (פוק ט"ז) שאסתר הומלכה בשנה השביעית למלכותו של אחשוורוש, ואילו בפסוק ז' כתוב שהמן הפיל את הפור בשנה השתים עשרה למלכות אחשוורוש). ר"מ חלאיו: לאחר הסיפור עם בגתן ותרש. מלבי"ם: יש מפרשים שפירשו שהכוונה שהדברים אירעו לאחר שאחשוורוש שכח שמרדכי הוא זה שהציל אותו ואמר לאסתר להזהיר אותו מבגתן ותרש, ואחשוורוש רצה מאוד לגמול לאסתר טובה על שהיא שהצילה אותו, ולכן הוא גידל את המן שיעץ לו להמליך את אסתר במקום ושתי. כמו כן כתב שהכבוד שניתן להמן הגיע באמת למרדכי, אלא שה' גלגל את הדברים שהמן קיבל את כבודו של מרדכי עד לנס.

157. תרגום. בעניין היותו ממשפחת אגג, כך כתב ר"מ חלאיו וכן כתב האבן עזרא בפירושו לפסוק י'. רינת יצחק: "כל המיצר לישראל נעשה לראש" (סנהדרין קד, ב), ולכן ה' יתבר גרם לכך שאחשוורוש יגדל את המן.

158. תרגום.

כְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן כִּי־בֶן צֹהֵלֹ הַמֶּלֶךְ וּמְרַדְּכֵי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה: (א) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר

בשער הארמון,¹⁶⁰ כְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן היו כורעים על ברכיהם ומשתחוים בהשתטחות גופם על הארץ להמן, היות והמן עשה עצמו אלוה,¹⁶¹ כִּי בֶן צֹהֵל לֹ הַמֶּלֶךְ שהרי כך ציווה המלך להמן(שכולם יכרעו וישתחוו לפניו),¹⁶² וּמְרַדְּכֵי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה ואילו מרדכי לא היה כורע ומשתחוה להמן היות וראה בכך משום עבודה זרה¹⁶³: (א) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמְרַדְּכֵי עֲבָדֵי שֵׁל אַחְשׁוּרוּשׁ שִׁישְׁבוּ בְּשַׁעַר

היה עוזב את עמדתו בשער המלך היה בכך משום עבירה על ציווי המלך. באופן דומה פירש האבן עזרא בהמשך בהסברו מדוע מרדכי פשוט לא ביקש מאסתר שתדבר עם אחשוורוש שיבטל את הגזירה הזו. מלבי"ם: מרדכי לא השתחוה אל המן משום שהיו אנשים שהאמינו על בני אדם מסוימים שהם מבני אלים ולכן היו משתחוים להם, ומרדכי לא ייחס לאדם שום כוח של אלוהו. כמו כן כתב שהציווי להשתחוות בפני המן היה רק על עבדי המלך שישבו בשער הארמון, ואילו מרדכי אמנם ישב בשער הארמון, אבל הוא לא היה מעבדי המלך, היות ובחוק הפרסי היה איסור שיהודי יהיה עבד. ראשון לציון: שאל מדוע כתוב "לא יכרע ולא ישתחוה" בלשון עתיד, וענה: מרדכי הכריז והודיע שהוא לא ישתחוה להמן אף פעם ולכן היה בכוונה מתנג באופן שלא ייראה שהוא ישתחוה. אם כאשר המן היה עובר מרדכי היה מוטה, הוא היה נעמד בכוונה כדי שלא יחשבו שהוא משתחוה להמן. מגילת סתרים: לפי הדין מרדכי היה אמור להשתחוות להמן, אלא שהסתלקה ממנו הבחירה החופשית. כשם שכתוב בשירת הים "או ישיר", ופירוש חז"ל שהכוונה שאז עלה בליבם לומר, כן אצלנו לא עלה על ליבו של מרדכי להשתחוות כיוון שנשללה ממנו הבחירה החופשית, ולכן הפסוק כתוב בלשון עתיד. רינת יצחק: מרדכי לא השתחוה למרות שלפי הרמב"ם שכשאמרו יעבור ואל ייהרג אסור לו להיהרג (בניגוד לשיטת תוספות) ולכן לכאורה מרדכי היה חייב לעבור על האיסור ולא להיהרג, היות וכאשר אדם גדול רואה שהדור פרוץ ויתקדש על ידי כך שם שמים, מותר לו להיהרג ולא לעבור. מוהר"ם אלשיך: הכתוב מדגיש שגם אם מרדכי לא היה אדם חשוב, אלא הוא היה רק "מרדכי" ללא שום תואר, וגם אם המן לא היה עושה עבודה זרה, הוא לא היה כורע ומשתחוה להמן.

160. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): העבדים שבשער המלך הם השופטים. ר"א כהן צדק: הכוונה לסנהדרין. שני הפירושים האלה מסתמכים על הפסוק בתחילת פרשת שופטים "תתן לך בכל שעריך". ר"מ חלאיו הוסיף פירוש שיש בפסוק זה מקרא קצר, ומשמעו שכל העבדים של המלך, כולל אלה שנמצאים בשער המלך, היו כורעים ומשתחוים להמן.

161. רש"י + אבן עזרא. ר"א כהן צדק כתב שאין לומר שהסנהדרין היו משתחוים לפני עבודה זרה של ממש, ולכן פירש שהכוונה שהמן עשה "אנדרטא", צלם שהיה לכבודו של המלך. לפי פירושו, בני ישראל התחייבו כליה משום שהשתחוו לעבודה זרה כפי שכתוב בגמרא (מגילה יב,א), והכוונה איננה לעבודה הזרה בימי נבוכדנצר כפי שכתב רש"י שם, אלא הכוונה לאנדרטא. אלא שהאנדרטא לא הייתה עבודה זרה של ממש, ולכן נחשב הדבר שהם עשו רק "לפנים" כפי דברי הגמרא שם. מוהר"ם אלשיך: גם ללא ציווי המלך, היה ראוי שכל עבדי המלך יכרעו בפני השר החשוב ביותר. אלא שאחשוורוש הוסיף בציווי שלו שצריך גם להשתחוות בפני המן, בפשוט ידיים ורגליים, ובכך שינה מהחוק הרגיל. אלא שהמן התחכם ועשה גם עבודה זרה, ובכך שינה מציווי אחשוורוש, שהרי הציווי היה להשתחוות "לו", להמן, ולא לעבודה הזרה (כפי שכתוב בצלע הבאה).

162. רלב"ג. חכמי צרפת: הכוונה שאחשוורוש ציווה כך עבור המן, "לו" משמעו "עבורו". מלבי"ם: אחשוורוש מחל על כבודו ולא נתן להמן אפשרות למחול על כבודו שלו, וגם המן לא היה אמור בכלל לעסוק בהענשת מי שעובר על ציווי זה, היות ומדובר על צו שהיה תלוי רק במלך ללא נתינת שיקול דעת להמן.

163. ר"מ חלאיו. רבינו בחיי: מרדכי לא נמנע מלשבת בשער המלך ובכך להימנע מחיכוך עם המן משום שאם הוא

הַמֶּלֶךְ לְמַרְדֵּכִי מִדְּוַע אֶתָּה עֹזְבֵר אֶת מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ: (ד) וַיְהִי
(באמרם) פְּאִמְרָם אֵלָיו יוֹם וַיּוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיַּגִּידוּ
לְהֶמֶן לְרֹאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבָרֵי מַרְדֵּכִי כִּי־הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר־הוּא

הארמון שאלו את מרדכי:¹⁶⁴ מִדְּוַע אֶתָּה עֹזְבֵר אֶת מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ מדוע אינך מקיים את
הציווי של המלך (ואינך משתחוה להמן)¹⁶⁵: (ד) וַיְהִי פְּאִמְרָם אֵלָיו יוֹם וַיּוֹם בכל יום ויום,
היו עבדיו של אחשוורוש שואלים את מרדכי מדוע הוא אינו משתחוה להמן,¹⁶⁶ וְלֹא
שָׁמַע אֲלֵיהֶם מרדכי לא קיבל את דבריהם, מרדכי לא הקשיב להם והמשיך להימנע
מהשתחוואה להמן,¹⁶⁷ וַיַּגִּידוּ לְהֶמֶן עבדיו של אחשוורוש אמרו להמן שמרדכי איננו
משתחוה לו,¹⁶⁸ לְרֹאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבָרֵי מַרְדֵּכִי עבדי אחשוורוש רצו לראות האם מרדכי
יעמוד בדבריו כשהוא אמר להם שהוא לא ישתחוה אף פעם להמן,¹⁶⁹ כִּי הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר

מצד דתו יכול להיות רק אם הוא נמנע מהשתחוואה בפני המן
כשהוא רואה את המן מרחוק והמן לא רואה אותו, היות
והשתחוואה זו הייתה מצד קבלת האלוהות. אולם, היה חוק
נוסף שכאשר כל שר היה עובר בסמוך לאדם אחר, היה על
האדם להשתחוות בפניו, לא מצד קבלת האלוהות, אלא מצד
חשיבותו של השר ושררתו, ולכן עבדי אחשוורוש בדקו האם
מרדכי משתחוה בפני המן כאשר המן עובר לפניו, וכאשר
ראו שאין הוא משתחוה, הם הלשינו עליו.
167. תרגום.

168. תרגום.

169. רש"י. אבן עזרא: שאל מדוע מרדכי לא הלך אל
אסתר לומר לה שתבקש מאחשוורוש שיעביר אותו למקום
אחר שאיננו שער המלך, וכך לא יראה את המן ולא יצטרך
להשתחוות לו. תשובתו: למרדכי היה אסור לעזוב את שער
המלך, ואם היה עוזב את שער המלך היה מתחייב בנפשו.
מגילת סתרים: הכוונה שעבדי אחשוורוש רצו לראות האם
טענתו של מרדכי שאחשוורוש לא רצה להעביר אותו על
ההלכה היהודית, יעמדו במבחן המציאות. מוהר"ם אלשיך:
היה ניתן להסביר שעבדי המלך אמרו למרדכי את הדברים
יום אחרי יום ולא הלשינו מיד, וכן שהם הלשינו להמן ולא
לאחשוורוש, משום שהם רצו בטובתו ולא רצו שיאונה לו כל
רע. הכתוב אומר שמטרתם הייתה רק להלשיך על מרדכי,
משום שהם קינאו בו שהוא איננו משתחוה והם כן חייבים
להשתחוות. הסיבה שהם לא אמרו זאת לאחשוורוש, משום

164. תרגום. באבן עזרא (נוסח ב'): מובא נוסח אחר,
שבמקום שכתוב "עבדי המלך", כתוב "נערי המלך".

165. תרגום. ר"מ חלאיו: נערי המלך שאלו את מרדכי על
מה הוא סומך בכך שהוא אינו עושה כמו כולם. מוהר"ם
אלשיך: עבדי המלך שאלו את מרדכי מדוע אבותיו השתחו
לעשיו והוא איננו יכול להשתחוות להמן. מרדכי ענה להם
שבאמת בנימין לא השתחוה לעשיו. על כך שאלו אותו: הרי
בנימין לא צווה להשתחוות על ידי המלך ואילו עליך יש ציווי
של המלך להשתחוות ולכן ראוי שתשתחוה.

166. תרגום. מלבי"ם: עבדי אחשוורוש לא הלשינו על
מרדכי מתוך שנאה, אלא שהוטל עליהם לוודא שכולם
מקיימים את ציווי אחשוורוש, ולכן לאחר שהם התרו במרדכי
כמה פעמים, הם נאלצו להלשיך עליו. ראשון לציון: הסביר
מדוע עבדי אחשוורוש אמרו להמן שמרדכי אינו משתחוה
להם, הרי המן היה יכול לראות את הדברים בעצמו? אלא
שבתחילה המן עשה לעצמו פסל של עבודה זרה, וברור
שאחשוורוש לא גזר שמרדכי יעבור על דתו וישתחוה לעבודה
זרה. לכן, עבדי אחשוורוש אמרו להמן שמרדכי אינו משתחוה
לעבודה הזרה והם התחכמו שהמן יסיר את העבודה הזרה
ממנו ולאחר מכן לראות אם מרדכי ימשיך שלא להשתחוות
להמן למרות שלא היה עליו העבודה הזרה. לכן כתוב בפסוק
הבא שהמן ראה שמרדכי אינו כורע ומשתחוה "לו", כלומר,
להמן עצמו ללא העבודה הזרה. מלבי"ם: ההסבר של מרדכי
לכך שהוא לא השתחוה בפני המן משום שהדבר אסור לו

יְהוּדִי: (ה) וַיֵּרָא הֶמֶן כִּי־אֵין מֶרְדֳּכָי כֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לּוֹ וַיִּמְלֵא
הֶמֶן חֲמָה: (ו) וַיָּבֹז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמֶרְדֳּכָי לְבַדּוֹ כִּי־הִגִּידוּ
לוֹ אֶת־עַם מֶרְדֳּכָי וַיִּבְקֶשׂ הֶמֶן לְהַשְׁמִיד אֶת־כָּל־הַיְהוּדִים

הוא יהודי מרדכי אמר לעבדי אחשוורוש שהוא אינו משתחוה משום שהוא יהודי ולכן אסור לו להשתחוות לעבודה זרה¹⁷⁰: (ה) וַיֵּרָא הֶמֶן כִּי אֵין מֶרְדֳּכָי כֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לּוֹ הֶמֶן ראה שמרדכי אינו משתחוה לו,¹⁷¹ וַיִּמְלֵא הֶמֶן חֲמָה הֶמֶן התמלא בכעס על מרדכי¹⁷²: (ו) וַיָּבֹז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמֶרְדֳּכָי לְבַדּוֹ היה מגוחך בעיני המן להרוג רק את מרדכי לבדו,¹⁷³ כִּי־הִגִּידוּ לוֹ אֶת עַם מֶרְדֳּכָי שהרי אמרו להמן שמרדכי הוא יהודי,¹⁷⁴ וַיִּבְקֶשׂ הֶמֶן לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוּשׁ הֶמֶן רצה להשמיד את כל היהודים שנמצאים

171. תרגום וכתב לפי שיטתו שהכוונה היא שמרדכי לא השתחוה לאנדרטא שהיה על המן. לכאורה יש סתירה בשיטת התרגום. לאורך פרק ג' כתב שלהמן היה אנדרטא, ולכן לכאורה הוא אינו מפרש שהכוונה לעבודה זרה של ממש. אלא שבתרגום לפרק ו' פסוק א' כתב שהמן עשה עבודה זרה של ממש. ברינת יצחק אצלנו נשאר בקושיא. חכמי צרפת: עד עתה המן חשב שכולם משתחווים לפניו ורק לאחר שאמרו לו שמרדכי איננו משתחוה לו, הוא התחיל לשים לב לכך. מוהר"ם אלשיך: כאשר אדם רואה דבר בעיניו, הדבר משפיע עליו יותר מאשר אם רק סיפרו לו על כך. לכן המן כעס רק כאשר ראה כמו עיניו שמרדכי איננו משתחוה בפניו. כמו כן הסביר שעבדי אחשוורוש היו מוכנים להסתפק בפעולה אחת של מרדכי, או כריעה או השתחואה, ואילו המן היה מוכן להסתפק רק בשניהם.

172. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): כעס נקרא "חימה" היות וכאשר כועסים, הגוף מתחמם.

173. תרגום. חכמי צרפת: לא היה מרדכי מעם אחר, לא היה חושב בכלל להשמיד את כל עמו. אלא שהמן חשב שהעם היהודי הוא העם החלש ביותר ולכן רצה להשמיד את כולו. מלבי"ם: המן חשב שמרדכי אינו משתחוה לו מתוך שנאה אישית ולא בגלל שיש עליו איסור מצד דתו, וזאת למרות שעבדי אחשוורוש אמרו שהמניעה מצד מרדכי נבעה מצד היותו יהודי, כלומר: מצד דתו.

174. תרגום.

שהם ידעו שאם אחשוורוש ידע שמרדכי איננו משתחוה, הא פשוט יהרוג את מרדכי, והם רצו להכניע את מרדכי להשתחוות בפני המן. לכן הם אמרו למרדכי בכל יום שהוא צריך להשתחוות, היות ועל ידי כך חשבו להכניע אותו, ולאחר שהם התייאשו מלשכנע את מרדכי להשתחוות הם פנו להמן ולא לאחשוורוש, היות וחשבו שהמן יעבור לפני מרדכי כשהוא זועם ומרדכי ישתחוה אליו מרוב פחד. בפירוש נוסף כתב הפוך. אם אחשוורוש היה יודע שמרדכי איננו כורע ומשתחוה להמן, ייתכן שהוא רק היה מעניש אותו להורידו מגדולתו, בעוד המן היה דואג שיהרגו את מרדכי, ובכך הם יבדקו האם הזכות שהוא יהודי ושאבותיו לא השתחו לעשוי יעמדו לפניו כדי להצילו. בפירוש נוסף כתב שהם חששו שאם יאמרו לאחשוורוש, הוא יהרוג את מרדכי על שעבר על מצוות המלך, והם רצו שיהרגו את מרדכי על שביזה את המן. בהסבר נוסף כתב שלא הלשינו למלך משום שהמן עשה דמות של עבודה זרה, והציווי של אחשוורוש היה שישתחו להמן ולא לפסל.

170. רש"י. רינת יצחק: מרדכי אמר שהוא יהודי, וה' קנה אותנו ביציאה ממצרים שלא נהיה משועבדים יותר תחת ידו של אדם, ולכן מרדכי לא היה נחשב לעבד המלך ולא היה מחויב להשתחוות. ממילא מובן מדוע אחשוורוש לא היה אמור להרוג אותו. מרדכי לא נחשב למורד במלכות היות ומלכתחילה הציווי לא חל עליו שכן אינו נחשב לעבד של אחשוורוש, ולכן המן היה צריך לראות כיצד הוא יכול להרוג אותו.

אֲשֶׁר בְּכָל־מַלְכוּת אַחְשׁוּרוֹשׁ עִם מְרַדְכֵי: (י) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
הוּא־חֹדֶשׁ נִסָּן בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה לְמֶלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ הַפִּיל
פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנַי הַמֶּן מִיּוֹם | לְיוֹם וּמַחֲדָשׁ לְחֹדֶשׁ

בממלכתו של אחשוורוש,¹⁷⁵ עם מְרַדְכֵי המן רצה להשמיד את היהודים היות והם היו מעמו של מרדכי¹⁷⁶: (י) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִסָּן בחודש שהוא הראשון למניין החודשים של בני ישראל שהוא נקרא חודש ניסן אצל הכשדים,¹⁷⁷ בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה לְמֶלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ בשנה השתים עשרה למלכותו של אחשוורוש,¹⁷⁸ הַפִּיל פּוֹר היה אדם שהפיל פור. אדם זה היה מומחה גדול להפלת גורלות,¹⁷⁹ הוּא הַגּוֹרֵל פִּירוּשׁ המילה "פור" הוא "גורל" (אלא שהמילה פור הוא בלשון פרסי),¹⁸⁰ לְפָנַי הַמֶּן המומחה לגורלות הפיל

180. רש"י + אבן עזרא. מגילת סתרים: פירוש המילה "פור" הוא גורל, אלא שכאשר הגורל מופל לדבר רע הוא נקרא "פור" וכאשר הוא מופל לדבר טוב הוא נקרא "גורל". הפלת הפור היתה רעה לישראל ולכן הכתוב השתמש במילה "פור", ובצלע הזאת מציין הכתוב שלפני המן הייתה הפלת הגורל דבר טוב, היות ומבחינתו הוא רצה להשמיד את ישראל. לכן גם כתוב "לפני המן" למרות שהמן הוא זה שהפיל את הפור, היות והכתוב אומר שלפני המן הייתה ההפלה בגדר דבר טוב. חכמי צרפת: אופן הפלת הגורל היה שהמומחה הניח בקלפי שני פתקים. על הפתק הראשון היה כתוב "ראוי", ומשמעו שבחודש זה ראוי להשמיד חלילה את ישראל, ועל הפתק השני היה כתוב "לא ראוי". התחילו מחודש ניסן שהוא החודש שבו נערך הגורל, ובכל חודש יצא הפתק עליו היה כתוב "אינו ראוי", עד שהגיעו לחודש האחרון, חודש אדר" ואז יצא הפתק "ראוי". רלב"ג: אם המן לא היה מצליח להעלות תאריך מתאים בגורל, הוא לא היה מבקש מאחשוורוש להשמיד את היהודים. ר"י נחמיאש: למרות שיש כמה מילים במגילה שנאמרו בלשון פרס ולא כתוב מה פירושם, הכתוב פירש את המילה "פור" כדי שנדע מדוע חג זה נקרא בשם "פורים". כמו כן חלק על חכמי צרפת בעניין אופן הטלת הגורל וכתב שבתחילה ניסה להפיל פור על הימים, אך הדבר לא עלה בידו, ולכן בסוף ערך גורל רק על החודש המתאים ויצא אדר, אך את היום בחודש קבע המן באופן שרירותי. המהדיר של מוסד הרב קוק כתב שר"י נחמיאש חולק גם על רי"ד, אך לעניות דעתי אין הדבר מוכרח, היות וניתן להסביר לפי רי"ד שהמן עמד ביי"ג בניסן וערך את הפור,

175. תרגום. מוהר"ם אלשיך: יש בפסוק זה הדרגתיות. בתחילה המן פשוט לא רצה להרוג את מרדכי לבדו, משום שהדבר היה מבוזה בעיניו, ובעקבות זאת הוא החליט שהוא ישמיד את כל שבט בנימין. לאחר מחשבה נוספת הוא החליט שהוא ישמיד את כל היהודים. בהסבר נוסף כתב שאם המן היה הורג רק את מרדכי, הדבר היה ביוזון, כיוון שמרדכי היה בסך הכל אדם אחד. לכן המן הפך את מרדכי לסמל, לאדם ששולט על כל היהודים, ולכן הוא החליט שהוא משמיד את כל היהודים. בפירוש נוסף הסביר שהמן לא פחד ממרדכי למרות שהוא ראה שכל מי שרצה להשמיד את עם ישראל (כמו פרעה) נענש בידי שמים, משום שהמן כבר תכנן להחטיא את עם ישראל בסעודת אחשוורוש, וגם שאר היהודים שלא היו בשושן ולא השתתפו בסעודה צריכים להיענש משום שכל ישראל ערבים זה לזה. ר"מ חלאיו: המן רצה להשמיד את כלהיהודים כנגד הציווי שהוטל על כלל ישראל להשמיד את זכר עמלק.

176. תרגום.

177. אבן עזרא (נוסח ב'). מוהר"ם אלשיך: הכתוב מדגיש את היותו של החודש הראשון כ"חודש ניסן", היות וחכמים דרשו את השם ניסן על שם שנעשים בו ניסים לישראל, והכתוב מדגיש את טפשותו של המן שהוא בחר לערוך גורל להשמדת היהודים דווקא בחודש שנעשים בו ניסים ליהודים.

178. תרגום.

179. אבן עזרא (נוסח ב'). רש"י: הכוונה שהמן הפיל את הגורל, וכתב שמקרא זה הוא מקרא חסר היות ולא פורש בו מי הפיל את הפור.

שְׁנַיִם-עָשָׂר הוּא-חֹדֶשׁ אֲדָר: (ח) וַיֹּאמֶר הָמֶן לְמַלְכָּה אַחְשֻׁרוּשׁ יִשְׁנֶנּוּ עִם-אֶחָד מִפּוֹר וּמִפָּרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מְדִינֹת מְלָכוֹתָךְ

את הגורל לפני המן,¹⁸¹ מִיּוֹם לַיּוֹם הגורל בדק באיזה יום יצליח המן בתכנינו להשמיד את היהודים,¹⁸² וּמִחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר וכן בדק הגורל באיזה חודש יצליח המן בתכנינו ועלה שהוא יצליח בכך בחודש השנים עשר לפי מניין החודשים של בני ישראל שנקרא חודש אדר אצל הפרסיים¹⁸³: (ח) וַיֹּאמֶר הָמֶן לְמַלְכָּה אַחְשֻׁרוּשׁ הֵמֶן אָמַר לְמַלְכָּה אַחְשֻׁרוּשׁ: יִשְׁנֶנּוּ יַשׁ עִם אֶחָד שִׁישׁ בּוֹ אֶת הַחֲסוּרוֹנוֹת הַבָּאִים: (1)¹⁸⁴ עִם אֶחָד הָעַם

שזה יצא בחודש הזה בגלל פיטרתו של משה). בהסבר השלישי עליו כתב שהוא ההסבר הנכון, כתב שיצא לו בגורל חודש אדר, וה' גרם לכך בכוונה כדי שיהיה לעם ישראל זמן רב לחזור בתשובה. מוהר"ם אלשיך: בכך שהכתוב אמר "הוא חודש אדר", הדגיש הכתוב שחודש זה עדיין נשאר בשפע שנקנה בו היות ובחודש זה גם נולד משה רבינו.

184. רבים מהפרשנים (אבן עזרא, ר"י נחמיאש, ר"מ חלאי וכו'). העירו שהאות נ' והאות ו' שבסוף המילה הן אותיות שנוספו. מגילת סתרים: לכאורה המן היה אמור להתחיל את דבריו בתיאור החטא והסיבה שהוא רוצה להשמיד את בני ישראל. אלא שהמן ידע שגם אחשוורוש שונא אותם והיה מעוניין להשמידם לולי שהוא היה מפקד מסיכות שונות (שיאמרו שהוא עושה קרחה במלכותו וכו'). ולכן המן כיוון את דבריו להפגת החששות השונות של אחשוורוש. תחילה אמר שאחשוורוש איננו צריך לחשוש שמא הקב"ה יעניש אותו על כך, שהרי הקב"ה פיזר את עם ישראל וקיבץ את כולם תחת שלטונו של מלך אחד משום שהוא עצמו חלילה רוצה להורגם. כנגד חששו של אחשוורוש שיש תועלת בעם ישראל המפוזר בין האומות ומשום כך ייתכן שאר העמים יקומו להגן על היהודים, אמר המן שעם ישראל "מפורד". מלבי"ם: המן גנב את ליבו של אחשוורוש בשני דברים. הוא לא הזכיר באיזה עם מדובר, ואם אחשוורוש היה יודע שהמן מתכוון ליהודים, הוא לא היה מתרצה בכך שהרי הוא ידע שהיהודים הם עם חכם. כמו כן המן לא אמר במפורש שהוא רוצה להשמיד את העם המדובר, אלא רק אמר "לאבדם" ואחשוורוש הבין שהמן רק רוצה לבטל את דתם. מוהר"ם אלשיך: המן חשש שאחשוורוש יתנגד להשמדת היהודים בגלל אחת מחמש הסיבות הבאות: א. אולי שאר העמים יעזרו ליהודים כיוון שהם קשורים אליהם (למשל בקשרי חתונה).

והוא החליט שהחודש שייצא בגורל, יהיה החודש שבו ישמיד חלילה את היהודים, אך היום בחודש נקבע לפי התאריך שבו ערך את הגורל בניסן. מלבי"ם: הגורל היה מסוג "פור". כמו כן הסביר את אופן עריכת הגורל. המן רצה להשמיד את עם ישראל בהקדם האפשרי, ולכן התחיל לעבור מיום ליום על על הימים, החל מ"ד (שהוא יום המחרת לעריכת הגורל) ויצא שככל שעבר על כל אחד מהימים, הגורל יצא לתאריך י"ג בחודש, כלומר: התאריך המאוחר ביותר שהיה יכול לצאת. לאחר מכן עבר על החודשים, החל מחודש אייר, וכך עבר על כל אחד מהחודשים עד יצא בגורל חודש אדר שהוא החודש המאוחר ביותר שהיה יכול לצאת. רינת יצחק: למרות שבדרך כלל אין מזל לישראל, כאשר הם חוטאים, הם נתונים תחת המזלות. כמו כן כתב שדווקא הגורל על הימים נקבע לפי המזלות, אך הגורל על החודשים לא נקבע לפי המזלות.

181. אבן עזרא (נוסח ב'). מוהר"ם אלשיך: הכתוב אומר שהמן עתיד ליפול מגורל זה ולבני ישראל יהיה רווח והצלה. בסופו של דבר המן נתלה בחודש ניסן. בפירוש נוסף כתב שהכתוב מדגיש שהגורל הופל לפני המן, אך לפני ה' יתברך לא הופל גורל זה, היות וה' לא התכוון מלכתחילה להשמיד את ישראל.

182. רש"י.

183. רש"י + אבן עזרא (נוסח ב'). בנוסח א' כתב האבן עזרא את מדרש חז"ל שהמן קבע את חודש אדר לחודש שבו יהרגו את היהודים לפי דבריו משום שבחוש זה נפטר משה רבינו. בהסבר נוסף כתב שהמן ראה במזלות שחודש זה מתאים לכך. לפי שני ההסברים הללו יוצא שהחודש לא נקבע על פי הגורל, אלא שהמן קבע את החודש לפי שיקולים שעליהם הוא חשב (אם כי לפי חז"ל שאמרו שהיה זה בגלל פטירתו של משה אמרו שהחודש נקבע לפי גורל והמן חשב שזה טוב

וְדִתֵיהֶם שְׁנוֹת מְכַל-עַם וְאֶת-דִּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ

הזה אינו מתערבב עם העמים האחרים,¹⁸⁵ (2) מְפָזֵר הַעַם הַזֶּה מִפּוֹזֵר בֵּין הָעַמִּים הָאֲחֵרִים ולכן הוא עלול להסית את העמים האחרים למרוד במלך,¹⁸⁶ (3) וּמְפָרֵד הָעַם הַזֶּה פְּרוֹד בתוכו, יש ביניהם הרבה מחלוקות,¹⁸⁷ בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מְדִינֹת מְלֻכּוֹתָהּ (העם הזה מפוזר ומפורד) בים כל העמים שנמצאים בכל מאה עשרים ושבע המדינות שנמאים תחת שלטונך,¹⁸⁸ (4) וְדִתֵיהֶם שְׁנוֹת מְכַל עַם הַחֻקִּים שֶׁלָּהֶם שׁוֹנִים מֵהַחֻקִּים שֶׁל שָׂאֵר הָעַמִּים,¹⁸⁹

העם גלה מארצו ואיננו מחובר במקום אחד אלא הוא מפוזר בין העמים.

187. אבן עזרא. בנוסח ב' פירש שהכוונה שהם אינם אוכלים ושותים עם שאר העמים.

188. אבן עזרא. חכמי צרפת: אין אומה שפלה כמו עם ישראל. מלבי"ם: בדברים הללו בעצם אמר המן לאחשוורוש שהפיזור שלהם מצד אחד והשוני בהתנהגותם מצד שני עלול לגרום להפרעות בכל מדינות המלך.

189. אבן עזרא. חכמי צרפת: הם אינם מתחתנים איתנו. ראשון לציון: אין שנהא כשנאת הדת, ולכן לתושבי הממלכות של אחשוורוש לא יהיה אכפת גם בעתיד שאחשוורוש יצווה להשמיד את כל היהודים. בנוסף אמר המן שהם אינם מקיימים את דתי המלך, כלומר: בימים המיוחדים אל המלך (כמו יום הולדתו), הם אינם משתתפים בשמחה. בהסבר נוסף כתב שהפסוק הזה מתחלק לשניים: חצי ממנו נאמר על ידי המן וחצי ממנו נאמר על ידי רוח הקודש. המן אמר על עם ישראל שהוא מפוזר בין העמים ואילו רוח הקודש אמרה שעם ישראל הוא עם אחד. המן אמר שהם מפוזרים בכל המדינות, ואילו רוח הקודש אמרה "מלכותך", כל המלכות של אחשוורוש הייתה רק בשביל ישראל. המן אמר "ישנו" ורוח הקודש אמרה "המיוחד בכל האומות". המן אמר "ודתיהם" ורוח הקודש ענתה "שונות" דהיינו שהם שונים, וכדברי הגמרא שכל עוד שבני ישראל שונים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אין שום אומה יכולה להזיק להם. המן אמר "ולמלך אין שווה", אין שום תועלת בהם, ורוח הקודש אמרה "להניחם", שצריך להניח להם, שאם אחשוורוש יניח להם, זו תהיה גדולתו.

מגילת סתרים: המן אמר שלמרות שגם העמים האחרים עוברים לפעמים בסתר על חוקי העמים, היהודים משנים גם את הדת שלהם ולפעמים מחמירים ומשנים מהחוקים שהם עצמם קבעו (כמו שקבעו שאסור לאישה לצאת כשראשה פרוע). מלבי"ם: גם כאשר יש שוני בין הדתות, יש נקודות

על כך ענה המן שהיהודים הם "עם אחד" ואינם מתחתנים בגוים ולכן שאר העמים לא יעזרו להם. ב. שמא היהודים עצמם יתנגדו לכך ויתקוממו וימרדו במלך. על כך ענה המן "מפוזר", הם לא יוכלו להתקומם כיוון שהם מפוזרים במקומות רבים ואין דרך לאחד את כולם למרוד. כמו כן הם מפורדים ולא ניתן לאחד אותם. ג. שמא לאחר השמדת היהודים יהיה מקום שלא יהיו בו תושבים כלל, "קרחת". על כך ענה שהיהודים נמצאי "בכל מדינות מלכותך", בכל מקום יש מעט יהודים ולכן אין לחשוש מכך. ד. שמא שאר העמים יאשימו את המלך בהשמדת עם והם יחששו שהמלך ישמיד גם אותם. על כך ענה המן "ודתיהם שונות ... ודתי המלך", כלומר: הם משונים ואינם מקפידים על חוקי המלך ולכן העמים האחרים יבינו שהיה כאן מקרה מיוחד שהגיע להם להיאבד. ה. בהשמדת היהודים תהיה פגיעה במיסים שנגבים מהם. על כך אמר שאין שווה להניחם היות והם כל הזמן מזיקים למלך.

185. אבן עזרא (נוסח ב'). באופן דומה פירש גם רלב"ג אלא שהוסיף שמפני זה היה ראוי שאחשוורוש יירא מהם יותר היות והדבר יכול להקל עליהם להנהיג מרד, כפי שבני ישראל נלחמו נגד העמים האחרים שלא הסכימו איתם (כמו עמלק). ראשון לציון: המן אמר לאחשוורוש שהיהודים כולם, "אחד", נמצאים בארצות שתחת שלטונו, ומצד שני הם מפוזרים בכל מדינות המלך ולכן אין חשש שתהיה "קרחת" בממלכה, כלומר: מקום ללא תושבים, אם ישמידו את כולם. בפסוק כתוב "בכל מדינות מלכותך" כיוון שהמן רצה שאחשוורוש יכתוב לו איגרת מיוחדת לכל עיר וממלכה עם הוראה להשמיד את היהודים שבה.

186. אבן עזרא (נוסח ב'). בפירוש נוסף כתב שהיות והעם מפוזר, הוא עם מבוזה מאוד. ר"י נחמיאש: פירש בצורה הפוכה. עצם הפיזור של העם מהווה יתרון לאחשוורוש, משום שהפיזור ימנע את התנגדות היהודים להשמדתם. ר"מ חלאיו:

אִין-שׁוּהָ לְהַנִּיחֵם: (ט) אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכְתֹּב לְאַבְדֵם
וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כֶּסֶף אֶשְׁקוּל׃ עַל-יְדֵי עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה
לְהַבִּיא אֶל-גְּנוּי הַמֶּלֶךְ: (י) וַיִּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת-טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ

וְאֶת דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וּלְכֵן הֵם אֵינָם מַכְבִּידִים אֶת הַחֻקִּים שֶׁל הַמֶּלֶךְ (בניגוד לשאר
העמים),¹⁹⁰ וְלִמְלֶכֶךְ אִין שׁוּהָ לְהַנִּיחֵם וּמִמִּילָא אִין שׁוּם תּוֹעֵלֶת בְּכַךְ שֶׁהַמֶּלֶךְ יִנִּיחַ לָהֶם
לְהַמְשִׁיךְ לַחֲיוֹת עַל פְּנֵי הָאָרֶץ¹⁹¹: (ט) אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב אִם הַדְּבָר הַבֵּא יִהְיֶה מְקוּבֵל עַל
דַּעְתּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ,¹⁹² יִכְתֹּב לְאַבְדֵם הַמֶּלֶךְ יִכְתוֹב אַגְרוֹת עַל מִנַּת לְהַשְׁמִיד אוֹתָם,¹⁹³ וְעֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים כֶּסֶף אֶשְׁקוּל עַל יְדֵי עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה וְאֵי אַגְרוֹם לְכַךְ שֶׁהָאֲנָשִׁים הַמְמוֹנִים עַל
הַטַּבַּעַת הַמְטַבַּעוֹת יִשְׁקְלוּ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּיכְרוֹת כֶּסֶף,¹⁹⁴ לְהַבִּיא אֶל גְּנוּי הַמֶּלֶךְ וְאֵת כְּכֹרוֹת
הַכֶּסֶף יִבִּיאוּ לְבִתֵּי הָאוֹצֵר שֶׁל הַמֶּלֶךְ. הַמֶּן הַצִּיעַ לְאַחֲשׁוּרוֹשׁ לְשֵׁלֶם לוֹ סְכוּם שֶׁל עֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים כְּכֹרוֹת כֶּסֶף עַל מִנַּת שֶׁהוּא יִסְכִּים לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְהוּדִים¹⁹⁵: (י) וַיִּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת

אֲלָפֵי כִיכֵר כֶּסֶף", והיה צריך להיות כתוב בצורה של סמיכות,
ובנוסף של סמיכות אכן שייך לסמוך לשון רבים ולשון יחיד.
ר"ד: עושי המלאכה הם אלה שיהרגו את היהודים. רלב"ג:
המן חשב לפרוע את התשלום מהשלל של היהודים ההרוגים
או שהמן היה עשיר גדול. ר"מ חלאיו: המן חשב דווקא על
עשרת אלפים שקלים כנגד עשרת הדברות שבני ישראל עברו
עליהם. מגילת סתרים: עושי המלאכה שהזכרו בפסוק
מזכירים את עשיית המלאכה במשכן, כיוון שזה לעומת זה
עשה אלוקים. במשכן היה זה לקדושה וכאן לטומאה.
מלבי"ם: המן רצה להרגיע את אחשוורוש שלא יחשוב שהוא
יצטרך להוציא כסף על מלאכת איבוד היהודים ואמר לו שיש
אנשים שמסכימים לעסוק במלאכה זו ואפילו לשלם למלך
על כך.

195. אבן עזרא. מגילת סתרים: המן שילם לאחשוורוש
עבור כל יהודי מחצית השקל, ולכן ה' ציווה על כל אדם
מישראל להביא מחצית השקל לבניית המשכן על מנת שהם
יניצלו ממחצית שקל של המן על ידי תשלום מחצית השקל
לבניית המשכן. אלא שהדברים תמוהים: א. מה עניין זה אצל
זה? ב. מדוע מוקפים חוגגים פורים בטו? ג. מדוע משה רבינו
התקשה במחצית השקל (כדברי חז"ל), הרי בסך הכל כל אחד
הביא את מחצית השקל שבביתו? אלא שיש יסוד ש"זה לעומת
זה עשה אלוקים", הטומאה כנגד הקדושה. משה רבינו לא

השקה בדברים מסוימים. אצל היהודים יש כל כך הרבה פריטים
עד שלא ניתן למצוא נקודת השקה לדתות האחרות.
190. אבן עזרא. רש"י: עם זה אינו מעלה מיסים. מלבי"ם:
גם בדברים שאינם קשורים לדת, כמו הכרעה בסכסוכים
הנוגעים לממון, הם אינם נוהגים כפי חוקי המלך.
191. תרגום + אבן עזרא. אבן עזרא הוסיף פירוש, שהמילה
"שווה" משמעו מלשון תועלת. רס"ג: הכוונה שאין למלך
סיבה להשאיר את המצב כפי שהוא, שהם אינם מקיימים את
החוקים של המלך. חכמי צרפת: עדיף למלך שיקבל ממני
עשרת אלפים ככרות כסף מאשר להשאיר את העם הזה. ר"י
נחמיאש: אם המלך הרג את ושתו משום שהיא לא מילאה
אחר ציווי המלך, כל שכן שכאשר יש עם שלם שאינו עושה
כך, צריך להשמיד אותו. ר"מ חלאיו: אין שום תועלת בעם
הזה. הוא אינו יכול לשרת בצבא כיוון שאנשיו חלשים והוא
איננו מעלה מס למלך היות ואנשיו עניים. מגילת סתרים: ה'
אינו רוצה להניחם, כביכול חלילה ה' רוצה בהשמדתם (היות
ובכל מקום במגילה שנאמר המלך הכוונה לה' יתברך).

192. רס"ג.

193. רש"י.

194. אבן עזרא (נוסח ב'). בנוסף א' כתב שהפסוק אמר
תחילה לשון רבים: "עשרת אלפים" ולאחר מכן עבר לשון
יחיד "ככר כסף", ומכאן שהפסוק חסר ומשמעו "עשרת אלפים

וַיִּתְּנָה לְהֶמֶן בֶּן־הַמֶּלֶךְ אֶת־הַמֶּלֶךְ הָאֲנָנִי צִרְרַת הַיְהוּדִים: (א) וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְהֶמֶן הַכֶּסֶף נָתַן לְךָ וְהָעַם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ:
(ב) וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם

טבעתו מעל ידו אחשוורוש המלך הסיר את הטבעת שלו מעל היד שלו. בטבעת זו היה חותם אחשוורוש על החוקים ומסירת הטבעת להמן הראתה על מעלתו הגדולה של המן,¹⁹⁶ וַיִּתְּנָה לְהֶמֶן בֶּן הַמֶּלֶךְ אֶת־הַמֶּלֶךְ הָאֲנָנִי אחשוורוש מסר את הטבעת לידו של במן בן המדתא שהיה מזרעו של אגג העמלקי. מסירת הטבעת מראה שהמן יכול לקבוע חוקים בשם המלך,¹⁹⁷ צִרְרַת הַיְהוּדִים המן היה אדם שרצה לעשות צרות רבות ליהודים¹⁹⁸: (א) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֶמֶן אחשוורוש המלך אמר להמן: הַכֶּסֶף נָתַן לְךָ הַכֶּסֶף שרצית לתת לי (עשרת אלפים ככרות זהב) יישאר אצלך,¹⁹⁹ וְהָעַם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ ומותר לך לעשות ביהודים מה שאתה רוצה. אחשוורוש אמר להמן שלמרות שהוא מותר על הכסף שהוצע לו, להמן עדיין ניתנה הרשות להשמיד את היהודים²⁰⁰: (ב) וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה

על האיגרות, כך שהוא לא ראה בעיניו שהמן מתכוון להשמיד את היהודים.

199. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): הביא מדרש שכסף בגימטריא שווה לעץ, והכוונה שהמן ייתלה על העץ, אלא שאין לקבל דרש זה משום שאחשוורוש לא היה נביא וגם בגלל שאין דרכה של לשון הקודש לדבר בגימטריה. מלבי"ם: הכוונה היא שאחשוורוש הסכים לשלם להמן על העברת העם על דתו, היות והוא חשב שהמן מתכוון לשנות את הדרך המעוותת של אותו העם (ולשיטתו שאחשוורוש לא ידע שמדובר על היהודים). מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש רצה להראות להמן שהוא מקנה לו חזרה את הכסף, כדי שהמן יעריך את הכסף שניתן לו חזרה. לכן אחשוורוש לא מחל על הכסף, אלא עשה קנין בכסף על ידי נתינת הטבעת להמן, ולאחר שקנה את הכסף, החזיר אותו להמן. רינת יצחק: אחשוורוש היה סבור שהוא יכול להקנות את היהודים להמן בקנין הגוף על ידי כיבוש.

200. תרגום. מוהר"ם אלשיך: כאשר המן ביקש מאחשוורוש להשמיד את היהודים, הוא השתמש בכוונה בלשון שיכול להשתמע לשני פנים: "לאבדם" כדי לראות את התגובה של אחשוורוש. אחשוורוש ענה לו שהוא יודע שהמן

הבין איך הבאת מחצית השקל מורידה קרושה על עם ישראל עד שה' הראה לו, והמן רצה להשתמש בתשלום מחצית השקל עבור כל אדם מישראל כדי להוריד את הטומאה, אלא שהוא כבר לא היה יכול לעשות כן לאחר שמשה הוריד דרכם את הקדושה. הקדושה מתחילה מהכרכים המוקופים חומה, ובט"ו אדר, לאחר שנמחו כוחות הטומאה מהעולם, התחילה העלאת הקדוש, ולכן שמחים ועושים סעודה דווקא בט"ו. מוהר"ם אלשיך: יש סוג מטבעות מיוחד שלא היו משתמשים בו לקניות וכיוצא בזה, אלא היו שומרים אותם באוצרות המלך. המן אמר לאחשוורוש שהוא יביא לו מטבעות כאלה.

196. אבן עזרא (נוסח ב'). ר"י נחמיאש: כתב שגם אחשוורוש היה שונא ישראל.

197. רש"י + אבן עזרא (נוסח ב'). חכמי צרפת: לשון הפסוק מוכיח שאחשוורוש לא נתן את הטבעת להמן כדי להראות על גדולתו, שהרי לא כתוב שאחשוורוש נתן את הטבעת בידו של המן, אלא רק מסר לו את הטבעת כדי הוא יוכל לחתום על הציווי להשמיד את היהודים.

198. ר"מ חלאיו. מלבי"ם: הכתוב רצה להדגיש שהאחריות מוטלת על המן ולא על אחשוורוש. אחשוורוש הסכים רק להעביר את היהודים על דתם והוא לא חתם בעצמו

בּוֹ וַיִּכְתֹּב כָּכָל-אֲשֶׁר-צִוָּה הָמֶן אֶל אַחַשְׁדֶּרְפָּנֵי-הַמֶּלֶךְ וְאֶל-
הַפְּחֹת אֲשֶׁר | עַל-מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל-שָׂרֵי עַם וְעַם מְדִינָה
וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וְעַם וְעַם כָּלְשׁוֹנָו בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֶרֶשׁ
נִכְתָּב וְנִחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ: (ג) וְנִשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִיִּים

עֶשֶׂר יוֹם בִּזְ סוֹפְרֵי הַמֶּלֶךְ נִקְרְאוּ בְּתַאֲרִיךְ י"ג נִיסָן (על מנת שיכתבו את הציווי של המן להרוג את היהודים),²⁰¹ וַיִּכְתֹּב כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה הָמֶן אֶל אַחַשְׁדֶּרְפָּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶל הַפְּחֹת אֲשֶׁר עַל מְדִינָה וּמְדִינָה נִכְתָּב בְּאֵגְרוֹת שֶׁהָיוּ מִמוֹעֲנוֹת לְשִׁלְטֵימֵי הַשּׁוֹנִים שֶׁשָׁלְטוּ עַל כָּל מְדִינָה מִהַמְּדִינּוֹת שֶׁהָיוּ תַּחַת שִׁלְטוֹנוֹ שֶׁל אַחַשְׁוֶרֶשׁ אֶת כָּל מַה שֶׁהֵמֵן צִוָּה (לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְהוּדִים). הָאֲחַשְׁדֶּרְפָּנִים וְהַפְּחֹת הֵם שְׁנֵי סוּגִים שֶׁל שָׂרִים,²⁰² וְאֶל שָׂרֵי עַם וְעַם וְכֵן כָּתַב הֵמֶן אֶל כָּל הַשָּׂרִים שֶׁל כָּל הָעַמִּים עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּט אַחַשְׁוֶרֶשׁ, מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ לְכָל מְדִינָה נִשְׁלַחוּ אֵיגְרוֹת בְּכַתֵּב שֶׁבָּרוּ כָּתְבוּ בְּאוֹתָהּ מְדִינָה (כְּמוֹ צוֹרֵת הָאוֹתִיּוֹת וְכַדוּמָה),²⁰³ וְעַם וְעַם כָּלְשׁוֹנָו וְאֶל כָּל עַם נִשְׁלַחַה אֵיגְרַת בְּשֵׁפָה שְׁבָה הוּא מְדַבֵּר,²⁰⁴ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֶרֶשׁ נִכְתָּב הַצִּוּוִי שֶׁהָיָה בְּאֵגְרוֹת נִכְתָּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֶרֶשׁ, בְּאֵגְרוֹת נִכְתָּב שֶׁאֲחַשְׁוֶרֶשׁ הוּא שֶׁצִּוָּה לְהַרוֹג אֶת כָּל הַיְהוּדִים,²⁰⁵ וְנִחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ הָאֵגְרוֹת נִחְתְּמוּ

בְּעִנְיַן פִּירוּשׁ הַמִּילָה אַחַשְׁדֶּרְפָּנִים. אֲבָן עוֹרָא: מְדוּבָר עַל מִילָה אַחַת וְדוּחָה אֶת הָאוֹמְרִים שֶׁמְדוּבָר עַל הָרִכָּב שֶׁל שְׁתֵּי מִילִים. רִי"ד: מְדוּבָר עַל מִילָה הַמּוֹרֶכֶת מְשֻׁלוּשׁ מִילִים. אַחַד - דָּר - פְּנִים. אַחַשׁ פִּירוּשׁוֹ גְדוֹל, וְהוּא דָּר פְּנִים, כְּלוֹמֵר: שֶׁר גְּדוֹל הָדָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. רַלְב"ג כָּל אַחַשְׁדֶּרְפָּן הִיָּה מְמוֹנָה עַל חֶלֶק גְּדוֹל מִהַמְּלָכוֹת, וְכָל פַּחַה הִיָּה מְמוֹנָה עַל מְדִינָה אַחַת. כְּמוֹ כֵּן רָאָה בִּיאֻרוֹנוֹ לְסַפֵּר עוֹרָא ח, לֹו שֶׁם הוֹבָאוּ דְבָרָיו שֶׁל פִּירוּשׁ דַּעַת סוֹפְרִים שֶׁכָּל אַחַד מֵהָאֲחַשְׁדֶּרְפָּנִים הִיָּה מְמוֹנָה עַל מִסְפָּר פְּחֹת.

203. רש"י לקמן ח, ט.

204. רש"י לקמן ח, ט. חֲכָמֵי צְרַפְתָּ: הָאֵגְרוֹת נִכְתְּבוּ בְּכָל הַכְּתָבִים וּבְכָל הַלְשׁוֹנוֹת שֶׁשִּׁמְשׁוּ בְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה. אִם בְּמְדִינָה מְסוּיֶמֶת הָיוּ מְדַבְּרִים בְּמִסְפָּר לְשׁוֹנוֹת אוֹ הָיוּ כּוֹתְבִים בְּסוּגֵי כְּתָב שׁוֹנִים, נִשְׁלַחוּ לְאוֹתָהּ מְדִינָה אֵגְרוֹת בְּלְשׁוֹנוֹת הַשּׁוֹנִים אוֹ בְּכַתְבֵּי הַשּׁוֹנִים שֶׁשִּׁמְשׁוּ אֶת אֲנָשֵׁי אוֹתָהּ מְדִינָה.

205. ר"מ חלאיו.

הִשְׁתַּמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן שֶׁמִּשְׁתַּמַּעַת לְשִׁתֵּי פְּנִים וְנָתַן לְהֵמֵן רִשׁוֹת לְעִשׂוֹת כְּטוֹב בְּעִינָיו, גַּם לְהַשְׁמִיד אוֹתָם.

201. תְּרַגּוּם. אֲבָן עוֹרָא: בְּתַחֲלִילָה כָּתַב שְׁמַרְדֵּכִי יָדַע מִיד שֶׁהָאֵגְרוֹת נִשְׁלַחוּ, וּמִיד צִמּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלוּשָׁה יָמִים וְלֵאחֶר מִכֵּן תָּלוּ אֶת הַמֶּן, וְלִפְנֵי חֶשְׁבוֹן זֶה הֵמֵן נִתְּלָה בְּנִיסָן. לֵאחֶר מִכֵּן כָּתַב שִׁייתֶכֶן שְׁמַרְדֵּכִי לֹא יָדַע מִיד עַל הָאֵגְרוֹת וְלִכֵּן אֵין הִכְרַח לֹומֵר שֶׁהֵמֵן נִתְּלָה בְּנִיסָן. מוֹהַר"ם אֲלֶשֶׁיךְ: הֵמֵן לֹא רָצָה לְהַרוֹג אֶת הַיְהוּדִים בּוֹ אֲדָר, הָיָה וּבְמִשְׁךְ שֶׁבַעַת יָמֵי הָאֲבֵל עַל מִשָּׁה רְבִינּוּ הָיוּ זְכוּיֹותָיו שֶׁל מִשָּׁה מְגִינּוֹת עַל עַם יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ כֵּן קִרְאוּ בְּסַפְרִים בִּי"ג נִיסָן וְלֹא לִפְנֵי כֵּן מְשׁוּם שֶׁהֵמֵן רָצָה לְחַכּוֹת לֵאחֶר שִׁיִּגְמְרוּ הַזְּכוּיּוֹת שֶׁל שְׁנַיִם עֶשֶׂר הַנְּשִׂאִים. אֲלֵא שִׁישׁ הִקְשׁוֹת עַל דְּבָרָיו כִּי צִדַּד לֹא חִיכָה הֵמֵן גַּם לֵאחֶר חֵג הַפֶּסַח כְּדֵי שֶׁלֹא יִהְיוּ אֶת הַזְּכוּיּוֹת שֶׁל חֵג הַפֶּסַח ?

202. ר"י נַחֲמִיאֵשׁ. מְלַבִּי"ם: הִדְגֵּשׁ הוּא עַל שֶׁנִּכְתָּב בְּסַפְרִים כְּצִוּוִי שֶׁל הֵמֵן וְלֹא כְּצִוּוִי שֶׁל אַחַשְׁוֶרֶשׁ, הָיָה וְהֵמֵן שִׁינָה מִהַצִּוּוִי שֶׁל אַחַשְׁוֶרֶשׁ שֶׁדִּיבַר רַק עַל הָעִבְרַת הָעַם עַל דָּתוֹ.

אֶל-כָּל-מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וּלְאַבְד אֶת-כָּל- הַיְהוּדִים מִנְעַר וְעַד-זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בְּשָׁלוֹשָׁה עָשָׂר

בטבעת של אחשוורוש שניתנה להמן²⁰⁶: (יג) וְנִשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל כָּל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ וְכֵן צִוּוּהָ הַמֶּן בְּשֵׁם אַחֲשׁוּרֻשׁ לְשַׁלֹּחַ אֶת הָאֲגָרוֹת לְכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ עַל יַד הָרָצִים, הַשְּׁלִיחִים שֶׁתִּפְקִידֵם הִיָּה לְהַבִּיא אֶת אֲגָרוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל הַמְדִינֹת הַשּׁוֹנוֹת,²⁰⁷ לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וּלְאַבְד אֶת כָּל הַיְהוּדִים בְּאֲגָרוֹת הֵיחָד הַצֵּו הַמְלִכּוֹתִי לְהַשְׁמִיד, לְהַרְגוֹ וּלְאַבְד אֶת כָּל הַיְהוּדִים,²⁰⁸ מִנְעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד הַצֵּו קִבַּע שְׁצָרִיךְ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל

יהיה חלילה זכר לעם ישראל. מוהר"ם אלשיך: "להשמיד" היינו את הבנים הקטנים. "להרוג" היינו את אבותיהם והיה בזה אכזריות שהאבות יראו במיתת בניהם. "לאבד" הכוונה שלא יקברו אותם. מגילת סתרים: אחשוורוש לא הסכים להרוג את כל היהודים, הוא רק הסכים להעביר אותם על דתם. אלא שהוא רצה שיעבירו אותם על דתם מתוך רצון, כמו שהוא עשה במשתה. המן שינה מדבריו של אחשוורוש וציווה להשמיד אותם על ידי גזירת שמד. לכן כתוב "להשמיד" את הדת היהודית, "להרוג ולאבד" פירושו "להרוג או לאבד", כלומר: הציבו ברירה בפני היהודים שהם יכולים לעבור על דתם או שהם ייהרגו. לכן אחשוורוש לא ידע מי באמת שינה מדבריו וציווה להעביר את היהודים על דתם באונס. כך גם מוסבר "פתשגן הכתב", יש פירוש של הכתב, היות ובאגרות עצמן היה כתוב רק להעביר את היהודים על דתם מרצון וניתנה פרשנות מצד המן שהכוונה היא להעביר אותם על דתם באונס. רינת יצחק: לכאורה לפי הגמרא במגילה (יג,א) שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי, גם הגויים צריכים להיכלל בכלל יהודים, שהרי גם הם מצווים שלא לעבוד עבודה זרה. ענה על כך שני תירוצים. א. ישראל מצווים שלא לעבוד עבודה זרה. הכוונה זרה אפילו בשיתוף ואילו הגויים אינם מצווים על כך. ב. הכוונה שכל מי שמוסר את נפשו על כך נקרא יהודי, כשם שמרדכי מסר את נפשו על כך, ואילו הגויים אינם מוסרים על כך את נפשם. בהמשך תלה את השאלה האם הציווי של המן להרוג את היהודים כלל גם את גרי התושב בשני התירוצים הללו. גר תושב מצווה של לעבוד עבודה זרה בשיתוף, ולפי תירוץ זה המן גזר גם עליהם. אולם גר תושב אינו מצווה למסור את נפשו שלא לעבוד עבודה זרה ולכן לפי התירוץ השני, לא נכללו גרי התושב בגזירתו של המן. את השאלה האם גרי תושב חייבים בקריאת המגילה (אם הם היו בגזירתו של המן)

206. ר"מ חלאיו.

207. רש"י. מלבי"ם: המן שלח את האגרות במהירות כדי שאחשוורוש לא ישים לב שהוא שינה מדבריו. כמו כן הוא נתן לכל שליט לחשוב שהציווי כולל את כל היהודים שנמצאים במדינתו ולא את כל היהודים בשאר מדינות המלך. מוהר"ם אלשיך: המן שלח שתי אגרות. לשרים הוא שלח פירוט של הציווי. אולם לשאר האנשים הוא לא פירט את תכניו. המן רצה שיאבדו את היהודים ביום שעלה בו הגורל, י"ג ניסן, והוא חשש שאם הוא ישלח לכולם את תכניו המפורטות, הגויים לא יתאפקו עד לתאריך זה והיהודים אולי יוכלו להתכונן ולהתגונן מפני כך. לכן הוא שלח את התכניות רק לשרים ואילו לשאר האנשים הוא רק שלח אגרות שהיה כתוב בהם שהם יתכוננו ליום י"ג אדר בלי להסביר מדוע. אולם, בשושן הבירה המן כב לכולם, הן לשרים והן לאנשים הפשוטים שהוא רוצה להרוג את היהודים בי"ג אדר. לכן גם כאשר אחשוורוש התיר למרדכי ואסתר לכתוב אגרות, הוא אמר להם שהוא נתן להם את בית המן, ואז אף אחד בעיר שושן לא יעזב להתנגד אליהם, אבל לגבי שאר האנשים בשאר המדינות הם היו צריכים למצוא תחבולות כיצד למנוע את הריגת היהודים, ולכן כתבו מרדכי ואסתר אגרות שלא יסתרו את האגרות הראשונות ושאלו צריך להתכונן ליום הזה אבל המוכנות תהיה לעזור ליהודים ולא ולהרוג אותם.

208. ר"מ חלאיו חילק בין אופני המוות הכתובים באגרות. "להשמיד" הוא שם כולל לכל סוגי המוות. "להרוג" הוא הריגה על ידי חרב. "לאבד" היינו לאבד את הזכר שלהם לגמרי. אבן עזרא (נוסח ב') כתב באופן דומה. "להשמיד" פירושו ציווי כולל להשמיד את היהודים אך לא כתוב איך. "להרוג" פירושו אופן מסוים שבו יש להשמיד את היהודים. "לאבד" פירושו שיש להרוג גם את הילדים הקטנים כדי שלא

לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם-עָשָׂר הוּא-חֹדֶשׁ אֲדָר וְשָׁלָלָם לְבוּז׃ (ד) פִּתְשָׁגֶן
הַכֶּתֶב לְהִנְתֵּן דָּת בְּכָל-מְדִינָה וּמְדִינָה גָלוּי לְכָל-הָעַמִּים
לְהִיּוֹת עֵתָדִים לַיּוֹם הַזֶּה׃ (ט) הָרָצִים יֵצְאוּ דְחוּפִים בְּדַבַּר

היהודים ביום אחד: כולל את כל הגילאים, מנער ועד זקן, כולל את כל הילדים והנשים,²⁰⁹ בַּשְּׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר הַיּוֹם שֶׁנִּקְבַּע לְהַשְׁמֵדֵת הַיְהוּדִים הוּא י"ג לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנַיִם עָשָׂר שֶׁהוּא חֹדֶשׁ אֲדָר,²¹⁰ וְשָׁלָלָם לְבוּז וְכֵן כָּלֵל הִצּוּ הַמַּלְכוּתִי הִיתָר לְבוּזוֹ אֶת כָּל הַשָּׁלָל שִׁיִּלַּקַח מֵהַיְהוּדִים²¹¹: (ד) פִּתְשָׁגֶן הַכֶּתֶב לְהִנְתֵּן דָּת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה תוֹכֵן הָאֲגָרוֹת הַמְּפֹרָשׁ שֶׁנִּכְתַּב בְּאִיגְרוֹת הַיָּה שֶׁבְּכָל מְדִינָה מִמְדִּינֹת הַמֶּלֶךְ צָרִיךְ לְהַקְפִּיד עַל הַחֹק הָאוֹמֵר שִׁישׁ לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְהוּדִים,²¹² גָּלוּי לְכָל הָעַמִּים הִצּוּ הַיָּה גְלוּי וִידוּעַ לְכָל הָעַמִּים שֶׁהָיוּ נִתּוּנִים תַּחַת שְׁלִטּוֹנוֹ שֶׁל אַחַשׁוּרוּשׁ,²¹³ לְהִיּוֹת עֵתָדִים לַיּוֹם הַזֶּה כָּל הָעַמִּים הָיוּ צָרִיכִים לְהִיּוֹת מוֹכְנִים לַיּוֹם הַזֶּה (י"ג אֲדָר)²¹⁴: (ט) הָרָצִים יֵצְאוּ דְחוּפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ

יוכלו לקבל את השלל.

212. רש"י ולפי פירושו, פירוש המילה "פתשגן" הוא הסיפור ובמקרה זה הסיפור או הציוריו הכתוב באגרות, ובפרק ח, יג כתב שפירוש המילה "פתשגן" הוא שהדברים היו מפורשים, ומכאן שהוא סובר ש"פתשגן" פירושו התוכן המפורש באיגרת, כלומר: הדברים באיגרת נכתבו בצורה ברורה ומפורשת. אבן עזרא: פירוש המילה "פתשגן" הוא העתק. האיגרות הועתקו ונשלחו לכל המדינות ובפרק ח, יג הסביר שהסופרים כתבו את האיגרות רק למדינות הגדולות, ואילו לשאר המדינות שלחו העתקים שהעתיקו אנשים אחרים מהאיגרות שכתבו הסופרים. חכמי צרפת: "פתשגן" פירושו פתרון הכתוב באגרות. ר"ד הסביר את המילה פתשגן מלשון תופס, כלומר: הכתב העיקרי שבו. ר"מ חלאיו: "הדת" פירושו החוק שהועבר לתושבי הממלכה באמצעות כרוז. מלבי"ם: המן שלח שתי איגרות. איגרת אחת שהייתה פתוחה שהיה כתוב בה שעליהם להיות מוכנים למלחמה ב"ג אדר, ואיגרת שהייתה חתומה בטבעת המלך והיה אסור לפתוח אותה עד שיגיע י"ג אדר, ורק אז יידעו במי צו להילחם. כך רצה למנוע פעולות הגנתיות של היהודים, או מעשים אחרים שהיו עלולים לבטל את תכניתו וכן את האפשרות שהיהודים יברחו למדינות אחרות. באופן דומה פירש במגילת סתרים לקמן ח, יא.

213. רש"י.

214. אבן עזרא.

תלה בדברי הגר"ז האם נשים חייבות במגילה משום שאף הן היו באותו הנס ולכן חל עליהן חיוב לקרוא את המגילה, ואז חיוב זה חל גם על גרי תושב שהיו בכלל אותו הנס, או שמה בדרך כלל נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן וכאן לא חל הפטור משום שהן היו באותו הנס, אך גר תושב שמלכתחילה איננו חייב במצוות, איננו חייב בקריאת המגילה למרות שגם הם היו באותו הנס. כמו כן כתב שהבית יוסף הביא שגם העבדים הכנענים היו בנס, ולכן לכאורה גם הם חייבים במקרא מגילה, אלא אם נאמר שהפירוש שגם הנשים היו באותו הנס היינו שהן היו שותפות להצלה כמו שאסתר סיכנה עצמה ואמרה לאחשוורוש את תוכניתו של המן, ואז העבדים הכנענים לא היו שותפים לנס וממילא אינם חייבים במקרא מגילה.

209. ר"מ חלאיו.

210. רש"י. ר"י נחמיאש כתב ששאל את הרא"ש מדוע קבע המן דווקא את יום י"ג אדר ולא את י"ב אדר (לשיטתו לעיל בפסוק ז' שהגורל היה רק על החודש ולא על יום מסוים בחודש). וענה שהקוסמים קובעים את היום לפי הימים שבהם מתגברת הלבנה, והלבנה מתגברת בשלושת הימים שלפני אמצע החודש.

211. תרגום. רלב"ג: המן הוסיף ציווי זה כדי לתת מוטיבציה לעמים להרוג את היהודים כיוון שעל ידי כך הם

הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נְתָנָה בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּיירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן יִשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת וְהַעִיר שׁוֹשַׁן נְבוֹכָה:

פרק ד

(א) וּמְרַדְּכֵי יָדַע אֶת-כָּל-אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מְרַדְּכֵי אֶת-בְּגָדָיו

שליחי המלך יצאו במהירות ודחיפות כפקודתו של המלך,²¹⁵ והדת נתנה בשושן הבירה ובשושן הבירה, מקום מושבו של המלך, הצו ניתן עוד באותו היום (היות ולא היה צורך שהרצים ידיעו לשם),²¹⁶ והמלך והמן ישבו לשתות ואחשוורוש המלך והמן ישבו לשתות יין,²¹⁷ והעיר שושן נבוכה והיהודים שבשושן היו נבוכים והם לא ידעו מה לעשות²¹⁸:

פרק ד

(א) וּמְרַדְּכֵי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה מְרַדְּכֵי יָדַע אֶת כָּל מַה שֶׁנַּעֲשָׂה: הַסְכַּמְתּוּ שֶׁל אַחְשׁוּרוֹשׁ לְהַשְׁמִיד אֶת הַיְהוּדִים וְשִׁלַּחַת הָאֵיגְרוֹת,²¹⁹ וַיִּקְרַע מְרַדְּכֵי אֶת בְּגָדָיו מְרַדְּכֵי קָרַע אֶת בְּגָדָיו

215. תרגום + אבן עזרא. רלב"ג כתב שייתכן לפרש שגם הגוים היו

נבוכים משום שהם לא הבינו מדוע צריך להשמיד עם שלם. ר"א כהן צדק: קרו הרבה אסונות לאנשי שושן לאחר שיצא הצו להרוג את היהודים.

219. רש"י וכתב שהדבר נודע לו על ידי בעל החלום שאמר לו שהסכימו העליונים על כך משום שנהנו מסעודתו של אחשוורוש ומשום שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר. רינת יצחק: שאל מדוע שיתחייבו כליה על הנאה מסעודתו של אחשוורוש, הרי לכאורה אין זה חטא גדול? וענה על פי יסודו של רבינו תם בספר הישר שאם אדם נוטה לעבודת ה' ולמעשים טובים, הרי שהוא צדיק, ואם הוא נוטה למידות רעות ונפשו נוטה אחרי הענוגות, הרי שהוא רשע. היהודים לא שמעו בקולו של מרדכי שהתרה בהם שלא ייהנו מסעודתו של אחשוורוש משום שהם נטו אחרי התענוגות הגופניות ולכן מוכח על ידי השתתפותם בסעודה שהם היו רשעים. תרגום כתב שהדבר נודע לו על ידי אליהו הכהן הגדול שנשלח להודיע לו על כך כדי שיתפלל לפני ה'. כמו כן הסביר שעל ידי העצלות שהייתה בעם ישראל שהם נטו אחרי התענוגות הגופניות, הם גם לא למדו תורה, וחז"ל (בספרי) אמרו שרפיון מתורה גורם לעבודה זרה. אבן עזרא: פירוש הפסוק הוא

215. תרגום + אבן עזרא.

216. רש"י. אבן עזרא (נוסח ב'): איננו יודעים בדיוק באיזה יום ניתנה הדת בשושן ולכן לא ניתן לחשב בדיוק מתי צמו היהודים. דרשת חז"ל שבני ישראל צמו בפסח הינם דעה יחידה. כמו כן גם אם צמו בפסח, אין זה עבירה על דברי תורה, היות והחייב לאכול מצה ומרור קיים רק כאשר אוכלים אותם עם קרבן פסח. ר"מ חלאיו: הכוונה שהכרוז הודיע על כך בארמון המלך כדי שעבדי המלך יורזו את שער העם לנהוג כך. מוהר"ם אלשיך: אנשי שושן הבינו מאחשוורוש שהוא רוצה שהם ישמידו את היהודים ולכן הם התחילו כבר מאז להתנכל אליהם. הם הבינו זאת היות והרצים יצאו דחופים בציווי של אחשוורוש, ומשום שהציווי כבר ניתן בשושן הבירה ולא חיכו עם פרסום הצו עד סמוך לתאריך המדובר וגם בגלל שהם ראו שאחשוורוש והמן ישבו לשתות.

217. תרגום. מלבי"ם: הכתוב מספר שהמן גרם לאחשוורוש לשתו כדי שלא ישים לב לצו שיוצא באותו יום להשמדת היהודים. ר"א כהן צדק השווה בין מכירת יוסף, אז הלכו האחים לאכול לאחר מכירתו, לבין אכילת אחשוורוש והמן כאן לאחר שיצאו הרצים בדבר המלך עם הצו להרוג את היהודים.

וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק זַעֲקָה גְדֹלָה וַיֹּמַרְהָ:
 (ב) וַיָּבֹאוּ עַד לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבוֹא אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ
 בְּלְבוּשׁ שָׂק: (ג) וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר־הַמֶּלֶךְ:

מרוב צער,²²⁰ וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר מרדכי לבש שק במקום בגדיו הרגילים וכן שם על ראשו אפר,²²¹ וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר מרדכי הסתובב כך בתוך העיר,²²² וַיִּזְעַק זַעֲקָה גְדֹלָה וַיֹּמַרְהָ מרדכי בכה בקול עצוב²²³: (ג) וַיָּבֹאוּ עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ מרדכי הגיע עד לשער של הארמון של המלך אחשוורוש,²²⁴ כִּי אֵין לָבוֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ שָׂק היות והיה אסור להיכנס לשער האמרון בלבוש שק, היות ואין זה מכובד. מרדכי נעמד מחוץ לשער הארמון ולא נכנס פנימה לתוך הארמון, היות וכניסה של אדם הלוכש שק מבזה את ארמונו של המלך²²⁵: (ג) וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מְזַיַּע בְּכָל מְדִינָה וּבְכָל

מקבילות: תפילה וזעקה לה' (לבישת השק והאפר), ופרסום הדבר בין כל העמים משום שהוא חשב שעל ידי פרסום הדבר, שאר העמים לא יתנו לדבר לקרות.
 223. תרגום. מוהר"ם אלשיך: כוחו של עמלק לשלוט בעם ישראל מגיע מהזעקה הגדולה שזעק עשיו בשעה שיצחק בירך את יעקב, וכנגד זעקה זו זעק מרדכי עכשיו זעקה גדולה ומרה.

224. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): מרדכי הגיע אל שער המלך כדי שהוא יוכל לדבר עם אסתר, אולי על ידי אחת מנעורותיה. מלבי"ם: מרדכי הגיע לשער החצר כדי שדבר הגזירה יוודע למלך או לאסתר. כמו כן כתב שהיה זה חידוש שמישוהו בכלל התקרב לחצר המלך לבוש בשק. מוהר"ם אלשיך: מלשון הפסוק משמע לכאורה שמרדכי היה יכול להיכנס אל המלך לו הוא לא היה לבוש שק ואפר. אלא שמרדכי נמנע מללכת בעצמו אל המלך, והוא נעמד בכוונה בשער המלך, כדי ששם ישראל יבין שהגזירה לא תעבור על ידי השתדלות טבעית. משום כך מרדכי הראה שהוא איננו מתכוון להיכנס אל בית המלך. כמו כן זו הסיבה שמרדכי תיקשר עם אסתר על ידי שליחים בסתר ללא ידיעת שאר היהודים.

225. תרגום. ר"מ חלאיו: פירש שאפילו להגיע אל שער המלך עצמו - לא היה נהוג להגיע לבוש בגדי שק. מגילת סתרים: על ידי שמרדכי נעמד בפתח השער, כולם ידעו שהוא

שכאשר הדבר נודע למרדכי, הוא מיד קרע את בגדיו. ר"י נחמיאש: מרדכי ידע את הגזירה מפי אנשי העיר היות והדברים היו גלויים לאנשי שושן. מגילת סתרים: מרדכי ידע זאת על ידי רוח הקודש. מרדכי היה מוחזק לנביא, וקרע את בגדיו להראות שהגזירה כבר נגזרה (קריעה היא על דבר שכבר קרה), וניתן להעביר את הגזירה רק על ידי תפילות. מלבי"ם: "יושב בשמים ישחק". למרות שהמן תכנן שהגזירה תישאר בסוד, הדבר נודע למרדכי. מוהר"ם אלשיך: מרדכי ידע את כל הדין שהיה בשמים שגרם לגזירתו של המן על ישראל, ומכך ידע גם שהשתדלות בדרך הטבע לא תועיל ללא חזרה בתשובה.

220. תרגום. מגילת סתרים: מרדכי עשה זאת כדי שהעם יצטער ויתפלל גם הוא לאחר שיראו אותו מסתובב עם בגדים קרועים. רינת יצחק: הביא את פירוש הגר"א שהקריעה הייתה על המת משום שמרדכי ראה שימותו רבים מישראל אם תתקיים גזירתו של המן משום שהוא ידע זאת על פי נבואה. אולם הוא הביא בשם היוסף לקח שהקריעה הזו לא הייתה כקריעה על המת, שהרי מרדכי לא התייאש, אלא הוא ניסה להעביר את רוע הגזירה, אלא הקריעה נועדה לעורר את ישראל לחזור בתשובה.

221. תרגום. אבן עזרא פירש לפי שיטתו שהכוונה לעיר ילם. מלבי"ם: מרדכי התכוון לבטל את הגזירה בשתי דרכים

וְדַתּוּ מִגֵּיעַ אֲבָל גָּדוֹל לַיהוּדִים וְצוּם וּבְכֵי וּמִסְפָּד שֶׁק וְאֶפֶר
 יַצַּע לְרַבִּים: (ד) (ותבואינה) וְתַבּוֹאֵנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ
 וַיִּגְדּוּ לָהּ וְתַתְּחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד וְתִשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ

עיר שהיה הצו של המלך מגיע על ידי שליחי המלך, ²²⁶ אֲבָל גָּדוֹל לַיהוּדִים היה אבל גדול ליהודים והם חזרו בתשובה, ²²⁷ וְצוּם וּבְכֵי וּמִסְפָּד והיהודים צמו, בכו ואמרו דברי צער, ²²⁸ שֶׁק וְאֶפֶר יַצַּע לְרַבִּים הצדיקים הרבים היו שמים על עצמם לבוש של שק והיו שמים על ראשם אפר ²²⁹: (ד) וְתַבּוֹאֵנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיִּגְדּוּ לָהּ הנערות ששירתו את אסתר והשרות שלה נכנסו אליה ואמרו לה שמרדכי מתהלך בלבוש שק, ²³⁰ וְתַתְּחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד אסתר המלכה הזדעזעה מאוד, ²³¹ וְתִשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מְרַדְכֵי אסתר שלחה

מטרת השק והאפר: האם למטרת תשובה או למטרת צער בעלמא, והדבר תלוי גם כן בסיבת לבישת השק על ידי יעקב ובניו, שהרי אם יעקב ובניו לבשו את השק, מותר רק לאנשים החשובים שבדור ללבוש שק גם כן. מי שסובר שיעקב ובניו לבשו את השק משום צער ואבל ולכן רק אנשים חשובים יכולים לעשות זאת, סובר שמרדכי לבש שק ואפר לשם תשובה. אולם יש הסוברים שגם יעקב ובניו לבשו שק ואפר רק כדי לחזור בתשובה, ואם כן גם כדי לחזור בתשובה מותר רק לאנשים החשובים ללבוש שק ואפר. בדרך זו גם הסביר את הדין ודברים שהיה בין מרדכי לאסתר על החלפת הבגדים. אסתר חשבה שמרדכי לובש שק ואפר רק בגלל הצער של הגוף, ואם כן היה ניתן לכסות את השק שהיה על בשרו בבגדים ראויים, ומרדכי ענה לה שהוא לובש את הבגדים בגלל התשובה, ואם כן צריך גם לראות את השק והאפר.

230. תרגום.

231. תרגום. אֲבָן עֲזֵרָא: פירוש המילה "ותתחלחל" הינה רעדה. רלב"ג: אסתר חששה שמא שודדים לקחו את בגדיו של מרדכי. ר"א כהן צדק: יש אומרים שהיא הייתה מעוברת והיא הפילה את הולד. ר"מ חלאיו: הכוונה שנפרו אבירה ומערכת החיסון שלה הפסיק לעבוד, ולכן חז"ל פירשו שהכוונה שהיא פירסה נידה או שהוצרכה לנקיבה. כמו כן הסביר שאסתר חשבה שאולי למרדכי לא היה מספיק כסף כדי לקנות בגדים.

איננו מחפש לשנות את הגזירה על ידי השתדלות, אלא רק על ידי תפילה.

226. תרגום. אֲבָן עֲזֵרָא (נוסח ב'): דבר המלך פירושו הגזירה שנשמעה והדת היא הגזירה הכתובה. ר"מ חלאיו: הכוונה בדתו היא הכרות הכרוז. מלבי"ם: דבר הגזירה התפרסם על ידי מעשהו של מרדכי, אבל לפני כן לא היה אדם שידע על הגזירה. כמו כן כתב שהפסוק לא כתב "בכל עיר ועיר", היות והאגרות הגיעו רק לעיר אחת בכל מדינה. מוהר"ם אלשיך: הפסוק מסביר מדוע מרדכי היה צריך ללבוש שק ואפר. כל שאר היהודים שחיו במדינות האחרות, חזרו בתשובה מיידית גם לפני שמרדכי לבש שק ואפר. אלא היהודים בשושן הסתמכו על כך שאסתר המלכה שתעביר את רוע הגזירה, ולכן מרדכי היה צריך לזעזע דווקא אותם על ידי לבישת השק והאפר. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא שהיהודים בשאר המדינו פחדו משום שהם לא ידעו מה היה כתוב בספרים, ואילו יהודי שושן ידעו מה כתוב בספרים והם הבינו שיש להם עוד כשנה לקדם את פני הרעה.

227. מלבי"ם.

228. תרגום + אֲבָן עֲזֵרָא.

229. תרגום. אֲבָן עֲזֵרָא (נוסח ב'): היו משתמשים במצע של שק שעליו היה אפר כדי לשכב עליו. רינת יצחק: ישנה מחלוקת בפרשנים האם רק הגדולים שבישראל לבשו שק ואפר או שכולם עשו זאת. הדבר לכאורה תלוי בהבנה של

אֶת־מֶרְדֵּכִי וְלִהְסִיר שִׁקְוֹ מֵעַלְיוֹ וְלֹא קִבֵּל: (ה) וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהִתְךָ מִסְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֵמִיד לְפָנֶיהָ וַתִּצְוֶהוּ עַל־מֶרְדֵּכִי

שליחים על מנת להלביש את מרדכי בכגדים ראויים,²³² וְלִהְסִיר שִׁקְוֹ מֵעַלְיוֹ ומטרת השליחים גם הייתה לגרום למרדכי להסיר מעליו את השק שהוא לבש,²³³ וְלֹא קִבֵּל מרדכי לא קיבל את דברי השליחות, מרדכי סירב ללבוש את הבגדים ולהסיר את השק מעליו²³⁴:
(ה) וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהִתְךָ אסתר קראה להתך, מִסְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֵמִיד לְפָנֶיהָ התך היה אחד השרים שאחשוורוש העמיד לפניו והוא היה נאמן על אסתר,²³⁵ וַתִּצְוֶהוּ עַל מֶרְדֵּכִי

קשה קושייתו בנוסח א' היות וצריך כנראה לומר שהייתה סיבה שחתכוהו מגדולתו), וכתב על כך שאין דרכה של לשון הקודש לשנות אותיות אלא רק באותיות מסוימות. בסוף דבריו כתב שייחנן שצריך להסביר את דברי חז"ל שהסרים הזה היה נאמן כמו שדניאל היה נאמן כאשר הוא היה חי. בפסוק ט' כתב האבן עזרא בנוסח ב' שלא ייתכן שהתך הוא דניאל, שאם היה דניאל, ברור שהוא לא היה רק עושה את שליחותה של אסתר, אלא היה גם מייצג לה. ר"מ חלאיו חלק על האבן עזרא וכתב שדניאל כן היה יכול לחיות למשך השנים הללו. כמו כן כתב שניתן לסמוך על הדעה האומרת שהתך נקרא בשם זה משום שכל ענייני המלכות נחתכים על פיו, וממילא אין חובה לומר שהוא ירד מגדולתו. אלא שהוא הקשה על מדרש חז"ל שאם התך הוא דניאל, מדוע מרדכי לא שיתף אותו בכל העניין מלכתחילה, וגם עם כך ענה שייחנן שהיה עסוק בארמון עם אסתר. ר"א כהן צדק שאל על המדרש המופיע בפרקי דרבי אליעזר שהמן הרג את התך: הרי דניאל נמנה עם העולים לירושלים שנים לאחר מכן (עזרא ח, ב). לכן פירש את המדרש שהמן לא הרג את התך, אלא חבל בו באופן שכבר לא היה יכול למלא את שליחותו. עיין באוצר מפרשי התנ"ך לספר דניאל, אוצר המאמרים, מאמר א', שם הרחבנו בעניין שנות פעילותו של דניאל. מוהר"ם אלשיך: אסתר שלחה את התך שהיה להסתייר כמה שיותר את דבר השליחות. אחשוורוש העמיד את התך לפניו לא כדי שהוא ישמש אותה, אלא כדרך של חשיבות וכבוד, וממילא אם מישהו היה רואה את התך מדבר עם מרדכי, הוא לא היה מעלה על דעתו שהוא מבצע שליחות של אסתר.

232. תרגום. מלבי"ם: אסתר רצתה לשמוע ממרדכי ממקור ראשון מדוע הוא מתאבל. היא שלחה לו בגדים כדי שהוא ישם אותם מעל גבי השק והאפר ואז הוא יכול להיכנס לארמון ולספר לה מה קרה. אולם מרדכי סירב אפילו לשעה אחת ולכן הוא סירב ללבוש את הבגדים ששלחה לו אסתר. באופ דומה פירש מוהר"ם אלשיך.

233. תרגום. מוהר"ם אלשיך: ברור שאם מרדכי יסיר את הבגדים וילבש בגדים האחרים, הוא גם יסיר את האפר. אלא אסתר אמרה לו שגם אם הוא איננו חליף את בגדיו, לפחות שיוריד את האפר. בפירושו השני כתב שאסתר התכוונה שמרדכי ילבש את הבגדים שהיא שלחה מעל לבגדיו, אלא שעדיין היה צריך להסיר את האפר.

234. תרגום. מגילת סתרים: מרדכי הראה בכך שההשתדלות לא תהיה הדרך לשנות את הגזירה, אלא צריך תפילה. על ידי הסירוב של מרדכי להוריד מעליו את הבגדים שמסמלים את התפילה, הוא הראה שרק כך יהיה ניתן לשנות את הגזירה.

235. מלבי"ם. בתרגום הביא את דברי חז"ל שהכוונה לדניאל. אבן עזרא כתב שאין הכוונה לדניאל היות ולא ייתכן שדניאל חי כל כך הרבה שנים וגם לא ייתכן שהוא הפך להיות משרת של אסתר לאחר שהוא מונה למשרה מכובדת. אולם, את קושייתו השניה של האבן עזרא ניתן לתרץ שהתך לא היה משרת רגיל, אלא הוא היה בתפקיד של משרת שהיה נאמן על אסתר (ולאחר מכן ראיתי שגם ר"מ חלאיו כתב כן). בנוסח ב' הקשה האבן עזרא על פירוש חז"ל שהתך נקרא בשם זה משום שהוא נחתך מגדולתו (וגם לפי הסבר זה כחז"ל לא

לְדַעַת מֶה־זֶה וְעַל־מֶה־זֶה: (י) וַיֵּצֵא הַתֵּךְ אֶל־מֶרְדֳּכָי אֶל־
 רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ: (י) וַיַּגִּד־לוֹ מֶרְדֳּכָי אֵת
 כָּל־אֲשֶׁר קָרְהוּ וְאֵת | פְּרִשְׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הַמֶּן לְשָׂקוֹל
 עַל־גְּנֹזֵי הַמֶּלֶךְ (בִּיהוֹדִיִּים) בִּיהוֹדִים לְאַבְדָּם: (ח) וְאֵת־פְּתֻשָׁנָן

לְדַעַת מֶה־זֶה וְעַל מֶה־זֶה אסתר ציוותה על התך לברר אצל מרדכי מדוע הוא בוכה ומדוע הוא לא קיבל את הבגדים שהיא שלחה אליו²³⁶: (י) וַיֵּצֵא הַתֵּךְ אֶל מֶרְדֳּכָי הַתֵּךְ יצא אל המקום שבוע עמד מרדכי,²³⁷ אֶל רְחוֹב הָעִיר הַתֵּךְ יצא אל הרחוב הראשי של העיר שושן,²³⁸ אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ אל המקום שהיה לפני שער ארמונו של המלך אחשוורוש²³⁹: (י) וַיַּגִּד לוֹ מֶרְדֳּכָי אֵת כָּל אֲשֶׁר קָרְהוּ מרדכי סיפר להתך את כל מה שעבר עליו (שהוא לא הסכים להשתחוות להמן),²⁴⁰ וְאֵת פְּרִשְׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הַמֶּן לְשָׂקוֹל עַל גְּנֹזֵי הַמֶּלֶךְ בִּיהוֹדִים לְאַבְדָּם וכן סיפר מרדכי להמן את ההסבר שנתן המן לשרים על הכסף שהוא הציע להביא אל אוצרותיו של אחשוורוש תמורת השמדת היהודים²⁴¹: (ח) וְאֵת פְּתֻשָׁנָן

237. תרגום. מוהר"ם אלשייך: התך התחכם ויצא כאילו אל רחוב העיר כדי שלא יבינו שהוא הלך בשליחותה של אסתר אל מרדכי.

238. ר"מ חלאיו.

239. ר"מ חלאיו.

240. תרגום. מגילת סתרים: מרדכי אמר לאסתר שהוא זה שגרם לגזירתו של המן ולכן הישועה לא יכולה להיות ממנו. מוהר"ם אלשייך: הכוונה למה שקרה בשמים שמשוה רבינו הציל את ישראל (ככתוב במדרש) ואליהו סיפר לו על האגרות ועל דבריו של משה שהצילו את ישראל.

241. אבן עזרא. רס"ג: "פרשת" מלשון פירוט, המן פירט בפני השרים את סכום הכסף שהוא התחייב לתת לאחשוורוש. ר"א כהן צדק: במילה "ביהודים" יש יתירה לרמזו שבני ישראל נתנו עשרת אלפים שקל במחצית השקל כדי לבטל את גזירת עשרת אלפים השקל של המן. מלבי"ם: היה ניתן לפרש את הצעת הכסף של המן בשתי דרכים. א. מי שישמיד את היהודים ישמח על כך ויהיה מוכן לשלם על כך אל המלך. ב. ישלמו למלך מהשלל שיילקח מהיהודים לאחר השמדתם. מוהר"ם אלשייך: מרדכי אמר לאסתר שבפרשת הכסף רואים

236. תרגום. רס"ג: הסביר את הכפילות "מה זה ועל מה זה" כשאלה "מה אירע ומה היה" ולא זכיתי להבין את ההבדל בין השניים לפי דבריו. חכמי צרפת: השאלה מה הוא עשה לך ומה עשית לו שגרם שהוא יצער אותך. ר"מ חלאיו: הכוונה היא מדוע הוא לבוש בשק ומדוע הוא לא קיבל את הבגדים שהיא שלחה אליו. יי נחמיאש: מה זה הבכי ועל מה זה שלא קיבל את הבגדים. מלבי"ם: אסתר לא ידעה אם מרדכי יסמוך על התך ולכן הוא ציווה את התך לחקור את מרדכי באופן עקיף ולברר קודם כל את שורש הפורענות שבגללה הוא לבש את השק והאפר ולאחר מכן לברר גם את התוצאות שיצאו משורש זה. מרדכי ענה שהשורש לצרה היא סירובו להשתחוות להמן והתוצאה היא שיש גזירה להשמיד את כל היהודים. מוהר"ם אלשייך: "ותצוהו" משמעו שאסתר ציוותה את מרדכי שיכבד את התך ויגלה לו מדוע הוא נוהג כך. זאת בניגוד ליחסו של מרדכי לשליחים הראשונים שהוא די התעלם מהם. את המילים "מה זה ועל מה זה" פירש שהכוונה היא שמרדכי יסביר מדוע הוא מצטער ומדוע הוא לא בא לפניו לומר את הדברים. בפירוט נוסף כתב שהכוונה היא מדוע מרדכי מצטער ומדוע הוא לא קיבל את הבגדים.

כְּתַב־הֵדֶת אֲשֶׁר־נָתַן בְּשׁוֹשָׁן לְהַשְׁמִידֵם נָתַן לוֹ לְהֵרָאוֹת
 אֶת־אֶסְתֵּר וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצִוּוֹת עָלֶיהָ לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ
 לְהִתְחַנֵּן־לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְפָּנָיו עַל־עַמָּהּ: (ט) וַיָּבֹא הֵתֵךְ וַיִּגֵּד

כְּתַב הֵדֶת ואת התוכן של האיגרות שבהן היה כתוב הציווי של המלך (צלע זו של הפסוק מחוברת לצלע הבאה),²⁴² אֲשֶׁר נָתַן בְּשׁוֹשָׁן לְהַשְׁמִידֵם את האיגרות שפורסמו בשושן ובהם היה כתוב להשמיד את כל היהודים,²⁴³ נָתַן לוֹ לְהֵרָאוֹת אֶת אֶסְתֵּר וּלְהַגִּיד לָהּ מַרְדֳּכַי נתן להתך את האגרות שכתב המן כדי להראותם לאסתר ולספר לה על התוכניות של המן,²⁴⁴ וּלְצִוּוֹת עָלֶיהָ לָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְפָּנָיו עַל עַמָּהּ וכן אמר מרדכי להתך שהוא מצווה על אסתר להיכנס אל המלך אחשוורוש, לפייס אותו ולבקש ממנו שירחם על העם שלה, על היהודים²⁴⁵: (ט) וַיָּבֹא הֵתֵךְ הַתֵּךְ נִכְנַס אֶל אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה,²⁴⁶ וַיִּגֵּד

243. תרגום. אבן עזרא: הכוונה לציווי לרוג את היהודים בשושן.

244. תרגום. רלב"ג: מרדכי אמר להתך שיגיד לאסתר שבגללו באה הגזירה על היהודים, משום שהוא לא השתחוה להמן, וכאשר אסתר תדע שמרדכי הוא שגרם לצרה, היא תשתדל יותר כדי לבטל אותה. מוהר"ם אלשיך: מרדכי ציווה על התך שקודם יראה לאסתר את האגרות ולאחר מכן יגיד לה שאליהו הנביא אמר לו שתהיה תשועה לעם ישראל. לו קודם היו נאמרים דברי אליהו, אסתר הייתה מתפעלת פחות מהאגרות בידועה שבשמים כבר אמרו שיהיה רווח ליהודים.

245. תרגום. רינת יצחק: לפי השיטה מקובצת בכתובות (ג,ב) שההיתר של קרקע עולם (כפי שהובא באוצר המאמרים, מאמר ג') חל רק במקרה שהכריחו את האשה להגיע אל המלך, אבל כאשר היא מגיעה בעצמה אין זה נחשב קרקע עולם, קשה כיצד ציווה מרדכי על אסתר להיכנס אל בית המלך מרצון. אולם, לא זכיתי להבין דבריו, שהרי אסתר גם סיכנה את עצמה בכניסתה אל בית המלך ואסור לאדם להכניס עצמו לשעת סכנה, אלא שהיא עשתה זאת כדי להציל את כלל ישראל.

246. תרגום.

שמעשיו של המן היו גזירה משמים, שהרי המן הציע לאחשוורוש סכום כסף השווה לשקלי ישראל שניתנו במדבר. רינת יצחק: היו שתי סיבות לנתינת הכסף לאחשוורוש: א. כדי לקנות את היהודים בקניין. ב. כדי להשלים את המס שאחשוורוש היה גובה מהיהודים אם הוא לא היה משמיד אותם. אחשוורוש לקח את הכסף מהמן ומיד החזיר אותו כדי שיחול קניין על היהודים, אולם עניין המס היה יכול למחול לו על הכסף גם בלי שהוא לקח אותו מהמן. אסתר חשבה בתחילה שהכסף ניתן רק לשם השלמת המס ולכן היא חשבה שהיא אולי יכולה להימלט מהגזירה, ולכן מרדכי אמר לה שהיא גם קניין על היהודים ולכן גם היא קנויה להמן וממילא גם עליה חלה הגזירה.

242. עיין בביאורונו לעיל ג,יד. מגילת סתרים: גם מלשון הפסוק הזה ניתן לראות שבאיגרות היה כתוב רק שמוותר לאבד את היהודים, והכוונה הייתה להעבירם על דתם, ואילו המן פירש זאת שמוותר לו להשמיד את היהודים. מלבי"ם: האיגרות שבהן היה כתוב הציווי להשמיד את היהודים היו חתומות ומרדכי לא היה יכול להראותן לאסתר. אולם מרדכי היה יכול להראות לה את תוכן האיגרות השניות שבהן היה כתוב רק שכל העמים צריכים להיות מוכנים ב"ג אדר לאירוע חשוב, ומתוך כך הייתה אסתר יכולה להבין את התוכן של האיגרות החתומות.

לְאֶסְתֵּר אֵת דְּבָרֵי מְרַדְכֵי: (י) וּתְאֹמֶר אֶסְתֵּר לְהִתְךָ וּתְצַוְהוּ
 אֶל-מְרַדְכֵי: (יא) כָּל-עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם-מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים
 אֲשֶׁר כָּל-אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יָבֹא-אֶל-הַמֶּלֶךְ אֶל-הַחֲצַר
 הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא-יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהִמִּית לְבַד מֵאֲשֶׁר
 יוֹשִׁיט-לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת-שְׂרָבִיט הַזֶּהב וְחַיָּה וְאֲנִי לֹא נִקְרָאתִי

לְאֶסְתֵּר אֵת דְּבָרֵי מְרַדְכֵי הַתֵּךְ אָמַר לְאֶסְתֵּר אֵת כָּל דְּבָרָיו שֶׁל מְרַדְכֵי²⁴⁷: (י) וּתְאֹמֶר אֶסְתֵּר
 לְהִתְךָ אֶסְתֵּר אָמְרָה לְהִתְךָ לְחֹזֵר אֶל מְרַדְכֵי,²⁴⁸ וּתְצַוְהוּ אֶל מְרַדְכֵי אֶסְתֵּר צִוּוּתָהּ עַל הַתֵּךְ
 לִדְבַר לְמְרַדְכֵי אֵת הַדְּבָרִים הַבָּאִים²⁴⁹: (יא) כָּל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ כָּל הָעַבְדִּים
 שֶׁל הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוּשׁ, וְאִפִּילוֹ הָאֲנָשִׁים הַפְּשׁוּטִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּמִדִּינֹת שֶׁתַּחַת שֶׁלְטוֹנוֹ שֶׁל
 אַחְשׁוּרוּשׁ,²⁵⁰ יוֹדְעִים הֵן הַשְּׂרִים וְהֵן הָאֲנָשִׁים הַפְּשׁוּטִים יוֹדְעִים: אֲשֶׁר כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה
 אֲשֶׁר יָבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל הַחֲצַר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא יִקְרָא כָּל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה שֶׁיִּכְנָסוּ אֶל
 הַמֶּלֶךְ כְּאִשֶּׁר הוּא נִמְצָא בְּחֲצַר הַפְּנִימִית לֵלֵא שֶׁהוּא הוֹזְמָן עַל יְדֵי אַחְשׁוּרוּשׁ,²⁵¹ אַחַת דָּתוֹ
 לְהִמִּית כָּל אָדָם לֵלֵא יוֹצֵא מִן הַכֹּלֵל (שִׁבּוּא אֶל אַחְשׁוּרוּשׁ לֵלֵא הַזְּמָנָה) – יוֹמֵת, הַחֹק
 הַזֶּה חַל עַל כּוֹלָם,²⁵² לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהב וְחַיָּה (הַחֹק חַל עַל

247. תרגום.

248. תרגום. מגילת סתרים: אסתר בעצם שאלה את מרדכי האם עליה לסכן את עצמה להיכנס אל המלך למרות שהיא לא נקראה אליו כבר שלושים יום.

249. רס"ג. תרגום: אסתר ציוותה על מרדכי שלא יתגרה בהמן. בינת יצחק הסביר את נקודת המחלוקת בין מרדכי לאסתר בשני אופנים. א. מרדכי סבר שמוותר לו להתגרות בהמן משום שהוא צדיק גמור (כדברי הגמרא בברכות ז, ב) ואסתר ענתה לו שהיית והמן ירצה להשמיד את כלל ישראל, ולא ניתן לומר על כל ישראל שהם צדיקים גמורים, אסור להתגרות בו. ב. במלחמת יעקב עם עשיו יש שיקולים נוספים מעבר לשיקולים של צדיק ורשע רגילים. אבן עזרא (נוסח ב'): אסתר ציוותה את התך ואת מרדכי שהדברים לא יתפרסמו. מלבי"ם: הכוונה שאסתר לא שלחה את התך פעם נוספת אל מרדכי כיוון שהיא חששה שיראו שהיא שולחת שליחים את

מרדכי ויבינו את פשר השליחות. לכן היא שלחה שליחים אחרים, אלא שהיא ציוותה את התך לשלוח את השליחים הללו, וזה פירוש המילים "ותצוהו אל מרדכי". מוהר"ם אלשיך: אסתר ציוותה את התך לומר למרדכי את הדברים רק אם התך יחשוב שמרדכי יוכל לקבלם. לכן התך נמנע מלומר את הדברים למרדכי ורק אנשים נוספים שהיו נוכחים ושמעו את דבריה של אסתר להתך, הלכו ואמרו את הדברים למרדכי. כמו כן הביא את המדרש שאסתר אמרה ציוותה על מרדכי להפסיק ולהימנע מלהשתחוות להמן.

250. אבן עזרא.

251. תרגום. כמו כן כתב התרגום שהמן גזר שחוק זה יחול גם על המלכה.

252. אבן עזרא. מלבי"ם: החוק גם ידוע לכולם ולכן אַחְשׁוּרוּשׁ גַּם לֹא יוֹכֵל לוֹתֵר לִי עַל כֵּךְ, כִּשֶׁם שֶׁהוּא לֹא הִיָּה יוֹכֵל לוֹתֵר לוֹשְׁתִי עַל שֶׁהִיא הִמְרָתָה אֶת פִּי בְּפָנָי כּוֹלָם.

לְבֹאֵ אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם: (יב) וַיִּגִּדּוּ לְמַרְדֳּכָי אֵת דְּבָרֵי אֶסְתֵּר: (יא) וַיֹּאמֶר מַרְדֳּכָי לְהָשִׁיב אֶל־אֶסְתֵּר אֶל־תְּדַמִּי בְּנַפְשֶׁךָ לְהַמְלִיט בֵּית־הַמֶּלֶךְ מִכָּל־הַיְהוּדִים: (יד) כִּי אִם־הֶחְרַשׁ תַּחְרִישִׁי בְּעַת הַזֹּאת רוּחַ וְהִצְלָה יַעֲמֹד לַיהוּדִים מִמָּקוֹם

כולם) חוץ ממי שהמלך יושיט אליו את שרביט הזהב – הוא יחיה, גם אם נכנס אל המלך ללא הזמנה,²⁵³ וְאֲנִי לֹא נִקְרָאתִי לְבֹאֵ אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם ואני לא נקראתי להיכנס אל המלך כבר שלושים יום, ומן הסתם שהוא יזמין אותי אליו עוד מעט, ולכן אין צורך שאסכן את עצמי כבר עתה²⁵⁴: (יב) וַיִּגִּדּוּ לְמַרְדֳּכָי אֵת דְּבָרֵי אֶסְתֵּר השלוחים ששלחה אסתר אמרו למרדכי את דברי אסתר²⁵⁵: (יא) וַיֹּאמֶר מַרְדֳּכָי לְהָשִׁיב אֶל אֶסְתֵּר מרדכי אמר לשליחים של אסתר לענות לה: ²⁵⁶ אֶל תְּדַמִּי בְּנַפְשֶׁךָ לְהַמְלִיט בֵּית הַמֶּלֶךְ מִכָּל הַיְהוּדִים אל תחשבי שאת תצליחי להינצל כאשר שאר היהודים יושמדו על ידי שתהיי מוגנה בארמון המלך²⁵⁷: (יד) כִּי אִם הֶחְרַשׁ תַּחְרִישִׁי בְּעַת הַזֹּאת שהרי אם את תשתקי עכשיו (ולא תיכנסי אל אחשוורוש),²⁵⁸ רוּחַ וְהִצְלָה יַעֲמֹד לַיהוּדִים מִמָּקוֹם אַחַר ליהודים יהיה רווח והצלה

אחד אחר יהיה נוכח וישמע את הדברים. בפירוש נוסף כתב שבפסוק לא כתוב שאסתר הייתה מלכה, ומרדכי אמר לה דברים קשים כאילו שהיא איננה המלכה.
 257. רש"י. ר"א כהן צדק: מרדכי אמר לאסתר שאם היא לא תתערב, דווקא הרחוקים מהמלכות יינצלו ואילו היא והקרובים אליה ימותו. מלבי"ם: מרדכי אמר לאסתר שברור שהמלכה לא תציל את עם ישראל, והיא לא תציל את עם ישראל, ההצלה תגיע ממקום אחר, אך היא כבר לא תהיה במעלתה משום שהיא לא קיימה את ייעודה. כמו כן ציין המלבי"ם שלא ייתכן שה' היה תולה את כל ישועת ישראל באדם שיש לו בחירה חופשית.
 258. תרגום. מוהר"ם אלשיך הסביר את הכפילות. אם את תחרישי – זה יהיה רק את שתחרישי, אך יהיו אחרים שלא יחרישו והם יצילו את ישראל. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא שאם היא תחריש מלכתה אל המלך, היא תחריש גם בכך שהיא תאבד. בפירוש נוסף כתב שאם היא תחריש עכשיו, היא תחריש גם אחר כך כשהיא כבר תיקרא אל המלך, היות וההצלה תבוא ממקום אחר.

253. אבן עזרא וכתב שאין עוד הופעה של המילה "יושיט" בכל המקרא. כמו כן דחה את הפירוש ששרביט פירושו שרשרת. מלבי"ם: גם אם המלך יושיט לי את השרביט, הרי שבכך הוא יכפר על החטא שלי ויוור לי, אך לא אוכל לבקש ממנו באותו מעמד שיבטל את גזירתו מעבר לכך שיחון אותי.
 254. מלבי"ם. מוהר"ם אלשיך הסביר את סירובו של מרדכי לחכות. א. כדי שאסתר עצמה תטעם טעם מוות בבואה אל המלך למרות שלא נקראה אליו ובכך היא יכולה לכפר על עוון בית שאול. ב. משום שמשה רבינו עמד אז בתפלתו. ר"מ חלאיו: אחשוורוש קבע לכל אדם זמן מסוים שבו הוא יכול לבוא לפניו, ולא היה זה הזמן שהוא קבע לאסתר.
 255. מלבי"ם אלא שהוא פירש שהשלוחים של אסתר נשלחו על ידי התך. אבן עזרא (נוסח ב'): היו שני שלוחים.
 256. מוהר"ם אלשיך: כוונת הפסוק לומר שמרדכי אמר לשליח שיאמר את הדברים כאילו שהוא עצמו (מרדכי) מדבר אל אסתר משום שלא היה זה דרך ארץ שהשליח יאמר למלכה דברים קשים כאלה. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא שמרדכי אמר לשליח שיאמר את הדברים האלה רק לאסתר בלי שאף

אַחַר וְאַתָּה וּבֵית־אָבִיךָ תֵּאבְדוּ וּמִי יוֹדֵעַ אִם־לֵעֵת כָּזֹאת
הִנְעֵתָ לְמַלְכוּת: (טו) וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל־מַרְדֵּכִי: (טז)
לִךְ כְּנֹס אֶת־כָּל־הַיְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן וְצִוּמוּ עָלַי

ממקום אחר. בסופו של דבר היהודים יינצלו גם אם את לא תיכנסי אל המלך, ²⁵⁹ וְאַתָּה וּבֵית
אָבִיךָ תֵּאבְדוּ ואילו את ובית אביך תושמדו מפני החטא שלך: היית יכולה לסייע לעם
ישראל ולא עשית זאת, ²⁶⁰ וּמִי יוֹדֵעַ אִם לֵעֵת כָּזֹאת הִנְעֵתָ לְמַלְכוּת ומי יודע אם לא בשביל
מה שקורה עכשיו, שאת יכולה להציל את עם ישראל, מונית להיות מלכה. יתכן שכל
הסיבה שהומלכת להיות מלכה היא רק כדי שתצילי עכשיו את עם ישראל ²⁶¹: (טו) וְתֹאמַר
אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל מַרְדֵּכִי אסתר הבינה שמרדכי צודק בדבריו והיא אמרה לשליחיה לענות
למרדכי ²⁶²: (זז) לִךְ כְּנֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן לך ואסוף את כל היהודים

השמיד את עמלק, ואם היא לא תסכן את עצמה בבואה לפני
אחשוורוש, היא לא תוכל לכפר על כך.

261. אבן עזרא. רש"י פירש ש"לעת כזאת" הכוונה לשנה
שלאחר מכן, ביום שבו אמורים להרוג את כל היהודים, וכיום
זה לא בטוח בכלל שאחשוורוש ירצה בה למלכה, היות והוא
רוצה להשמיד את כל היהודים. ייתכן שמחלוקתם בפירוש
המילים "לעת כזאת" קשורה בשיטתם לגבי סדר האירועים.
רש"י סובר שמרדכי פעם מיד לאחר שהאיגרות נשלחו, ולכן
"לעת כזאת" יכול להיות בדיוק שנה לפני שאמור להיות
הגזירה, ואילו האבן עזרא סובר שיתכן שעבר זמן מאז
שנשלחו האיגרות עד שנודע הדבר מלרדכי ועד שהוא התחיל
לפעול, ולכן לא ניתן לפרש "לעת כזאת" על השנה שלאחר
מכן. חכמי צרפת: מרדכי אמר לאסתר שלא ניתן לחכות לזמן
מתאים יותר (שהרי הגזירה לא הייתה אמורה לצאת אל הפועל
עד שנה אחרי כן), משום שאחשוורוש איננו יציב בדעותיו
ובהרגשותיו, וייתכן שהוא יחליט יום אחד לגרש את אסתר
מהמלוכה או להרוג אותה כמו שהוא עשה עם ושתי. מלבי"ם:
אם תחכי שתהיי קרואה אל המלך, ייתכן שכבר יעבור מלכותך,
היות וה' המליך אותך כדי שתיכנסי מיד אל המלך, ומחר
הישועה תבוא על ידי מישהו אחר. מוהר"ם אלשיך: הכוונה
שאסתר הגיעה למלכות כדי לתקן את חטאו של שאול.

262. תרגום + אבן עזרא (נוסח ב'). התרגום כתב
השליחים היו המלאכים מיכאל וגבריאל. מוהר"ם אלשיך:

259. אבן עזרא. בנוסח ב' הסביר את ההבדל בין רווח
הצלחה. רווח היינו בגופם והצלחה היינו בנפשם. המהדיר
במהדורת מוסד הרב קוק כתב שלפי האבן עזרא, רווח איננו
הצלחה מוחלטת. כמו כן דחה את ההסבר האומר ש"מקום"
בפסוק מכון לה' יתברך, ולפי פירוש זה מרדכי אומר במפורש
לאסתר שה' יושיע את ישראל בכל מקרה. שתי דחיות כתב:
א. לא מצאנו במקרא שה' יתברך נקרא "מקום". ב. שם ה'
לא נכתב במגילת אסתר משום שחששו שהפרסיים יעתיקו
אותה ויחליפו את שם ה' בשם העבודה הזרה שלהם. חכמי
צרפת: כאשר הקב"ה רואה שאין אדם שמציל את ישראל,
הוא עושה זאת בעצמו. מוהר"ם אלשיך: הכוונה שיהיה רווח
והצלחה מאת משה רבינו כדברי המדרש. כמו כן הסביר כך
שהמילה "רוח" נכתבה ללא י', כדי לרמוז שרוח תציל אותם,
הכוונה לרוחו של משה רבינו.

260. רי"ד. ר"י נחמיאש: שאל מדוע גם בית אביה צריך
להיאבד, וענה שהכוונה בבית אביה היא למרדכי, ופירוש
הפסוק הוא שאם מרדכי ואסתר לא ינסו להושיע את ישראל,
הם יאבדו בחטאם. ר"מ חלאיו: מרדכי אמר שגם הוא יאבד
משום שיהיה לו צער גדול או משום שהוא יהיה בארמון המלך
והוא לא יוכל להינצל ממה שיקרה גם לאסתר. אבן עזרא
(נוסח ב') כתב שהכוונה גם לבניו של המן שנמצאים בארמון
המלך ואינם יכולים להימלט. מוהר"ם אלשיך: הכוונה בבית
שאול משום שאסתר הייתה אמורה לכפר על חטאו שלא

וְאֶל-תֹּאכְלוּ וְאֶל-תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וְיוֹם גַּם-אֲנִי
וְנַעַרְתִּי אֲצוּם פֶּן וּבִכְן אָבּוֹא אֶל-הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא-כֹדֶת

שנמצאים בעיר שושן,²⁶³ וְצוּמוֹ עָלַי וְתַצְמוּ עִלַי כְּדֵי שֶׁאֲצַלִּיחַ בְּשִׁלְיָחוֹתַי וְלֹא אִיהֲרַג,²⁶⁴
וְאֶל תֹּאכְלוּ וְאֶל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וְיוֹם אֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ בְּמִשְׁךָ שְׁלוֹשָׁה יָמִים
רְצוּפִים, גַּם בְּיוֹם וּגַם בַּלַּיְלָה,²⁶⁵ גַּם אֲנִי וְנַעַרְתִּי אֲצוּם פֶּן גַּם אֲנִי וְהַנְּעוּרֹת הַיְהוּדִיּוֹת
הַמְשֻׁמְשׁוֹת אוֹתִי – כּוֹלְנוּ נְצוּם,²⁶⁶ וּבִכְן אָבּוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כֹדֶת וְאֲנִי אֲכַנֵּס לַמֶּלֶךְ

על ה' יתברך ולא על יופיה, ולכן צמה, למרות שהצום מכחיש את היופי. ר"א כהן צדק כתב שבאמת משמע שהם צמו שלושה ימים רצופים ומצד שני כתוב שאסתר הזמינה את אחשוורוש למשתה ביום השלישי וברור שגם אסתר אכלה שם. ר"מ חלאיו כתב שיש מפרשים שהיו אוכלים בלילות (והוא כתב זאת בשם האבן עזרא אך כאמור האבן עזרא כתב שלא היו שוברים את הצום בלילה). מוהר"ם אלשיך: הכתוב מדגיש גם את האכילה וגם את השתיה. הצום מאכילה בא לתקן את האכילה בסעודת אחשוורוש, וההימנעות משתיה באה לתקן את שתיית היין בסעודת אחשוורוש שהייתה חמורה יותר משום שהיין שימש לייך נסך לעבודה זרה וגם משום ששתיית היין הייתה ברצון. כנגד "והשתיה כדת אין אונס", נכנסה אסתר אל המלך ש"לא כדת". כמו כן הסביר כיצד יתכן הדבר שכבר ב"ג התחילו לצום, היות והדיון של המן ואחשוורוש התחיל כבר ב"ב ורק החתימה על הספרים נעשתה ב"ג, ומרדכי ידע כבר לפני כן שהספרים נכתבו. בפירושו לה, ג כתב שהצום היה גם בלילה כיוון שעל ידי כך אסתר תיקנה את משתה אחשוורוש שארך שבעה ימים, ובמקום האכילה בשלושה מימי המשתה, ישראל צמו בלילות.

266. ר"י נחמיאש. מגילת סתרים: נאמר "אצום" בלשון יחיד למרות שהכוונה גם לנעוריה משום שתכלית הצום היה על אסתר שהיא לא תחטא. ר"א כהן צדק ענה על השימוש בלשון יחיד בכך שאסתר אמרה שהיא איננה יכולה להתחייב בשם נעוריה שהם יצומו. מוהר"ם אלשיך: כל המתפלל על חברו נענה תחילה. על ידי שאסתר ושאר העם יצומו, הם יענו כאחד, כי כל אחד צריך להיענות: ישראל על הגזירה שנגזרה עליהם ואסתר על שהיא באה לפני המלך בלי שהיא נקראה. שאר הנערות לא הבינו את הכוונה העומדת מאחורי הדברים, ולכן כתוב "אצום" בלשון יחיד.

כוונת הפסוק שאסתר אמרה לענות למרדכי בלי שאף אחד אחר ישמע את הדברים.

263. אבן עזרא. ר"מ חלאיו: אסתר אמרה שכל היהודים שנמצאים עתה בשושן יתכנסו ויצומו, גם אם הם אינם תושבי שושן. ר"א כהן צדק: אספו דווקא את היהודים שנמצאים בשושן בגלל שהם נהנו מסעודתו של אחשוורוש. מוהר"ם אלשיך: אסתר אמרה למרדכי שגם הוא מזרעו של שאול ולכן גם הוא צריך להיות שותף בתיקון העבירה של ההשתתפות במשתה של אחשוורוש כדי שישראל ייגאלו.

264. אבן עזרא. רבים מהפרשנים (אבן עזרא, רלב"ג, ר"י נחמיאש) כותבים שבצום היה גם תפילה. ר"מ חלאיו: אסתר הקפידה רק על אכילה ושתיה ולא הקפידה על שאר הדברים האסורים בתענית, היות והתענית הייתה בפסח והגזירה עצמה הייתה אמורה לצאת אל הפועל לאחר זמן רב, ולכן לא ראתה לנכון שיקפידו על כל דיני הצומות. מדבריו רואים שהצום לא היה על הצלחת השליחות שלה בעיני המלך, אלא על הצלחת השליחות כולה וחזרה בתשובה על כל מה שהיהודים חטאו, שאם לא כן, הכניסה אל המלך הייתה מיידית והסברא שהצום היה לדבר שיקרה לאחר זמן רב איננה נכונה. מגילת סתרים: הצום היה על שהיא תמצא חן בעיני המלך, ושלא תבוא למשכב המלך, ואז הגאולה לא תבוא על ידה היות והיא תעבור על עבירה. רינת יצחק: אסתר ביקשו שיצומו עליה, כיוון שתפקידה בגאולה זו הייתה לכפר על ההנאה מסעודתו של אחשוורוש, ולכן ציוותה לצום כנגד מה שאכלו באיסור, וכך תצליח בשליחותה. כמו כן הסביר שלמרות שיש דין שצריך לצום על כל צרה שבאה על ישראל, הרי שכאן הצום היה רק לכפרה על שנהנו מסעודתו של אחשוורוש, ולכן לא נהגו בצום זה איסורי הנאה נוספים.

265. תרגום. אבן עזרא: הצום היה יומיים ברציפות וביום השלישי אסתר נכנסה אל המלך. כמו כן כתב שאסתר סמכה

וְכַאֲשֶׁר אֶבְדַּתִּי אֶבְדַּתִּי: (י) וַיַּעֲבֹר מֶרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר- צִוְתָה עָלָיו אֶסְתֵּר:

אחשוורוש בניגוד לחוק,²⁶⁷ וְכַאֲשֶׁר אֶבְדַּתִּי אֶבְדַּתִּי וייתכן שכמו שאני כבר אבדתי מהעם שלי וכבר אינני נמצאת עם היהודים, כך גם איהרג על ידי אחשוורוש בגלל שאעבור על החוק ואכנס אליו ללא רשות,²⁶⁸: (י) וַיַּעֲבֹר מֶרְדֳּכָי עִבְר בְּרַחְבֵי הָעִיר שׁוֹשֵׁן,²⁶⁹ וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְתָה עָלָיו אֶסְתֵּר מֶרְדֳּכָי עִשָּׂה אֵת כֹּל מַה שֶּׁצִּוְוֹתָהּ לֹא אֶסְתֵּר לַעֲשׂוֹת: אֶסְף אֵת הַיְהוּדִים וְאָמַר לָהֶם לְצוּם:²⁷⁰

שהכוונה שהוא עבר נהר כדי ללכת ולאסוף את היהודים שבשושן. מוהר"ם אלשיך: הכוונה שמרדכי עבר על חלק מדבריה של אסתר בכך שלא ציווה לצום מיד, אלא חיכה לט"ו בחודש. בפירושו נוסף כתב שהכוונה היא שלמרות שאליהו הנביא אמר לו להעביר את רוע הגזירה מיד, מרדכי עבר על דבריו והקשיב לדבריה של אסתר שאמרה שקודם יש לצום שלושה ימים. רינת יצחק: לפי התרגום שהצום היה רק ביום ורק התפילה הייתה גם ביום וגם בלילה, הייתה כאן עבירה רק על שמחת החג אבל לא הייתה עבירה על מצוות עונג, משום שהם היו יכולים להתענג בלילה. כמו כן כתב ליישב שכאשר התענית הוא עונג (כמו בתענית חלום), מותר להתענות. בהמשך דבריו הביא את מחלוקת החזון איש והגרי"ז האם יש חיוב שמחת החג בכל שעה בחג או שמספיק לקיים את מצוות החג פעם אחת ביום. כמו כן ציין שביום טוב ראשון של פסח יש חיוב לשמח דווקא בלילה, לעומת שאר החג שמותר שהשמחה תהיה בלילה או ביום, ולכן הגמרא (מגילה טו, א) כתבה רק שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, למרות שהצום היה יומיים נוספים. בהמשך דבריו יישב את המדרש האומר שמרדכי לא רצה לצוות לצום כדי שלא יעבור על הימים הכתובים במגילת תענית (למרות שמגילת תענית עוד לא נכתבה עד אז, הרי שהיו דינים לגבי ימים מסוימים גם לפני שהיא נכתבה), ומדוע לא אמר שהוא אינו רוצה לצוות לצום משום שבימים אלו חג הפסח? וענה: משום שלא ישהה מותר לצום בחג, אך אסור לה לצום בימים הכתובים במגילת תענית. בסוף דבריו הביא שיטות האומרות שאכלו בפסח כזית מצה ועדיין נחשב שצמו משום שהם לא אכלו ככותבת. אלא שהחתם סופר הוכיח מהפוסקים במגילה שכאשר צמים אסור לאכול כזית ולשתות רביעית מהפוסקים במגילת אסתר, משמע שלא אכלו מצה ולא שתו ארבע כוסות, וכן המדרש הוכיח מצום זה שאדם יכול לחיות גם אם הוא אינו אוכל ושותה שלושה ימים, ואם כן מוכח שלא אכלו מצה.

267. רש"י. ר"א כהן צדק: "ובכן" בגימטריה שבעים ושתים. הכוונה שאסתר תיכנס אל אחשוורוש בשמות המופרשים (המורכב מבעים ושתים אותיות).

268. אבן עזרא. כמו כן הדגיש האבן עזרא שאסתר אמרה את הדברים על פי מחשבתה, ברור שהיא בסופו של דבר לא נאבדה. בנוסח ב' כתב שהכוונה היא שכמו שהיא כבר איננה מקיימת חלק מהמצוות מאז שהיא נלקחה לארמונו של אחשוורוש, אין שום צער בזה שהיא תמות עכשיו. רש"י: בפירושו הראשון כתב שהכוונה שכמו שאסתר כבר התחילה להיאבד על ידי שנלקחה לאחשוורוש, היא תמשיך להיאבד. בפירושו השני הביא את דברי חז"ל שהכוונה שעד עכשיו היא הייתה נבעלת לאחשוורוש באונס ועכשיו יהיה זה ברצון ולכן היא כבר תהיה אסורה על מרדכי. רס"ג: אם אני אובד, לפחות אובד תוך כדי השתלותי על עמי. רלב"ג: מרדכי אמר לאסתר שאם היא לא תתערב היא ובית אביה יאבדו. מכאן, שהיא בכל מקרה תאבד, וזה מה שהתכוונה אסתר לומר בדבריה "וכאשר אבדתי" - אני כבר נגזר דיני להיאבד "את ובית אביך תאבדו" ואם כן אין זה משנה אם אני יאבד על ידי הכניסה לאחשוורוש. רינת יצחק: לאחר שהביא את מדרש חז"ל שאסתר הייתה נאסרת על מרדכי כשבאה לאחשוורוש, התפלפל בשאלה מדוע לא היה יכול מרדכי לגרשה בגט שנכתב בכתב יד ולא צריך עדים על כך, וכך מרדכי היה יכול לשמור את דבר הגירושיין בסוד ומצד שני היה יכול להחזיר אותה לאחר שנבעלה לאחשוורוש. לפי חלק מהשיטות שצריך עדי מסירה אין קושיא. בנובד ביהודה תנינא, אבן העזר, סימן קס"א כתב שמרדכי באמת גירש אותה בכתב יד, אלא שהוא לא היה יכול להחזירה מאחר שהוא היה צריך עדי קידושיין.

269. רלב"ג. תרגום: מרדכי עבר על חג הפסח בכך שהם התענו וכך הביא גם רש"י בשם חז"ל. אבן עזרא (נוסח ב'): מרדכי עבר אל היהודים שהיו בשושן (ור"מ חלאיו פירט שהכוונה שעבר משושן הבירה אל היהודים בשאר העיר) או

פרק ה

(א) וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מְלָכוֹת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר
בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא

פרק ה

(א) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל הַצּוּם, ²⁷¹ וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מְלָכוֹת אֶסְתֵּר לִבְשָׁה
בְּגָדֵי מְלָכוֹת, ²⁷² וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית אֶסְתֵּר נֹעֲמָדָה בַּחֲצַר הַבַּיִת הַפְּנִימִי שֶׁל

לא שתתה בכלל במשחה שהרי היא עדיין הייתה בצום, אלא אם נאמר שהצום היה רק ביום והמשחה היה בלילה (ויש שחילקו בין המשחה הראשון שהיה ביום לבין המשחה השני שהיה בלילה). לפי הגר"א רק במשחה הראשון אסתר הייתה עדיין בצום ובמשחה השני כבר הסתיימו ימי הצום. רי"ד: ביום השלישי לשלוח הרצים. לפי הערוך לנר היא שתתה פחות מכשיעור. ר"י נחמיאש: לא ניתן לומר שהכוונה ליום השלישי לתענית, שהרי היום השלישי היה ט"ז ניסן, והמן לא נתלה עד למחרת היום השלישי (ואם נאמר שהכוונה ליום השלישי של התענית המן נתלה ב"ז ניסן ולפי הר"י נחמיאש הוא נתלה בט"ז). לכן גם הוא פירש שהכוונה ביום השלישי לכתבת האגרות, שהוא היום השני לתענית, ט"ו ניסן, והמן נתלה בט"ז ניסן. למרות זאת השלימו ישראל את התענית, היות והם כבר קיבלו עליהם תענית וגם כדי שתופר עצת המן.

272. רש"י. בשם חז"ל כתב שאסתר לבשה רוח הקודש. חכמי צרפת: אסתר לבשה את הבגדים שלה והתקשטה בקישוטי מלכות. מלבי"ם: כל מי שראה את אסתר בזמן זה ידע שהיא הייתה ראויה למלכות. מוהר"ם אלשיך: רק ביום השלישי התברר מדוע אסתר הומלכה. עד עתה לא היה ברור מה היה תפקידה בהייתה אשתו של אחשוורוש ועתה הוברר שהיא הומלכה כדי להציל את ישראל, ולכן כל המלכות שלה קיבלה תוקף. רינת יצחק: אסתר שמה על ראשה עפר ופרעה את ראשה כדי לומר שעד עתה נבעלה לאחשוורוש באונס ואין לדון אותה כסוטה, ולכן כשהתלקה ממנה שכניה היא שאלה את ה' שמה הוא דן אותה על אונס כרצון. כמו כן הקשה על פירוש הגר"א שכתב שעכשיו שרתה על אסתר רוח הקודש משום שאין רוח הקודש שורה אלא על גוף שבור (כפי שמוכח בזה"ל), והרי למדנו שאין שכניה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של דבר מצווה. בהסבר המדרש שאסתר התפללה לה' כאשר פסקה ממנה רוח הקודש, שמה על שהיא

270. מלבי"ם. רינת יצחק: אסתר אמרה למרדכי שנאמר לה בנבואה שעליו לתקן על ידי בית דין שיצמו שלושה ימים. 271. חכמי צרפת. הרוקח: ביום השלישי של שלוח האגרות, וצמו ב"ד, ט"ו וט"ז, וכן פירש רש"י לעיל ד"ז. המהרש"א בפירושו למגילה טו,א דיבור המתחיל "ויעבור מרדכי" הקשה שמשמע מרש"י שם שאסתר באה לפני המלך בלבוש מלכות ב"ד ניסן, לאחר מכן כתוב ששנת המלך נדדה וזה היה בליל ראשון של פסח, ולבסוף תלו את המן. אולם במקום אחר רש"י פירש ש"ויהי ביום השלישי" הכוונה ליום השלישי לאחר שיצאו הרצים עם האגרות. לפי זה צריך לומר שהאירועים במגילה לא נכתבו כסדרם: בתחילה נדדה שנת המלך, ביו למחרת אסתר נכנסה לאחשוורוש, המן הרכיב את מרדכי בט"ז ניסן (ולא ביום המחרת לנידודי שנתו של אחשוורוש), ובו ביום אסתר עשתה את המשחה השני. בפרקי דרבי אליעזר כתוב שהצום התחיל ב"ג ניסן. אולם הקשה על כך ברינת יצחק: כיצד ייתכן למנות את י"ג ניסן כיום צום, הרי רק ביום זה נכתבו האגרות ואם כן כיצד יכלו לקבל עליהם יום זה לצום מבעוד יום? אולם אם מסבירים שצום זה לא היה דין של תענית, אלא רק תיקון שנמנעו מאכילה ושתייה כדי לתקן את החטא שנהנו מסעודתו של אחשוורוש, אין זה נחשב ממש ליום תענית עם כל הלכותיו. אולם הרוקח סובר שצום זה היה תענית לכל הדינים שלו ולכן היה צריך לקבל את התענית מבעוד יום והתחילו לצום רק ב"ד. אלא שלפי הפרקי דרבי אליעזר קשה, שהרי הגמרא ביבמות ק"א לומדת שאדם יכול להתענות במשך שלושה ימים רצופים, ואילו לפי הפרקי דרבי אליעזר יוצא שצמו רק חלק מיום י"ג. ותירץ: שיתכן שהגמרא הוכיחה מאותם אלו שעוד לא אכלו עד שקיבלו עליהם את הצום. תרגום: ביום השלישי של פסח. כמו כן הסביר לפי השיטות השונות האם אסתר שתתה במשחה שלה. לפי הרוקח (וכך גם פירש רש"י בגמרא) יוצא שאסתר

מְלָכוֹתָו בְּבֵית הַמְּלָכוֹת נָכַח פֶּתַח הַבַּיִת: (ב) וַיְהִי כְּרֵאוֹת
הַמֶּלֶךְ אֶת-אֶסְתֵּר הַמְּלָכָה עֹמֶדֶת בַּחֲצַר נְשֹׂאָה חֵן בְּעֵינָיו
וַיִּזְשָׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת-שְׂרָבִיט הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב

בית המלך,²⁷³ נכח בית המלך הבית הפנימי של המלך היה מול ביתו של המלך. לאחשוורוש היו שני בתים: בית פנימי שבו הוא היה יושב כשהוא לא עסק בענייני המלכות, ובית חיצוני (שנקרא בפסוק בית המלך), שם הוא היה יושב כאשר הוא ניהל את ענייני הממלכה. הכתוב אומר שאסתר עמדה בחצר של הבית הפנימי אך לא נכנסה אליו,²⁷⁴ והמלך יושב על פסא מלכותו בבית המלכות ואילו אחשוורוש ישב על כסא המלך שהיה בבית המלכות, בבית החיצוני שבו הוא ישב כשניהל את ממלכתו. בית זה היה קרוב לחצר,²⁷⁵ נכח פתח הבית הכסא עמד מול הכניסה לבית הפנימי (וכך אחשוורוש ראה את אסתר מיד)²⁷⁶: (ב) וַיְהִי כְּרֵאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר הַמְּלָכָה עֹמֶדֶת בַּחֲצַר כִּאֲשֶׁר אַחְשׁוּרוֹשׁ רָאָה אֶת אֶסְתֵּר עֹמֶדֶת בַּחֲצַר הַפְּנִימִית,²⁷⁷ נְשֹׂאָה חֵן בְּעֵינָיו אֶסְתֵּר מִצָּאָה חֵן בְּעֵינָיו,²⁷⁸ וַיִּזְשָׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ אַחְשׁוּרוֹשׁ הוֹשִׁיט לְאֶסְתֵּר אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהָב שֶׁהוּא

דינה למיתה. את המילה "ויהי", המשמש לשון צער, מפרש בכמה אופנים: א. בתחילה הוא כעס על אסתר על שהיא באה אל בית המלך, אך מיד כשראה את פניה נרגע מכעסו. ב. בתחילה חשב אחשוורוש שאסתר לא עשתה טוב בכך שבאה לפניו ביוזמתה והוא ראה בכך היעדר צניעות. רק לאחר שאסתר נעמדה ולא המשיכה להיכנס אליו הוא הבין שאסתר הייתה צנועה במהותה ולכן היא נעצרה ולא נכנסה פנימה, ועל כן הוא הושיט לה את השרביט.

278. תרגום. מלבי"ם: מלכתחילה אחשוורוש לא חשב שהגזירה שאסור לאדם להיכנס אל החצר הפנימית תחול על אסתר, משום שהוא אהב אותה מאוד, ולכן הוא חשב שהיא נעמדה שם מרוב ענווה ולא משום שהיא חיכתה שהוא יושיט לה את השרביט, ודבר זה מצא חן בעיניו. כמו כן כתב שהיה זה נס שבאותו זמן השרביט היה בידו. מוהר"ם אלשיך: בפסוק כתוב "נשאה חן" ולא "מצאה חן" משום שהכתוב מדגיש שלא רק שאסתר ניצלה כשנכנסה אל המלך ללא רשות, אלא היא נשאה על עצמה כל כך הרבה חן עד שהיא הייתה יכולה גם להציל את כלל ישראל.

קראה להמן כלב. מידתו של המן הייתה מידת הנטילה, לכן הוא לא הסתפק בכל הכבוד הרב שהיה לו, וכמו אבי אביו עשיו שביקש "הלעיטני נא מן האדם האדם הזה". לעומת זאת מרדכי ואסתר שהיו צדיקים, הייתה מידתם מידת הנתינה ולכן הם היו הגואלים של עם ישראל. הכלב נוטל מבעליו ולכן אסתר קראה להמן כלב.

273. מלבי"ם. אבן עזרא: השומרים לא היו יכולים למנוע ממנה את כניסתה, היות והיא הייתה המלכה.

274. מלבי"ם.

275. מלבי"ם.

276. מלבי"ם. ר"מ חלאיו: אחשוורוש ישב שם בכוונה כדי שהוא יוכל לראות את כל מי שנכנס לשם.

277. ר"א כהן צדק: הביא את המדרש שאחשוורוש היה מסנוור עד שאסתר הגיעה, ורק אז נפתחו עיניו. מוהר"ם אלשיך: הקב"ה עשה חסד עם אסתר. אחשוורוש ראה את אסתר מיד, ועל פניה של אסתר היה חוט של חסד, ולכן הוא הושיט לה את השרביט. אם הוא לא היה רואה את אסתר, אלא שומע על כך מהשומרים שלו, ייתכן שהיה פוסק את

אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשְּׂרָבִיט׃ (א) וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ׃
 אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָּה וּמַה־בִּקְשָׁתְךָ עַד־חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַיִּנְתֶּן לָּךְ׃
 (ד) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם
 אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ׃ (ה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־רוּ

החזיק בידו, ²⁷⁹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשְּׂרָבִיט אסתר התקרה אל אחשוורוש ונגעה בראש השרביט שהוא הושיט לה ²⁸⁰: (א) וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ אחשוורוש שאל את אסתר: מה לך אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָּה אסתר המלכה! מה את צריכה? ²⁸¹ וּמַה בִּקְשָׁתְךָ ומה את מבקשת ממני, ²⁸² עַד חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַיִּנְתֶּן לָּךְ גם אם תבקשי ממני בקשה גדולה, ואפילו אם תבקשי שאתן לך חצי מהממלכה שלי, איענה לבקשתך ואתן לך ²⁸³: (ד) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אסתר ענתה לאחשוורוש: אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב אם המלך רוצה, ²⁸⁴ יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ אני מבקשת שאתה והמן תבואו אל סעודה שכבר הכנתי לכם ²⁸⁵: (ה) וַיֹּאמֶר

הביא את ספר יוסיפון שכתב שאסתר התעלפה ואחשוורוש רצה להציל אותה מפחד המוות ולכן נעתר לבקשתה.

279. תרגום.

280. תרגום.

284. רס"ג.

285. תרגום. רש"י הסביר שכל עודה נקראת על שם היין ששותים בו. חכמי צרפת: אסתר הזמינה את אחשוורוש למשתה ולא אמרה לו את בשתה מיד היות ובסביבתו של אחשוורוש היו שרים רבים שאהבו את המן ושנאו את ישראל והיא חששה שמא הם יסיתו את אחשוורוש שלא להיענות לה. מוהר"ם אלשיך הביא את הדעות השונות בגמרא לסיבה שאסתר הזמינה את אחשוורוש והמן למשתה וכתב שהסיבה הנכונה היא שאסתר רצתה שבני ישראל לא יחשבו שיש להם אחות בבית המלך שתבטל את הגזירה וכך הם ימשיכו להתפלל ולחזור בתשובה, ולכן הזמינה את המן כדי שכולם יחשבו שהיא משתפת פעולה עם גזירתו. כמו כן הסביר בעמקות את השיטות השונות הכתובות בגמרא המסבירות מדוע אסתר הזמינה את אחשוורוש והמן לסעודה. מגילת סתרים: אחשוורוש אמר "וינתן לך", כלומר, הוא היה מוכן למלא את הבקשות של אסתר כלפי עצמה, אך הוא חשד שאסתר יהודיה ושהיא רוצה לבטל את גזירתו על השמדת היהודים, ולכן הוא לא הסכים להיעתר לבקשות שלה לגבי אנשים אחרים. לאחר שהיא הזמינה גם את המן למשתה, אחשוורוש חשב שאסתר שונאת את היהודים, ולכן הוא אמר "ותעש", כלומר: הוא

281. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): מדוע הוצרכת לבוא

לכאן בלי שנקראת. כמו כן חילק "מה לך" היא שאלה מה קרה על העבר, ו"מה בקשתך" היא שאלה לגבי העתיד. מוהר"ם אלשיך: "מה לך" היא שאלה על איזו צרה אסתר באה לפניו, "ומה בקשתך" היא שאלה האם אסתר צריכה שהוא ייטיב לה באיזה עניין. במשתה אחשוורוש לא שאל שוב "מה לך" היות והוא חשב שאם אסתר הייתה באה לפניו בגלל שהיא הייתה באיזו צרה, היא לא הייתה מחכה לומר זאת עד המשתה.

282. תרגום. מלבי"ם: "מה לך" היא שאלה על מהו הנזק

שייגרם לאסתר מהעניין שהיא באה להעלות לפני המלך, "ומה בקשתך" פירושו מה הרווח שהיא רוצה להשיג מהעניין ההוא. 283. רש"י בפירוש לפי הפשט. לפני כן הביא את מדרש חז"ל שהכוונה היא שאחשוורוש אמר לה שאסור לה לבקש להמשיך ולבנות את בית המקדש (ונקרא חצי המלכות משום שבגלל גזירת המלכות, היו עדיין בחצי בנייתו), לאחר שכורש הפסיק את העבודות. ר"א כהן צדק כתב שהמילים "ומה בקשתך" בגימטריא זה בית המקדש. ר"מ חלאיו שאל כיצד ייתכן לומר שאחשוורוש הגביל את היענותו לבניין בית המקדש כאשר אסתר לא אמרה לו עדיין שהיא יהודיה. רלב"ג:

אֶת־הַמֶּן לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן אֶל־
הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר: ⁽¹⁾ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר
בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאַלְתְּךָ וְיָנִיתִן לְךָ וּמַה־בִּקְשָׁתְךָ עַד־חֲצֵי
הַמְּלָכוֹת וְתַעֲשִׂי: ⁽²⁾ וַתַּעַן אֶסְתֵּר וַתֹּאמֶר שְׂאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי:

הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ צִוּוּה אֶת עֲבָדָיו: מִהָרֹא אֶת הַמֶּן לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר אֶסְתֵּר תִּזְרְזוּ אֶת הַמֶּן
כְּדֵי שִׁיגִיעַ לַמִּשְׁתָּה כְּמוֹ שֶׁאֶסְתֵּר אָמְרָה, ²⁸⁶ וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה
אֶסְתֵּר אַחֲשׁוּרוּשׁ וְהַמֶּן נִכְנָסוּ אֶל הַמִּשְׁתָּה שֶׁאֶסְתֵּר הִכִּינָה ²⁸⁷: ⁽¹⁾ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר
בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן אַחֲשׁוּרוּשׁ שְׂאֵל אֶת אֶסְתֵּר בְּסַעֲוֵדָה שְׁבֵה שְׁתוּ יַיִן, ²⁸⁸ מַה שְּׁאַלְתְּךָ וְיָנִיתִן לְךָ
מִה שֶׁאֵת שׂוֹאֵלֶת מִמֶּנִּי – אֲנִי אֶתֵּן לְךָ, ²⁸⁹ וּמַה בִּקְשָׁתְךָ עַד חֲצֵי הַמְּלָכוֹת וְתַעֲשִׂי וּמַה אֶת
מִבְקֶשֶׁת מִמֶּנִּי – אִם תִּבְקְשִׁי מִמֶּנִּי בְקֶשֶׁה גְדוֹלָה, וְאִפִּילוּ אִם תִּבְקְשִׁי שֶׁאֵתֵּן לְךָ חֲצֵי מִהַמְּלָכָה
שְׁלִי, אֵינְנָה לְבַקְשָׁתְךָ וְהִבְקֶשָׁה תִּמְוֹלָא ²⁹⁰: ⁽²⁾ וַתַּעַן אֶסְתֵּר וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר עֲנֵתָה לְאַחֲשׁוּרוּשׁ

יִמְהָרוּ מַלְבִּי"ם: הַדְּגֵשׁ הוּא שֶׁהַמֶּן יִגִּיעַ בְּגַלֵּל שֶׁאֶסְתֵּר בִּיקְשָׁה
זֹאת כְּעֵבֶד הַמַּחְוִיב לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אֲדוֹנָיו, וְשֶׁלֹּא יִחְשׁוּב שֶׁהוּא
הַזְמַן מִשׁוֹם כְּבוֹדוֹ.

287. תְּרַגְמוּ.

288. עַל פִּי רִשְׁי"י בְּבִיאָרוֹ לַפְּסוּק ד'.

289. תְּרַגְמוּ.

290. עַל פִּי רִשְׁי"י בְּבִיאָרוֹ לַפְּסוּק ג'. אֲבָן עֲזָרָה (נוֹסַח ב'):

שֶׁאֵלָה הִיא עַל דְּבַר שֶׁקָּרָה בְּעֵבֶר וּבְקֶשָׁה הִיא עַל הַעֲתִיד.
בְּפִירוּשׁ נוֹסֵף כָּתַב אַחֲשׁוּרוּשׁ אִמֵּר לֵה שֶׁהִיא יִכְוֹלָה לְבַקֵּשׁ
שְׁנֵי דְבָרִים וְאֵינְנָה צְרִיכָה לְהִסְתַּפֵּק בְּבִקְשָׁה אַחַת. מְגִילַת
סְתָרִים: שֶׁאֵלָה הֵינּוּ מַה שֶׁהָאֵדָם מִבְּקֶשׁ עַל עֲצֻמוֹ, וּבְקֶשָׁה
הֵינּוּ מַה שֶׁהָאֵדָם מִבְּקֶשׁ עַל מִישֵׁהוּ אַחֵר. כֹּאשֶׁר אֶסְתֵּר בִּיקְשָׁה
מֵאַחֲשׁוּרוּשׁ לְכֹוֹא אֶל הַמִּשְׁתָּה זֹו הֵייתָה בְּקֶשָׁה עֲצֻמִּית, וְאֵילוּ
הַבְּקֶשָׁה שֶׁהַמֶּן יִצְטָרֵף הֵייתָה בְּגֵדֵר בְּקֶשָׁה מֵאַחֲרִים. הַמַּלְבִּי"ם
הַסְּבִיר אֶת הַהִבְדֵּל בֵּין שֶׁאֵלָה לְבַקְשָׁה בְּכֹמָה אֲוִפְנִים. א.
הַשֶּׁאֵלָה הִיא הַדְּרָךְ לְהִגִּיעַ אֶל הַבְּקֶשָׁה. לְמִשְׁל: אִם אֵדָם רֹוֹצָה
הִרְבָּה כֹּסֵף כְּדֵי לְקַנּוֹת שְׂדָה, הַשֶּׁאֵלָה הִיא עַל הַכֹּסֵף וְהַבְּקֶשָׁה
הִיא עַל הַשְּׂדָה. אֶסְתֵּר עֲנֵתָה שֶׁשֶּׁאֵלְתָה הִיא בְּקֶשָׁתָה, הִיא רֹוֹצָה
רַק דְּבַר אַחֵר, אַחֲשׁוּרוּשׁ וְהַמֶּן יִכֹּוֹא אֶל הַמִּשְׁתָּה. ב. שֶׁאֵלָה
הִיא בְּקֶשָׁה קִטְנָה, וּבְקֶשָׁה הִיא בְּקֶשָׁה גְדוֹלָה. כֹּאשֶׁר אֶסְתֵּר

הִיא מוֹכֵן לְהִיעֲנוֹת גַּם לְבִקְשׁוֹת הַקְּשׁוֹרוֹת לְאַנְשֵׁים אַחֲרִים.
בְּאוֹפֵן דּוֹמֵה פִּירֵשׁ הַמַּלְבִּי"ם. בְּהַסְּבִיר הַסִּיבָה הַזְּמוּנָת הַמֶּן אֶל
הַמִּשְׁתָּה הַסְּבִיר הַמַּלְבִּי"ם בְּכֹמָה אֲוִפְנִים. א. אֶסְתֵּר רֹוֹצָה
שֶׁאַחֲשׁוּרוּשׁ יִדַּע שֶׁאֵין לֵה דְבַר אִישִׁי נִגְדֵּ הַמֶּן, אֵלָה הִיא רַק
רוֹוֹצָה לְהִצִּיל אֶת עַמָּה. ב. לְהַפְתִּיעַ אֶת הַמֶּן כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹכֵל
לְהִתִּישֵׁב בְּדַבְּרֵי וּלְפָרוֹךְ אֶת טַעֲנוֹתֶיהָ. ג. שִׁנּוּי הַמִּזֵּל קוֹרָה
לְאַחֵר שֶׁהַמִּזֵּל כְּבֵר נִמְצָא בְּשִׂאוֹ. לְכֵן, לְאַחֵר שֶׁהַמֶּן עֵלָה
לְגֵדוֹלְתוֹ, וְאֶסְתֵּר הִעֲצִימָה אֶת גְּדוֹלְתוֹ עַל יַדֵּי הַזְּמוּנָתוֹ לַמִּשְׁתָּה,
הִיא אִמֵּר הַמִּזֵּל לְהַשְׁתַּנּוֹת. אֶסְתֵּר לֹא אָמְרָה בְּפִסּוּק זֹה "אִם
מִצְאֵתִי חֵן", הִיּוֹת וְלֹא צְרִיךְ מִצִּיאַת חֵן כְּדֵי לְכֹוֹא וְלֹאכּוֹל
בְּסַעֲוֵדָה, אֵלָה הִיא רַק אָמְרָה אִם לְמֶלֶךְ מִתְחַשֵּׁק לְהִגִּיעַ
לְסַעֲוֵדָה, הִיא תִּשְׁמַח בְּכֵן. רִ"י נַחֲמִיאֵשׁ: הַמִּשְׁתָּה הִרְאִשׁוֹן
הִיא בְּיוֹם הַשְּׁנֵי שֶׁל הַצּוּם וְהַמִּשְׁתָּה הַשְּׁנֵי הִיא בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי
שֶׁל הַצּוּם. גַּם אֶסְתֵּר צִמָּה וְהִיא רַק שִׁירְתָה אֶת אַחֲשׁוּרוּשׁ
וְהַמֶּן. בְּסוֹף דְּבָרָיו כָּתַב שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הַפּוֹתַחוֹת אֶת הַמִּילִים "וּבּוֹא
הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן הַיּוֹם" מְרִכִּיבוֹת אֶת שֵׁם ה'.

286. תְּרַגְמוּ. אֲבָן עֲזָרָה (נוֹסַח ב') הַתְּלַבֵּט אִם "מִהָרֹו" הוּא

פּוֹעֵל עוֹמֵד, דֵּהֵינּוּ שֶׁהוּא אוֹמֵר שְׁמִי הַמֶּלֶךְ צִוּוּה אוֹתוֹ יִגְרוּם
שְׁמִישֵׁהוּ אַחֵר יַעֲשֶׂה אֶת הַפַּעּוּלָה, וּבְמִקְרָה שֶׁלֵּנוּ שֶׁהֵם יִגְרָמוּ
שֶׁהַמֶּן יִזְדַּרְזַר (וְכַךְ פִּירֵשׁ בְּנוֹסַח א'), אוֹ שֶׁהַכּוֹנֵנָה שֶׁהֵם עֲצֻמִּים

(ח) אִם-מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת-שְׂאֵלְתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת-בְּקִשְׁתִּי יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן אֶל-הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם וּמָחָר אֶעֱשֶׂה כְּדָבַר הַמֶּלֶךְ: (ט)
וַיֵּצֵא הָמֵן בַּיּוֹם הַהוּא שְׂמֵחַ וְטוֹב לֵב וְכִרְאוֹת הָמֵן אֶת-מְרֹדְכָי

ואמר לו: ²⁹¹ שְׂאֵלְתִי וּבְקִשְׁתִּי שאלתי ובקשתי היא דבר קשה מאוד (ולכן קשה לי לגלות עכשיו מה אני רוצה) ²⁹²: (ח) אִם מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ אם אני מוצאת חן בעיני המלך והמלך רוצה למלא את בקשתי, ²⁹³ וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת שְׂאֵלְתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת בְּקִשְׁתִּי ואם המלך רוצה לתת לי את מה שאני שואלת ממנו ולעשות כפי שאני מבקשת ממנו, ²⁹⁴ יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם המלך והמן ייכנסו שוב אל המשתה אשר אעשה להם, ²⁹⁵ וּמָחָר אֶעֱשֶׂה כְּדָבַר הַמֶּלֶךְ ומחר, במשתה השני, אני אעשה כדבר המלך ואומר לו מה אני רוצה ²⁹⁶: (ט) וַיֵּצֵא הָמֵן בַּיּוֹם הַהוּא שְׂמֵחַ וְטוֹב לֵב ביום

295. תרגום. מוהר"ם אלשיך: במשתה הראשון אסתר אמרה "אל המשתה אשר עשיתי לי". אסתר הייתה עדיין בצום ולכן היא התכוונה לומר שהיא לא תאכל איתם. אולם אחשוורוש נבהל ממה שאסתר אמרה והוא חשב ש"לוי" פירושו להמן, ולכן תגובתו לדברי אסתר הייתה פושרת. אץ הוא לא אמר למשרתיים לעשות את דבר אסתר המלכה, אלא רק לעשות את דבר אסתר. גם במשתה עצמו אחשוורוש היה מאופק יותר ולא שאל "מה שאלתך אסתר המלכה", אלא רק "מה שאלתך וינתן לך". לכן, במשתה השני, שכבר היה אחרי הצום, אסתר הקפידה לומר שהיא עשתה את המשתה להם, כלומר: לה ולא אחשוורוש.

296. אבן עזרא. כמו כן הסביר שאסתר לא אמרה לאחשוורוש ביום הראשון את מה שהיא מבקשת משום שהיא לא ראתה שום אות מאת ה' שיבשר לה שהוא נענה לתענית. כאשר היא ראתה ביום השני את שהמן הרכיב את מרדכי על הסוס, היא ראתה שה' חידש אות, ואמרה לאחשוורוש מה רצונה. בנוסח ב' כתב שהמילה "ומחר" מוסבת על מה שכתוב לפני כן, כלומר, המשתה יהיה מחר. רש"י: מחר אגלה לך את עמי ומולדתי. מלבי"ם: גם דברים אלו מראים על חכמתה של אסתר, היות והיא אמרה שהיא באמת איננה ראויה לבקש

שאלה על עצמה, זה דבר קטן, אבל כאשר היא מבקשת על אחרים, זוהי בקשה גדולה. בהתחלה אחשוורוש קרא גם למה שאסתר תבקש על עצמה בשם "בקשה", הואיל והוא היה מוכן לתת לה אפילו עד חצי המלכות. אבל לאחר שנקודת הפתיחה של תנינת חצי המלכות כבר נפרצה, כל דבר שאסתר הייתה לוקחת על עצמה היה בגדר בקשה קטנה ולכן נקרא בפסוק "שאלה". מוהר"ם אלשיך: שאלה היא בקשה קטנה ובקשה היא בקשה גדולה. לכן אחשוורוש אמר "עד חצי המלכות" רק בבקשה, אבל ברור שבשלב השאלה אסתר לא הייתה מבקשת ממנו בקשה כזו גדולה.

291. תרגום.

292. אבן עזרא (נוסח ב'). ר"מ חלאיו: השאלה והבקשה הינן שהמלך יבוא עם המן אל הסעודה שתהיה מחר. מוהר"ם אלשיך: אסתר ענתה שיש לה גם שאלה קטנה וגם בקשה גדולה, אולם ההזמנה למשתה איננה אחת מהן.

293. מלבי"ם: אסתר ענתה בחכמה ואמרה שעיקר בקשתה שתמצא חן בעיני המלך. רק לאחר מכן היא פירטה את בקשתה האמיתית.

294. מלבי"ם.

בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִפְּנֵי וַיִּמְלֵא הָמֶן עַל־מַרְדֳּכָי
חֲמָה: (י) וַיִּתְאַפֵּק הָמֶן וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּבֵּא אֶת־אֶהָבִיו

ההוא יצא המן מאת המלך כשהוא שמח וטוב לב,²⁹⁷ וּבְרָאוֹת הָמֶן אֶת מַרְדֳּכָי בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וכאשר המן עבר בשער הארמון של המלך וראה שם את מרדכי,²⁹⁸ וְלֹא קָם וְלֹא זָע מִפְּנֵי ומרדכי אפילו לא קם ולא זז כאשר המן עבר לפניו. כאשר המן ראה שלא רק שמרדכי איננו משתחוה לפניו, אלא הוא גם לא זז בכלל בשעה שהוא עובר לידו,²⁹⁹ וַיִּמְלֵא הָמֶן עַל מַרְדֳּכָי חֲמָה המן התמלא על מרדכי בכעס³⁰⁰: (י) וַיִּתְאַפֵּק הָמֶן המן התאפק ולא נתן לכעס להשתלט עליו (אחרת היה הורג את מרדכי במקום),³⁰¹ וַיָּבֹא אֶל בֵּיתוֹ המן נכנס אל ביתו,³⁰² וַיִּשְׁלַח וַיִּבֵּא אֶת אֶהָבִיו וְאֶת זְרֵשׁ אִשְׁתּוֹ המן שלח שליחים שיביאו לפניו

לפני שער המלך, וכך גם הסביר את הפסוק בפרק ו' שם כתוב שהוא חזר אל שער המלך. בדברי התרגום שכתב שמרדכי ישב עם הסנהדרין בשער המלך הסביר שהאיסור היה רק להיכנס לתוך שער המלך בלבוש שק, אבל אחרי שמרדכי נכנס בלבוש מלכות, הוא הוריד את הבגדים ולבש שק.
299. תרגום + אבן עזרא. רלב"ג: מרדכי אפילו לא קם לכבודו.

300. תרגום. מוהר"ם אלשיך: בהתחלה מרדכי נמנע מלכרוע ולהשתחוות בפני המן מפני שהיה בזה עבודה זרה (או מפני שכך היו עובדים לאלוהות), אבל הוא עדיין היה קם בפני המן כמו שרגילים לעשות בפני אנשים מכובדים. בשלב הזה המן הבין שיש כאן מלחמת דתות ולכן הוא רצה להשמיד את כל היהודים. אולם, לאחר שמרדכי ראה שהייתה סייעתא דשמיא, ושאסתר התקדמה עם תכניתה, הוא הפסיק אפילו לקום בפני המן, אך לא היה זה עניין דתי. המן הרגיש שמרדכי ביזה אותו ולכן הוא רצה להרוג אותו באופן אישי.

301. רש"י. רס"ג: המן העסיק את עצמו בדברים אחרים כדי שהוא יסיח את דעתו עד שהוא יבוא אל ביתו. חכמי צרפת: המן התאפק ולא הורא את כעסו. אבן עזרא: המן לא סיפר לאף אחד על מחשבתו להרוג את מרדכי עד שהוא נכנס אל ביתו. ר"מ חלאיו: המן נמנע מלהזיק למרדכי בגלל מעלתו של המן (ואין זה מכבודו לעסוק בכבוד) או משום שמרדכי היה אדם חשוב והוא לא היה יכול להרוג אותו עכשיו ללא רשות מהמלך. מלבי"ם: המן רצה לחזור חזרה אל בית המלך ולהלשין על מרדכי, אבל הוא התאפק מלעשות זאת, ורק חזר אל ביתו כדי להתייעץ עם אוהביו ואשתו מה לעשות.
302. תרגום.

את בקשתה מאת המלך, אבל היא תבקש רק בגלל שהמלך ביקש זאת.

297. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): השמחה הייתה על מעלתו, וטוב הלב היה משום שהוא שתה יין. מלבי"ם: הכתוב מספר על רשעותו של המן. עד עתה, המן לא היה שמח אף פעם, מכיוון שבכל פעם שהוא קיבל משהו או עלה לגדולה, הוא לא הסתפק בכך ורצה תמיד לקבל עוד ועוד. הפעם הראשונה שהוא שמח בחלקו הייתה לאחר המשטה של אסתר. ר"א כהן צדק: דווקא כאשר המן יצא מהמשטה, הוא כעס יותר, משום שהוא חשב שלאחר שהוא נקרא אל המשטה של אסתר מרדכי יכבד אותו. כמו כן הסביר על פי המדרש שהמן בחר דווקא לתלות את מרדכי משום שעד עתה ה' לא הציל אף אחד ממותו זה (ואילו את אברהם הציל ה' מכבשן האש וכן שאר סוגי מיתה). מוהר"ם אלשיך: המן היה טיפש שהרי הוא היה צריך לחשוד שאולי אסתר יהודייה והיא הזמינה אותו כדי לסכל את זממו, והכתוב מציין שהוא לא חשד בדבר.

298. תרגום. רינת יצחק: התייחס לדברי התרגום שהמן ראה את מרדכי יושב בשער ומלמד את תינוקות של בית רבן תורה ולכן הוא כעס, וכתב שני אופנים להסביר זאת. א. גזירתו של המן הייתה גם על לימוד תורה וכאן הוא ראה שמרדכי אינו מקיים גזירה זו בנוסף לכך שאינו משתחוה לפניו. ב. המן ידע שכל עוד שישראל יעסקו בתורה, הוא לא יצליח להשמיד אותם. כמו כן כתב שאם מרדכי עמד ממש בשער המלך, הרי שהוא כנראה הוריד מעליו את השק והאפר, ולכאורה הדבר קשה, שהרי חז"ל דרשו שלאחר שהמן הרכיב את מרדכי על הסוס, מרדכי חזר ללבוש את השק ואפר. לכן הסביר שהכוונה שמרדכי לא עמד ממש בשער המלך, אלא

וְאֶת־זֶרֶשׁ אֲשֶׁתּוֹ: (א) וַיִּסְפָּר לָהֶם הַמֶּן אֶת־כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְרַב
 בָּנָיו וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ עַל־הַשָּׂרִים
 וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: (ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּן אַף לֹא־הֵבִיֵּאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
 עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה כִּי אִם־אוֹתִי וְגַם־
 לְמַחֵר אֲנִי קָרוֹא־לָהּ עִם־הַמֶּלֶךְ: (ג) וְכֹל־זֶה אֵינְנֹו שׁוֹה לִי

את האנשים שאוהבים אותו ואת זרש אשתו³⁰³: (א) וַיִּסְפָּר לָהֶם הַמֶּן הַמֶּן סיפר לאוהביו
 ולזרש³⁰⁴: אֶת כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ את העושר הרב שיש לו,³⁰⁵ וְרַב בָּנָיו את הבנים הרבים שיש
 לו,³⁰⁶ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ עַל הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ (וכן סיפר המן)
 שאחשוורוש גידל אותו ושהוא מינה אותו על כל השרים החשובים ועל שאר עבדי המלך
 המשרתים אותו³⁰⁷: (ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּן הַמֶּן המשיך בדבריו:³⁰⁸ אַף לֹא הֵבִיֵּאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
 עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה כִּי אִם אוֹתִי אסתר המלכה לא הביאה למשתה עם
 המלך שהיא הכינה אף אחד – אלא רק אותי (והדבר מראה על חשיבותי),³⁰⁹ וְגַם לְמַחֵר
 אֲנִי קָרוֹא לָהּ עִם הַמֶּלֶךְ ואני מוזמן גם מחר למשתה שיהיה רק איתה ועם המלך³¹⁰: (ג)

307. ר"מ חלאיו.

303. תרגום וכתב זרש הייתה ביתו של תתני שהיה מושל

על עבר הנהר המוזכר בספר עזרא.

308. רס"ג. מוהר"ם אלשייך: היות ודברים אלו נאמרו רק

כדי שלא יסתרו את דבריו של המן ויאמרו שאסתר הזמינה
 אותו כדי להפיל אותו, נאמרה כאן אמירה נוספת.

309. תרגום. מלבי"ם: אין מציאות שבה מוזמן רק שר
 אחד אל משתה, וכאן אסתר הזמינה רק אותו מכל השרים,
 והדבר מראה שמבחינתה של אסתר הוא שקול כנגד כל השרים
 גם יחד. מוהר"ם אלשייך: המן רצה להדגיש שלמרות שהוא
 ידע שיש לאסתר קשר כלשהו אל מרדכי, שהרי מרדכי היה
 שואל בשלומה בכל יום כשהוא היה עובר בשער המלך, הרי
 שברור שאסתר איננה מתייחסת אליו באותו כבוד שהיא
 מתייחסת אל המן, שהרי רק הוא, המן, הוזמן אל המשתה,
 ואם אסתר הייתה מכבדת גם את מרדכי, היא הייתה מזמינה
 גם אותו אל המשתה.

310. תרגום. מלבי"ם: המן אמר שכדי שאחשוורוש יסכים
 למלא את בקשתה של אסתר, היא הזמינה אותו כדי שיעזור
 לה בבקשתה, והדבר מראה שהוא חשוב יותר אפילו מהמלכה,
 היות ויש סיכוי גבוה יותר שהמלך ייענה לבקשתו מאשר

304. מלבי"ם: הצלחתו של אדם נמדדת בקניינים רבים,

בבנים ובכבוד. המן הדגיש שהוא הצליח בכל המדדים. אולם,
 לא היה זה מכבודו רק להרוג את מרדכי, שהרי אדם כל כך
 מכובד לא אמור לעסוק בפגיעה של אדם אחד. לכן, כבודו
 הרב של המן היה מצד אחד מקור חטאו של מרדכי בעיניו,
 משום שדווקא משום כבודו הרב מרדכי היה אמור לכבד אותו,
 ומצד שני כבודו הרב מנע מהמן מלהרוג את מרדכי, ולכן היה
 צריך להתיעץ.

305. אבן עזרא.

306. אבן עזרא. בדבריו דחה האבן עזרא את הפירוש

שמדובר על חשיבות בניו. לפי פירוש זה, המן לא היה צריך
 לספר לזרש אשתו שיש לו בנים רבים, שהרי ברור שזרש ידעה
 על כך. אולם האבן עזרא מסביר שהמן מספר על גדולתו
 ושכלל זאת מרדכי איננו משתחוה לפניו. ניתן אולי להביא
 סיוע לאבן עזרא, שהרי ברור שזרש גם ידעה שהמן הוזמן אל
 המשתה ועל עושרו.

בְּכָל־עֵת אֲשֶׁר אָנִי רֹאֶה אֶת־מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: (ד) וַתֹּאמֶר לוֹ זָרַשׁ אִשְׁתּוֹ וְכָל־אֶהְבּוֹ יַעֲשׂוּ־עִץ גְּבֵהַ חֲמִשִּׁים אַמָּה וּבִבְקָר | אָמַר לְמֶלֶךְ וַיִּתְּלוּ אֶת־מְרַדְכֵי עָלָיו

וְכָל זֶה אֵינְנֵנו שׁוֹה לִי אֵינִי מְרַגֵּשׁ אֵת כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה, הַכְּבוֹד הַזֶּה אֵינְנו מְסַפֵּק אוֹתִי,³¹¹ בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אָנִי רֹאֶה אֶת מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ מֵאִז שְׂרַאֲתִי אֵת מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הָאֲרָמוֹן שֶׁל הַמֶּלֶךְ וְהוּא אֵינוֹ מִשְׁתַּחֲוֶה לִּי³¹²: (ד) וַתֹּאמֶר לוֹ זָרַשׁ אִשְׁתּוֹ וְכָל אֶהְבּוֹ זָרַשׁ אִשְׁתּוֹ שֶׁל הַמֶּן וְכָל הָאוֹהֲבִים שֶׁלוֹ אָמְרוּ לוֹ:³¹³ יַעֲשׂוּ עִץ גְּבֵהַ חֲמִשִּׁים אַמָּה יְכִינֹו עֵץ בְּגוֹבַה שֶׁל חֲמִישִׁים אֵמָּה כְּדֵי שִׁיחִיה נִיתֵן לְרֵאוֹת אוֹתוֹ מִחוּץ לַחֲצַר שֶׁל הַמֶּן,³¹⁴ וּבִבְקָר אָמַר לְמֶלֶךְ וּבִבְקָר תְּבַקֵּשׁ רֵשׁוֹת מֵהַמֶּלֶךְ,³¹⁵ וַיִּתְּלוּ אֶת מְרַדְכֵי עָלָיו

לְבַקֵּשׁתָּהּ. מוהר"ם אֲלֶשֶׁיךְ: הַמֶּן אָמַר בְּדַבְרֵים אֱלוֹ שֶׁלֹא נִיתֵן לֹמַר שֶׁאֲסַתֵּר רֹצֵחַ לְהַפִּיל אוֹתוֹ וְלִכְּן הִיא הַזְמִינָה רַק אוֹתוֹ אֶל הַמִּשְׁתָּה, שֶׁהִיא הוּא הוּזָמֵן גַּם לְמִשְׁתָּה שְׁבוּיֵם הַמַּחֲרָת, וְאֵם אֲסַתֵּר הַזְמִינָה אוֹתוֹ כְּדֵי לְהַפִּיל אוֹתוֹ, הִיא הֵייתָה עוֹשֶׂה זֹאת בְּמִשְׁתָּה הָרֵאוֹת. כְּמוֹ כֵּן הַסְּבִיר שֶׁאֵם יֹאמְרוּ לוֹ שֶׁאֲסַתֵּר לֹא אֲכַלָּה בְּמִשְׁתָּה הָרֵאוֹת מִשׁוֹם שֶׁהִיא יְהוּדִיָּה וְאֲסוּר לָהּ לֶאֱכֹל פֶּת נְכָרִי וְלִשְׁתוֹת יַיִן נְכָרִי, אָמַר שְׁבוּיֵם הַמַּחֲרָת אֲסַתֵּר גַּם תֵּאֱכַל.

לְבַקֵּשׁתָּהּ. מוהר"ם אֲלֶשֶׁיךְ: הַמֶּן אָמַר בְּדַבְרֵים אֱלוֹ שֶׁלֹא נִיתֵן לֹמַר שֶׁאֲסַתֵּר רֹצֵחַ לְהַפִּיל אוֹתוֹ וְלִכְּן הִיא הַזְמִינָה רַק אוֹתוֹ אֶל הַמִּשְׁתָּה, שֶׁהִיא הוּא הוּזָמֵן גַּם לְמִשְׁתָּה שְׁבוּיֵם הַמַּחֲרָת, וְאֵם אֲסַתֵּר הַזְמִינָה אוֹתוֹ כְּדֵי לְהַפִּיל אוֹתוֹ, הִיא הֵייתָה עוֹשֶׂה זֹאת בְּמִשְׁתָּה הָרֵאוֹת. כְּמוֹ כֵּן הַסְּבִיר שֶׁאֵם יֹאמְרוּ לוֹ שֶׁאֲסַתֵּר לֹא אֲכַלָּה בְּמִשְׁתָּה הָרֵאוֹת מִשׁוֹם שֶׁהִיא יְהוּדִיָּה וְאֲסוּר לָהּ לֶאֱכֹל פֶּת נְכָרִי וְלִשְׁתוֹת יַיִן נְכָרִי, אָמַר שְׁבוּיֵם הַמַּחֲרָת אֲסַתֵּר גַּם תֵּאֱכַל.

311. רש"י. אבן עזרא (נוסח ב') כתב כמה אפשרויות להסביר צלע זו של הפסוק. א. כל הכבוד לא שווה בעיני מאומה. ב. הכבוד איננו מועיל. ג. "איננו דבר ששווה בעיני" ולא זכיתי להבין מה ההבדל בין פירוש זה לבין פירושו הראשון וכך כתב גם המהדיר בהוצאת מוסד הרב קוק. רי"ד: אינני נהנה.

312. רס"ג. לפי פירושו המן כעס באופן תמידי מאז שהוא שם לב שמרדכי אינו משתחוה לו. אולם ר"מ חלאיו פירש שהכוונה היא שבכל פעם שהמן היה יוצא מבית המלך, הוא היה כועס כשהוא היה רואה את מרדכי. אבן עזרא: כאשר אני רואה שמרדכי יושב בשער המלך, אני רואה שהוא אדם חשוב וזה מפריע לי. רש"י הביא את מדרש חז"ל שמרדכי הראה להמן את השטר שהיה כתוב בו שהמן נמכר לו לעבד. ברינת יצחק הביא את דברי הגר"ז ששאל מדוע מרדכי רצה להתגרות בהמן על כך? אלא שכוונתו של מרדכי הייתה לומר להמן שכל מה שקנה עבד קנה רבו, ולמרות שהוא קנה את היהודים, הרי שבגלל היותו עבד, היהודים קנויים למרדכי. בדבריו התייחס גם לדברי רב אחאי שאין העבד נקנה קנין הגוף עד

לאחר מילה וטבילה (וכך אכן פסק הרמב"ם) ולפי זה צריך לומר שכאשר מרדכי קנה את המן לעבד, המן מל וטבל. משום כך מרדכי הראה לו את שטר העבדות ובכך אמר להמן שגם הוא נכלל בגזירתו משום שהוא כבר מל וטבל. מוהר"ם אלשיך: בדברים אלו רצה המן להסביר מדוע הוא איננו יכול להמתין עוד כמה חודשים ואז מרדכי ייהרג. המן הסביר שאין לו שום שמחה בכל הכבוד שנעשה לו בגלל מרדכי, והוא איננו יכול להמתין פרק זמן של כשנה עד שהוא ירגיש שמחה כלשהי בלב.

313. ר"מ חלאיו: דרך הנשים לעשות את התאוה שלהם בלי לראות את הנולד. לכן זרש ענתה ראשונה ורק לאחר מכן הצטרפו לדבריה שאר האוהבים של המן.

314. אבן עזרא (נוסח ב'). ר"מ חלאיו: המספר חמישים בא כדי להזכיר את המספר חמישים של שנת היובל. המן רצה להזכיר את החטא של ישראל שהם ביטלו את שנות השמיטה והיובל. מלבי"ם: יעצו להמן שיהרוג את מרדכי באופן שהדבר לא יביא את המן לידי ביזיון שהוא בכלל יורד לרמה הזאת. היה מקובל שמידי פעם המלך היה תולה אדם שמרד בו, כדי שכולם יראו מה קורה למי שמורד במלך ויפחדו לעשות זאת. התלייה הייתה על עץ גבוה כדי שכולם יראו זאת וגם הייתה נעשית בבוקר. אם המן היה תולה את מרדכי על שהוא מרד במלך, לא היה זה פוגע בכבודו. מוהר"ם אלשיך: הכוונה בעץ הגבוה חמישים אמה הייתה כדי לשתף את חמישים כוחות הטומאה שישתתפו בתליית מרדכי, והכינו את העץ בביתו של המן היות והם ראו באיציגנינות שמרדכי עתיד לקבל את בית המן, והם חשבו שכך הם ימשכו את דברי האיציגנינות

וּבֹא-עִם-הַמֶּלֶךְ אֶל-הַמְּשֻׁתָּה שְׁמַח וַיֵּיטֵב הַדָּבָר לְפָנָי הַמֶּן וַיַּעַשׂ הָעֵץ:

פרק ו

(א) בְּלִילָה הַהוּא נִדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת-סֵפֶר

והאנשים שתפקידם לתלות את הנידונים למוות יתלו את מרדכי על העץ,³¹⁶ ובא עם המלך אל המְשֻׁתָּה שְׁמַח ולאחר שתתנקם במרדכי, תוכל לבוא עם המלך אל המשתה של אסתר בשמחה,³¹⁷ וַיֵּיטֵב הַדָּבָר לְפָנָי הַמֶּן העצה של זרש ואוהביו מצאה חן בעיני המן,³¹⁸ וַיַּעַשׂ הָעֵץ המן הכין את העץ הגבוה כדי לתלות עליו את מרדכי³¹⁹:

פרק ו

(א) בְּלִילָה הַהוּא נִדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ בלילה שהיה בין המשתה הראשון לבין המשתה השני, נדדה שנתו של אחשוורוש, הואיל והוא לא הבין מדוע אסתר הזמינה את המן והוא חשש שמא אסתר העדיפה את המן על פניו,³²⁰ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת סֵפֶר הַזְּכָרֹנוֹת דְּבָרֵי הַיָּמִים

כדי להציל את ישראל. ר"מ חלאיו: הכוונה ללילה שהמן עשה את העץ. בפירוש נוסף כתב שהכוונה ללילה שהמן אמר לדבר עם המלך בבוקר שלמחרת. ר"א כהן צדק: הלילה "ההוא" הוא לילה שמוזכר במקום אחר והכוונה ללילה שהייתה בו מכת בכורות, דהיינו: ט"ו ניסן. בדבריו הקשה על מדרש זה שהכל נעשה בליל הסדר. מלבי"ם: אחשוורוש הבין מבקשתה של אסתר שהיא מבקשת בקשה מוצדקת, ולכן הוא רצה לברר אם יש אדם שהוא לא החזיר לו טובה משום שייכתן שזו בקשתה של אסתר, ולכן ציווה להביא לפניו את ספר הזכרונות.

רינת יצחק: חז"ל אמרו שנידודי שינה של אחשוורוש היו בדרך נס בגלל המלאכים. על פי זה ניתן להסביר מדוע חג הפורים לא יתבטל לעתיד לבא. רק החגים שקשורים לניסים גלויים יתבטלו היות והניסים בימות המשיח יהיו גדולים יותר. אולם החגים הקשורים לניסים הנסתרים לא יתבטלו. זו גם הסיבה שעם ישראל קיבל את התורה מרצון דווקא לאחר נס פורים, משום שהיה זה נס נסתר, ונס נסתר הבא ממקום נסתר ופנימי גדול יותר מנס גלוי.

לתלייתו של מרדכי בבית המן. זו גם הסיבה שהמן הלך אל אחשוורוש בלילה, בעוד כוחות הטומאה של עשו חזקים כדברי שרו של עשו "שלחני כי עלה השחר".

315. רס"ג.

316. אבן עזרא (נוסח ב').

317. ר"מ חלאיו.

318. ר"מ חלאיו.

319. אבן עזרא (נוסח ב'). מוהר"ם אלשיך: זרש ואוהבי המן אמרו לו שאחרים יעשו את העץ, אבל המן כל כך שנא את המן עד שהוא רצה לעשות את העץ בעצמו. ר"א כהן צדק: הפועל "ויעש" מוסב על העץ ופירושו שהעץ עשה את תפקידו שיתלו עליו את המן ובניו.

320. רש"י. בתחילת דבריו כתב שהיה זה נס. אבן עזרא כתב שיש מדרש האומר שנדדה שנתו של מלכו של עולם היות וה' לא ינום ולא יישן והוא שומר ישראל. בנוסח ב' הדגיש שחלילה לומר על ה' שהוא ישן, אלא כוונת חז"ל הייתה שה' יתברך גרם לכן שאחשוורוש לא יוכל להירדם

הַזְכֵּרֹנֹת דְּבָרֵי הַיָּמִים וַיְהִי נִקְרָאִים לְפָנַי הַמֶּלֶךְ: (א) וַיִּמְצֵא
כָּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מְרַדְּכִי עַל־בְּגַתָּנָא וְתַרְשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ
מִשְׁמַרְי הַסֵּף אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ: (ב)

אחשוורוש ציווה להביא לפניו את ספר הזכרונות שנקרא "ספר דברי הימים". בספר זה כתובים אירועים הקשורים למלך ולמלכותו, ואחשוורוש חשב שאם יקראו לפניו את הכתוב שם הוא יוכל להירדם,³²¹ וַיְהִי נִקְרָאִים לְפָנַי הַמֶּלֶךְ ויקראו לפני המלך את הכתוב בספר הזכרונות³²²: (ב) וַיִּמְצֵא כָּתוּב נמצא שהיה כתוב בספר הזכרונות,³²³ אֲשֶׁר הִגִּיד מְרַדְּכִי עַל בְּגַתָּנָא וְתַרְשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמַרְי הַסֵּף שמרדכי אמר שבגתן ותרש, שניים משרי המלך שהיו שומרים בכניסה לחצר הפנימית של המלך,³²⁴ אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ

בספר דברי הימים, היות וספר דברי הימים היה ספר ארוך מאוד. כמו כן כתב שבספר דברי הימים הצליחו בניו של המן שהיו סופרי המלך למחוק את הצלתו של אחשוורוש על ידי מרדכי, אבל לא הייתה להם גישה לספר הזכרונות ולכן נשאר כתוב שם מעשהו של מרדכי. כמו כן, בספר הזכרונות שבו הדברים היו כתובים בקיצור נמרץ, לא היה כתוב את חלקה של אסתר בהצלתו, רק את חלקו של מרדכי.

322. ר"מ חלאיו וכתב שתי אפשרויות לכך: או שעל ידי שהמלך ישתעשע הוא יירדם או שהמלך חשב שהוא צריך לעשות איזשהו חסד אם איזה אדם ולכן נרדה שנתו. אכן עזרא (נוסח ב'): לא כתוב שהביאו בפועל את ספר הזכרונות לפני המלך היות וזה מקרא חסר. מוהר"ם אלשייך: אחשוורוש לא בטח במי שקרא בספר הזכרונות, ולכן הוא עקב גם כן אחרי מה שהיה כתוב. לו אחשוורוש לא היה עוקב, הם היו משמיטים את מעשהו של מרדכי.

323. תרגום.

324. תרגום ועיין ביאורנו לעיל ב, כא. מלבי"ם: בגלל שבספר הזכרונות היה כתוב שמרדכי היה זה שסיפר למלך על התכנית של בגתן ותרש לרצוח אותו, התברר לאחשוורוש שהוא גידל את המן סתם (לפי פירושו שהוא לא ידע מי אמר לאסתר על תכניתם ולכן הוא גידל את המן שהמליץ לבחור מלכה חדשה וכך נבחרה אסתר, עיין לעיל בהערות בתחילת פרק ג'). מוהר"ם אלשייך: כאשר כתבו בספר הזכרונות, רצו להמעיט בחשיבותו של מרדכי וגם במעשהו של בגתן ותרש,

321. ר"מ חלאיו. רש"י בפירושו השני כתב בשם חז"ל שאחשוורוש אמר שלא ייתכן שאין מישהו שידוע מה אסתר זוממת עם המן, אלא שלא אומרים לו משום שפעם כשאמרו לו דבר כלשהו, האומר לא קיבל שכן, ולכן ציווה לבדוק בספר הזכרונות מי לא קיבל שכן. אכן עזרא: אחשוורוש הבין שנידודי השינה שלו נגרמו כתוצאה מעונש ולכן רצה להבין על מה הוא נענש.

מהו ספר הזכרונות? רש"י: הכוונה לספר שהיו בו משלים ושיחות. רי"ד: הייתה רשימה של אנשים שעשו טובה למלך ולא קיבלו את שכרם. רלב"ג: בספר היו כתובים סיפורים שהיו משחמחים את המלך וכך הוא היה יכול להירדם וכן היו כתובים שם דברים שקשורים לאירועים שקרו בעבר כדי שהמלך ילמדאיך לתקן מעשיו. אכן עזרא (נוסח ב'): הפסוק לכאורה חסר מילה וכאילו כתוב "ספר הזכרונות - זכרונות דברי הימים". ר"מ חלאיו: הפסוק לכאורה חסר וכאילו כתוב "ספר הזכרונות הוא ספר דברי הימים". מלבי"ם: היו שני ספרי זכרונות. היה את ספר דברי הימים של כל מלך שבו נכתבו המאורעות שעברו על הממלכה, וספר זה לא היה מצוי בידי המלך אלא ביד סגנו, ובמקרה של אחשוורוש היה זה המן. המן מחקאת שמו של מרדכי וכתב שהוא היה זה שסיפר למלך על התכנית של בגתן ותרש לרצוח אותו. בספר הזכרונות דברי הימים, שהיה ספר נוסף שהיה אישי של המלך, היה כתוב שמרדכי הוא זה שהציל את המלך. מוהר"ם אלשייך: ספר הזכרונות מהווה מעין מפתח למצוא את מה שרוצים

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־נַּעֲשֶׂה יִקָּר וְגַדּוּלָה לְמַרְדֳּכָי עַל־זֶה וַיֹּאמְרוּ
נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו לֹא־נַעֲשֶׂה עִמּוֹ דָּבָר: (ד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מִי בַחֲצַר וְהֵמֶן בָּא לַחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לְמֶלֶךְ

אֲחַשְׁוֵרֶשׁ שֶהֵם תַּכְנֵנוּ לַרְצוּחַ אֶת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ³²⁵: (ג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ שֶאֵל:
מַה נַּעֲשֶׂה יִקָּר וְגַדּוּלָה לְמַרְדֳּכָי עַל זֶה מַה הַכְבוֹד וְהַגְדוּלָה שֶנַּעֲשֶׂה לְמַרְדֳּכָי בְשֶכֶר שֶהוּא
הִצִּיל אוֹתִי. הַכְבוֹד הוּא הַכְרֹזָה בְּרַבִּים וְכִיבוֹד מַרְדֳּכָי בְּפָנֵי הָעָם עַל שֶהִצִּיל אֶת הַמֶּלֶךְ.
הַגְדוּלָה הוּא מִיְנוּי לְשֶׁר חָשׁוּב,³²⁶ וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ שֶשִׁירְתוֹ אֶת
אֲחַשְׁוֵרוּשׁ עֵנּוּ לוֹ:³²⁷ לֹא נַעֲשֶׂה עִמּוֹ דָּבָר עַד עַכְשָׁיו לֹא נַעֲשֶׂה עִמּוֹ דָּבָר, עַד עַכְשָׁיו מַרְדֳּכָי
לֹא קִיבַל שֶכֶר עַל כֵּךְ³²⁸: (ד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ שֶאֵל: מִי בַחֲצַר מִי נִמְצָא עַכְשָׁיו
בַּחֲצַר,³²⁹ וְהֵמֶן בָּא לַחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה וְהֵמֶן נִכְנַס לַחֲצַר שֶהֵיְתָה בְּבֵית הַחִיצוֹנִי

וגדולה הינו ממון. ועיין לקמן ח,טז בביאור המילה "ויקרא" שם.

327. תרגום. מוהר"ם אלשיך: הדגש הוא שדווקא המשרתים ענו ולא סופרי המלך, היות וסופרי המלך היו בניו של המן, והם לא רצו להיטיב למרדכי.

328. תרגום. ר"א כהן צדק: אפילו לא דיברו איתו דבר טוב על זה. מוהר"ם אלשיך: "עימור" בא לומר שכאשר אדם מיטיב לאדם אחר ומחזיר לו טובה, שניהם מרוויחים מכך. כמו כן הדגש הוא שלא נעשה עימו, עם מרדכי דבר, אבל המן קיבל שכר על כך, שהרי לאחר הצלת אחשוורוש, אחשוורוש גידל את המן כהוקרה על שיעץ להמליך את אסתר.

329. תרגום. חכמי צרפת: אחשוורוש חשב שיש בחצר חלק מהיועצים ולכן שאל מי נמצא שם. ר"מ חלאיו: אחשוורוש לא ידע אם יש שם מישהו, אבל ביקש שיבדקו לו. אבן עזרא (נוסח ב'): כל מקום שנאמר "חצר" פירושו לחצר החיצונית. ר"א כהן צדק: אחשוורוש ראה בחלומו את המן עומד עם חרב ורוצה להורגו והוא נבהל ולכן שאל מי בחצר. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש שאל מי אחראי על החצר ולא וידא שהחזירו טובה למרדכי, ובדיוק המן הגיע לחצר ולכן אמרו לו שהמן נמצא שם למרות שלא זו הייתה כוונתו של אחשוורוש בשאלתו. בפירוש נוסף כתב שאחשוורוש שאל מי בחצר – מי קיבל שכר על מעשהו של מרדכי, והמשרתים ענו לו שהמן הוא זה שקיבל את השכר.

ולכן כתבו "בגתן או תרש" כדי לומר שרק אחד מהם ביקש לשלוח יד במלך והשני הזהיר את המלך על כך. אולם, בשמים דאגו להפריד את המילים ולכתוב "בגתנא ותרש" כך שהיה משמע ששניהם רצו להרוג אותו, ומרדכי היה זה שהציל את המלך.

325. תרגום.

326. מלבי"ם. כמו כן הדגיש שהשאלה של אחשוורוש הייתה על זה, כלומר: מרדכי כבר מונה לתפקיד חשוב והוא היה יושב בשער המלך, אבל הוא לא מונה לכך בגלל שהוא הציל את המלך אלא בגלל שהוא היה אומן את אסתר, ואחשוורוש רצה למנות אותו לתפקיד חשוב כשכר על הצלתו. אבן עזרא (נוסח ב'): הגדולה הוא העושר. מוהר"ם אלשיך: הדגש בפסוק הוא "על זה", על הצלתו של אחשוורוש, שהרי עצם ישיבתו של מרדכי בשער המלך היה עוד לפני שהוא הציל את אחשוורוש, וממילא לא ניתן לומר שמרדכי כבר קיבל את שכרו בעצם הושבתו בשער המלך. בפירושו לקמן ח,ב הסביר מדוע מרדכי לא קיבל את שכרו מיד לאחר שהוא הציל את אחשוורוש, והסביר שאם מרדכי היה מקבל את שכרו מיד, לא היה מתמרק החטא של עם ישראל על ידי צרתו של המן ואסתר ומרדכי לא היו מקבלים את כל רכושו של המן. בהסבר "יקר וגדולה" כתב המהר"ל שכבוד ניתן באופן זמני לעומת גדולה שניתנת לאורך זמן. הגר"א כתב שיקר, כבוד

לְתֹלוֹת אֶת־מַרְדֵּכִי עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לוֹ: (ה) וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי
הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הֲנֵה הֶמֶן עֹמֵד בַּחֲצַר וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יָבוֹא: (ו)
וַיָּבֹא הֶמֶן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה־לַּעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ
חָפֵץ בִּיקְרוֹ וַיֹּאמֶר הֶמֶן בְּלִבּוֹ לְמִי יִחַפֵּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יִקְר

של המלך, ³³⁰ לֵאמֹר לְמֶלֶךְ לְתֹלוֹת אֶת מַרְדֵּכִי עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לוֹ הֶמֶן נִכְנַס לַחֲצַר כְּדִי
לִבְקֹשׁ מֵאַחַשׁוּרוֹשׁ לְתֹלוֹת אֶת מַרְדֵּכִי עַל הָעֵץ שֶׁהוּא הֵכִין לוֹ ³³¹: (ה) וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ
אֵלָיו הַנְּעָרִים שֶׁל אַחַשׁוּרוֹשׁ אָמְרוּ לוֹ: הֲנֵה הֶמֶן עֹמֵד בַּחֲצַר הֶמֶן הוּא שֶׁנִּמְצָא בַּחֲצַר, ³³²
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יָבוֹא אַחַשׁוּרוֹשׁ אֲמַר שֶׁהֶמֶן יִכְנַס אֵלָיו ³³³: (ו) וַיָּבֹא הֶמֶן הֶמֶן נִכְנַס אֶל
הַמֶּלֶךְ, ³³⁴ וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ אַחַשׁוּרוֹשׁ שָׂאל אֶת הֶמֶן: ³³⁵ מַה לַּעֲשׂוֹת בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ
חָפֵץ בִּיקְרוֹ מַה לַּעֲשׂוֹת לְמִי שֶׁהַמֶּלֶךְ רוֹצֵה בְּכַבּוּדוֹ, מַה לַּעֲשׂוֹת לְמִי שֶׁהַמֶּלֶךְ רוֹצֵה לְכַבֵּד
אוֹתוֹ, ³³⁶ וַיֹּאמֶר הֶמֶן בְּלִבּוֹ הֶמֶן חָשַׁב לַעֲצֻמוֹ: ³³⁷ לְמִי יִחַפֵּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יִקְר יוֹתֵר מִמֶּנִּי

קוק כתב שאולי משפט זה צריך להיות כתוב בפסוק הקודם והכוונה לעץ שהכין המן למרדכי. אולם לעניות דעתי אין מוכרחים לומר כך וניתן לומר שכוונתו לחוק שהיה אסור להיכנס למלך ללא רשות. חלק מהפרשנים כתבו שממוכן ייעץ למלך לעשות כן וכאן אנו רואים שחוק זה חל גם עליו. ³³⁴ תרגום. ר"מ חלאיו: הכוונה שנכנס לחצר בית המלך הפנימית.

³³⁵ מוהר"ם אלשיך: היה אולי מצופה שאחשוורוש קודם כל ישאל את המן מדוע הוא הגיע אליו בשעת לילה מאוחרת. אלא שהיה זה נס מאת ה' יתברך. אם המן היה מספר לאחשוורוש על העץ, היה אחשוורוש חושב שאסתר והמן עשו קנוניא ביניהם כדי להרוג אותו, ולכן הם רוצים לתלות את מרדכי כדי שלא יגלה את מזימתם כמו שהוא מנע את מזימתם של בגתן ותרש. לכן ה' הוביל שאחשוורוש יהיה הראשון שידבר.

³³⁶ אבן עזרא. רלב"ג: השאלה של אחשוורוש הייתה מה לעשות באיש, כלומר: לעשות משהו בגופו הפיזי, ולא לתת לו מתנה מאת המלך (כגון שדות וכרמים). מלבי"ם: בפסוק ג' שאל אחשוורוש שני דברים: יקר וגדולה, ואילו כאן שאל אחשוורוש את המן רק שאלה אחת: יקר. אחשוורוש רצה בכוונה תחילה להטעות את המן, על מנת שהמן יחשוב

³³⁰ תרגום ועיין ביאורנו לעיל ה,א. ר"מ חלאיו: המן בא מוקדם בבוקר בעלות השחר, היות ואין זה מכבוד המלכות לבוא באמצע הלילה. מוהר"ם אלשיך: המן בא דווקא בשעת לילה משום שאז כוחות הטומאה היו יכולים לפעול.

³³¹ תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): הביא מדרש "אשר הכין לו" כוונתו לעצמו, כלומר: לתלות את המן. ר"מ חלאיו: בפסוק כתוב שהמן בא לומר אל המלך ולא לבקש משום שהוא חשב שאחשוורוש יעשה ככל מה הוא יאמר משום מעלתו. רינת יצחק: הביא מחלוקת בין המהר"ל לגר"א בפירושו המדרש שהכוונה לעץ שהמן הכין לעצמו. המהר"ל כתב שמלכתחילה לא הייתה גזירה על כלל ישראל, שהרי לא ניתן להשמיד את עם ישראל, ולכן כבר משעת עשיית העץ היה ברור שמחשבתו של המן לא תתקיים. הגר"א הסביר שהגזירה על עם ישראל הייתה משמים, אלא שעל מרדכי לא הייתה גזירה, ועשיית העץ נועדה לתליית המן.

³³² תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): כללי הנימוס היו שמי שהיה בחצר היה עומד לכבוד המלך. ר"מ חלאיו הוסיף פירוש וכתב ששם היו עומדים השופטים.

³³³ תרגום. ר"מ חלאיו: היה אסור לאדם להיכנס מהחצר אל הבית ללא רשות מפורשת מאת המלך. כמו כן כתב "כי במה שהוא מכה הוא מרפא". המהדיר של מהדורת מוסד הרב

יֹתֵר מִמֶּנִּי: (ו) וַיֹּאמֶר הֶמֶן אֶל־הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
 בִּיקְרוֹ: (ז) יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבַשְׁבוּ הַמֶּלֶךְ וְסוּס
 אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וְאֲשֶׁר נָתַן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֵאשׁוֹ: (ח)

את מי המלך רוצה לכבד יותר ממני? הרי ברור שאין אדם שהמלך רוצה לכבד אותו יותר ממני וממילא הוא שואל מה כדאי לעשות לי³³⁸: (ו) וַיֹּאמֶר הֶמֶן אֶל הַמֶּלֶךְ הַמֶּן עֲנֵה לֵאחֲשׁוּרוֹשׁ: אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ אִדָּם שֶׁהַמֶּלֶךְ רוֹצֵה בְּכַבּוּדוֹ³³⁹: (ז) יָבִיאוּ הַמִּשְׁרָתִים יְבִיאוּ: (1)³⁴⁰ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבוּשׁ בּוֹ הַמֶּלֶךְ לְבוּשׁ מַלְכוּתִי שֶׁהַמֶּלֶךְ לְבוּשׁ בְּיוֹם שֶׁהַמְּלִיכּוֹ אוֹתוֹ, (2)³⁴¹ וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וְאֵת הַסּוּס שֶׁהַמֶּלֶךְ רָכַב עָלָיו בְּיוֹם שֶׁהַמְּלִיכּוֹ אוֹתוֹ, (3)³⁴² וְאֲשֶׁר נָתַן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֵאשׁוֹ (יְבִיאוּ אֵת הַלְּבוּשׁ וְאֵת הַסּוּס בְּיוֹם

שֶׁכַּבֵּד אֵת מִי שֶׁהֶצִּיל אוֹתוֹ, הֵיחֵד וְהוּא חֲשַׁשׁ שֶׁהֶמֶן זוֹמֵם לְהַרוֹג אוֹתוֹ עִם אֶסְתֵּר.

337. ר"י נחמיאש. אבן עזרא כתב כמה הסברים כיצד היה ניתן לדעת מה חשב המן באותו הזמן. א. המגילה נכתבה ברוח הקודש (וכך כתב למסקנה). ב. ברור שזה מה שעבר בראשו של המן. ג. המן גילה את הדבר לקרוביו. בנוסף ב' הסיק כאפשרות השלישית.

338. תרגום. מוהר"ם אלשיך: פירוש הפסוק הוא שהמן אמר שלא יהיה מישהו שאחשוורוש ירצה לכבד אותו בכבוד גדול יותר ממה שהוא כיבד את המן עד עתה, ולכן ברור שכונת אחשוורוש אליו, ולכן הציב לכבד באופן שלא ניתן לכבד אדם יותר מכך.

339. תרגום. מלבי"ם: עצם זה שהמלך רוצה בכבודו זהו כבר הכבוד הכי גדול שניתן לעשות לאותו אדם, אלא שצריך רק לפרסם את הדבר. מוהר"ם אלשיך: המן התחיל בצלע זו של הפסוק למרות שהיא לכאורה מיותרת משום שהוא רצה להדגיש שהוא איש שעליו דיבר המלך. בפירוש נוסף הסביר על פי מאמר חז"ל שמרדכי והמן נקראו במגילה "איש" (וכך הסבירו חז"ל במגילה יב,א את הפסוק "לעשות כרצון איש ואיש"), והמן תמה ואמר שלא ייתכן שהכוונה למרדכי, ולכן אמר "למי יחפוץ...".

340. אבן עזרא. תרגום: המלך יצווה על כך, אך במשמעות אין הבדל בין פירושו לבין פירוש האבן עזרא.

341. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב') הסביר שהמילה "בו" היא בעצם תחליף למילה "בעבורו". האדם ייקרא לובש מלבוש בגלל שהוא לובש מלבוש זה, כמו הפסוק "אשר אני

שכאשר הוא נשאל מה לעשות כמי שהמלך רוצה לכבדו, יחשוב המן שהכוונה אליו. לכן לא שאל אחשוורוש על הגדולה, היות ואם הוא היה שואל על המינוי לתפקיד חשוב, המן לא היה מגיע לכדי טעות והוא היה מבין מיד שאחשוורוש איננו מתכוון אליו, הואיל והוא כבר היה בתפקיד הכי חשוב שניתן להיות בו. לכן שאל אחשוורוש את המן רק לגבי הכבוד מתוך כוונה שבכל מקרה הוא ימנה את מרדכי לתפקידו של המן, מאחר שהמינוי של המן נעשה בטעות, שהרי לא היה לו כל קשר להצלת המלך. באופן דומה הסביר גם הגר"א.

אולם ברינת יצחק שאל עליו: הרי הגר"א כתב שאחשוורוש חשש שאסתר תבוא אליו בטענה שהוא לא נתן למרדכי יקר וגדולה, ואם כן, היות ואחשוורוש עשה עימו רק "יקר", עדיין יש לאסתר המלכה טענה עליו. אולם לא זכיתי להבין את שאלת הרינת יצחק. הרי הגר"א כתב שאחשוורוש אמר רק "יקר" משום שהוא רצה להטעות את המן בדבריו (והוא אכן הצליח בכך) ובאמת המן עשה למרדכי את כל מה שהציע לעשות כשחשב שאחשוורוש מתכוון אליו, אך לאחר ההטעיה אין מניעה לומר שמרדכי קיבל גם "גדולה". הרינת יצחק מסביר באופן אחר: המשרתים מצד אחד שנאו את המן ומצד שני שנאו עוד יותר את מרדכי. לכן הם הציגו "לעשות דבר" (על משקל שהם ענו שלא נעשה עם מרדכי דבר), גהיינו: לתת לו שכר זמני רק כדי להשפיל את המן, אבל לא לגדל את מרדכי.

מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש הטעה בכוונה את המן כדי שהמן יחשוב שהכוונה אליו (ולכן לא הזכיר גדולה, כיוון שהמן כבר גודל לפני כן). אחשוורוש גם רצה שהמן יהיה זה

וְנָתַן הַלְבוּשׁ וְהַסּוּם עַל־יַד־אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתְמִים
וְהַלְבִּישׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ וְהִרְפִּיבֵהוּ
עַל־הַסּוּם בְּרָחוּב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר

שהמליכו את המלך) וביום ששמו על ראשו של המלך את כתר המלכות³⁴³: (ט) וְנָתַן
הַלְבוּשׁ וְהַסּוּם עַל יַד אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתְמִים ויתנו את הלבוש ואת הסוס לאחד
משרי המלך החשובים,³⁴⁴ וְהַלְבִּישׁוּ אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ והשר והמשרתים
ילבישו בלבוש המלכותי את האיש שהמלך רוצה בכבודו,³⁴⁵ וְהִרְפִּיבֵהוּ עַל הַסּוּם בְּרָחוּב
הָעִיר והשר והמשרתים גם ירכיבו את האיש שהמלך חפץ ביקרו על הסוס המלכותי
ברחובות העיר,³⁴⁶ וְקָרְאוּ לְפָנָיו והשר והמשרתים יקראו לפני האיש שהמלך חפץ ביקרו

האבן עזרא, "ראשו" מוסב על הסוס המוזכר בצלע הקודמת
ולפי רס"ג "ראשו" מוסב על המלך. רש"י: המן ראה שעינו
של המלך הייתה צרה בעניין הכתר ולכן לא הזכירו שוב. רבינו
בחי כתב שיש אפשרות לפרש כמו האבן עזרא, אך ייתכן גם
לומר שאחשוורוש לא הסכים לתת גם את הכתר. רלב"ג:
הכתר לא הוזכר כדי לקצר את המאמר וכך כתב גם ר"י נחמיאש
והשווה זאת לפסוקים העוסקים במינוי הדיינים על ידי משה
רבינו שבשעת המינוי לא מוזכרים כל התכונות שמשו רבינו
חיפש.

344. תרגום. ראה לעיל בהערה הקודמת מדוע לא הוזכר
הכתר. בעניין המילה "פרתמים" כתב האבן עזרא בנוסח ב'
שהיא מילה פרסית.

345. תרגום + אבן עזרא (נוסח ב'). מלבי"ם: המן אמר
בלשון רבים "והלבישו", "והירכיבוהו" היות והוא רצה שכמה
שיותר אנשים יעשו זאת. מוהר"ם אלשיך: המן בכוונה לא
אמר שהשר ילביש וירכיב את מרדכי, משום שהמן רצה
להדגיש שעיקר הכבוד הוא על שהאדם המתכבד לובש את
מלבוש המלך ורוכב על סוסו, ולא על השימוש באחד משרי
המלך לצורך הלבשתו והרכבתו.

346. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב') פירש לשיטתו שהכוונה
בעיר לשושן או לעילם. עיין לעיל א,ד בהערות לביאורנו.
ר"מ חלאיו: כתוב "הסוס" בה' הידיעה היות ומדובר על הסוס
שכבר הוזכר לפני כן. כמו כן כתב שתי אפשרויות לגבי מי
ירכיב את האדם שהמלך חפץ ביקרו על הסוס: או השר עם
משרתיו (כפי שהסביר בצלע הקודמת לגבי הלבוש) או לשרים
החשובים. המהדיר במהדורת מוסד הרב קוק הסביר את השינוי

ורכב בה", הבהמה הופכת את האדם לרוכב. מוהר"ם אלשיך:
המן אמר "בו", משום שהלבוש היה כל כך מכובד, עד שלא
רק שהלבוש היה מכובד מאחר שהמלך לבש אותו, אלא גם
המלך התכבד לאחר שהוא לבש בגד זה. רינת יצחק: לאחר
שהמלך כבר לבש את הבגד, אסור לאף אדם ללבוש אותו
שוב, ולכן הציע המן לכבד את האיש דווקא באופן זה. ההיתר
שהיה לאחשוורוש לתת לאדם שאינו מלך להשתמש בבגדו
למרות שהדין הוא שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול
(אלא אם נאמר שמלך גוי יכול למחול על כבודו), משום
שעצם הרכת מרדכי הייתה לצורך כבוד המלכות, להראות
שמי שהציל את המלך יזכה לכבוד זה.

342. תרגום.

343. תרגום. לפי פרשנים רבים (כמו רש"י ואבן עזרא
בפירושו הראשון שדחה) מדובר על דבר שלישי שהיו צריכים
לשים על האיש. אבן עזרא: על הסוס המלכותי היו שמים
כתר כדי שאף אחד לא ירכב עליו חוץ מהמלך ובנוסח ב' כתב
שמשום כך לא היו צריכים לכתוב בפסוק "א שהמן הביא
את הכתר ורק הלבוש והסוס מוזכרים. מוהר"ם אלשיך כתב
שהמן בכוונה אמר משפט דו משמעי. המן באמת התכוון
לומר ששימו את כתר המלכות על ראשו של האדם, אך הוא
חשש שמא המלך יקפיד על כך, ולכן אמר זאת בלשון שהוא
היה יכול לתרץ את עצמו ולומר שהוא התכוון לכתר שעל
הסוס. רס"ג פירש שאין הכוונה דווקא ללבוש שהמלך לבש
ביום שהמליכו אותו, אלא הכוונה ללבוש שהמלך לבש פעם
בעבר, ולסוס שהמלך לבש בעבר ולכתר שהמלך הניח על
ראשו בעבר ולכתר שהמלך שם על ראשו בעבר. לפי פירוש

הַמֶּלֶךְ חִפְּץ בִּיקְרוֹ: ① וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֶמֶן מָה־רָק
 אֶת־הַלְבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה־כֵן לְמַרְדֳּכָי
 הַיְהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֶל־תִּפְּל דָּבָר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

בדברי שבח ויאמרו: ³⁴⁷ כִּכֶּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חִפְּץ בִּיקְרוֹ כִּךְ יַעֲשֶׂה לְאִישׁ שֶׁהַמֶּלֶךְ
 רוֹצֵה בְּכַבּוּדוֹ (יִרְכִּיבוֹ אוֹתוֹ עַל הַסּוּס הַמַּלְכוּתִי בַלְבוּשׁ מַלְכוּתִי) ³⁴⁸: ① וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֶמֶן
 אַחֲשׂוּרוּשׁ אִמֵּר לְהֶמֶן: מָה־רָק אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה כֵן לְמַרְדֳּכָי
 הַיְהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֲנִי מִצְוֶה עֲלֶיךָ לְמַהֵר וּלְקַחַת אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס כִּמוֹ
 שֶׁאִמַּרְתָּ שֶׁצְרִיךְ לַעֲשׂוֹת, וְתַעֲשֶׂה כֵן לְמַרְדֳּכָי הַיְהוּדִי שִׁיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר שֶׁל אֶרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, ³⁴⁹ אֶל
 תִּפְּל דָּבָר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶל תִּימְנַע מֵעֲשׂוֹת דָּבָר אֶחָד מִכָּל מַה שֶׁאִמַּרְתָּ (לְהַלְבִּישׁ אוֹתוֹ

קרא לפניו המן "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". בפירוש נוסף כתב שהלבשת מרדכי הייתה מידה כנגד מידה על לבישת השק, אך לא מצאנו שה' שילם למרדכי מידה כנגד מידה על קריעת הבגד. לכן פירש שהיה זה כנגד מה שבנימין גרם לשאר השבטים לקרוע את בגדיהם. בדברים האלה הראה ה' יתברך שמי שמבזה את עצמו לכבוד שמים, משם תצמח מעלתו, כפי שמרדכי ביזה את עצמו לכבוד ה' ומשם צמחה מעלתו.

349. תרגום + אבן עזרא (נוסח ב'). בפירוש נוסף כתב האבן עזרא שאין הכוונה לצינוי, אלא שם דבר. ההבדל בין שני הפירושים הוא במילה "קח". אם הכוונה לצינוי, יה צריך להיות כתוב "וקח" עם ו'. אולם אם מדובר על שם, לא חסרה האות ו' לפני המילה קח. הסברנו בפירושו הראשון משום שכך משמע מהקשר הפסוקים. ר"מ חלאיו כתב שמכך שהמילה "קח" נאמרה בלשון ציווי, אזי גם המילה "מהר" נאמרה בלשון ציווי. כמו כן כתב שאחשוורוש פירט בפניו שהכוונה למרדכי היושב בשער המלך כדי שהמן לא יבחר מרדכי אחר לעשות לו כן. מלבי"ם: אחשוורוש אמר שראוי שהמן עצמו יעשה זאת למרדכי כיוון שהוא לקח ממרדכי את הכבוד בערמה. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש רצה שהמן יהיה זה שילביש וירכיב את מרדכי ולא המשרתים, כדי שאם המן זומם להורגו, אנשים לא יחששו להלשין עליו בראותם שהוא לא נמצא במעלה גבוהה כל כך כמו שהיה בו עד עתה. כמו כן אחשוורוש הבין את המשפט הדו משמעי לגבי הכתר, ולכן הוא אמר להמן "כאשר דיברת", כלומר: תשים גם את הכתר על ראשו של מרדכי. בהסבר התוספת מילים שמרדכי יושב

בפירושו בשתי צלעות הפסוקים: לגבי "והלבישו" מוכרחים לומר שמדובר על השר עם המשרתים, אחרת היה צריך להיות כתוב שהלבוש והסוס ניתנו ביד השרים. מכך שהכתוב הזכיר רק "איש משרי המלך", כלומר, שר אחד, משמע שהיו איתו עוד אנשים וכנראה שהכוונה לאנשים בדרגה נמוכה, למשרתים, שאותם לא היה צריך להזכיר בפסוק. אולם "והרכיבוהו" שבו לא מוזכר בכלל מי זה היה, יכול לכלול גם רק שרים.

347. תרגום + ר"מ חלאיו. אלא שר"מ חלאיו כתב שתי אפשרויות להסביר מיהם הקוראים: או שרי המלך או המשרתים. בביאור המשכנו לבאר לפי ביאור הצלעות הקודמות שמדובר על שר חשוב יחד עם משרתים (על אף שר"מ חלאיו כתב שיייתכן לפרש גם את ההרכבה על הסוס רק על שרים ואבן עזרא לא כתב על כך כלום). כמו כן כתב ר"מ חלאיו שמהצעתו של המן רואים שהייתה בו גסות רוח ושהוא רצה למלוך בחיי אחשוורוש, ומחשבתו הייתה הבל ורעות רוח.

348. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): הפסוק חסר את המילה "הוא" וצריך להיות כתוב "ככה ייעשה לאיש אשר המלך הוא חפץ ביקרו". מוהר"ם אלשיך: יש בדברים האלה מידה כנגד מידה. כנגד מעשהו של מרדכי שלא השפיל את קומתו בפני המן, הוא דרך על המן כאשר הוא עלה על הסוס. כנגד לבוש השק שלבש מרדכי, הלבש אותו המן בבגדי מלכות. כנגד יציאתו של מרדכי לרחוב העיר, הרכיב אותו המן על הסוס ברחובות העיר. כנגד האפר ששם מרדכי בראשו, שם המן את כתר המלכות על ראשו. לעומת הצעקה הגדולה שצעק מרדכי,

(א) וַיִּקַּח הַמֶּן אֶת־הַלְבוּשׁ וְאֶת־הַפֶּסֶם וַיִּלְבַּשׁ אֶת־מַרְדֳּכָי וַיַּרְפִּיבֵהוּ בְּרַחוּב הָעִיר וַיִּקְרָא לִפְנָיו כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ: (ב) וַיֵּשֶׁב מַרְדֳּכָי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן נִדְחָף אֶל־בֵּיתוֹ אֲבָל וַחֲפוּי רֹאשׁ: (ג) וַיִּסְפָּר הַמֶּן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ

בלבוש המלכותי, להרכיב אותו על הסוס ולקרוא לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" ³⁵⁰: (א) וַיִּקַּח הַמֶּן אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַפֶּסֶם וַיִּלְבַּשׁ אֶת מַרְדֳּכָי הַמֶּן לַקַּח אֶת הַלְבוּשׁ הַמַּלְכוּתִי וְאֶת הַסּוּס וְהוּא הַלְבוּשׁ אֶת מַרְדֳּכָי בְּכַגְדֵי הַמַּלְכוּת, ³⁵¹ וַיַּרְפִּיבֵהוּ בְּרַחוּב הָעִיר הַמֶּן הַרְכִיב אֶת מַרְדֳּכָי בְּרַחוּבוֹת הָעִיר שׁוֹשֵׁן, ³⁵² וַיִּקְרָא לִפְנָיו הַמֶּן קָרָא לִפְנֵי מַרְדֳּכָי אֶת דְּבָרֵי הַשְּׂבֹחַ: ³⁵³ כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ כִּךְ יַעֲשֶׂה לְאִישׁ שֶׁהַמֶּלֶךְ חָפֵץ בְּכַבּוּדוֹ ³⁵⁴: (ב) וַיֵּשֶׁב מַרְדֳּכָי אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ מַרְדֳּכָי חָזַר אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ (שֵׁם הוּא עַמֵּד עַד עֵתָה לְבוּשׁ הַשֶּׁק וְהָיָה בְּתַעֲנִית), ³⁵⁵ וְהַמֶּן נִדְחָף אֶל בֵּיתוֹ וְהַמֶּן נִכְנַס אֶל בֵּיתוֹ בְּבוּשַׁת פָּנִים, ³⁵⁶ אֲבָל וַחֲפוּי רֹאשׁ בְּכַנִּיסָתוֹ לְבֵיתוֹ, הַמֶּן הָיָה עֶצוּב, וְהוּא גַם כִּיסָה אֶת רֹאשׁוֹ מְרֹב בּוֹשֶׁה ³⁵⁷: (ג) וַיִּסְפָּר הַמֶּן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל אֶהְבִּיּוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרְהוּ הַמֶּן סִיפֵר

352. תרגום.

353. תרגום. רס"ג: המן לא קרא את הדברים לבדו אלא היו איתו עוד משרתים.

354. תרגום.

355. רש"י. ר"מ חלאיו: מרדכי חזר לשער המלך כדי לשפוט את העם. מלבי"ם: מרדכי חזר אל תפקידו המכובד בשער המלך. מוהר"ם אלשיך: מרדכי נשבע שלא יוריד את שקו עד שייגאלו ישראל, אבל לאחר שהמן הרכיב אותו ונדרחף אל ביתו אבל וחפוי ראש, כבר התחילה הגאולה ולכן הוא היה יכול להוריד את שקו ולשוב אל שער המלך.

356. אבן עזרא. חכמי צרפת: "נדרחף" פירושו שנכנס בהול. ר"ד: הכוונה שנכנס מבויש ודחוי. ר"מ חלאיו: המן מיהר להיכנס לביתו כאילו שאחרים דחפו אותו. ר"א כהן צדק: הכוונה שלהמן היה צועה או שהוא הצטרע. בפירוש "אל ביתו" כתב שבגימטריא יוצא "אבל מבתו".

357. אבן עזרא. רלב"ג: כסוי הפנים היה מצער ולא מבושה.

בשער המלך כתב שאחשוורוש התכוון לומר להמן שלא יחשוב שמרדכי קנוי לו בתור עבד ולכן הוא לא צריך לכבד את מרדכי, לכן הדגיש שמרדכי יושב בשער המלך וממילא אינו קנוי לאף אדם כעבד.

350. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): הכוונה בצלע זו היא שהמן צריך לקרוא לפני מרדכי "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". שאר הדברים כבר הוזכרו לפני כן בפסוק. מוהר"ם אלשיך: אל תימנע מההכרזה, גם אם אתה חושב שהדבר יבוז את המלכות. בפירוש נוסף כתב שאחשוורוש חשש שהמן יכריז "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", אך את המילים שהוא יחשוב שמבזות אותו, הוא יאמר יותר בשקט. לכן אחשוורוש ציווה את המן להכריז את כל המשפט בקול גדול.

351. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): המן הרכיב את מרדכי לבדו בלי עזרת המשרתים (בניגוד למה שהוא אמר לאחשוורוש שצריך לעשות). מוהר"ם אלשיך: המן הרכיב את מרדכי מיד, אך הוא נמנע מלהרכיב אותו עד שהם הגיעו לרחוב העיר.

וּלְכָל־אֶהָבִיו אֶת כָּל־אִשֶּׁר קָרְהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזָרַשׁ
 אֶשְׁתּוֹ אִם מְזַרְע הַיְהוּדִים מְרַדְכִי אֲשֶׁר הַחֲלוֹת לְנַפְל לְפָנָיו
 לֹא־תוּכַל לוֹ כִּי־נָפּוּל תִּפּוּל לְפָנָיו: (ד) עוֹדֶם מְדַבְּרִים עִמּוֹ

את כל מה שקרה לו לזרש אשתו ולשאר האוהבים שלו,³⁵⁸ ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו החכמים שעמדו לפני המן וזרש אשתו אמרו לו:³⁵⁹ אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלֹת לנַפְל לְפָנָיו אם התחלת ליפול לפני מרדכי שהוא מזרע היהודים,³⁶⁰ לא תוכל לו אתה לא תוכל להרע לו,³⁶¹ כי נפול תפול לְפָנָיו אלא אתה תיפול לפניו. אתה לא תצליח לעשות לו דבר רע וההיפך יקרה: סופך יהיה שתיפול לפניו.³⁶²: (יד) עוֹדֶם מְדַבְּרִים עִמּוֹ בעוד

בנימין, ולכן התשובה להמן שאם מרדכי משבט בנימין, ששאלו היה משבטו ונלחם נגד עמלק, המן לא יצליח להורגו. ב. הם הסתפקו אם מרדכי התגייר או שהוא היה צאצא של היהודים. רלב"ג: מזלם של ישראל תמיד מנצח את עמלק. ר"י נחמיאש: המילה "אם" בפסוק דומה במשמעותה למספר הופעות המילה "אם" בתורה (כמו "אם כסף תלווה את עמי" שאיננה הסתפקות האם הדם ילווה), והכוונה איננה שהם הסתפקו בדבר, אלא שמרדכי באמת היה יהודי. ר"א כהן צדק: חכמיו של המן חשבו שההוראה להוליך את מרדכי על הסוס יצאה מאסתר, ולכן הם אמרו שאם אסתר מזרע היהודים, המן ימשיך ליפול לפני מרדכי. רבינו בחיי: אם המן מזרע היהודים, הוא לא יוכל להשלים עמו, כיוון שהיהודים צוו למחוק את זכר עמלק.

361. תרגום. רש"י: היהודים נמשלו לכוכבים ולעפר. עאשר הם עולים - הם עולים עד למעלה, וכאשר הם יורדים - הם יורדים עד למטה. מרדכי התחיל לעלות, ולא יהיה ניתן למנוע את עלייתו עד למעלה, ולכן לא תוכל להזיק לו.

362. תרגום. ר"מ חלאיו: הנפילה תהיה כפולה: בעולם הזה ובעולם הבא. מלבי"ם: הדרך היחידה שניתן להכניע את מרדכי הוא שתיפול לפניו, כלומר: שתכניע את עצמך לפניו וזו היא יתגאה ותוכל להזיק לו. מוהר"ם אלשיך: הכפילות כאן היא שהוא עצמו יתלה על ידי אסתר שהיא מזרע שאול, ולאחר מכן יתלו גם את בניו. אלא שהחכמים לא הצליחו לסיים את דבריהם ולהסביר להמן כיצד הוא עתיד ליפול, והיה זה מאת ה' כדי שהמן לא יבקש מאחשוורוש לרחם עליו ולהתנצל שהוא לא ידע שאסתר מזרע היהודים. בפרווש נוסף כתב שהמן התלונן לזרש ואוהביו שכל זה קרה לו בגללם,

358. רס"ג. מלבי"ם: המן רצה להרגיע את אוהביו שלא יחשבו שהמלך כעס על בקשתו בעניין תליית מרדכי ולכן העניש אותו בהרכבת מרדכי על הסוס, ולכן אמר להם שהוא אפילו עוד לא ביקש את בקשתו מאת המלך.

359. תרגום. אבן עזרא: כאשר הרשע מתחיל ליפול, לא יבא לו אוהביו לטוב. לכן כתוב "חכמיו" ולא אוהביו, למרות שמדובר על אותם אנשים. כאשר הם מנבאים עליו דברים טובים, הם נקראים אוהבים וכאשר הם מנבאים לו דברים רעים הם נקראים חכמים. בנוסח ב' כתב שהמן רצה שאשתו תענה לפני החכמים כמו שאכן היה בפעם הקודמת (לעיל ה,ד), אלא שאשתו חששה לענות לו ולכן החכמים הקדימו אותה וענו. מוהר"ם אלשיך: כאשר המן סיפר לבני ביתו את דבריו, הוזכרה זרש ראשונה, כיוון שהמשתתפים הוזכרו לפי אהבתם את המן. אולם, כאן שענו להמן על פי חכמת האסטרולוגיה, הוזכרו החכמים מביין אוהביו ראשונים.

360. מלבי"ם וכתב שיש כאן שני עניינים בצלע זו של הפסוק. "החילות", אתה התחלת ליפול בלי שהיהודים עשו שום מעשה של השתדלות, וממילא זה מראה שהקב"ה אוהבם, ואתה הוא שגרמת לכן שהתחלת ליפול על ידי מעשה שלך שהשכמת ללכת לאחשוורוש ולבקש ממנו רשות לתלות את מרדכי. "לפניו" - אתה התחלת ליפול לפני שהוא נפל, ומי שנופל ראשון, ימשיך ליפול. אבן עזרא (נוסח ב'): לכאורה אמור להיות ברור לכולם שמרדכי היה מזרע היהודים, שהרי אמרו להמן לעיל "א מזרע היהודים" (לעיל ה,ג). אבן עזרא ענה שתי תשובות: א. הכוונה מהיהודים שהרגו את אגג, כלומר: משבט בנימין. כפי שראינו לעיל (ב,ה), האבן עזרא אינו מקבל כמובן מאליו את מדרש חז"ל שמרדכי היה משבט

וּסְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיְבַהֲלוּ לְהַבִּיא אֶת־הַמֶּן אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר:

פרק ז

(א) וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן לְשִׁתּוֹת עִם־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה: (ב) וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשְּׁנִי בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מִה־שְּׂאֵלֶתְךָ

החכמים שעמדו לפני המן וזרש דיברו איתו ואמרו לו שהוא לא יצליח להזיק למרדכי היהודי,³⁶³ וּסְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ השרים החשובים של המלך הגיעו לבית המן,³⁶⁴ וַיְבַהֲלוּ לְהַבִּיא אֶת הַמֶּן אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר השרים הביאו את המן בבהילות ומהירות אל המשתה שאסתר עשתה³⁶⁵.

פרק ז

(א) וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן לְשִׁתּוֹת עִם אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוּשׁ וְהַמֶּן נִכְנְסוּ כְּדִי לְשִׁתּוֹת
עִם אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה:³⁶⁶ (ב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשְּׁנִי בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן
הַשְּׁנִי שֶׁהִיָּה בַיּוֹם הַשְּׁנִי, שָׁאֵל אַחְשׁוּרוּשׁ אֶת אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה פֶּעַם נֹוסֶפֶת:³⁶⁷ מִה־שְּׂאֵלֶתְךָ
אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתִתְּנֵנִי לָךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה! מִה אֶת שׂוֹאֵלֶת מִמֶּנִּי – וְהַדְּבַר יִינָתֵן לָךְ,³⁶⁸ וּמִה

אלשייך: לא כתוב שבאו לקרוא להמן, אלא להביא אותו, היות וכבר לא הייתה לו בחירה בדבר, משום שאין שלטון ביום המוות. ר"א כהן צדק: כתב ויבהילו ללא י, משום שלא הייתה להמן שהות ליטול עצה מעשרת בניו.

366. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): הדגש הוא שרק המלך והמן באו למשתה, ולא שרים נוספים. צריך להבין לפי דבריו כיצד התערב חרבונא במהלך הסיפור אם רק אחשוורוש, המן ואסתר היו שם. אולי כוונתו לומר שרק שלושתם אכלו ושתי, והיו שרים נוספים ששירתו אותם. מוהר"ם אלשייך: הוכיח את דבריו של בעל ספר יוסיפון שהמן נתלה ב"ז ניסן, במשתה זה אסתר שתתה היות והיה זה לאחר שלושת ימי הצום. אמנם ראה לעיל ד, טז שהבאנו את השיטות השונות בדבר. כמו כן ר"ד בפירושו לפסוק י' כתב שהמן נתלה בט"ז ניסן.

367. תרגום.

368. תרגום. מלבי"ם: במשתה הראשון, אחשוורוש לא קרא לאסתר "אסתר המלכה", ורק כאן קרא לה בשם זה. בדברים אלה רצה אחשוורוש לומר לה שגם אם היא תבקש

שאם הם לא היו מייעצים לו לתלות את מרדכי, הוא לא היה נכנס אל אחשוורוש, ואחשוורוש לא היה אומר לו לכבד את מרדכי. החכמים ענו לו שאם מרדכי מזרע היהודים, הוא לא היה יכול להימנע מלכבדו, וגם אם הוא לא היה הולך אל אחשוורוש, היה אחשוורוש מצווה עליו לכבד את מרדכי, אלא שהם רצו לסיים א המשפט שאם מרדכי איננו מזרע היהודים, הוא אינו צריך לחשוש, אבל שליחי המלך באו לפני שהם הספיקו לומר את הצד השני.

363. תרגום. מלבי"ם: גם זה היה נס. השרים שמעו את דברי המן לאוהביו, ואת המשך תוכניתו לתלות את מרדכי, ועל ידי זה חרבונא ידע שהמן מתכנן לתלות את מרדכי וגם השרים הצטרפו גם הם לדברי אוהביו שלא יתגרה יותר ביהודים.

364. תרגום.

365. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): רק לאחר שאסתר ראתה את מפלת המן, היא העזה לומר לאחשוורוש את מבוקשה. לכן היא לא אמרה לו את הדברים במשתה הראשון. מוהר"ם

אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וְתִנְתֵּן לָךְ וּמַה־בְּקִשְׁתֶּךָ עַד־חֲצֵי הַמְּלָכוֹת
וְתַעֲשֵׂ: (ג) וְתֵעַן אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וְתֹאמֶר אִם־מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנְתֵּן־לִי נַפְשִׁי בְּשֹׂאֲלֹתִי וְעַמִּי

בְּקִשְׁתֶּךָ וּמַה אֶת מִבְקֶשֶׁת מִמֶּנִּי,³⁶⁹ עַד חֲצֵי הַמְּלָכוֹת וְתַעֲשֵׂ וְאִפִּילוּ אִם תִּבְקְשִׁי בְקֶשֶׁה
גְּדוּלָה מְאֹד עַד שׁוֹה עַד שׁוֹה יִהְיֶה כְמוֹ לִתֵּן לְךָ חֲצֵי מִהַמְּמַלְכָה - בְּקִשְׁתֶּךָ יִמּוּלָא³⁷⁰: (ג) וְתֵעַן
אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וְתֹאמֶר אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה עֲנֵתָה לְאַחֲשׁוּרוֹשׁ וְאִמְרָה לוֹ שֶׁהִיא לֹא מִבְקֶשֶׁת דְּבַר
גְּדוּלָה כֹּל כֵּךְ:³⁷¹ אִם מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ אֲדוּנִי הַמֶּלֶךְ! אִם אֲנִי מוֹצֵאת חֵן בְּעֵינֶיךָ,³⁷²
וְאִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם הַמֶּלֶךְ רוֹצֵה בְּכֶךָ (לְמַלֵּא אֶת בְּקִשְׁתִּי),³⁷³ תִּנְתֵּן לִי נַפְשִׁי בְּשֹׂאֲלֹתִי
הַשְּׂאֵלָה שֶׁאֲנִי מִבְקֶשֶׁת הִיא שֶׁאֲנִי לֹא אֵיהֶרֶג בִּי־ג אֲדַר,³⁷⁴ וְעַמִּי בְּבִקְשֹׁתִי וְהַבְקֶשָׁה שֶׁלִּי

”ואם על המלך טוב” נועד למנוע את השמדת העם מצד
שהמלך לא רוצה שתהיה קרחת במלכות.

374. רש"י. אבן עזרא כתב "ומה נכבד טעם תינתן לי"
ולא פירש את דבריו. המהדיר של מהדורת מוסד הרב קוק
הביא כמה פרשנים שהסבירו את דבריו של האבן עזרא. א.
המגלה סוד - היה ראוי שאסתר תאמר "תתן לי" ובמקום זאת
ביקשה "תינתן" כאילו שהנפש שלה תינתן מעצמה. ב.
עזרה להבין - פירושו דומה לפירוש המגלה סוד, אלא שהוא כתב
שהמילה "תינתן" מוסבת על המשך פירושו של האבן עזרא
בפסוק ד' שם הוא כתב ש"תינתן" נאמר בבניין נפעל, כדי
שיהיה ברור שלא המלך יציל את עם ישראל בסופו של דבר.
ג. יהל אור - הכוונה שאסתר ביקשה את דבריה בלשון מתנה.
מלבי"ם: לעיל בפרק ה' פירש ששאלה היא לצורך עצמה
ובקשה היא לצורך אחרים. לפי זה אסתר הדגישה שבין לעצמה
ובין לאחרים - לעם ישראל, בקשתה רק שלא יהרגו אותה
ואת היהודים האחרים. לפי הפרשנים האחרים שהסבירו
שהבקשה היא התכלית והשאלה היא האמצעי לתכלית, אסתר
רצתה להדגיש שתכלית בקשתה היא הצלת עם ישראל, וגם
לו יצוייר שאחשוורוש היה יכול לגרום לכך שהיא לא תראה
את השמדת העם, עדיין אין זה מילוי בקשתה. מוהר"ם
אלשיך: אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים ולכן אסתר
ביקשה קודם כל שהיא תינצל ורק לאחר מכן ביקשה על עמה.
כמו כן כתב שעל עצמה ביקשה רק שהיא תינצל, ואילו על
שאר העם ביקשה שכל הבקשה שלה תמולא ושהם יהיו בני
חורין.

בקשה גדולה הראויה לה מצד היותה מלכה, הוא עדיין ימלא
אותה. מוהר"ם אלשיך: במשתה הראשון אחשוורוש היה
עצבני ומלא בפחד משום שהוא חשש שמא אסתר והמן עשו
קנוניא נגדו. אולם, לאחר שהוא כיבד את מרדכי וידע שאם
הייתה מזימה נגדו, היו אומרים לו לאחר שהוא הראה שהוא
מכבד את מי שמספר לו על המזימות נגדו, הוא נרגע מאוד
והתייחס יפה יותר לאסתר בכך שקרא לה "אסתר המלכה".
כמו כן הסביר שאחשוורוש אמר "ותנתן לך" משום שהדבר
ייעשה תכף ומיד עם הרבה מאוד רצון, ולכן נחשב כאילו
הבקשה מולאה מאלוה.

369. מוהר"ם אלשיך: לפי פירושו שפירוש המילה שאלה
היא על עצמה והבקשה היא על אחרים, מובן השינוי בפסוק.
על השאלה אחשוורוש אמר שהוא ייתן לה את שאלתה, ועל
הבקשה הוא אמר שהוא ימלא אותה, אבל לא כתוב "לך".

370. רס"ג.

371. חכמי צרפת.

372. תרגום.

373. תרגום. ר"א כהן צדק: כנראה שהייתה לו גרסה שונה
בפסוקים ולכן הסביר כך: "אם מצאתי חן בעיניך" פירושו
בעיני ה', וזאת בניגוד למה שאמרה אסתר לעיל (ה, ח) "אם
מצאתי חן בעיניך" שם הכוונה לאחשוורוש עצמו. לעומת
זאת ההמשך "אם על המלך טוב" הכוונה לאחשוורוש.
מלבי"ם: מציאת החן הכתובה בצלע הקודמת, נועדה למנוע
את הריגתה של אסתר מצד אהבתו של אחשוורוש אליה, ואילו

בְּבִקְשָׁתִי: (ה) כִּי נִמְכַרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לְהַרוֹג וּלְאַבֵּד
 וְאֵלּוּ לְעֶבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַרְנוּ הַחֲרָשְׁתִּי כִּי אֵין הַצָּר שׁוֹה
 בְּנֹזֵק הַמֶּלֶךְ: (ה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאַסְתֵּר

היא שהעם שלי לא יושמד בי"ג אדר³⁷⁵: (ד) כִּי נִמְכַרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי שֶׁהָרִי גַם אֲנִי וְגַם הָעַם
 שֶׁלִּי נִמְכַרְנוּ,³⁷⁶ לְהַשְׁמִיד לְהַרוֹג וּלְאַבֵּד נִמְכַרְנוּ כְּדֵי שִׁישְׁמִידוֹ אוֹתָנוּ, יִהְרָגוּ אוֹתָנוּ וַיֵּאבְדוּ
 אוֹתָנוּ,³⁷⁷ וְאֵלּוּ לְעֶבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַרְנוּ הַחֲרָשְׁתִּי וְאֵם הֵינּוּ נִמְכָּרִים רַק לְעֶבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת
 (ולא להשמדה), הֵייתִי שׁוֹתֶקֶת וְלֹא מִבְּקֶשֶׁת דְּבַר,³⁷⁸ כִּי אֵין הַצָּר שׁוֹה בְּנֹזֵק הַמֶּלֶךְ שֶׁהָרִי
 אֵין צָרָה כְּזֹאת (מְכִירָה לְעֶבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת) מִצְדִּיקָה אֶת הַתְּעַסְקוֹתָיו שֶׁל הַמֶּלֶךְ בְּדַבָּר וּבַכֶּךָ
 לְגָרוֹם לְמֶלֶךְ נֹזֵק³⁷⁹: (ה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ אַחְשׁוּרוֹשׁ שֶׁאֵל אֶת אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה, וַיֹּאמֶר

הֵייתָה שֶׁאֶסְתֵּר לְיִהוּדִים לְהַצִּיל אֶת עַצְמָם עַל יְדֵי שֶׁהֵם יִמְכְּרוּ
 אֶת עַצְמָם לְגוֹיִם. אֲלֵא שִׁישׁ לְבַרֵּר כִּיִּצַּד הֵיוּ יְכוּלִים בְּכָל
 לְמַכּוֹר עַצְמָם לְגוֹיִם, הָרִי הֵם כָּבֵר הֵיוּ קְנוּיִים לְהִמָּן? כְּמוֹ כֵּן
 הִקְשָׁה עַל פִּירוּשׁ רַבִּינוּ בַּחֲיִי (פִּירוּשׁ זֶה מוּבָא גַם בְּרוֹקַח)
 שֶׁבְּתוֹרָה כְּתוּב רַק שְׁבַנֵי יִשְׂרָאֵל יִמְכְּרוּ לְעֶבְדִים וְלֹא לְהַשְׁמִדָּה,
 הָרִי רִשׁׁי כְּתוּב שֶׁשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִי שִׁיקְנָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשּׁוֹם
 שִׁיגִזְרוּ עֲלֵיהֶם הָרַג וְאִבְדָּן, וְאֵם כֵּן גַּם הַשְׁמִדָּה כְּתוּבָה בְּתוֹרָה.
 וְעַנָּה עַל שְׁאֵלָה זֹאת שֶׁאֵין זֶה כְּתוּב בְּתוֹרָה, וְיֵשׁ אִמּוֹרָאִים
 שֶׁמְפָרְשִׁים אֶת הַפְּסוּק בְּתוֹרָה כְּפִשׁוּטוֹ, שֶׁהֵם יִמְכְּרוּ לְעֶבְדִים.
 כְּמוֹ כֵּן הַסְּבִיר שֶׁבְּרֹר שֶׁלֹּאֲחַשׁוּרוֹשׁ לֹא אֶכְפַּת מֶה כְּתוּב
 בְּתוֹרָה, אֲלֵא שֶׁאֶסְתֵּר פָּנְתָה בְּדַבְרֵיהָ אֶל ה' וְכֵן הוֹשִׁפְעוּ מִעֲשׂוֹ
 שֶׁל אַחְשׁוּרוֹשׁ עַל פִּי מֶה שֶׁגִּרְמָו לֹו לְפַעוּל בְּשֵׁמִים.

379. אֲבָן עוֹרָא. לְפִי פִירוּשׁ זֶה, פִּירוּשׁ הַמִּילָה "צָר" הֵינּוּ
 צָרָה. בְּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי כְּתוּב שֶׁהַפִּירוּשׁ הוּא אוֹיֵב. בְּהַסְבֵּר "אֵין
 הַצָּר שׁוֹה בְּנֹזֵק הַמֶּלֶךְ" כְּתוּב שֶׁאֶסְתֵּר הִתְכוּוֹנָה לֹוֹמֵר שֶׁהַמֶּלֶךְ
 אוֹלֵי הֵיָה חוֹשֵׁב שִׁישׁ בְּכֵן נֹזֵק, לְמִוֹת שְׁבִירוֹ שֶׁאֵין בְּהַצִּלַּת
 יִשְׂרָאֵל מִהַמְּכִירָה נֹזֵק מִמִּשֵׁי. בְּנוֹסַח ב' הוֹסִיף עוֹד שְׁנֵי
 פִּירוּשִׁים. לְצָר, לְאוֹיֵב, לֹא אֶכְפַּת מִהֲנֹזֵק שִׁיבּוֹא לְמֶלֶךְ מִהַשְׁמִדָּת
 הָעַם (וְלִפִּי זֶה צִלַּע זֶה מוֹסֵבֶת עַל הַהִרְיָגָה וְלֹא עַל הַמְּכִירָה),
 אוֹ שֶׁהַצָּר לֹא יוּכַל לְהוֹעִיל לְמֶלֶךְ כֹּאשֶׁר יבּוֹא הַנֹּזֵק לְמֶלֶךְ עַל
 הַשְׁמִדָּת הָעַם. רִשׁׁי: לְצוּרֵי לֹא אֶכְפַּת מִלְּהוֹיֵק לְמֶלֶךְ. לֹו לְצוּרֵי
 הֵיָה אֶכְפַּת מִהַמֶּלֶךְ, הוּא הֵיָה מִצִּיעַ לְמַכּוֹר אוֹתָנוּ לְעֶבְדִים וְלֹא
 לְהַשְׁמִיד אוֹתָנוּ. רִשׁׁי: הַצָּר חוֹשֵׁב שֶׁהַמֶּלֶךְ לֹא יִפְסִיד דְּבַר אֵם
 הִיְהוּדִים יוֹשְׁמֵדוּ. רַבִּינוּ בַּחֲיִי: אֵין רֹאוּי לְהַשׁוֹת אֶת הַנֹּזֵק
 שִׁיבּוֹא עַל הַמֶּן בְּכִיטוּל הַגִּזְרָה, לְנֹזֵק שִׁיבּוֹא עַל עַם יִשְׂרָאֵל

375. רִשׁׁי. אֲבָן עוֹרָא (נוֹסַח ב'): אַחְשׁוּרוֹשׁ נִתֵּן לְאַסְתֵּר
 רִשׁוֹת לְבַקֵּשׁ שְׁנֵי דְבָרִים.

376. תְּרַגּוּם. מְלַבִּי"ם: אֶסְתֵּר רִצְתָה לְהַדְגִּישׁ שְׁכַל מְכִירָת
 עַם יִשְׂרָאֵל הֵייתָה כְּדֵי שֶׁגַּם הִיא תִּימְכַר.

יֵשׁ לְשֵׁאוֹל: הָרִי אַחְשׁוּרוֹשׁ לֹא לְקַח אֶת הַכֶּסֶף מֵאֵת הַמֶּן,
 וְאֵם כֵּן כִּיִּצַּד יִיתְכֵּן לֹוֹמֵר שֶׁהָעַם נִמְכָּר? הַתְּרַגּוּם: כְּתוּב
 שֶׁהַמְּכִירָה הֵייתָה מְכִירָה שֶׁל חֵינָם. חֲכָמֵי צְרַפְתׁ כְּתוּבוֹ שֶׁאֵין
 הַכוּוֹנָה לְמְכִירָה בְּכֶסֶף, אֲלֵא לְמַסִּירָת עַם יִשְׂרָאֵל לְיַדֵּיו שֶׁל
 הַמֶּן.

377. מְלַבִּי"ם: אֶסְתֵּר טַעְנָה שְׁתֵּי טַעְנוֹת בְּדַבְרֵיהָ. א. שֶׁהַמֶּן
 לֹא אָמַר לְאַחְשׁוּרוֹשׁ מִיְהוּהָ עַם שֶׁהוּא רוֹצֵה לְקַנוֹת. ב. שֶׁהַמֶּן
 אָמַר שֶׁהוּא רוֹצֵה לְאַבְדֵם אֲךָ הֵיָה מִשְׁמַע מְדַבְרָיו שֶׁהוּא אֵינְנוּ
 מִתְכוּוֹן לְהַשְׁמִידֵם, אֲלֵא לְהַעֲבִירֵם עַל דַּתְם, אֲבָל כּוּוֹנָתוֹ
 הָאִמִּיתִית שֶׁל הַמֶּן הֵייתָה לְהַשְׁמִיד אֶת הָעַם הִיְהוּדִי.

378. תְּרַגּוּם. חֲכָמֵי צְרַפְתׁ: הַמְּכִירָה לְעֶבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת אֵינְנוּ
 מִהַלֵּךְ בְּלִתי הַפִּיךְ, וְתוֹמִיד נִיתֵן לְמַצּוֹא אֶת הַהוֹדְמוֹת לְשַׁחֵר
 אֶת הִיְהוּדִים מִעוֹל הָעֲבֻדוֹת, אוֹלָם הַהַשְׁמִדָּה אֵינְנָה הַפִּיכָה.
 לְכֵן, אֵם עַם יִשְׂרָאֵל הֵיָה נִמְכָּר רַק לְעֶבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת, לֹא הֵייתָה
 פּוֹנָה אֶל הַמֶּלֶךְ, הֵיָה וּבִרְכַע שֶׁהַמֶּלֶךְ יִשִּׁים לֵב לְכֵךְ, הוּא יִכְטֵל
 אֶת הַמְּכָר. אוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁכֵּאֵן מְדוּבָר עַל הַשְׁמִדָּה, לֹא נִיתֵן
 לְחַכּוֹת שֶׁהַמֶּלֶךְ יִשִּׁים לֵב לְכֵךְ. רַבִּינוּ בַּחֲיִי: אֶסְתֵּר הֵייתָה שׁוֹתֶקֶת
 עַל דְּבַר הַמְּכִירָה מִשּׁוֹם שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה שֶׁאֵם עַם יִשְׂרָאֵל יִחַטָּא
 - הוּא יִמְכַר לְעֶבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת, אֲךָ לֹא מוֹזְכָּר שֶׁשְׁעַם יִשְׂרָאֵל
 יוֹשְׁמֵדוּ. מִכֵּאֵן הִבִּינָה אֶסְתֵּר שֶׁאֵין זֶה גִזְרַת שְׁמִים, אֲלֵא גִזְרַת
 הַמֶּן. רִינַת יְצַחֵק: הַגִּרְיָ"ו כְּתוּב שֶׁחֲלַק מְגִזְרָתוֹ שֶׁל אַחְשׁוּרוֹשׁ

הַמְלָכָה מִי הוּא זֶה וְאֵי-זֶה הוּא אֲשֶׁר-מְלָאוּ לְבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן: (1) וְתֹאמַר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הֵמֶן הָרַע הַזֶּה וְהֵמֶן

לְאֶסְתֵּר הַמְלָכָה אַחֲשׁוּרוּשׁ חָזַר שׁוֹב עַל שְׂאֵלְתוֹ. בְּגַלְל שֶׁאַחֲשׁוּרוּשׁ כְּעַס, הוּא לֹא חִיכָה לְתִשׁוּבָה מֵאֶסְתֵּר וְהוּא שָׁאל אוֹתָה מִיד אֵת אוֹתָה שְׂאֵלָה,³⁸⁰ מִי הוּא זֶה וְאֵי זֶה הוּא אֲשֶׁר מְלָאוּ לְבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן מִיְהוּ הָאָדָם וְהֵיכֵן הוּא נִמְצָא, הָאָדָם שֶׁהִיא מִסְפִּיק חֲצוּף לְרִצּוֹת וּלְעֲשׂוֹת זֹאת, מִי הִיא מִסְפִּיק חֲצוּף כְּדִי לְרִצּוֹת לְהַשְׁמִיד אוֹתָךְ וְאֵת עַמְךָ³⁸¹: (1) וְתֹאמַר אֶסְתֵּר אֶסְתֵּר עֲנֵתָה לְאַחֲשׁוּרוּשׁ: אִישׁ צַר וְאוֹיֵב הֵמֶן הָרַע הַזֶּה הֵמֶן הָרַע הַזֶּה הוּא אָדָם

ובא אל עצמו בטענות משום שהוא מכר את אשתו (מדברי אסתר עולה שעיקר מכירת היהודים היה עבור אסתר כפי שראינו לעיל בהערות לביאורנו בפסוק ד'), ולאחר שהוא כבר נרגע, הוא פנה לדבר גם עם אסתר. בכך תובן גם תמיהתו של אחשוורוש. הרי לא היה לאחשוורוש מקום לתמוה, שכן הוא עצמו מכר את היהודים שלושה ימים קודם. אלא שעכשיו הוא הבין שעיקר עניין המכירה היה עבור אסתר. בהסבר נוסף (עליו כתב שהוא ההסבר הנכון) כתב שבהתחלה אחשוורוש קצת נפגע ושאל האם הוא עצמו מכר את היהודים, וכאשר ראה שאסתר איננה עונה לו, הוא נרגע והבין שאסתר לא באה אליו בטענות ולכן שאל את מי יש להאשים במכירה. בתחילה שאל "מי הו זה", האם הכוונה להמן שעומד לפנינו, ולאחר שאסתר שתקה, הוא שאל שוב "אי זה הוא", מי מביים הנוכחים כאן הוא זה שמכר אותך, זה יכול להיות רק אני או המן שעומדים לפניך.

381. תרגום. רס"ג: "איזהו" פירושו מה המעלה של אותו אדם. תרגום שני: מי הו זה וכן מי הוא. רינת יצחק: מדוע היה חשוב לאחשוורוש לדעת בן מי הוא? וענה: המן שינה בשני דברים מהיתרו של אחשוורוש. אחשוורוש התיר רק להשמיד את היהודים ואילו המן רצה גם להעבירם על דתם. כמו כן אחשוורוש התיר רק להרוג את יוצאי הצבא בישראל והמן ציווה להרוג את כולם, כולל הנשים והטף. לכן שאל אחשוורוש בן מי הוא זה, מי רוצה להרוג את כל היהודים בגלל איזה חשבון שיש לאבותיו עם היהודים שהוא דבר שלא ציוויתי. אסתר ענתה שהמן צר ואויב לכלל ישראל בגלל אבותיו ולכן הוא זה שציווה לשנות את הציווי. באופן נוסף הסביר שהמן גם ציווה להשמיד את הגופות לאחר ההרג, דבר שאחשוורוש לא ציווה לעי, ואסתר הסבירה לאחשוורוש שזה נבע מרשעותו של המן. ר"מ חלאיו הוסיף עוד פירושים. א.

אם הגזירה לא תתבטל, והגזירה תבוא על עם ישראל רק בגלל שהם קיבלו את מלכותו של אחשוורוש. רלב"ג: לו המלך היה מרוויח עשרת אלפים ככרות כסף תמורת מכירת עם ישראל לעבדים, אסתר הייתה שותקת משום שהיא לא הייתה רוצה שהמלך יפסיד את הכסף הזה. מוהר"ם אלשיך: אסתר ענתה בדבריה על טענה שאחשוורוש היה יכול להעלות. אחשוורוש היה יכול לטעון שאין תועלת בפניית אסתר אליו, שהרי הוא כבר מכר את היהודים. לכן אסתר אמרה בדבריה שני דברים שיפריכו טענה זו. א. היה זה מקח טעות משום שאחשוורוש לא ידע שאסתר יהודיה. ב. הייתה אונאה במכירה זו, שהרי המלך יפסיד הרבה יותר מהשמת היהודים בכך שהוא לא יוכל לגבות מיסים. בפירוש נוסף הסביר באופן דומה לפירושו של רבינו בחיי. בפירוש שלישי כתב שאם היהודים היו נמכרים, לא היה נגרם נזק למלך, משום שגם לפני המכירה וגם לאחריה, היהודים עדיין נשארו עבדיו של אחשוורוש. רינת יצחק: מדוע אסתר הייתה צריכה לומר שהיא הייתה שותקת על גזירה אחרת? מדוע לא יכלה פשוט לבקש את ביטול הגזירה הנוכחית? וענה שהיו בגזירתו של המן ארבעה מרכיבים: להשמיד, להרוג, לאבד ושללם לבז. על ענין הממון היא איננה מבקשת, אלא רק על השלושה המרכיבים הראשונים.

380. אבן עזרא. רשי"י: אחשוורוש לא שאל פעמיים את אותה שאלה, אלא שהכפילות באמירתו של אחשוורוש נועדה לדרוש את הפסוק על דרך הדרש. עד עתה היה אחשוורוש מדבר עם אסתר דרך שליח מאחר והוא לא ידע את מוצאה. לאחר שהתברר לו עתה שהיא ממשפחת מלכים, הוא דיבר איתה ישירות. רלב"ג: בתחילה שאל אחשוורוש את מי שהיה נוכח באותו זמן, אך לא היה מי שענה לו עד שאסתר ענתה לו. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש שאל קודם כל את עצמו

נְבִעַת מִלְפָּנַי הַמֶּלֶךְ וְהַמְּלָכָה: (י) וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתָּה
 הַיַּיִן אֶל-גִּנַּת הַבַּיִת וְהָמֵן עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל-נַפְשׁוֹ מֵאַסְתֵּר
 הַמְּלָכָה כִּי רָאָה כִּי-כָלְתָה אֵלָיו הָרָעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ: (יח)
 וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבַּיִת אֶל-בֵּית | מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמֵן נָפַל

מעיק ושווא, ³⁸² וְהָמֵן נְבִעַת מִלְפָּנַי הַמֶּלֶךְ וְהַמְּלָכָה (כאשר המן שמע את הדברים) המן
 נבהל מלפני המלך והמלכה ³⁸³: (י) וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתָּה הַיַּיִן אחשוורוש קם בכעס
 ועזב את משתה היין לפני שהוא סיים לאכול, ³⁸⁴ אֶל גִּנַּת הַבַּיִת אחשוורוש יצא אל הגינה
 הפנימית, ³⁸⁵ וְהָמֵן עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ מֵאַסְתֵּר הַמְּלָכָה (בזמן שאחשוורוש יצא אל
 הגינה) המן נעמד וביקש רחמים על נפשו מאת אסתר המלכה, ³⁸⁶ כִּי רָאָה כִּי כָלְתָה אֵלָיו
 הָרָעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ משום שהוא ראה שהמלך החליט בהחלטה סופית שינקמו בהמן ³⁸⁷:
 (יח) וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבַּיִת אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיַּיִן המלך חזר כועס מהגינה הפנימית לבית

היה מתברר שעם ישראל לא באמת התחייב השמדה, בניגוד
 לדבריו של המן לפני כן. מוהר"ם אלשיך: המן נבהל כל כך,
 עד שהוא לא ניסה להסביר את עצמו ולומר שהוא לא ידע
 שאסתר יהודיה. רינת יצחק: אסתר אמרה לאחשוורוש שהמן
 רצה להרוג אותו, ולכן המן הכעיס גם את המלך (על כך שרצה
 להרוג אותו) וגם את אסתר (על רצונו להשמיד את היהודים).
 אולם, המן ראה שאחשוורוש כל כך כעס ולכן הוא ניסה
 להתחנן דווקא בפני אסתר שלא הראתה כעס.

384. חכמי צרפת. ר"מ חלאיו: המשתה עצמו עורר גם
 הוא את כעסו של אחשוורוש, כמו שהיה במשתה הראשון,
 שהרי ברור שאחשוורוש הוא זה שנתן רשות להמן להשמיד
 את היהודים. אולם, ייתכן גם לומר שעד עכשיו אחשוורוש
 לא ידע שאסתר יהודיה.

385. תרגום. מוהר"ם אלשיך: כאשר אחשוורוש הבין
 שהמן מכר את אסתר, הוא נזכר שהמן גם גרם להריגתו ושתי
 (ועל זה היה כעסו), ולכן הוא קם לחצר הפנימית, למקום
 שציווה על הריגתו ושתי, כדי להתאבל עליה.

386. תרגום. ר"מ חלאיו: המן ביקש רחמים מאסתר המלכה
 משום שהיא זאת שהעלתה את הנושא וגם משום שהנשים
 רחמניות מהזכרים.

387. רש"י. "רי נחמיאש: הכוונה שכלתה אליו הרעה מאת
 ה', ובאמת סופי התיבות של "כי כלתה אליו הרעה" הם
 שמותיו של ה'.

"איזהו" - אם הוא איננו בממלכה שלי, היכן הוא נמצא. ב.
 אחשוורוש שאל במפורש אם הכוונה להמן - האם מדובר על
 השר שנמצא לפנינו, משום שלא היה שר חשוב ממנו.
 מלבי"ם: "איזהו" פירושו הסיבה שעוררה את המן לעשו כן
 (בניגוד לתרגום שפירש שהכוונה למקומו).

382. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): "צר" הוא בפרהסיא
 ו"אויב" הוא בסתר. מלבי"ם: צר פירושו אדם המציק בפועל
 ואילו אויב פירושו אדם ששונא בלב. בדרך כלל, כאשר אדם
 מזיק, שנאתו יורדת, אבל אצל המן שנאתו לא ירדה למרות
 הצקותיו. מוהר"ם אלשיך: ביאר את הפסוק בכמה אופנים.
 א. המן צר לאחשוורוש, אבל הוא אויב לעם ישראל. ב. המן
 הפך להיות איש, אדם חשוב, על ידי שהיה צר לושתו, והוא
 המשיך להתגדל על ידי שהוא אויב שם עם ישראל. ג. כאשר
 אחשוורוש תמה מי יכול היה להגיע לידי כך שליבו יאמר לו
 להשמיד את עם ישראל, אסתר ענתה לו שהמן הוא צר ואויב,
 הוא כל כך מלא בשנאה עד שליבו אמר לו להשמיד את
 ישראל.

383. אבן עזרא. ר"מ חלאיו: המן נבהל מלפני המלך
 והמלכה היות ורק הם היו במשתה. מלבי"ם: המן היה
 בקונפליקט. הוא היה יכול להכחיש, אבל אז אסתר הייתה
 כועסת יותר. מצד שני הוא חשב שהוא יכול לשכנע את אסתר
 שהוא לא ידע שהיא יהודיה, ולכן הוא מתחייב שלא יזיק יותר
 לעם היהודי, אך אז אחשוורוש היה כועס עליו משום שאז

עַל-הַמָּטָה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לְכַבּוֹשׁ
 אֶת-הַמְּלָכָה עִמִּי בַּבַּיִת הַדָּבָר יֵצֵא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הַמֶּן
 חָפוּ: (ט) וַיֹּאמֶר חֲרַבּוּנָה אַחַד מִן-הַפְּרִיסִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם
 הִנֵּה-הָעֵץ אֲשֶׁר-עָשָׂה הַמֶּן לְמַרְדְּכָי אֲשֶׁר דִּבֶּר-טוֹב עַל-
 הַמֶּלֶךְ עִמָּד בַּבַּיִת הַמֶּן גְּבַהַּ חֲמֻשִׁים אָמָה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ:

שבו היה משתה היין,³⁸⁸ וְהֶמֶן נִפְלַע עַל הַמָּטָה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ (כאשר אחשוורוש חזר אל הבית שבו היה המשתה) הֶמֶן נִפְלַע עַל הַמִּטָּה שֶׁאֶסְתֵּר יֹשְׁבָה עֲלֶיהָ. דרכם היה לשבת על מיטת בשעת אכילתם, והֶמֶן נִפְלַע עַל מִיטָתָהּ שֶׁל אֶסְתֵּר, כיוון שהוא התחנן לפני שתרחם עליו,³⁸⁹ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ אִמַר לְהֶמֶן: הֲגַם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמְּלָכָה עִמִּי בַּבַּיִת הָאֵם אַתָּה רוֹצֵה גַם לִשְׁכַּב עִם הַמְּלָכָה וְעוֹד כְּשֶׁאֵנִי בַּבַּיִת וְרוֹאֵה זֹאת?³⁹⁰ הַדָּבָר יֵצֵא מִפִּי הַמֶּלֶךְ כְּאִשֶׁר דִּבְרִים אֵלָיו יֵצְאוּ מִפִּי שֶׁל אַחְשׁוּרוֹשׁ,³⁹¹ וּפְנֵי הַמֶּן חָפוּ וּפְנֵי הַמֶּן כּוֹסוּ בְּבוֹשָׁה וְכִלְיָמָה, הֶמֶן הִתְבַּיֵּשׁ מְאוֹד³⁹²: (ט) וַיֹּאמֶר חֲרַבּוּנָה אִמַר: ³⁹³ אַחַד מִן הַפְּרִיסִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ חֲרַבּוּנָה הִיא אֶחָד מֵהַשְּׂרִיִם שֶׁעֲמָדוֹ לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְשִׁירְתוֹ אוֹתוֹ,³⁹⁴ גַּם הִנֵּה הָעֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּן לְמַרְדְּכָי אֲשֶׁר דִּבֶּר טוֹב עַל הַמֶּלֶךְ עִמָּד בַּבַּיִת הַמֶּן גְּבַהַּ חֲמֻשִׁים אָמָה

388. תרגום.

הֶמֶן הָיוּ מְכוֹסִים מִמֶּשׁ, אֵלָּא הַכּוֹוֹנָה לְמַעַן בִּיטוּי שֶׁהוּא מְאוֹד הִתְבַּיֵּשׁ. אֲבָן עוֹרָא: הַכּוֹוֹנָה שֶׁהִמְשֵׁרְתִים שֶׁל אַחְשׁוּרוֹשׁ כִּסּוּ אֶת פְּנֵי שֶׁל הֶמֶן, מִשּׁוּם שֶׁמִּנְהַגָם שֶׁל הַפְּרִיסִים הִיא שֶׁהִמְשֵׁרְתִים כִּסּוּ אֶת הַפְּנִים שֶׁל מִי שֶׁהִמְלִיךְ כֶּסֶס עֲלָיו. ר"י נַחְמִיאֵשׁ: כְּתָב בְּשֵׁם הַרְדֵּק בְּסִפְרֵי הַשְּׂרִישִׁים שֶׁהַכּוֹוֹנָה שֶׁהִמְלִיךְ הִטִּיחַ אֶת רֵאשׁוֹ בְּקִרְקַע מְרֻב בּוֹשָׁה. בְּאוֹפֵן דּוּמָה פִּירֵשׁ גַּם ר"מ חֵלְאִיו.

393. אֲבָן עוֹרָא: יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַכּוֹוֹנָה לְאֵלִיהוּ הַנְּבִיא שֶׁהִתְגַּלָּה בְּדַמּוֹת שֶׁל אֶחָד מִמְשֵׁרְתֵי אַחְשׁוּרוֹשׁ. אוֹלַם בְּנוֹסַח ב' כְּתָב שֶׁחֲרַבּוּנָה הִיא אֶחָד מֵהַסְּרִיסִים שֶׁעֲמָדוֹ לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְשִׁמְסוּפֵר עֲלֵיהֶם בְּפֶרֶק א', וּבְגַלֵּל שֶׁהִישׁוּעָה בָּאָה עַל יָדוֹ, חָרַחֵר הַפְּרָקִי דְרַבִּי אֵלִיעֶזֶר לְזַהוּת אוֹתוֹ לְאֵלִיהוּ הַנְּבִיא שִׁבְשֵׁר לָנוּ עַל הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה. רַבִּינוּ בַּחֲיִי הִבִּיא אֶת פִּירוּשׁ הָאֲבָן עוֹרָא לְעֵיל א', שֶׁחֲרַבּוּנָה מְרוּכָב מִשְׁתֵּי מִלִּים: "חֲרַבּוּ" וְ"נָא". "נָא" מִלְשׁוֹן עַכְשִׁי. עַכְשִׁי נַחֲרַב הֶמֶן בְּגַלֵּל דְּבַרְיוֹ.

394. תרגום. מלבי"ם: חֲרַבּוּנָה הִיא אֶחָד מֵהַסְּרִיסִים שֶׁקְרָאוּ

לְהֶמֶן לְמִשְׁתָּה וְלִכְּן הוּא יָדַע עַל הָעֵץ.

389. רש"י + אֲבָן עוֹרָא. רש"י כְּתָב שֶׁמִּלְאֵךְ דַּחַף אֶת הֶמֶן. אֲבָן עוֹרָא כְּתָב שֶׁכְּאִשֶׁר אַחְשׁוּרוֹשׁ חָזַר לְמַקּוֹם הַמִּשְׁתָּה, הֶמֶן נִבְהַל וְנִפְלַע עַל הַמִּיטָה. מוהר"ם אֵלְשִׁיךְ: הֶמֶן אִמַר אֵל אֶסְתֵּר שֶׁהוּא זֶה שֶׁגָּרַם לָהּ לְהִיטָה מְלָכָה עַל יָדֵי שֶׁהוּא הִצִּיעַ לְהַרְוֹג אֶת וְשֵׁתִי.

390. אֲבָן עוֹרָא. מְלַבִּי"ם: אַחְשׁוּרוֹשׁ חָשַׁב שֶׁהֶמֶן עֲדִיין רוֹצֵה לְהַרְוֹג אוֹתוֹ, וְהוּא כֶּסֶס עַל שֶׁהֶמֶן הִעֲלָה עַל דַּעְתּוֹ לְהַרְוֹג אֶת הַמְּלָכָה וְעוֹד בְּאַרְמוֹן. מוהר"ם אֵלְשִׁיךְ: הָאֵם אַתָּה רוֹצֵה לְקַנּוֹת גַּם אֶת הַמְּלָכָה כְּמוֹ שֶׁקְנִיתָ אֶת שָׂרָר הַיְהוּדִים. בְּהַסְבַּר נוֹסֵף כְּתָב שֶׁאֵם כּוֹוֹנָתוֹ שֶׁל הֶמֶן הִיטָה רַק לְקַנּוֹת אֶת אֶסְתֵּר, הוּא הִיא יָכוֹל לְעַשׂוֹת זֹאת כְּאִשֶׁר אַחְשׁוּרוֹשׁ הִיא עֲדִיין בַּבַּיִת. אוֹלַם, הֶמֶן נִיגַשׁ אֶל אֶסְתֵּר רַק אַחֲרֵי שֶׁאַחְשׁוּרוֹשׁ יֵצֵא מִשָּׁם, וּמִכַּאֵן שֶׁכּוֹוֹנָתוֹ הִיטָה מַחְשַׁבְתָּ זִמָּה שֶׁהוּא הִיא יָכוֹל לְעַשׂוֹת רַק שֶׁלֹּא בְּפָנֵי אַחְשׁוּרוֹשׁ.

391. תרגום.

392. חֲכָמֵי צְרַפְתָּ. לְפִי פִירוּשׁ זֶה, אֵינִי הַכּוֹוֹנָה שֶׁפְּנִי שֶׁל

תָּלְהוּ עֲלָיו: (י) וַיִּתְּלוּ אֶת־הַמֶּן עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הָכִין לְמַרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכְבָה:

פרק ח

(א) בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֶחָשׁוּרוּשׁ לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית

בנוסף לחטאו של המן שרצה להשמיד את היהודים, הוא חטא בחטא נוסף. הוא הכין עץ גבוה חמישים אמה כדי לתלות עליו את מרדכי שהציל את המלך, ועץ זה עומד בביתו,³⁹⁵ ויאמר המלך אחשוורוש אמר: תָּלְהוּ עֲלָיו תתלו את המן על העץ שהוא הכין למרדכי³⁹⁶: (י) וַיִּתְּלוּ אֶת הַמֶּן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הָכִין לְמַרְדֳּכָי משרתי המלך תלו את המן על העץ שהוא הכין למרדכי,³⁹⁷ וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכְבָה ורק לאחר שתלו את המן על העץ, כעסו של המלך התפוגג³⁹⁸:

פרק ח

(א) בַּיּוֹם הַהוּא בַתְּקוּפָה שָׁבָה תְּלוּ אֶת הַמֶּן, נָתַן הַמֶּלֶךְ אֶחָשׁוּרוּשׁ לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת

395. רש"י מלבי"ם: חרבונא אמר שהמן היה מורד במלך משום שהוא רצה לתלות את מי שהציל אותו. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש עדיין לא ציווה להרוג את המן, היות והוא הסתפק האם באמת צריך להרוג אותו. חרבונא אמר שהמן באמת רצה להרוג את אסתר, והראיה שהוא רצה להרוג את מרדכי. מדוע להרוג את מרדכי? לא בגלל שהוא יהודי, שהרי כל היהודים קנויים לו והוא היה יכול לחכות ל"ג אדר. אלא שהוא רצה להרוג את מרדכי על שמרדכי דיבר טוב על המלך ואמר לאסתר שבגתן ותרש רוצים להורגו, כל שכן שהוא רוצה להרוג את אסתר שאמרה את הדברים אל המלך בפועל. כדי להוכיח את דבריו אמר שהמן הסתיר את העץ בביתו והכין אותו בגובה של חמישים אמה כדי לאחד את כוחות הטומאה לתלות את מרדכי.

396. תרגום. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש ציווה לתלות את המן דווקא על עץ זה כדי לראות אם המן יצליח להתגבר על כוחות הטומאה, סימן שהוא זכאי בדינו. אולם, המן היה חייב בדינו ולכן התליה הצליחה.

397. אבן עזרא (נוסח ב').

398. אבן עזרא. רינת יצחק: חז"ל דורשים שכעסו של ה' יתברך נרגע. אולם יש להקשות מהמדרש האומר שביום שלפני נידודי השנייה של אחשוורוש מחלו מהשמים לבני ישראל וכאן משמע שרק לאחר תליית המן. כמו כן קשה מדוע בני ישראל שמחו כל כך כאשר מרדכי יצא בלבוש מלכות ולא לפני כן כשהגזירה התבטלה. ענה: מרדכי קיבל על עצמו ללבוש שק עד שתעבור הגזירה לגמרי, ולכן כאשר הוא יצא מלפני המלך בלבוש מלכות, ידעו שהגזירה התבטלה לגמרי. אמנם כבר בלילה שבין המשתה הראשון למשתה השני התבטלה הגזירה שבני ישראל יושמדו, אך לא חזרו בני ישראל למעלתם הראשונה והם עדיין לא היו כל כך רצויים בשמים, ורק לאחר שהמן נתלה, חזרו בני ישראל למעלתם הראשונה.

399. ר"מ חלאיו בפירושו השני עליו כתב שהוא פירוש נכון יותר מפירושו הראשון. בפירושו הראשון כתב שהכוונה לאותו יום שבו תלו את המן. מוהר"ם אלשיך: הדגש הוא שאחשוורוש נתן לאסתר את בית המן דווקא ביום שבו תלו את המן, כדי להראות שהיא כבר איננה תחת שלטונו של המן. לולי זה, אין משמעות לנתינת בית המן לאסתר, שהרי היו לה בתים רבים בתור מלכה.

395. רש"י מלבי"ם: חרבונא אמר שהמן היה מורד במלך משום שהוא רצה לתלות את מי שהציל אותו. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש עדיין לא ציווה להרוג את המן, היות והוא הסתפק האם באמת צריך להרוג אותו. חרבונא אמר שהמן באמת רצה להרוג את אסתר, והראיה שהוא רצה להרוג את מרדכי. מדוע להרוג את מרדכי? לא בגלל שהוא יהודי, שהרי כל היהודים קנויים לו והוא היה יכול לחכות ל"ג אדר. אלא שהוא רצה להרוג את מרדכי על שמרדכי דיבר טוב על המלך ואמר לאסתר שבגתן ותרש רוצים להורגו, כל שכן שהוא רוצה להרוג את אסתר שאמרה את הדברים אל המלך בפועל. כדי להוכיח את דבריו אמר שהמן הסתיר את העץ בביתו והכין אותו בגובה של חמישים אמה כדי לאחד את כוחות הטומאה לתלות את מרדכי.

396. תרגום. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש ציווה לתלות את המן דווקא על עץ זה כדי לראות אם המן יצליח להתגבר על כוחות הטומאה, סימן שהוא זכאי בדינו. אולם, המן היה חייב בדינו ולכן התליה הצליחה.

397. אבן עזרא (נוסח ב').

הָמֶן צִרַר (הַיְהוּדִים) וּמְרֹדְכִי בָּא לְפָנַי הַמֶּלֶךְ;
כִּי־הִגִּידָה אֶסְתֵּר מַה הוּא־לָּהּ: (ב) וַיָּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ
אֲשֶׁר הָעֵבִיר מֵהֶמֶן וַיְהִינָה לְמְרֹדְכִי וַתֵּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת־מְרֹדְכִי

בֵּית הָמֶן צִרַר הַיְהוּדִים הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ מִסֵּר לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת בֵּיתוֹ וּנְכִסָּיו שֶׁל הַמֶּן
שֶׁהִצִּיק לַיְהוּדִים,⁴⁰⁰ וּמְרֹדְכִי בָּא לְפָנַי הַמֶּלֶךְ וּמְרֹדְכִי נִכְנַס לְפָנַי הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ,⁴⁰¹ כִּי
הִגִּידָה אֶסְתֵּר מַה הוּא לָּהּ הַיּוֹת וְאַסְתֵּר אָמְרָה לְאַחֲשׁוּרוּשׁ שֶׁמְרֹדְכִי הוּא הַדּוֹד שֶׁלָּהּ⁴⁰²: (ב)
וַיָּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר הָעֵבִיר מֵהֶמֶן הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ הִסִּיר מִיָּדוֹ אֶת הַטַּבַּעַת שֶׁהוּא

הִיחִיד לְמַחֲוֹת אֶת זָכֶר עֲמֶלְק, מִצְוֵה זֶה חָלָה רַק עַל הַצִּיְבוֹר.
אִם כֵּן, כִּלְל יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְנוּעִים מִלְקַחַת אֶת הַבִּיזָה שֶׁל הַגּוֹיִם,
אֶךְ אֶסְתֵּר כְּאִדָּם פְּרֻטֵי הַיִּתֵּה יִכְוֵלָה לְקַחַת אֶת בֵּית הַמֶּן. גַּם
לְשִׁיטַת הַחִינוּךְ שִׁיטְכֵן שִׁישׁ לְדִיִּיק מְדַבְּרִיו (לְפִי חֶלֶק
מֵהַגִּירָסָאוֹת) שִׁישׁ מִצְוֵה גַם עַל כָּל יַחִיד לְמַחֲוֹת אֶת זָכֶר עֲמֶלְק,
נִיתֵן לֹמֵר שֶׁהַחִיּוֹב הוּא רַק עַל הַזְכָּרִים וְלֹא עַל הַנְּקֻבוֹת, וְלִכֵּן
אֶסְתֵּר הַיִּתֵּה יִכְוֵלָה לְקַבֵּל אֶת בֵּית הַמֶּן. אוֹלַם לְכַאוּרָה קִשָּׁה
עַל דְּבָרָיו שֶׁל הַרִינַת יִצְחָק, שֶׁהָרִי אֶסְתֵּר מִסְרָה אֶת בֵּית הַמֶּן
לְמְרֹדְכִי (וּבַהֲמִשָּׁךְ דְּבָרָיו הַסְבִּיר שֶׁמְרֹדְכִי לֹא קָנָה אֶת הַנְּכִסִּים,
אֲלֹא אֶסְתֵּר רַק מִינְתָּה אֶת מְרֹדְכִי לְאִכּוֹל פִּירוֹת כְּמוֹ נְכִסֵּי מְלוֹךְ,
אוֹ שֶׁאֶסְתֵּר קָנְתָה אֶת הַבַּיִת מֵעֲמֶלְק אֶךְ מְרֹדְכִי כִּבֵּר קָנָה אֶת
הַבַּיִת מֵאֶסְתֵּר וְלִכֵּן כִּשֶׁהַנְּכִסִּים הִגִּיעוּ אֵלָיו כִּבֵּר לֹא נִקְרָאוּ נְכִסֵּי
עֲמֶלְק). בְּאוֹפֵן נוֹסֵף הַסְבִּיר שֶׁהַמֶּן הָיָה עֲבָדוֹ שֶׁל מְרֹדְכִי, וְמָה
שֶׁקָּנָה עֲבָד קָנָה רַבּוֹ, וּמִמִּילָא כָּל נְכִסָּיו שֶׁל הַמֶּן הָיוּ שִׁיכִים
לְמְרֹדְכִי. אֲלֹא שֶׁקִּשָּׁה עַל כֵּךְ, שֶׁאֲפִילוֹ לְשִׁיטָה הַסּוֹבֵרַת שֶׁהָאֲדוֹן
קָנָה יִשָּׂר אֶת הַנְּכִסִּים, הוּא קָנָה רַק אֶת הַנְּכִסִּים שֶׁהָעֲבָד קָנָה
אַחֲרָיִם שֶׁהוּא הַשְּׂתַעֲבָד לְאֲדוֹן, אֲבָל אֶת הַנְּכִסִּים שֶׁקָּנָה הָעֲבָד
לְפָנַי הַשְּׂעִיבּוֹד, הָאֲדוֹן אֵינְנוֹ קָנָה. לְכֵן הִסִּיק אֶסְתֵּר לֹא
הַחְרִיבָה אֶת בֵּיתוֹ שֶׁל הַמֶּן מִשּׁוֹם פִּיקּוּחַ נֶפֶשׁ. בְּסוֹף דְּבָרָיו כָּתַב
שֶׁתְּחִילָה זָכָה אַחֲשׁוּרוּשׁ בְּנְכִסֵּי הַמֶּן, וְרַק אַחֲרָיִם מִכֵּן אֶסְתֵּר
זָכְתָה בְּהֵם מִיָּדוֹ שֶׁל אַחֲשׁוּרוּשׁ, וְלִכֵּן אֵין זֶה נֶחֱשֵׁב נְכִסֵּי עֲמֶלְק.

401. תְּרַגּוּם. מַלְבִּי"ם: לְמְרֹדְכִי נִיתְנָה רִשּׁוֹת מֵעַתָּה הִיכְנַס
אֶל הַמֶּלֶךְ בְּכָל זְמַן שֶׁהוּא רוֹצֵה, וְהוּא אֵינְנוֹ צָרִיךְ לְחַכּוֹת שֶׁהַמֶּלֶךְ
יֹשִׁיט לוֹ אֶת שְׂרִבְטוֹ.

402. אֲבָן עֲזָרָא. ר"מ חֲלָאִיו: אֶסְתֵּר גַּם אָמְרָה לְאַחֲשׁוּרוּשׁ
שֶׁבְזָכוֹת מְרֹדְכִי הִיא עֲלֵתָה לְגַדּוּלָה. כְּמוֹ כֵּן כָּתַב שִׁיטְכֵן לֹמֵר
שֶׁמְרֹדְכִי לֹא הָיָה רָגִיל לְבֹא לְפָנַי הַמֶּלֶךְ עַד עַתָּה. חֲכַמֵי צְרַפְת:

400. תְּרַגּוּם. הַתְּרַגּוּם הוֹסִיף שֶׁאַחֲשׁוּרוּשׁ מִסֵּר בְּיָדֵי אֶסְתֵּר
אֶת כָּל אֲנָשָׁיו שֶׁל הַמֶּן וְאֶת כָּל עוֹשָׂרָיו. גַּם אֲבָן עֲזָרָא בְּנוֹסַח
ב' כָּתַב שֶׁהַכּוֹוֹנָה לְבֵית מְלִשׁוֹן מִשְׁפַּחָה כְּפִי שֶׁכְּתוּב בְּחִיּוֹב
קָרְבֵן פֶּסַח: "שֶׁה לְבֵית אֲבוֹת" וְכַדּוּמָה. רַלְב"ג: "צוּרֵר
הַיְהוּדִים" הִיא סִיבָה לְכֵךְ שֶׁנִּתְנָה אֶת בֵּית הַמֶּן לְאַסְתֵּר.
אַחֲשׁוּרוּשׁ רָצָה לְהִרְאוֹת שֶׁהוּא שׁוֹנֵא אֶת מִי שֶׁשׁוֹנֵא אֶת
הַיְהוּדִים. מַלְבִּי"ם: הַחֹק הִיָּה שֶׁנְּכִסִּיהֶם שֶׁל הַרוֹגֵי מַלְכוּת
מִגִּיעַ אֶל הַמֶּלֶךְ. אַחֲשׁוּרוּשׁ רָצָה לְהִרְאוֹת לְכוֹלָם שֶׁסִּיבָת
תְּלִייתוֹ שֶׁל הַמֶּן לֹא הִיָּתְנָה בְּגַלְל שֶׁהוּא מְרַד בְּמֶלֶךְ, אֲלֹא בְּגַלְל
שֶׁהוּא רָצָה לְהַשְׁמִיד אֶת הָעַם שֶׁל אֶסְתֵּר, וְלִכֵּן הוּא נִתֵּן לְאַסְתֵּר
אֶת בֵּית הַמֶּן. מוֹהַר"ם אֶלְשִׁיךְ: הַכְּתוּב כָּתַב "צִרַר יְהוּדִים"
בְּלִשׁוֹן הוֹוֵה לְמִרּוֹת שֶׁהֶמֶן כִּבֵּר נִתְלָה, מִשּׁוֹם שֶׁהִצְרָה הַיִּתֵּה
עֲדִיין בְּתוֹקֶף גַּם אַחֲרָיִם תְּלִייתוֹ, שֶׁהָרִי לֹא נִיתֵן לְהַחְזִיר אֶת
הָאִיגְרוֹת. כְּמוֹ כֵּן הַסְבִּיר שֶׁבֵּית הַמֶּן נִיתֵן לְמְרֹדְכִי מִשּׁוֹם
שֶׁחֲרַבּוֹנָה אָמַר שֶׁהֶמֶן הִכִּין אֶת הָעֵץ לְתִלְייתוֹ בְּגַלְל שֶׁהוּא דִּיבֵר
טוֹב עַל הַמֶּלֶךְ, וְלֹא בְּגַלְל עֵצֶם הַצֵּלַת הַמֶּלֶךְ, שֶׁהָרִי אִם מִסִּרַת
מִמוֹנֵוֹ שֶׁל הַמֶּן הַיִּתֵּה כִּשְׂכָר עַל הַצֵּלַת אַחֲשׁוּרוּשׁ, הִיָּה רְאוּי
לְתַת לְמְרֹדְכִי אֶתִּשְׂכָרוֹ כִּבֵּר מִיָּד אַחֲרָיִם שֶׁהוּא הִצִּיל אֶת הַמֶּלֶךְ.
כְּמוֹ כֵּן, אַחֲשׁוּרוּשׁ רָצָה לְהַדְגִּישׁ שֶׁמִּסִּרַת הַמֶּמּוֹן לְמְרֹדְכִי
וְאַסְתֵּר הַיִּתֵּה בְּגַלְל שֶׁהֶמֶן רָצָב לְפָגוּעַ בְּאַסְתֵּר, שֶׁהָרִי אִם
הַחֲרַמַת רְכוּשׁוֹ שֶׁל הַמֶּן הַיִּתֵּה רַק בְּגַלְל שֶׁהוּא בִּיזָה אֶת הַמֶּלֶךְ
בְּכֵךְ שֶׁהוּא רָצָה לְתַלוֹת אֶת מְרֹדְכִי מִצִּיל הַמֶּלֶךְ, הִיָּה רְאוּי
שֶׁהַמֶּמּוֹן יִינַתֵּן לְמֶלֶךְ עֲצָמוֹ. רִינַת יִצְחָק: לְפִי הַשִּׁיטוֹת שֶׁאֵין
מִצְוֵה לְמַחֲוֹת אֶת זָכֶר עֲמֶלְק עַד לִימּוֹת הַמִּשְׁחָה אוֹ כִּשְׁאִין
מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, מוֹבֵן אֵיךְ קִיבְּלָה אֶסְתֵּר אֶת בֵּית הַמֶּן. אוֹלַם
לְשִׁיטוֹת שִׁישׁ מִצְוֵה לְמַחֲוֹת אֶת זָכֶר עֲמֶלְק גַּם כִּשְׁאִין מֶלֶךְ
קִשָּׁה. יֵשׁ לֹמֵר שֶׁגַם שִׁיטוֹת אֵלוֹ סוֹבְרוֹת שֶׁאֵין מִצְוֵה עַל

עַל-בֵּית הַמֶּן: (א) וַתּוֹסֵף אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וַתִּפְּלֵ

העביר מהמן. לעיל בפרק ג' פסוק י' כתוב שאחשוורוש העביר את טבעתו להמן. לאחר שהרגו את המן, אחשוורוש לקח חזרה את הטבעת ועתה הוא הסיר את הטבעת פעם נוספת,⁴⁰³ וַיִּתְּנָה לְמֶרְדֳּכָי אחשוורוש נתן את הטבעת למרדכי,⁴⁰⁴ וַתִּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת מֶרְדֳּכָי עַל בֵּית הַמֶּן אסתר מינתה את מרדכי על בית משפחתו של המן⁴⁰⁵: (ג) וַתּוֹסֵף אֶסְתֵּר אסתר דיברה עם אחשוורוש פעם נוספת על הצלת עם ישראל (לאחר שידברה איתו על כך במשחה הראשון),⁴⁰⁶ וַתְּדַבֵּר לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ אסתר דיברה לפני המלך על בקשתה,⁴⁰⁷ וַתִּפְּלֵ

קשים שהרי מטרתה של אסתר הייתה הצלת עם ישראל ולא השמדתו של המן. ר"מ חלאיו הסביר שהיות ואסתר כבר ביקשה את הצלת עם ישראל, צריך לומר שמדובר על הוספת בקשה נוספת, ולכן יש לומר שעכשיו אסתר כבר ביקשה להשמיד את המן. מלבי"ם: אסתר חששה שאחשוורוש איננו מתכוון לעזור בהצלת היהודים, היות והיא ראתה שהוא נותן לה הרבה מתנות, אך מצד שני נמנע מלומר דבר על הדבר החשוב ביותר והוא הצלת היהודים. לכן היא חזרה לבקש על דבר זה. מוהר"ם אלשיך: אסתר עשתה ארבע פעולות בפסוק זה: 1. "ותדבר". 2. "ותפל". 3. "ותבך". 4. "ותתחנן". משום שהמן בתחילה אמר למלך שהוא רוצה "לאבד" את היהודים. ניתן להסביר רצון זה באיבוד הממון בלבד. לאחר שאחשוורוש ענה להמן שהוא יכול לעשות ביהודים כטוב בעיניו, המן הלך צעד קדימה וכתב "להשמיד, להרוג ולאבד" את היהודים. אסתר חששה שגם אם אחשוורוש יבטל את הגזירה של השמדת היהודים, הוא עדיין ישאיר במקומו את בקשתו הראשונה של המן לאבד את ממונם. לכן היא עשתה ארבע פעולות, כל פעולה נועדה לבטל את אחת מגזרותיו של המן. בכך מובן גם סוף הפסוק "ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים". מה מיוחד במחשבה זו? הרי כתוב לפני כן שהיא ביקשה להעביר את רעתו של המן? אלא הכוונה למחשבתו הראשונה לאבד את ממונם, וזאת בניגוד לאמור לפני כן בפסוק שהיא ביקשה לבטל את רעתו של המן "להשמיד, להרוג ולאבד". ארבעת הבקשות של אסתר באות לידי ביטוי גם בכתוב בפסוק ה': 1. "אם על המלך טוב". 2. "ואם מצאתי חן בעיניו". 3. "וכשר הדבר לפני המלך". 4. "וטובה אני בעיניו".

407. תרגום.

אסתר סיפרה לאחשוורוש את קרבתה למרדכי כבר במשחה השני כאשר היא אמרה לו על מזימתו של המן. מוהר"ם אלשיך: אסתר אמרה לאחשוורוש מה הוא לא עכשיו, דהיינו שהוא רק הדוד שלה, אבל הוא כבר לא בעלה. לאחר שאחשוורוש בא על אסתר ברצונה (לאחר שאמרה "וכאשר אבדתי אבדתי"), היא נאסרה על מרדכי ולכן איננה נחשבת לאשתו יותר.

403. תרגום. מלבי"ם: מעת שאחשוורוש נתן להמן את הטבעת, המשנה למלך היה נושא את הטבעת בכל עת. לכן הכתוב מספר שאחשוורוש נתן את המלך למרדכי מייד לאחר שהוא הסיר את הטבעת מהמן, בלי שהטבעת עברה תחת יד המלך עצמו.

404. תרגום. אבן עזרא: העברה היא פעולה של לקיחת חפץ מאדם אחד ונתינתה לאדם אחר.

405. תרגום. רלב"ג: אם אסתר הייתה ממש נותנת למרדכי את הבית, היה בכך זלזול כלפי אחשוורוש, שהרי הוא נתן לה את הבית במתנה. לכן הכוונה שאסתר מינתה את מרדכי לנהל את ענייני הבית ורכושו של המן. מלבי"ם: המן התגאה בשני דברים: בכבודו ובעושר. את שני הדברים האלה העביר אחשוורוש למרדכי. את הכבוד הוא העביר על ידי נתינת טבעת המלך, ואת העושר על ידי נתינת בית המן. מוהר"ם אלשיך: אסתר מינתה את מרדכי על בית המן כדי שכולם יידעו שהמצב התהפך, והמלך מינה את מרדכי במקומו של המן, ולכן אין לפגוע בו ובעמו. בפירוש נוסף כתב שחספרים שנשלחו לכל המדינות לא נפתחו עדיין, ורק בשושן היה ידוע לכולם מה בדיוק ציווה המן, ולכן רצתה אסתר להפחיד את תושבי שושן על ידי שהיא העבירה את בית המן למרדכי.

406. אבן עזרא נוסח ב'. בנוסח א' כתב דבר שלכאורה תמוה, שאסתר רצתה להשמיד את המן. אולם דבריו לכאורה

לְפָנַי רְגִלְיוֹ וַתִּבְרַךְ וַתִּתְחַנֵּן לִּי לְהַעֲבִיר אֶת־רַעַת הַמֶּן הָאֲנֹנִי
וְאֵת מַחְשְׁבֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־הַיְהוּדִים: (ד) וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ
לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבֵט הַזָּהָב וַתִּקֶּם וַתִּתֵּן אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לְפָנַי הַמֶּלֶךְ:

לְפָנַי רְגִלְיוֹ אסתר נפלה בכוונה לפני רגליו של אחשוורוש (על מנת להתחנן לפניו על הצלת עם ישראל),⁴⁰⁸ וַתִּבְרַךְ וַתִּתְחַנֵּן לִּי לְהַעֲבִיר אֶת רַעַת הַמֶּן הָאֲנֹנִי אסתר בכתה והתחננה לפני אחשוורוש שיבטל את הרעה של המן האגגי (שרצה להשמיד את עם ישראל),⁴⁰⁹ וְאֵת מַחְשְׁבֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְהוּדִים (וכן שיבטל) גם את המחשבה שהוא חשב על היהודים (להשמידם)⁴¹⁰: (ד) וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר אֶת שְׂרָבֵט הַזָּהָב הַמֶּלֶךְ אחשוורוש הושיט את שרביט הזהב לאסתר,⁴¹¹ וַתִּקֶּם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לְפָנַי הַמֶּלֶךְ אסתר הזדקפה

408. אבן עזרא נוסח ב'.

החתומים ולהשאיר את הספרים שכבר נפתחו, בטענה שהספרים החתומים נכתבו על ידי המן ולא על ידי המלך. 410. תרגום. רלב"ג: באגרות הראשונות לא היה כתוב שיש ציווי להרוג את היהודים, שהרי אם היה ציווי, לא היה שייך לבטל אותו. אלא באגרות היה כתוב שיש רשות ביד שונאי ישראל להרוג את היהודים, וממילא היה ניתן לתת רשות גם ליהודים להיקהל ולעמוד על נפשם ולהציל את עצמם. שונאי ישראל היו בעיקר מזרע עמלק ששנאו יהודים, ולכן ה' ציווה למחות את זכרם. על מלחמה זו בעמלק התנבא יעקב אבינו "בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל". הערב היא תקופתו של מרדכי.

411. תרגום. בדבר סיבת ההושטה נחלקו הפרשנים. רלב"ג: אסתר נכנסה אל המלך פעם נוספת ולכן הייתה זקוקה להושטת השרביט כפי שהיא הייתה צריכה לכך בפעם הראשונה כשהיא ניגשה אל המלך ללא שהיא נקראה לכך על מנת להזמין אותו לסעודה. אסתר עשתה זאת משום שהיא ראתה שאחשוורוש כועס על המן אז היא רצתה לחכות עד שהוא יירגע או משום שהיא חיכתה שיקראו לה בפני המלך, או משום שתי הסיבות גם יחד. חכמי צרפת: הושטת השרביט נעשתה כדי להקים את אסתר מהקרקע. מחלוקתם קשורה בשאלה כיצד מפרשים את הכתוב בפסוק הקודם "ותוסף": האם יש כאן שיחה חדשה עם המלך או האם זהו המשך השיחה הקודמת. אם נפרש שמדובר על שיחה חדשה, מובן מדוע יש צורך בהושטת השרביט כדי להראות שהמלך מחל

409. תרגום. אבן עזרא נוסח ב': העברת רעתו של המן היינו החזרת הספרים, אך המלך אמר על כך שאינו יכול להחזיר אותם. בנוסף ביקשה אסתר גם את העברת מחשבתו של המן, היות והיא ידעה שגם אם אחשוורוש יחזיר את הספרים, המן עדיין ימצא דרך לנסות ולהשמיד את היהודים. מלבי"ם: יש דרכים שונות לשכנע את העומד מולך לקבל את דבריך. בתחילה דיברה אסתר אל אחשוורוש על פי השכל, וזה מה שכתוב "ותדבר לפני המלך", ועתה היא עברה לדבר אל הרגש שלו, ולכן כתוב שהיא התחננה בפניו. בדבריה ביקשה על שני דברים. בצלע זו שבה היא מבקשת להעביר את רעת המן, היא אומרת שהגויים מציקים לעם ישראל כבר עכשיו בגלל האיגרות ששלח המן, ולכן ראוי להחזירם. בצלע הבאה, "מחשבת המן", היא טוענת שאם לא יחזירו עכשיו את האיגרות ששלח המן, כאשר יגיעו האיגרות השניות למקומם, היהודים לא יאמינו לתוכן האיגרות ולכן לא תהיה בהם תועלת. כמו כן אסתר אמרה בדבריה שהמלך איננו צריך לחשוש שהוא יעבור על חוק מלכי פרס ומדי כאשר הוא יחזיר את הספרים, משום שהספרים נכתבו על ידי המן, ולא המלך ציווה את הכתוב בהם. כאמור, המלבי"ם פירש שהיו שני ספרים שנשלחו על ידי המן. "פתשגן", הספרים שהיו גלויים לכולם, ובהם לא היה כתוב להשמיד את היהודים, וספרים שהיו עדיין חתומים. אסתר הציעה להחזיר את הספרים

(ה) וְהָאָמֵר אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם-מִצְאָתִי חֵן לְפָנָיו וְכִשֶּׁר הַדָּבָר לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו יִכְתֹּב לְהַשִּׁיב אֶת-הַסְּפָרִים מִחֶשְׁבֶּת הַמֶּן בֶּן-הַמֶּדְתָּא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאָבֶד אֶת-הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל-מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ: (ו) כִּי אֵיכָכָה אוֹכֵל

ונעמדה לפני המלך אחשוורוש⁴¹²: (ה) וְהָאָמֵר אסתר אמרה לאחשוורוש: אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב אִם בְּקִשְׁתִּי תִהְיֶה טוֹבָה בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְתִסְכִּים לְדַבְרִים שְׂאוֹמֵר,⁴¹³ וְאִם מִצְאָתִי חֵן לְפָנָיו וְאִם אֲנִי מוֹצֵאת חֵן בְּעֵינָיו וְהַמֶּלֶךְ מוֹכֵן לִּי אֶת מַה שְׂאוֹנִי מִבְּקִשְׁתִּי מִמֶּנּוּ,⁴¹⁴ וְכִשֶּׁר הַדָּבָר לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם הַדָּבָר נִכּוֹן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ,⁴¹⁵ וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו וְאִם אֲנִי רְאוּיָה לְהִיּוֹת הַמַּלְכָּה שֶׁלֶךְ,⁴¹⁶ יִכְתֹּב לְהַשִּׁיב אֶת הַסְּפָרִים מִחֶשְׁבֶּת הַמֶּן בֶּן הַמֶּדְתָּא הָאֲגָגִי (אֲנִי מִבְּקִשְׁתִּי) שִׁיחֲזִירוּ אֶת הַסְּפָרִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם אֶת תְּכִנִּיתוֹ שֶׁל הַמֶּן הָאֲגָגִי,⁴¹⁷ אֲשֶׁר כָּתַב לְאָבֶד אֶת הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ הַמֶּן כָּתַב בְּסִפְרֵים שֶׁצִּירֵךְ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְהוּדִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּכָל הַמְּדִינֹת שֶׁעָלִיהֶם הַמֶּלֶךְ אֲחִישׁוּרוֹשׁ שׁוֹלֵט⁴¹⁸: (ו) כִּי אֵיכָכָה אוֹכֵל וְרְאוּיָה בְּרַעְיָה אֲשֶׁר

414. ר"מ חלאיו.

415. רי"ד. חכמי צרפת: אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ לְהַשְׁאִיר בְּחַיִּים עַם שְׁלֵם שְׁלֵם אֵלָּה הִיא בּו שׁוֹם חֲטָא.

416. חכמי צרפת וכתבו שאסתר חשבה שאולי עכשיו אחשוורוש איננו רוצה שאסתר תהיה המלכה שלו משום שהוא יודע עכשיו שהיא יהודיה. ר"מ חלאיו: אִם כָּל מַה שְׂאִשְׁאֵל מֵאֵת הַמֶּלֶךְ הוּא טוֹב וְיִפָּה וְעַל יְדֵי כֵךְ יִתְקַיֵּמוּ דְבָרַי.

417. רס"ג. מוהר"ם אלשיך: אסתר ידעה את החוק שאסור למלך החזיר את הספרים שהוא כתב. אלא שהיו שני ספרים. ספר אחד שבו היה כתוב להיות מוכנים ל"ג אדר, וספרים אלו היו גלויים לכולם כבר עכשיו, וספר נוסף שעוד לא התגלה תוכנו, שהיה כתוב בו שביום זה צריך להשמיד את היהודים. אסתר ביקשה מאחשוורוש שיחזיר את הספרים השניים, שעוד לא התגלה תוכנם, משום שאין זה בכלל החוק שאסור להחזיר ספרים. אחשוורוש ענה לה שגם ספרים אלו נכללים בכלל החוק שאסור להחזיר ספרים. כמו כן הסביר את הכתוב "את מחשבת המן", היות ואסתר חששה שיש ספרים שכתוב בהם רק את מחשבתו הראשונה של המן לאבד את ממון ישראל, ואסתר רצתה שכל הספרים יוחזרו.

418. תרגום.

לאסתר על כניסתה ללא הזמנה. אולם, אם מדובר באותה שיחה, לא מובן מדוע יש צורך בהושטת השרביט אלא אם נפרש שהמטרה הייתה הקמת אסתר מהקרקע. מלבי"ם: הוֹשֵׁטת הַשְּׂרָבִיט נִעֲשֶׂתָה כְּדִי לִזְמַר לְאִסְתֵּר שִׁישׁ לֵה רְשׁוֹת לְפָרֵט אֶת בְּקִשְׁתָּהּ. מוהר"ם אלשיך: הוֹשֵׁטת הַשְּׂרָבִיט אֵל אִסְתֵּר נִעֲשֶׂתָה בְּגַלֵּל שֶׁאֲחִישׁוּרוֹשׁ רִיחַם עַל אִסְתֵּר וּמִשׁוֹם שֶׁהוּא רָצָה לְרַמּוֹז לֵה לְקוֹם מֵהָאָרֶץ.

412. תרגום.

413. תרגום. מלבי"ם: הַסְּבִיר אֶת דְּבָרֶיהָ שֶׁל אִסְתֵּר כֵּךְ. יִכְלּוּ לְהִיּוֹת אַרְבַּעַת טַעֲמִים לְכֵךְ שֶׁאֲחִישׁוּרוֹשׁ יִמְלֵא אֶת בְּקִשְׁתָּהּ שֶׁל אִסְתֵּר. אוּ בְּגַלֵּל שֶׁהִיא מוֹצֵאת חֵן בְּעֵינָיו, אוּ בְּגַלֵּל שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל מוֹצֵא חֵן בְּעֵינָיו, אוּ בְּגַלֵּל שֶׁהוּא יְרוּוּיָה דְבַר כְּלִשְׁהוּ מֵאִסְתֵּר אִם הוּא יִמְלֵא אֶת בְּקִשְׁתָּהּ, אוּ שֶׁהוּא יְרוּוּיָה דְבַר כְּלִשְׁהוּ מֵעַם יִשְׂרָאֵל אִם הוּא יִמְלֵא אֶת בְּקִשְׁתָּהּ שֶׁל אִסְתֵּר. כָּל אַרְבַּעַת הַדְּבָרִים שִׁיכִים כֵּאֵן: "אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב" – שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל מוֹצֵא חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ, "וְאִם מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינָיו" – שֶׁאִסְתֵּר עֲצָמָה מוֹצֵאת חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ, "וְכִשֶּׁר הַדָּבָר לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ" – שֶׁאֲחִישׁוּרוֹשׁ יְרוּוּיָה מִמִּלּוֹ בְּקִשְׁתָּהּ שֶׁל אִסְתֵּר, הִיּוֹת וְטוֹב לְמֶלֶךְ שִׁיעֲשֶׂה צְדָק בְּאַרְצוֹ, "וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו" הִיּוֹת שִׁיחֵה לְאִחִישׁוּרוֹשׁ תּוֹעֵלָת מֵאִסְתֵּר עֲצָמָה, מִשׁוֹם שֶׁהִיא תְּמוֹת אִם הִיא תִּרְאֶה בְּאִבְדֵן יִשְׂרָאֵל.

וְרֵאִיתִי בְּרָעָה אֲשֶׁר־יִמָּצָא אֶת־עַמִּי וְאִיכָכָה אוֹכַל וְרֵאִיתִי
בְּאֲבָדֵן מוֹלַדְתִּי: (י) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרֶשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
וְלַמְרַדְכֵי הַיְהוּדִי הִנֵּה בֵּית־הַמָּן נִתְּתִי לְאֶסְתֵּר וְאֹתוֹ תָּלוּ
עַל־הָעֵץ עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יְדוֹ (בִּיהוּדִיִּים) בְּיְהוּדִים: (ח) וְאַתֶּם
כְּתֹבוּ עַל־הַיְהוּדִים כְּפָטוּב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחַתְמוּ

יִמָּצָא אֶת עַמִּי שֶׁהָרִי אֵיךְ אוֹכַל לַחֲיוֹת כְּשֶׁאֲנִי רוֹאֶה אֶת הַרְעָה שֶׁתְּבוֹא עַל עַמִּי? כִּיצַד אוֹכַל
לַחֲיוֹת אִם אֲרֹאֶה אֶת עַמִּי מוֹשֵׁמֵד? ⁴¹⁹ וְאִיכָכָה אוֹכַל וְרֵאִיתִי בְּאֲבָדֵן מוֹלַדְתִּי וְאֵיךְ אוֹכַל
לַחֲיוֹת אִם אֲנִי אֲרֹאֶה אֶת הַשְּׂמֵדָה מִשְׂפַּחַתִּי ⁴²⁰: (י) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרֶשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
וְלַמְרַדְכֵי הַיְהוּדִי הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ עֲנֵה לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמְרַדְכֵי הַיְהוּדִי: הִנֵּה בֵּית הַמָּן
נִתְּתִי לְאֶסְתֵּר הָרִי מִסְרֵתִי אֶת בֵּיתוֹ שֶׁל הַמָּן לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה, ⁴²¹ וְאֹתוֹ תָּלוּ עַל הָעֵץ וְגַם
תָּלוּ אֶת הַמָּן עַל הָעֵץ שֶׁהוּא הַכֵּין לְמְרַדְכֵי, ⁴²² עַל אֲשֶׁר שָׁלַח יְדוֹ בְּיְהוּדִים וְכֹל זֹאת בְּגַלְלַת
שֶׁהוּא רֹצֵה לְהַרוֹג אֶת הַיְהוּדִים. אִם כֵּן אַתֶּם רוֹאִים שֶׁנִּקְמַתִי בַּהֶמֶן, אֲבָל אֵינְנִי יוֹכֵל לְהַחְזִיר
אֶת הַסְּפָרִים כְּפִי שֶׁבִיקַשְׁתֶּם (כְּפִי שֶׁיְבוֹאֵר בַּפְּסוּק הַבֵּא) ⁴²³: (ח) וְאַתֶּם כְּתֹבוּ עַל הַיְהוּדִים
כְּפָטוּב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְאַתֶּם תִּמְהַרוּ וְתִכְתְּבוּ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֶל הַיְהוּדִים כְּפִי שֶׁאַתֶּם

הַמְכִירָה וְהַשִּׁיעֵבֹד שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

420. תְּרַגּוּם. מוהר"ם אֶלְשֵׁיךְ: אֶסְתֵּר בִּיקְשָׁה מֵאַחֲשׁוּרוּשׁ
שֶׁהִצְלָה תְּבוֹא עַל יְדָה, הֵיטֵב וְכֹל הַצָּרָה שֶׁל הַמָּן גִּרְמָה בְּגַלְלַת
אֲבִי אֲבִיָּה שֶׁאֵל שֶׁלֹּא הִשְׁמִיד אֶת עַמְּלֵק. מְרַדְכֵי אָמַר לְאֶסְתֵּר
שֶׁאִם הֵיא לֹא תִצְלֵל אֶת יִשְׂרָאֵל, רוּחַ וְהַצְלָה יַעֲמֹד לַיְהוּדִים
מִמְקוֹם אַחֵר, אֲבָל בֵּית שֶׁאֵל תֹּאבֵד, מִשׁוֹם שֶׁחֲטָאוּ שֶׁל שֶׁאֵל
לֹא יִכּוֹפֵר, אֵךְ אִם אֶסְתֵּר תִּצְלֵל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל, הֵיא תִכְפֹּר בְּכֵךְ
עַל חֲטָאוֹ שֶׁל שֶׁאֵל, וּבֵית אֲבִיָּה לֹא יוֹשֵׁמֵד.

421. ר"מ חֲלָאִיו. מִלְּבִיִּים: עַל יְדֵי הַדְּגִשָׁת׃ מִסִּירַת בֵּית
הַמָּן לְאֶסְתֵּר יִידְעוּ כֹל הַגּוֹיִים שֶׁהֶמֶן כָּתַב אֶת הַאִגְרוֹת שֶׁלֹּא
עַל דַּעַת הַמֶּלֶךְ.

422. ר"מ חֲלָאִיו.

423. ר"מ חֲלָאִיו. רש"י: הַכּוּוּנָה שֶׁאֵין צוֹרֵךְ לְהַשִּׁיב אֶת
הַסְּפָרִים הֵיטֵב וְכּוֹלֵם מִבְּנִינִים שֶׁהֶמֶלֶךְ תִּמְךְ בִּיהוּדִים לְאַחֵר
שֶׁהוּא תֵּלֵה אֶת הַמָּן וְנִתֵּן אֶת בֵּיתוֹ לְאֶסְתֵּר.

419. אֲבָן עֲזָרָה נוֹסַח א' וְכָתַב שְׁתֵּי דְרָכִים לְפָרֵשׁ אֶת הַמִּילָה
"אִיכָכָה": אוֹ שֶׁמְדוּבֵר בְּמִילָה שֶׁהֵיא כְּפּוֹלָה, כְּלוֹמֵר, שִׁישׁ בַּה
אוֹת נוֹסֶפֶת הַחֲזוּרַת עַל עֲצָמָה, בְּמִקְרָה זֶה הָאוֹת כ', וְלִפִּי זֶה
מִשְׁמַעוֹת הַמִּילָה "אֵיךְ", אוֹ שֶׁמְדוּבֵר עַל שִׁילּוּב שֶׁל שְׁתֵּי מִילִים
"אֵי כַּה" - אִם כֵּךְ. כְּמוֹ כֵּן הַתְּלַבֵּט בְּהַסְבֵּר הַמִּילָה "אוֹבֵדֵן",
הָאִם מְדוּבֵר עַל מִילָה מִשׁוֹרֵשׁ א.ב.ד. בְּלִשׁוֹן נִקְבָה וְהַפִּירוּשׁ
הוּא שֶׁהַנְּפִשׁוֹת יֹאבְדוּ, אוֹ שֶׁמְדוּבֵר עַל שֵׁם הַפּוֹעֵל וְהַפִּירוּשׁ
אֲבָדֵן הָעַם. בְּנוֹסַח ב' כָּתַב הָאֲבָן עֲזָרָה שֶׁ"עַמִּי" מוֹסֵב עַל
הַזְכָּרִים ו"מוֹלַדְתִּי" עַל הַנִּקְבּוֹת, וְזֹאת כְּנִרְאָה מִשׁוֹם שֶׁשֵׁם הוּא
פִּירוּשׁ שֶׁהַמִּילָה "אֲבָדֵן" נִכְתְּבָה כְּשׁוֹרֵשׁ א.ב.ד. בְּהִטְיָה שֶׁל נִקְבָה.
ר"מ חֲלָאִיו דַּחָה פִּירוּשׁ זֶה בְּאוֹמְרוֹ שֶׁדְּרָכֵי שֶׁל הַכְּתוּב לְכַתּוּב
גַּם צוֹרֵת נִקְבָה כְּאִשֶׁר הַעִיסוּק הוּא עַל נוֹשֵׂא בְּלִשׁוֹן זָכַר. רִינַת
יִצְחָקֵן בְּשֵׁם הַגְּרִי"ז: אֶסְתֵּר לֹא הֵיטְתָה בְּסַכְנָה מִצַּד עֲצָמָה,
שֶׁהָרִי הֵיא הֵיטְתָה מִלְכָּה. אֵלֵא הֵיא נִמְצָאָה בְּסַכְנָה מִשׁוֹם שֶׁהֶמֶן
קָנָה אֶת כֹּל הַיְהוּדִים וְהֵיא נִכְלָלָה בְּכֹל קִנְיָן זֶה. לִכֵּן הֵיטְ צוֹרֵךְ
לְהַרוֹג אֶת הַמָּן לְפָנֵי שֶׁמְצִילִים אֶת עַם יִשְׂרָאֵל, כְּדִי לְבַטֵּל אֶת

בַּטְבַּעַת הַמֶּלֶךְ כִּי־כָתַב אֲשֶׁר־נִכְתַּב בְּשֵׁם־הַמֶּלֶךְ וְנִחְתָּוּם
 בַּטְבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהָשִׁיב: (ט) וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי־הַמֶּלֶךְ בַּעַת־
 הָהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא־חֹדֶשׁ סִיּוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ
 וַיִּכְתַּב כָּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה מֶרְדֳּכָי אֶל־הַיְהוּדִים וְאֶל

רואים לנכון,⁴²⁴ וְחִתְּמוּ בַּטְבַּעַת הַמֶּלֶךְ ותחתמו על מה שכתבתם עם טבעת המלך,⁴²⁵ כִּי
 כָּתַב אֲשֶׁר נִכְתַּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְנִחְתָּוּם בַּטְבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהָשִׁיב היות ולא ניתן להחזיר
 איגרת שנכתבה בשם המלך ונחתמה בטבעתו. אחשוורוש אמר לאסתר ומרדכי שלא ניתן
 לבאל את הספרים שהמנן שלח, היות והיה חוק פרסי שאסור להחזיר אגרות שכתוב בהם
 ציווי של המלך⁴²⁶: (ט) וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּעַת הָהִיא באותו הזמן נקראו סופרי המלך
 על מנת לכתוב אגרות חדשות,⁴²⁷ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיּוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ
 סופרי המלך נקראו בתאריך כ"ג סיון שהוא החודש השביעי,⁴²⁸ וַיִּכְתַּב כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה

הראשונות שהיהודים יהרגו את שונאיהם, אלא שהמנן
 ברשעותו הפך את הכתוב באיגרות וכתב שהציווי היה שהגויים
 יהרגו את היהודים, ולאחר שהמנן נתפס בזיופו, המלך ציווה
 לתלות אותו על העץ. בנוסף ב' הוסיף שזהו פירוש דברי חז"ל
 שאילולי איגרות הראשונות לא נתקיימו האחרונות, כלומר:
 מרדכי השתמש בשליחת האיגרות הראשונות ובטענה שנפל
 בהם טעות על מנת לקיים את האיגרות השניות. מלבי"ם:
 אחשוורוש אמר שהוא איננו יכול להחזיר את האיגרות, אבל
 הוא יכול פרש אותם על ידי שהוא יאמר שמה שהיה כתוב
 "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים", פירושו "להשמיד
 להרוג ולאבד – ומי יעשה זאת, היהודים", כלומר, היהודים
 הם שישמידו את הגויים. אלא שיש שפות שביאור זה איננו
 אפשרי, ולכן גם בנתינת רשות ליהודים להתנגד לגויים שינסו
 להשמיד אותם יש משום הצלה ליהודים.

427. תרגום. ר"מ חלאיו: לאחשוורוש היו סורים שהיו
 מזומנים איתו לצורך הכתיבה.

428. תרגום. מלבי"ם: מרדכי חיכה בכוונה עד כ"ג סיון,
 היות וזה התאריך שבו חזרו השליחים שאיתם שלחו את
 האיגרות של המנן, והוא רצה לשלוח את איגרותיו עם אותם
 שליחים, וכך יאמינו לכתוב באיגרות. כמו כן, על ידי שליחת
 האיגרות אל מקומות שבהם לא הגיעו האיגרות של המנן, הוא

424. תרגום. ר"מ חלאיו: אחשוורוש אמר "בשם המלך"
 למרות שהוא התכוון לעצמו, וכך אנחנו מוצאים פעמים רבות
 במקרא (כמו שלמך פנה לנשותיו ואמר להן "נשי למך").

425. תרגום.

426. תרגום (ועיינו בספר הניאל ו,טו וביאורנו שם). מפירוש
 רש"י עולה שלא היה כאן איסור להחזיר את הספרים, אלא
 שאין זה מכבודה של מלכות להחזיר אותם. לכאורה משמע
 מדבריו שאם מחזירים את האיגרות שנשלחו בשם המלך,
 נראה הדבר שהיה מי שהצליח לזייף אותן. רס"ג: צלע זו
 שבה אמר אחשוורוש לאסתר ומרדכי שלא ניתן להחזיר את
 מה שנכתב ונחתם בטבעת המלך, לא נאמר כדי להסביר מדוע
 לא ניתן להחזיר את האיגרות הראשונות, אלא הוא נאמר כדי
 להסביר מדוע היה חשוב לאחשוורוש שהם יחתמו על
 האיגרות שהם שולחים בטבעת המלך, היות וכך לא יהיה ניתן
 לבטל את האיגרות ששלחו אסת ומרדכי. אבן עזרא: המילה
 "ונחתום" איננו מלשון עבר, אלא הוא שם הפועל של
 החתימה. כמו כן הסביר אחשוורוש אמר לאסתר ומרדכי
 שהוא לא יכול להחזיר את האיגרות הראשונות משום שזה
 נוגד את חוקי מדי ופרס, ולכן מרדכי עשה בחכמה כשהוא
 כתב באיגרות השניות שהיהודים יהרגו את הגויים שנקהלים
 עליהם. בכך הסביר מרדכי שהמלך מכלתחילה ציווה באיגרות

הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים וְהַפְּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת אֲשֶׁר | מֵהֵדּוּ וְעַד-
כּוֹשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ
וְעַם וְעַם כְּלָשָׁנוּ וְאֶל-הַיְהוּדִים כְּכַתְּבָם וְכָל־שׁוֹנֵם: (י) וַיִּכְתֹּב
בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחִשְׁוֹרֶשׁ וַיַּחֲתֵם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים

מֵרַדְכִי אֶל הַיְהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים וְהַפְּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת אֲשֶׁר מֵהֵדּוּ וְעַד כּוֹשׁ
בִּאֲגוּרוֹת נִכְתְּבוּ הַדְּבָרִים שֶׁמֵרַדְכִי צִוּוּהוּ בְּעִנְיַן הַיְהוּדִים אֵל הַפְּחוֹת, הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים וְאֵת שְׂרֵי
הַמְּדִינֹת שֶׁמֵהֵדּוּ וְעַד כּוֹשׁ. הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים, הַפְּחוֹת וְהַשְּׂרִים הֵם סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל בְּעִלֵי
שׂוֹרָה,⁴²⁹ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה בְּסֹךְ הַכֹּל נִשְׁלַחוּ הָאֲגוּרוֹת וּמֵאָה עֶשְׂרִים וּשְׁבַע
מְדִינֹת,⁴³⁰ מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ כֹּל מְדִינָה קִיבְלָה אִיגְרַת שְׁכַתּוּבָה בְּכַתֵּב הַנְּהוּג בְּאוֹתָהּ
מְדִינָה,⁴³¹ וְעַם וְעַם כְּלָשָׁנוּ וְלִכְלֵל עִם נִכְתְּבָהּ הָאִיגְרַת בְּשֵׁפָה שְׁבָה דִּיבֵר,⁴³² וְאֶל הַיְהוּדִים
כְּכַתְּבָם וְכָל־שׁוֹנֵם וְהָאֲגוּרוֹת גַּם נִשְׁלַחוּ אֶל הַיְהוּדִים בְּכַתְּבָם וּבְשֵׁפָתָם.⁴³³ (י) וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם
הַמֶּלֶךְ אֲחִשְׁוֹרֶשׁ סוֹפֵר הַמֶּלֶךְ כָּתַב אֶת הָאֲגוּרוֹת בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אֲחִשְׁוֹרוּשׁ,⁴³⁴ וַיַּחֲתֵם בְּטַבַּעַת
הַמֶּלֶךְ מֵרַדְכִי חָתֵם עַל הָאֲגוּרוֹת עִם הַטַּבַּעַת שֶׁל הַמֶּלֶךְ,⁴³⁵ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד עַל מִנַּת

431. רש"י.

432. רש"י. חכמי צרפת בפירושהם לעיל ג, י"ב הסבירו שהאגרות נכתבו בכל הכתבים ובכל הלשונות ששימשו באותה המדינה. אם במדינה מסוימת היו מדברים במספר לשונות או היו כותבים בסוגי כתב שונים, נשלחו לאותה מדינה אגרות בלשונות השונים או בכתבים השונים שמשמשים את אנשי אותה מדינה.

433. תרגום. יש להעיר שמדובר על כתב עברי קדום, שהרי עזרא שהיה אחרי מרדכי, שניה את הכתב לכתב אשורי. ר"מ חלאיו: היהודים נכתבו בנפרד, ונאמר בהם "ככתבם וכלשונם", כלומר שיש להם רק אופן אחד של כתיבה ושפה אחת, משום שהיהודים חיים בנפרד מכל הגויים, ומשום שלכל היהודים יש שפה אחת שהיא שונה מכל השפות.

434. ר"מ חלאיו וכתב אפשרות נוספת שמרדכי הוא שכתב את האגרות ליהודים וסופרי המלך כתבו את האגרות לשאר העמים.

435. תרגום.

הראה שיש תוקף חזק יותר לאגרותיו. רינת יצחק: קשה לכאורה על דבריו של הגר"א שסובר שחיכו עד שהשלוחים הראשונים יחזרו על מנת לשלוח איתם גם את האגרות השניות, הרי אסור לאדם לחזור בו ממה שהוא אמר. תירוצו: היות והם אמרו את דבריהם שלא בפני בית דין, היה מותר להם לחזור בהם. לכאורה קשה על דבריו: הרי לא מדובר על עדות שלהם, שהרי תוכן האגרות לא נכתב על ידיהם, אלא הם רק היו שלוחים והם היו יכולים לומר שגם האגרות השניות נשלחו בלי לסתור את שליחת האגרות הראשונות.

429. תרגום וראה לעיל בביאורנו לפרק ג פסוק י"ב. כתבנו בפנים שהמילים "אל היהודים" פירושה "בעניין היהודים" על פי דברי רס"ג וההכרח שלו לכך היא היות ובסוף הפסוק כתוב פעם נוספת "אל היהודים" דהיינו: שהאגרות נשלחו אל היהודים, אין שום טעם בכפילות. ר"מ חלאיו: מרדכי שלח את האגרות אל השרים על מנת שהם יעזרו ליהודים במלחמת ההצלה שלהם.

430. תרגום.

בַּיַד הַרְצִים בַּסּוֹסִים רִכְבֵי הַרְכָּשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרְנִים בְּנֵי הַרְמָכִים:
 (א*) אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיהוּדִים | אֲשֶׁר בְּכָל-עִיר-וְעִיר לְהַקְהֵל
 וְלַעֲמֹד עַל-נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד וְלַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת-כָּל-חַיִּל עִם
 וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָם טָף וְנָשִׁים וְשָׁלָלָם לְבוּז: (ב) בַּיּוֹם אֶחָד

למהר את שליחת האיגרות, מרדכי שלח אותם בידי שלושה סוגים של רצים: (1) הַרְצִים בַּסּוֹסִים בידי הרצים שהיו רוכבים על הסוסים,⁴³⁶ (2) רִכְבֵי הַרְכָּשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרְנִים ובידי רוכבי הגמלים המהירים לרוץ,⁴³⁷ בְּנֵי הַרְמָכִים ובידי בני אדם שניטל הטחול שלהם וחקקו את כפות רגליהם (כך שאינם מרגישים את הקרקע בשעה שהם רצים והדבר אינו מעכב אותם)⁴³⁸: (א*) אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל עִיר וְעִיר לְהַקְהֵל וְלַעֲמֹד עַל נַפְשָׁם (באיגרות היה כתוב) שהמלך אחשוורוש נתן רשות ליהודים שבכל אחת מערי ממלכתו להתאסף ולהציל את עצמם,⁴³⁹ לְהַשְׁמִיד וְלַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל חַיִּל עִם וּמְדִינָה הַצָּרִים אֹתָם (היהודים קיבלו רשות) להשמיד, להרוג ולאבד את כל החיילים שבכל החיילים של כל עם ושל כל ארץ שיציקו להם,⁴⁴⁰ טָף וְנָשִׁים יש להשמיד אפילו את הילדים והנשים

עתיד, כלומר, שבעתיד העמים האלה יהיו צרים לעם ישראל, או שמא הכוונה לכך שכבר עכשיו הם עושים צרות ליהודים בכך שהם מתגרים בהם ואומרים להם שבכו היום הם יהרגו ביהודים. מגילת סתרים: "לאבד" נאמר על רשעים גמורים שאבודים מהעולם הבא או על אנשים שאין להם כלל עולם הזה ולכן הם אבודים ממנו. המן רצה לאבד את דתם של היהודים או להשמיד את כולם. אולם, מרדכי ואסתר לא היו יכולים לבקש את השמדת כל הגויים, ולכן, בניגוד לנאמר אצל המן ש"לאבד" פירושו להעבירם על דתם, כאן הפירוש הוא לאבד את ממונם, כלומר: ניתן להכניע את הצרים את בני ישראל על ידי לקיחת ממונם. באופן נוסף כתב שהמן שלח שני ספרים, היות ומטרתו הייתה השמדת כל היהודים. בספר הראשון היה כתוב ציווי לכל היהודים להישאר בבתיהם ב"ג אדר, משום שהמן חשש שמא יהיו יהודים שילכו באותו יום למדינה אחרת מסיבה כלשהי (כל היהודים היו תחת שלטונו של אחשוורוש, אך אחשוורוש לא שלט על כל העולם), ולשרים הוא שלח ספר שבו הסביר שהציווי נועד להשמיד את היהודים. אחשוורוש אמר למרדכי ואסתר שהוא

436. תרגום.
 437. תרגום. אבן עזרא: רכש פירושו מרכושו של המלך. יש אומרים שהאחשותרנים הם פרדים. ר"ד הסביר כיצד רואים מהכתוב שהם פרדים. המילה אחשותרנים מורכבת משתי מילים. "אחש" פירושו גדול, ו"תרין" פירושו שניים. חכמי צפרת: רק אצל האיגרות ששלח מרדכי נאמר שהם נשלחו על ידי רוכבי הרכש, היות ומטרתו של מרדכי הייתה להקדים את הגעת האיגרות ששלח המן.
 438. תרגום. אבן עזרא: הכוונה לסוסים נקבות, והם חזקים יותר מבני האתונות.
 439. תרגום.
 440. תרגום. עיין לעיל בהערות לביאורנו ג, יג שהבאנו את פירושו של ר"מ חלאיו שחילק בין הסוגים השונים של של המוות שהוזכרו בפסוק זה. "להשמיד" פירושו מילה כללית לכל סוגי המוות. "להרוג" פירושו הריגה על ידי החרב, ו"לאבד" פירושו לאבד את זכרם. כמו כן דחה הר"מ חלאיו את פירושו של האבן עזרא שערך היא שם כולל לכל המדינות והכפרים. בפירוש המילה "צרים" התלבט האם הכוונה ללשון

בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ בְּשָׁלוּשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם־
 עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר: (יג) פִּתְשָׁן הַכֶּתֵב לְהַנְתֵּן דָּת בְּכָל־
 מְדִינָה וּמְדִינָה גָלוּי לְכָל־הָעַמִּים וְלִהְיוֹת (הִיהוּדִיִּים)
 הִיהוּדִים (עֲתוּדִים) עֲתִידִים לְיוֹם הַזֶּה לְהִנָּקֵם מֵאִיְבֵיהֶם:

שבאים להציק ליהודים,⁴⁴¹ וּשְׁלָלָם לְבוּז וכן היה כתוב באיגרות שצריך לקחת לשלל את כל הרכוש של אותם גויים⁴⁴²: (יב) בְּיוֹם אֶחָד בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ הִיהוּדִים צוּו לְהַשְׁמִיד אֶת הַצָּרִים עֲלֵיהֶם בְּכָל הַמְּדִינֹת שֶׁהָיוּ תַּחַת שְׁלֹטוֹנוֹ שֶׁל אַחֲשֹׁרוּשׁ תּוֹךְ יוֹם אֶחָד, בְּשָׁלוּשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר הַיּוֹם שֶׁבוּ צוּו הִיהוּדִים לְהַצִּיל אֶת עַצְמָם הִיָּה בְיוֹם י"ג לְחֹדֶשׁ הַשְּׁנַיִם עֶשֶׂר, כְּלוֹמֵר: בִּי"ג אֲדָר⁴⁴⁴: (יג) פִּתְשָׁן הַכֶּתֵב הַצִּיּוּי הַכְּתוּב בְּאִיגְרוֹת בְּמִפּוֹרֶשׁ,⁴⁴⁵ לְהַנְתֵּן דָּת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה לְתַת חוֹק בְּכָל אַחַת מֵהַמְּדִינֹת שֶׁעֲלִיהֶן שֶׁלֹּט אַחֲשֹׁרוּשׁ,⁴⁴⁶ גָלוּי לְכָל הָעַמִּים וְהַתּוֹכֵן הִיָּה בְּרוּר לְכָל הָעַמִּים, כֹּל הָעַמִּים יִדְעוּ מַה צוּו הִיהוּדִים בְּאִיגְרוֹת,⁴⁴⁷ וְלִהְיוֹת הִיהוּדִים עֲתִידִים לְיוֹם הַזֶּה לְהִנָּקֵם

443. תרגום. ר"מ חלאיו: פסוק זה מתאר את אופן כתיבת האיגרות באותו אופן שהפסוקים בפרק ג' תיארו את כתיבת האיגרות על ידי המן, ומרדכי ציווה על היהודים שבכל מדינות המלך משום שאין זה ראוי שחלק מהיהודים ייהרגו. כמו כן הסביר שלא היה ניתן לצוות על היהודים להקדים את יום הנקמה שלהם מהגויים לתאריך המוקדם מ"ג אדר, משום שהאיגרות של המן היו עדיין קיימים והיה אסור לבטל אותם. מלבי"ם: מרדכי הדגיש "בכל מדינות המלך" למרות שהמן לא כתב כך. המן לא רצה שכולם יידעו שהציווי להרוג את היהודים היה בכל המדינות שתחת שלטון אחשוורוש, היות והוא חשש שמא יהיו גוים שלא ירצו להשמיד אומה שלימה. אולם מרדכי רצה שכולם יידעו שהאבל של היהודים הפך לשמחה על ידי האיגרות השניות, ולכן הוא כתב שהציווי כולל את כל מדינות המלך.

444. תרגום.

445. עיין בבאורנו לעיל ג, יד. אבן עזרא (נוסח ב'): הכוונה להעתק של הכתב, היות וסופרי המלך היו כותבים רק למדינות הגדולות, ולשאר המדינות שלחו העתקים שכתבו אנשים אחרים.

446. תרגום. ר"מ חלאיו: "והדת" פירושו החוק שהועבר לתושבי הממלכה על ידי הכרוז.

447. תרגום.

איננו יכול להחזיר את הספרים, אבל הם יכולים לכתוב ליהודים שיש סיבה מסוימת שהם צריכים להישאר בבתיהם, כגון שכולם יעלו לבית המקדש וכדומה. מרדכי ואסתר הבינו שאינם יכולים לבנות עדיין את בית המקדש היות ועמלק לא הושמד, ולכן הם ציוו את היהודים להילחם ולהשמיד את עמלק. יוצא לפי דברי המגילת סתרים שעמלק הושמד במלחמה שיזמו מרדכי ואסתר, שהרי לולי כן לא היה ניתן לבנות את בית המקדש השני.

441. תרגום.

442. תרגום. רש"י: למרות זאת היהודים לא לקחו את הביזה כדי שהעולם לא יחשוב שהם יצאו להילחם בגויים בגלל רכושם. מלבי"ם: יש הבדל בין הציווי על השלל באיגרות המן לבין הציווי על השלל באיגרות של מרדכי. בציווי של המן, לא כתוב בצמוד לציווי על הביזה שיש לבזוז רק ביום אחד, משום שהמן התכוון שהביזה תהיה לאורך זמן רב, ועל ידי הבטחת הממון, התכוון המן לגייס את הגויים להשמדת היהודים. לעומתו, מרדכי התכוון שלא תהיה ביזה בכלל, אלא שהיה חייב שהאיגרות שלו תהיינה דומות בתוכנן לאיגרותיו של המן, ולכן הוא צמצם את הביזה ליום אחד, וכך ידע שעם ישראל לא יהיה עסוק בכלל בביזה, היות ובאותו היום היהודים יהיו עסוקים בהריגת הגויים שקמו עליהם להרגם.

(ד) הַרְצִים רַכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתָּרְנִים יֵצְאוּ מִבְּהַלִּים וְדַחּוּפִים
בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ וְהֵדֶת נִתְּנָה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה: (ט) וּמֶרְדֵּכִי יֵצֵא |
מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחֹר וְעֵמֶרֶת זֶהָב גְּדוּלָּה

מֵאִיִּבְיָהֶם שְׁבוּם הַזֶּה, י"ג אדר, היהודים יהיו מזומנים להינקם מאויביהם⁴⁴⁸: (ד) הַרְצִים
רַכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתָּרְנִים יֵצְאוּ מִבְּהַלִּים וְדַחּוּפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ הַרְצִים שֶׁרַכְבוּ עַל הַגַּמְלִים
הַמְּמַהֲרִים לְרוּץ יֵצְאוּ בִזְרִיזוֹת וּבְדַחֲפוֹת בְּצִוּוֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ,⁴⁴⁹ וְהֵדֶת נִתְּנָה בְּשׁוֹשַׁן
הַבִּירָה וְהַחֹק נִתֵּן בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה (שֶׁהַיְהוּדִים יֵצְלוּ אֶת עַצְמָם), וְכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל אָדָם
לְעַרְעֵר עַל מַה שֶׁכָּתַב מֶרְדֵּכִי בְּאִיגְרוֹת⁴⁵⁰: (ט) וּמֶרְדֵּכִי יֵצֵא מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ כְּאִשֶׁר מֶרְדֵּכִי יֵצֵא
מֵאֵת הַמֶּלֶךְ עַל מִנַּת לְשַׁלּוּחַ אֶת הָאִיגְרוֹת,⁴⁵¹ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת (כְּשֶׁמֶרְדֵּכִי יֵצֵא לְשַׁלּוּחַ אֶת
הָאִיגְרוֹת הוּא יֵצֵא) בְּלְבוּשׁ הַמַּתָּאִים לְמַכְלִים, הַיּוֹת וְהַמֶּלֶךְ מִיָּנָה אוֹתוֹ לְהִיּוֹת מִשְׁנֵה לְמֶלֶךְ,⁴⁵²

448. תרגום.

450. תרגום. עיין לעיל פרק א פסוק ב' בהערות לביאורנו

בדבר מחלוקת הפרשנים לגבי מהו שושן הבירה. מלבי"ם:
מרדכי התחכם ומנע את השמחה בשושן הבירה עד לאחר
שליחת הרצים, שמא יהיו גוים שינסו לשכנע את אחשוורוש
למנוע את שליחת האיגרות.

451. חכמי צרפת. מלבי"ם: הכתוב תיאר את צדקותו של
מרדכי שלא לקח לעצמו גדולה עד לאחר שהייתה ישועה
ליהודים. מוהר"ם אלשיך: לעיל בפרק ו' הסביר שהרכבתו
של מרדכי על הסוס על ידי המן היה שכר תחת עמדו בשק
ואפר על צרת ישראל. אמנם, מרדכי לא רצה להינות מכל
הכבוד הזה היות ועם ישראל היה נתון עדיין בסכנה, ולכן
לאחר מכן הוא שב לשקו ותעניתו. אולם, לאחר שעתה נושעו
ישראל, מרדכי קיבל את שכרו בתורה שלמה, ולכן תחת האפר
שהוא שם על ראשו הייתה לו עטרת זהב, תחת השק הוא
ידעא בבגדי מלכות, תחת הבגדים הקרועים הוא יצא בתכריך
שעוטף את כל גופו, ותחת הצעקה הוא זכה שהעיר שושן
צהלה ושמחה. רינת יצחק: מרדכי קיבל מינוי של ראש הגולה
שיש לו דין מלך על היהודים. כמו כן הסביר על פי המדרש
שלאחר שהתגלה שבנימין לא השתחוה בפני גוי כאשר הוא
השתחוה בפני יוסף, התגלה שבנימין יכול להיות שטנו של
עשיר, ומרדכי לא השתחוה להמן ועל ידי זה זכה להיות
הגואל של ישראל ויצא לפני המלך בלבוש מלכות.

452. ר"מ חלאיו. תרגום: תיאר את לבושו של מרדכי כך:

היה לו מעים העשוי משי, כרפס, תכלת, והיה בו זהב טוב

449. על פי ביאורנו לעיל פסוק י' ותרגום ואבן עזרא (נוסח

ב) בפסוק זה. רש"י הסביר שהרצים יצאו במהירות כדי להשיג
את הרצים של האיגרות הראשונות. ר"מ חלאיו כתב שהם
יצאו במהירות כדי להספיק להגיע לכל פינה בממלכתו הגדולה
של אחשוורוש, או כדי לעודד את היהודים שכבר שמעו על
תוכן האיגרות הראשונות. חכמי צרפת פירשו ש"דחופים"
פירושו נחוצים ולא מלשון מהירות. אבן עזרא (נוסח ב) כתב
ש"מבוהלים" פירושו שהרצים יצאו לשליחותם בניגוד
לרצונם. מלבי"ם: הרצים יצאו מבוהלים משום שהם לא הבינו
מדוע הם נשלחו פעם נוספת עם איגרות נוספות. מוהר"ם
אלשיך: לפי שיטתו לעיל בכמה מקומות, היה הבדל בין
שושן, שם היה גלוי לכולם מה היה כתוב באיגרות ששלח
המן, לבין שאר העולם שם הגוים קיבלו שתי איגרות. איגרת
ראשונה שיהיו מוכנים ל"ג באדר שתוכנה היה גלוי לכולם,
ואיגרת שניה שהיה כתוב בה מה לעשות ב"ג אדר (להשמיד
את היהודים), אך תוכנה היה נעלם ורק לקראת י"ג באדר הם
היו אמורים לפתוח איגרות אלו. אחשוורוש שלח את השליחים
בבהילות על מנת להראות לתושבי שושן שכבר ידעו את
תוכנם, שתוכן האיגרות השניות חשוב יותר מהאיגרות
הראשונות, ולכן הוא גם הוציא את מרדכי בלבוש מלכות, על
מנת להראות שחשוב לו יותר שהיהודים יעמדו להגן על עצמם
מאשר הכתוב באיגרות הראשונות שצריך להשמיד את
היהודים.

וְתִכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן צֶהְלָה וְשִׁמְחָה: (ט) לִיְהוּדִים
הֵיטָה אֹרֶה וְשִׁמְחָה וְשׁוֹשֵׁן וְיָקָר: (י) וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה

תְּכַלֵּת וְחֹזֵר בגדי המלכות של מרדכי היו בצבע תכלת ולבן,⁴⁵³ וְעִטְרַת זָהָב גְּדוּלָּה וּבְרָאשׁוֹ
שֶׁל מֶרְדֳּכָי הִיָּה עֵטְרָה גְּדוּלָּה שֶׁל זָהָב (כְּדָרְכָם שֶׁל הַמְּלָכִים),⁴⁵⁴ וְתִכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהִיָּה
לוֹ מַעֲיָן חֲגוּרָה עֲשׂוּיָה מִפֶּשֶׁתָן וְבַד הַצְּבֹעַ בְּצֹבַע אֲרָגְמָן,⁴⁵⁵ וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן צֶהְלָה וְשִׁמְחָה
וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן הָרִימָה קוֹלוֹת שֶׁל צֶהְלָה וְתוֹשְׁבֵיהָ הָיוּ שִׁמְחִים בְּלִיבָם⁴⁵⁶: (טז) לִיְהוּדִים הֵיטָה
לִיְהוּדִים הָיוּ הַדְּבָרִים הַבָּאִים: (1)⁴⁵⁷ אֹרֶה כֶּשֶׁם שֶׁאִדָּם שֶׁהִיָּה בַחֹשֶׁךְ וְלֵאחֵר מִכֵּן עֵבֶר
לְמָקוֹם מוֹאֵר, הַמַּעֲבֵר גּוֹרֵם לוֹ שִׁמְחָה רַבָּה, כִּךְ הִיָּהוּדִים הָיוּ בַתְּחִלָּה בְּצָרָה וְלֵאחֵר מִכֵּן

454. ר"מ חלאיו. תרגום: הכוונה לשרשרת שהייתה על צווארו.

455. רס"ג וראה לעיל א.ו. לא ניתן לומר שמדובר על צמר הצבוע בצבע ארגמן משום שאז היה לובש מרדכי כלאים. רש"י: מדובר על טלית שהייתה עשויה פשתן, וכך מובן לשון "תכריך" שפירושו שהיו מתעטפים איתו. כך פירש גם האבן עזרא וכתב שהבוץ מקורו במצרים.

456. אבן עזרא (נוסח ב). בנוסח א כתב שמה שכתוב בהמשך "ליהודים הייתה אורה ושמחה" הוא פירוש של צהלה. רלב"ג כתב בתחילה שהכוונה ליהודי העיר שושן, אך לאחר מכן כתב שיש פירוש נכון יותר שהכוונה לעיר כולה. אמנם רי"ד כתב שהכוונה רק ליהודים שהרי הגויים ייהרגו. מלבי"ם: גם הגויים שמחו בגדולתו של מרדכי. מוהר"ם אלשיך: הטעמים מוכיחים שגם הגויים שמחו, אלא שליהודים הייתה תוספת בכך שהם זכו לאורה ושמחה.

457. תרגום: כל אחד מארבעת הדברים שהוזכרו מהווה היתר ליהודים לעסוק במצוות מסוימות. אורה - ההיתר ליהודים לחזור ולעסוק בתורה. שמחה - שמירת שבתות וימים טובים. ששון - לקיים את המילה. יקר - להניח תפילין. מוהר"ם אלשיך: יש בפסוק זה הארבע דרגות שנאמרו רק לגבי יהודי שושן שידעו על תוכן איגרותיו של המן. השלב הראשון הוא "אורה". כאשר הם ראו שמרדכי מורכב על הסוס המלכותי על ידי המן, הם יצאו מהחשיכה הגדולה לאור, אך עדיין לא הגיעו למדרגת שמחה. לאחר שראו את המן תלוי על העץ, הם עלו במדרגה והגיעו למדרגת שמחה. לאחר שאחשוורוש נתן לאסתר את בית המן, הם עלו מדרגה נוספת והגיעו לדרגת הששון. לבסוף, הם הגיעו למדרגת "יקר" לאחר שמרדכי יצא

מאופיר שהיה מרוחק עליו, והיו קבועות בו אבנים טובות ומרגליות, ומתחתיו היה לבוש העשוי מיינקא של תרשיש המעריב, ומתחתיו היה לבוש של כתונת ארגמן שהיו מצויירי עליו דמויות של כל העופות. הכתובת הייתה שווה ארבע מאות ועשרים כיכרות זהב. החגורה הייתה משובצת באבני שוהם, על רגליו היו מנעלים פרתיים, שהיו נתונים בציפוי של זהב וממולאים באבני אחלמה, חרב ממדי היה תלוי על ירכיו והוא היה נתון בשרשרת חוליות זהב והעיר ירושלים הייתה מצויירת עליו. על יד החרב היה מצויר חץ של מחוזא. על ראשו הייתה מונחת מצנפת מדי ומעליה כתר של זהב מוקדון, ומעל הכתב היה מקום מושב לתפילין שהיה עשוי זהב, כדי שכל העמים ידעו שהוא מרדכי היהודי. כאשר מרדכי יצא משער המלך, השווקים היו מרופדים בהרסים, החצירות היו מכוסות בארגמן, והיו נערים שעל ראשיהם היו כתרם וכוהנים שאחזו בידיהם חצוצרות, והם הכריזו שכל מי שאינו דורש את שלומו של מרדכי ובשלומו היהודים, ינותח לאיברים וביתו יהיה למקום אשפה. עשרת בניו של המן היו פורשים ידיהם לפני מרדכי ואומרים שמרדכי שבר את אביהם על ידי צום ותפילה. אסתר השקיפה מהחלון היות ואסור למלכה ללכת עם בני אדם בשוק, ומרדכי נשא את עיניו וראה אותה ואמר: "ברוך ה' שלא נתננו טרף לשיניהם", ואסתר ענתה "עזרנו מעם ה' עושה שמים וארץ". היו אבים ששמחו על מפלתו של המן, והם הודו ושיבחו על הישועה שנעשה למרדכי.

453. ר"מ חלאיו. רס"ג: "חור" פירושו צבע כחול בהיר, ופירש כן בניגוד לפירושו לעיל א.ו שם כתב שהכוונה לזילונות שהיו במשתה אחשוורוש. לכאורה צריך להבין את ההבדל בין התכלת לבין החור לפי פירושו.

וּבְכָל-עֵיר וָעֵיר מְקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר-הַמֶּלֶךְ וּדְתוּ מִגֵּיעַ שְׂמֵחָה וְשִׂשׂוֹן לַיהוּדִים מִשְׂתָּה וַיּוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתִּיהָדִים כִּי-נָפַל פַּחַד-הַיהוּדִים עֲלֵיהֶם:

יצאו לישועה,⁴⁵⁸ (2) וְשִׂמְחָה ושמחה בלב,⁴⁵⁹ (3) וְשִׂשׂוֹן ושמחה בפה, היהודים אמרו דברי שמחה בפיהם,⁴⁶⁰ (4) וְיָקָר וכבוד מהעמים⁴⁶¹: (ו') וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עֵיר וָעֵיר בכל אחת מהמדינות והערים שתחת שלטונו של אחשוורוש,⁴⁶² מְקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ וּדְתוּ מִגֵּיעַ בכל מקום שבו הציווי של המלך מגיע עם החוק שלו,⁴⁶³ שְׂמֵחָה וְשִׂשׂוֹן לַיהוּדִים היה ליהודים שמחה וששון. שמחה בלב וששון בפה,⁴⁶⁴ מִשְׂתָּה וַיּוֹם טוֹב וכן נהגו היהודים

459. אבן עזרא (נוסח ב). רינת יצחק: בתרגום כתוב שהכוונה לשמחת שבת ויום טוב, ומדבריו רואים שיש מצווה לשמוח גם בשבת, אלא שביום טוב יש מצווה גם לאכול בשר ויין ואילו בשבת יש מצווה של שמחה גרידא. כמו כן כתב שהמנן רצה לבטל את השמחה של עם ישראל, ועל ידי כך למנוע את השמחה של השנה כולה, ועל ידי כך לבטל מהם את אהבת עם ישראל לה'.

460. אבן עזרא (נוסח ב). ר"א כהן צדק: ששן נכתב בכתיב חסר היות ואין שמחה שלמה בעולם הזה. מגילת סתרים: ששון היא שמחת האיברים. כמו כן הסביר שהיהודים לא היו יכולים להראות שהם שמחים כדי שהם לא יגרמו לקנאה של השרים שנמצאים בשושן. כמו כן הקשה על מדרש חזל במגילה (טז, ב) שכתוב שששון זו מילה. הרי היהודים מלו עצמם בפרס, ואם כן מה התחדש עתה בעניין המילה? וענה: כאשר עם ישראל נהנה מסעודתו של אחשוורוש, עשו עצמם כאילו אינם נימולים, ולאחר שחזרו בתשובה וחסאם התכפר, חזרו להיות נימולים. כמו כן הסביר ש"ויקר" אלו התפילין", כיוון שכאשר עם ישראל מקיים מצוות, העמים מכבדים אותו. רינת יצחק: המנן רצה לבטל את הקדושה שבגוף שנעשה על ידי המילה ולכן יש צורך להתבשם עד דלא ידע, שעל ידי בישום זה השכל נעלם ונשאר רק הגוף הקדוש של יהודי.

461. אבן עזרא (נוסח ב).

462. ר"מ חלאיו.

463. ר"מ חלאיו. אבן עזרא חילק בין "דבר המלך" שפירושו הציווי של אחשוורוש בלי שהציווי יהיה כתוב באיגרות, לבין "דתו" שפירושו האיגרות הכתובות.

464. ראה ביאורנו לעיל פסוק ט"ז.

בלבוש מלכות, אך הם עדיין לא הגיעו למדרגה של עשיית משתה ויום טוב, היות והם עדיין לא היו בטוחים לגמרי שהם יינצלו. זו גם הסיבה שלא כתוב שבשושן הגוים התגיירו. לא יה ברור מי ינצח בשושן. הגוים בשושן ידעו על ציווי המנן והם חיכו ליום זה, מה שאין כם בשאר הממלכה שלא ידעו את הציווי של המנן אלא רק את ציווי מרדכי, ולכן שם היו מתגיירים רבים. העונש שהוטל על יהודי שושן ששמחתם הייתה קטנה יותר משמחתם של שאר היהודים היה בגלל שהם נהגו מסעודתו של אחשוורוש. רינת יצחק: לשיטת חלק מהראשונים, אדם אינו מצווה לקיים מצוות עשה גם בשעת השמד, ולכן היהודים לא קיימו מצוות כמו תפילין ומילה בזמן שהמנן רצה להשמיד אותם. לאחר שהם ראו שמרדכי קיים מצוות אלו, הם שמחו מאוד והבינו ששעת השמד התבטלה. כמו כן הסביר שהמנן רצה לבטל את הברלת ישראל מהאומות על ידי גזירה שלא לקיים ארבע מצוות אלו: תורה, מילה, תפילין ושבת.

458. אבן עזרא (נוסח ב). מגילת סתרים: הכוונה לנבואה שהייתה סתומה ממרדכי כל זמן שעם ישראל היה נתון בצרה. רינת יצחק: לא כתוב במפורש בפסוק "תורה" משום שהמנן גזר רק על לימוד תורה שבעל פה שהיא גורמת להבדל בין ישראל לאומות העולם. תורה שבעל פה נמשלה לאור משום שכח החידוש ותורה שבעל פה נין על ידי המנורה. בהסבר נוסף כתב שבמעמד הר סיני, עם ישראל קיבל על עצמו את התורה שבעל פה על ידי שה' כפה עליהם ההר כגיגית, ועתה לאחר הישועה קיבלו עליהם ישראל את תורה שבעל פה מרצון ומתוך אהבה, והכתוב מציין את הקבלה המחודשת של תורה שבעל פה. כמו כן על ידי ביטול השמחה, עם ישראל לא יהיה מחובר למצוות, ועל ידי כך ייחתם גזר דינם לאבדון.

פרק ט

(א) וּבַשָּׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר בְּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם
 בּוֹ אֲשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר-הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ לְהַעֲשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר שָׁבְרוּ

במשתה וביום חג,⁴⁶⁵ וַרְבִּים מַעֲמֵי הָאָרֶץ מִתֵּיחֵדִים וּרְבִים מֵהַגּוֹיִים מִתְגִּירִים וּמִצַּטְרָפִים
 לַעַם הַיהוּדִי,⁴⁶⁶ כִּי נִפְלַ פֶּחַד הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם הַיּוֹת וּפְחַד הַיְהוּדִים נִפְל עֲלֵיהֶם, רְבִים
 הַתְּגִירוֹ הַיּוֹת וְהֵם פֶּחַדוֹ מֵהַיְהוּדִים⁴⁶⁷:

פרק ט

(א) וּבַשָּׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר בְּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ
 הַשָּׁנִים עֶשֶׂר, כְּלוּמַר: בְּתַאֲרִיךְ י"ג אֲדָר,⁴⁶⁸ אֲשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ לְהַעֲשׂוֹת בְּכָל מְקוֹ
 שְׁאֵלֵיו הִגִּיעַ דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְהִצְוִי שְׁלוֹ שִׁיעֵשׂוּ בְּתַאֲרִיךְ זֶה,⁴⁶⁹ בַּיּוֹם אֲשֶׁר שָׁבְרוּ אִיבֵי הַיְהוּדִים

להתגיייר בלב שלם. אולם לפי הרוקח שהם לא היו גרים גמורים
 בכלל קשה, שהרי על פי ההלכה אדם שהתגיייר מפחד נחשב
 גר לכל דבר.

467. תרגום. מוהר"ם אלשיך פירש בדרך נוספת. הפחד
 שהיה על היהודים עד עתה, עבר אל הגויים.

468. תרגום.

469. תרגום. מגילת סתרים: כתוב בפסוק "להיעשות" אך
 לא כתוב מה לעשות בו, משום שאיגרות המלך היו סתומים
 והיה כתוב בהם רק להיות מוכנים ליום זה. לכאורה היה
 מצופה מכולם להיות ניטורליים היות ובסוף התברר שהיו שתי
 איגרות סתורות זו את זו – איגרותיו של מרדכי סתרו את
 איגרות המן. אולם, היה נס שכולם שמעו לאיגרותיו של מרדכי.
 מוהר"ם אלשיך: לפי דבריו המן שלח שתי איגרות. איגרת
 אחת שהיה כתוב בה להתכונן ל"ג אדר, ותוכן איגרת זו הייתה
 גלויה לכולם, ואיגרת נוספת חתומה שבה היה כתוב שיש
 להשמיד את היהודים. כדי שלא תהיה חזרה מהאיגרות
 הראשונות כדת מכלי פרס, אחשוורוש נתן למרדכי רשות
 לכתוב באיגרות השניות שמותר אמנם לגויים להיקהל ולהרוג
 ביהודים, אך ליהודים מותר להגן על עצמם. אולם, בכרוז
 שיצא והודיע ליהודים מה עליהם לעשות, אמרו שמותר גם
 להתנקם מהאויבים שלא התקיפו אותם עדיין. היהודים ראו
 סתירה בין האיגרת שנתנה רשות רק להרוג את הגויים שיתקפו
 את ישראל לבין הכרוז שהתיר להינקם מהאויבים גם אם הם
 לא תקפו עדיין את ישראל. שני הדברים כתובים בפסוק: "אשר

465. ר"מ חלאיו על פי חז"ל במגילה ה,ב שם כתבו
 שבתחילה עשו יום חג אך הדבר לא התקבל עד לאחר זמן.
 רס"ג כתב שאין הכוונה ליום טוב של ממש, אלא ליום שבו
 היו שמחים, וכן כתב ר"מ חלאיו בפירושו הראשון שהכוונה
 שהם אכלו מעדנים באותו יום. מגילת סתרים: ליהודים
 הפשוטים היו אלה ימים של משתה ויום טוב, אולם למרדכי
 ולצדיקים היה זה יום של שמחה וששון והודאה לה'. מוהר"ם
 אלשיך: המשתה ויום טוב תוקן כפורים לעומת חנוכה שאין
 עניין של משתה, משום שההצלה מהמן הייתה גדולה יותר
 מההצלות האחרות, ואפילו מההצלה מהשלכת תינוקות
 ישראל ליאור על ידי פרעה. הסכנה הגדולה ביותר היא מיד
 אנשים בעלי בחירה, והרג על ידי אדם אחר מסוכן יותר מאשר
 ההרג על ידי מים וכדומה. לכן תיקנו בנוסף לקריאת המגילה
 את עשיית המשתה.

466. רש"י. אבן עזרא: פירש בשני אופנים. או שהכוונה
 שהם שבו לתורת יהודה (ולפי זה כנראה הכוונה היא שהיו
 שעזבו את הדת היהודית ועתה הם חזרו אליה), או שהכוונה
 שהם התייחסו לשבט יהודה. מוהר"ם אלשיך: יש כאן שבח
 גדול ליהודים שלא היה אחד מהם שהמיר את דתו כאשר הם
 היו בצרה, לעומת הגויים שרבים מהם התגיירו בגלל שהם
 ראו שהם עצמם נמצאים בצרה. רינת יצחק: דברי הגר"א
 שהגויים התגיירו בינם לבין עצמם אך לא קיבלו אותם כגרים
 משום שהם התגיירו רק מפחד, ניתן לומר שהכוונה שהיה
 ספק אם הגיור שלהם ייחשב או לא עד שיראו שהם החליטו

אִיבֵי הַיְהוּדִים לְשָׁלוֹט בָּהֶם וְנִהְפְּוּ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ
 הַיְהוּדִים הִמָּה בְּשִׁנְאֵיהֶם: (ב) נִקְהְלוּ הַיְהוּדִים בְּעֲרִיהֶם
 בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ לְשַׁלַּח יָד בְּמִבְקְשֵׁי רַעְתָם
 וְאִישׁ לֹא־עָמַד לְפָנֵיהֶם כִּי־נָפַל פַּחַדָם עַל־כָּל־הָעַמִּים: (ג)

לְשָׁלוֹט בָּהֶם בְּיוֹם שֶׁחֲשָׁבוּ אוֹיְבֵי הַיְהוּדִים לְשָׁלוֹט בִּיהוּדִים,⁴⁷⁰ וְנִהְפְּוּ הוּא מֵהַשָּׁמַיִם גִּרְמוֹ
 לְמִצַּב לְהִתְהַפֵּךְ,⁴⁷¹ אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְהוּדִים הִמָּה בְּשִׁנְאֵיהֶם וְהַיְהוּדִים הֵם שֶׁשָּׁלְטוּ בְּשׁוֹנְאֵיהֶם
 (בְּמִקּוֹם שֶׁשׁוֹנְאֵיהֶם יִשְׁלְטוּ בָהֶם)⁴⁷²: (ב) נִקְהְלוּ הַיְהוּדִים בְּעֲרִיהֶם הַיְהוּדִים הַתְּאִסְפוֹ בְּעָרִים
 שֶׁבָהֶם הֵם גֵּרוֹ,⁴⁷³ בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ (הַיְהוּדִים הַתְּאִסְפוֹ בְּעָרִים) שֶׁבְכָל הַמְּדִינֹת
 שֶׁתַּחַת שֶׁלְטוֹן הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ,⁴⁷⁴ לְשַׁלַּח יָד בְּמִבְקְשֵׁי רַעְתָם לְהוֹשִׁיט אֶת יָדָם בְּכָל מִי
 שֶׁבִיקֵשׁ לְהִרְעוֹ לָהֶם. הַכּוֹוֹנָה שֶׁהַיְהוּדִים הִרְגוּ אֶת כָּל מִי שֶׁרָצָה לְהִרוֹג אוֹתָם,⁴⁷⁵ וְאִישׁ לֹא

בָּהֶם מִצַּד מִלְחָמַת מִצּוּוֹה שֶׁאֶחָת הַהִגְדְּרוֹת שֶׁלָּהּ הִיא "עֲזוֹרַת
 יִשְׂרָאֵל מִיַּד צֶר".

473. תְּרַגּוּם. אֲבָן עֲזוֹרָה: מִכָּאֵן מוֹכַח שֶׁבְּשׁוֹשׁוֹן הָיוּ עָרִים
 נוֹסְפוֹת. לְכַאוֹרָה דְּבָרָיו אֵינֶם מוֹבִינִים, שֶׁהָרִי מִפְּשֵׁט הַכְּתוּב
 מִשְׁמַע שֶׁהָיוּ יְהוּדִים בְּעָרִים נוֹסְפוֹת, וְהַיְהוּדִים בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת
 אֵאלָה הַתְּקַהְלוּ. הַמַּהְדִּיר בְּמַהְדִּירוֹת מוֹסֵד הָרַב קוֹק כָּתַב
 שֶׁלְשִׁיטַת הָאֲבָן עֲזוֹרָה לֹא הָיוּ יְהוּדִים בְּמִקּוֹמוֹת נוֹסְפִים מֵעֵבֶר
 לְשׁוֹשׁוֹן הַבִּירָה, וְלֹכֵן חִיבִים לומר שֶׁהַפְּסוֹק מִתְכוּוֹן לְעָרִים
 שֶׁבָהֶם הָיוּ הַיְהוּדִים. כְּמוֹ כֵן בְּנוֹסַח ב' חֹזֵר עַל שִׁיטְתוֹ שֶׁבְכָל
 עִיר הָיוּ כְּמַה מְדִינֹת. ר"מ חֵלְאִיו: הַסְּתַפֵּק הָאֵם הַכּוֹוֹנָה
 שֶׁהַיְהוּדִים הַתְּאִסְפוּ יַחַד עַל מְנַת הַלִּילָחַם אוֹ שֶׁהַכּוֹוֹנָה
 שֶׁהַיְהוּדִים שֶׁנִּמְצְאוּ בְּכַפְרִים נִכְנְסוּ לְעָרִים הַגְּדוּלוֹת. מְגִילַת
 סְתָרִים: בְּפְסוֹק זֶה הַמֵּתָאֵר אֶת הַכִּינּוּסֵם שֶׁל הַיְהוּדִים בְּכָל עִיר
 הַמְּמַלְכָה, נֹאמֵר "נִקְהְלוּ" בְּלִשׁוֹן נִפְעֵל, הָיוֹת וְהַיְהוּדִים
 הַסְּתַפְּקוּ הָאֵם הַסְּפָרִים שֶׁל הַמֶּן הָיוּ הָאֲמִיתִיִּים אוֹ הַסְּפָרִים שֶׁל
 מְרַדְכִי, וְלֹכֵן הֵם לֹא יוֹמְרוּ אֶת הַכִּינּוּסֵם שֶׁלָּהֶם, אֵאלָא נִגְרָרוּ לְכַךְ
 רַק כְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַצְמָם. אוֹלָם, בְּשׁוֹשׁוֹן שִׁדְעוּ הַסְּפָרִים שֶׁל
 מְרַדְכִי אֲמִיתִיִּים, הַתְּכַנְסוּ הַיְהוּדִים מִיּוֹזְמָתָם. מְלַבִּי"ם:
 הַיְהוּדִים הַתְּאִסְפוּ בְּעָרִים הַגְּדוּלוֹת, שֶׁם חִילִי הַמֶּלֶךְ הִגְנוּ
 עֲלֵיהֶם בְּאוֹפֵן שֶׁשׁוֹנְאֵיהֶם פָּחַדוּ לְהִרוֹג אוֹתָם.

474. תְּרַגּוּם.

475. תְּרַגּוּם. מְגִילַת סְתָרִים: "מִבְּקְשֵׁי רַעְתָם" שֶׁל יִשְׂרָאֵל
 אֵלוֹ הַעֲמַלְקִים. הַיְהוּדִים הַכְּרִיזוּ שֶׁהֵם רוֹצִים רַק לְנַקּוֹם אֶת
 נַקְמָתָם מֵהַעֲמַלְקִים (בֵּין הַשָּׂאֵר מִשּׁוֹם שֶׁהֵם רָצוּ לְבַנּוֹת אֶת

הַגִּיעַ דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ" פִּירוּשׁוֹ שֶׁדְּבַר הַמֶּלֶךְ הִיא הַפּוֹךְ מֵהֵדָת.
 דְּבַר הַמֶּלֶךְ אָמַר שֶׁאִפְשֶׁר לְהִינָקֵם גַּם מֵאוֹיְבִים שֶׁלֹּא תִקְפוּ אֶת
 יִשְׂרָאֵל וְאֵילוֹ הַדָּת, הַכְּתוּב בְּסְפָרִים לֹא כָּתוּב כֵּן. הַכְּתוּב אוֹמֵר
 שֶׁהַיְהוּדִים הַתְּחִילוּ לְשָׁלוֹט בְּשׁוֹנְאֵיהֶם, וְלֹא רַק בְּמִי שֶׁקָּם
 עֲלֵיהֶם לְהִוָּרֵג. מְלַבִּי"ם: פִּירוּשׁ גַּם כֵּן שֶׁהַמֶּן שֶׁלַח שְׁתֵּי אֵיגְרוֹת,
 אַחַת מֵהֵן חֲתוּמָה, אֲבָל עֵתָה כְּבַר הַתְּגַלָּה מָה הִיא כְּתוּב בְּאֵיגְרַת
 הַחֲתוּמוֹת וְלֹכֵן כּוֹלֵם יִדְעוּ שֶׁלֹּא נִיתַן לְהִיּוֹת נִיטְרָלִי, אֵאלָא צָרִיךְ
 לְעֲשׂוֹת כְּפִי הַכְּתוּב בְּאַחַת הָאֵיגְרוֹת: אוֹ בְּאֵיגְרוֹת שֶׁל הַמֶּן אוֹ
 בְּאֵיגְרוֹת שֶׁל מְרַדְכִי.

470. תְּרַגּוּם. רַלְב"ג: פִּירוּשׁ "שִׁיבְרוּ" מִלְשׁוֹן "קִיּוּ", תְּקוּוּהָ.
 מְלַבִּי"ם: הַפּוֹר שֶׁהִפִּיל הַמֶּן הִרְאָה שֶׁבְּיוֹם זֶה הִי אִמּוֹר לְהִיּוֹת
 יָדָם שֶׁל הַיְהוּדִים עַל הַתְּחַתּוּנָה, וְבְיוֹם זֶה קָרָה הַהִיפֵךְ,
 שֶׁהַיְהוּדִים הֵם שֶׁשָּׁלְטוּ בְּשׁוֹנְאֵיהֶם.

471. תְּרַגּוּם וְכָתַב שֶׁהַהִיפּוֹךְ הִיא בּוֹכּוֹתָם שֶׁל הָאֲבוֹת
 הַקְּדוּשִׁים.

472. תְּרַגּוּם. מְלַבִּי"ם: פְּעַמִּים רַבּוֹת, כְּאִשֶׁר מְזוֹלוֹ שֶׁל אָדָם
 מִתְּהַפֵּךְ, הוּא מְצִלִּיחַ בְּדַרְכֵיו רַק כְּאִשֶׁר מִיִּשְׁהוּ אַחֵר מִסִּיעֵי לוֹ.
 כְּאֵן הֵנֶס הִיא שֶׁלְמִרוֹת שֶׁאֵף אַחַד לֹא עוֹר לְיְהוּדִים, הֵם עֲדִינִין
 הַצִּלִּיחוּ לְשָׁלוֹט בְּשׁוֹנְאֵיהֶם. רִינַת יִצְחָק: אוֹיֵב הוּא מִיִּשׁ שֶׁרָצָה
 לְהִזִּיק לְגוֹף וְאֵילוֹ שׁוֹנָא הוּא מִיִּשׁ שֶׁרָצָה לְהִזִּיק לְנַפְשׁ. מִכָּאֵן,
 שֶׁהָאוֹיְבִים שֶׁמּוֹזְכָרִים בְּפְסוֹק זֶה הֵם הַעֲמַלְקִים שֶׁשׁוֹנְאִים אֶת
 דַּת ה'. עַם יִשְׂרָאֵל הַתְּנַקֵּם רַק בְּעַמַּלְקִים. יֵשׁ מִצּוּוֹה לְהִילָחֵם
 נִגַּד עַמַּלְקִים מִצַּד שֶׁהֵם תְּמִיד מִבְּקָשִׁים אֶת רַעְתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
 וְלֹכֵן בְּנוֹסֵף לְמִצּוּוֹה שֶׁל מַחִיית עַמַּלְקִים, יֵשׁ תְּמִיד מִצּוּוֹה לְהִילָחֵם

וְכָל־שָׂרֵי הַמְּדִינֹת וְהָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים וְהַפַּחֹת וְעַשֵׂי הַמְּלָאכָה
 אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ מִנְּשָׂאִים אֶת־הַיְהוּדִים כִּי־נָפַל פַּחַד־מְרֹדְכִי
 עֲלֵיהֶם: (ד) כִּי־גָדוֹל מְרֹדְכִי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְעוּ הוֹלְךְ

עַמֵּד לַפְּנֵיהֶם לא היה אדם שמנע מהיהודים לעשות כרצונם,⁴⁷⁶ כִּי נָפַל פַּחַדָּם עַל כָּל הָעַמִּים כיוון שעל כל תושבי ממלכתו של אחשוורוש נפל פחד מפני היהודים. כולם חששו להתנגד ליהודים⁴⁷⁷: (ג) וְכָל שָׂרֵי הַמְּדִינֹת וְהָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים וְהַפַּחֹת כל סוגי השרים: השרים, האחשדרפנים והפחות,⁴⁷⁸ וְעַשֵׂי הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ וכן האנשים שתפקידם היה לעשות את צרכי המלך השונים,⁴⁷⁹ מִנְּשָׂאִים אֶת הַיְהוּדִים ממנים על עצמם את היהודים, קיבלו על עצמם את שלטון היהודים,⁴⁸⁰ כִּי נָפַל פַּחַד מְרֹדְכִי עֲלֵיהֶם היות והפחד של מרדכי נפל עליהם. השרים ובכעלי התפקידים שבממלכה קיבלו על עצמם את שלטון היהודים היות והם פחדו ממרדכי⁴⁸¹: (ד) כִּי גָדוֹל מְרֹדְכִי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ שהרי מרדכי היה אדם חשוב בביתו של המלך,⁴⁸² וְשָׁמְעוּ הוֹלְךְ בְּכָל הַמְּדִינֹת ובכל מדינות המלך התפרסמה השמועה שמרדכי

476. ראה ביאורנו לעיל ח, ט. מלבי"ם: למרות שהשרים ידעו שמתור להם לתקוף את היהודים, היות והם ידעו את תוכנם של האיגרות ששלח המן (ראה לעיל בהערות לביאור פסוק א'), למרות זאת לא תקפו את היהודים, אלא גידלו אותם ורוממו אותם.

477. רש"י ועל פי זה מובן מדוע נאמר "אשר למלך" רק על עושי המלכה, למרות שגם השרים השונים שייכים אל המלך. אבן עזרא (נוסח ב'): הכוונה לאחראים על המטבעות בממלכה ולבוני הבניינים. רי"ד: הכוונה לשוטריפ ולשרים השונים.

478. תרגום. חכמי צרפת: צלע זו באה להסביר כיצד הצליחו היהודים לעמוד נגד אויביהם, למרות שהיו קר מעט מאוד יהודים בכל מקום. השרים השונים עזרו ליהודים במלחמתם.

481. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב'): תושבי שושן פחדו ממרדכי יותר מתושבי שאר המקומות, משום שהם ראו בעיניהם את מעלתו של מרדכי. חכמי צרפת: הפחד של השרים היה בגלל שמרדכי היה המשנה למלך ולכן הוא היה ממונה עליהם ישירות.

482. תרגום וכתב שמרדכי היה שר, אפוטרופוס וקצין. מלבי"ם: למרדכי היו את כל שלושת התפקידים של שר: א.

בית המקדש), וה' הכניס שנאה בכל העמים לעמלקים. באופן נוסף כתב לפרש על פי מה שפירש לעיל את לשון הכתוב "נקהלו", שהיהודים נגרוו להתכנסות משום שהם לא ידעו האם הספרים של המן אמיתיים או שמא הספרים של מרדכי, ולכן בהתחלה הם רק רצו להרוג את שונאיהם, את מי שקם עליהם להורגם. לאחר מכן, כאשר הם ראו שלא היה אדם שמנע מהם להגן על עצמם, הם הבינו שהספרים של מרדכי היו אמיתיים, ולכן הם הרגו גם את מבקשי רעתם, גם את מי שלא רצה להורגם אך הציק להם.

476. תרגום. ר"מ חלאיו: הסתפק אם פירוש הפסוק כמו שביארנו על פי התרגום או שהכוונה היא שהגויים הפנו עורף ליהודים שבאו להילחם. מוהר"ם אלשיך: היהודים נקהלו בעריהם ולא התחילו להילחם נגד שונאיהם, אלא הם רק חיכו שיתקפו אותם ואז הם יגוננו על עצמם. אולם, אף אחד מהגויים לא תקף אותם, ולכן הם החליטו שהיה נכון יותר ללכת לפי הכרוז שאמר שמתור ליהודים לנקום בשונאיהם גם אם הם לא תקפו ראשונים. הגויים לא ימנעו זאת מהם משום שנפל פחד עליהם, והם גם לא פחדו מהשרים משום שהשרים החשיבו מאוד את היהודים כפי שכתוב בפסוק ג'.

477. תרגום.

בְּכָל־הַמְּדִינֹת כִּי־הָאִישׁ מְרַדְּכִי הוֹלֵךְ וְגָדוֹל: (ה) וַיִּכְּנוּ הַיְהוּדִים
בְּכָל־אֹיְבֵיהֶם מִפֶּת־חֶרֶב וְהָרָג וְאֶבְדָּן וַיַּעֲשׂוּ בְּשֵׁנָאֵיהֶם
כְּרֻצֹנָם: (ו) וּבְשֵׁוֹשֵׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְהוּדִים וְאֶבְדָּ חֲמִשׁ מְאוֹת

הוא המשנה למלך,⁴⁸³ כִּי הָאִישׁ מְרַדְּכִי הוֹלֵךְ וְגָדוֹל היות והאיש מרדכי היה ממשיך וגדל.
חשיבותו של מרדכי המשיכה לעלות עם הזמן⁴⁸⁴: (ה) וַיִּכְּנוּ הַיְהוּדִים בְּכָל אֹיְבֵיהֶם הַיְהוּדִים
הכו את אויביהם,⁴⁸⁵ מִפֶּת חֶרֶב הַיְהוּדִים הרגו את שונאיהם על ידי חרבות,⁴⁸⁶ וְהָרָג וכן
הרגו היהודים את אויביהם על ידי כלי משחית,⁴⁸⁷ וְאֶבְדָּן והיהודים גרמו לאיבוד נפשות
שונאיהם,⁴⁸⁸ וַיַּעֲשׂוּ בְּשֵׁנָאֵיהֶם כְּרֻצֹנָם היהודים עשו כרצונם בכל שונאיהם⁴⁸⁹: (ו) וּבְשֵׁוֹשֵׁן
הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְהוּדִים וְאֶבְדָּ חֲמִשׁ מְאוֹת אִישׁ בשושן הבירה היהודים הרגו ואיבדו את

המלחמה הראשונה נגדו, ולכן צריך להרוג אותם במיתות
אכזריות ולהרבות את ייסוריהם לפני שהורגים אותם.

488. תרגום. רינת יצחק: כתב בשם הגר"א שהיה צורך
להאביד אותם כדי שהגוים לא יראו אותם ויזכרו תמיד. בשם
המהר"ל כתב שהשמידו אותם לגמרי ולא הייתה גופה שהיה
ניתן להביאה לקבורה. חלק מהמצווה להאביד את זכר עמלק
עד שלא יאמרו שבהמה זו הייתה שייכת לעמלק, היא גם מצווה
להשמיד את הגופות עד שלא יישאר שום זכר ממנו.

489. תרגום. מגילת סתרים: יש לחלק בין אויב לשונא.
האויבים ניסו להוציא לפועל את מחשבתם ולכן היהודים הרגו
אותם. השונאים שמרו בלב את שנאתם ולא עשו דבר בפועל,
ולכן לא הרגו אותם, אלא רק עשו בהם כרצונם, כלומר:
הכניעו אותם ונטלו מהם את השררה שלהם. אולם לכאורה
קשה על דבריו, שהרי בפסוק ט"ו כתוב שהיהודים הרגו
בשונאיהם. באופן דומה לפירושו פירש גם המלבי"ם אלא
שהוא הסביר ש"ייעשו כרצונם" פירושו שהם רק השפילו
אותם ולא הרגו אותם. מוהר"ם אלשיך: חילק גם הוא בין
האויבים לשונאים. האויבים, אלה שאמנם שנאו את היהודים
אך לא הוציאו את שנאתם אל הפועל, הוכו על ידי היהודים
ככמה אופנים: חלק מהם על ידי החרב, חלק מהםנהרגו וחלק
מהם הושמדו עם משפחתם. אולם, השונאים, אלה שהציקו
לישראל בפועל, הושמדו לגמרי, "וכרצונם" פירושו כרצונם
של השונאים, כלומר: השונאים רצו להשמיד את ישראל ולכן
עם ישראל השמיד אותם.

גדול בבית המלך – יש שרים שמיוחדים להנהגת בית המלך.
ב. שמעו הולך בכל המדינות – הוא היה אחראי גם על השלטון
במדינות נוספות. ג. כי האיש מרדכי הולך וגדל – מרדכי הכניע
הרבה מאוד ארצות שיהיהו תחת שלטונו של אחשוורוש.

483. ר"מ חלאיו בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב
שהכוונה שהשמועה על הפחד מפני מרדכי. מוהר"ם אלשיך:
הכתוב מנה שתי סיבות לכך שהשרים פחדו ממרדכי. א.
תפקידו הרם שהיה המשנה למלך. ב. היות שה' היה איתו עד
שהמלך תלה את המן בגללו, והם עשו קל וחומר בעצמם
שאם את המן תלו בגלל מרדכי, כל שכן שהם ייענשו אם הם
לא ישמעו לו.

484. תרגום וכן משמע מאבן עזרא שכתב שהכוונה למקור.

485. תרגום.

486. תרגום.

487. תרגום. רינת יצחק: על פי דברי המגילת סתרים
שמלחמה זו הייתה מלחמה נגד עמלק, ועל פי דבריו של
הגר"י שמצוות מחיית עמלק נעשית בסייף, צריך לומר שעם
ישראל הרג את שונאיו העמלקים על ידי סייף. כמו כן הביא
את דברי הגר"א שכתב שבתחילה הכו אותם בחרב בכל מקום
שהם לא ימותו ממנו ורק אחרי כן הרגו אותם על ידי החרב,
וכל זאת על מנת להרבות את ייסוריהם. מדבריו למד הרינת
יצחק שיש מצווה לייסר את העמלקים לפני שהורגים אותם.
כמו כן הוכיח מהרמב"ם שכאשר מוחים את העמלקים, יש
מצווה לשנוא אותם כמו שעם ישראל שנא אותו בשעת

אִישׁ: (י) וְאֵת | פְּרִשְׁנֵדְתָּא וְאֵת | דְּלַפּוֹן וְאֵת | אֶסְפְּתָא: (ח)
 וְאֵת | פּוֹרְתָא וְאֵת | אַדְלִיא וְאֵת | אַרִידְתָּא: (ט) וְאֵת |
 פְּרַמְשְׁתָּא וְאֵת | אַרִיסִי וְאֵת | אַרְדִּי וְאֵת | וִיזְתָּא: (י) עֶשְׂרֵת
 בְּנֵי הַמֶּן בֶּן־הַמְּדָתָא צָרַר הַיְהוּדִים הָרְגוּ וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ

נפשותם של חמש מאות איש⁴⁹⁰: (י) וְאֵת פְּרִשְׁנֵדְתָּא וְאֵת דְּלַפּוֹן וְאֵת אֶסְפְּתָא הַיְהוּדִים
 הָרְגוּ גַם אֶת פְּרִשְׁנֵדְתָּא, וְגַם אֶת דְּלַפּוֹן וְגַם אֶת אֶסְפְּתָא⁴⁹¹: (ח) וְאֵת פּוֹרְתָא וְאֵת אַדְלִיא
 וְאֵת אַרִידְתָּא הַיְהוּדִים הָרְגוּ גַם אֶת פּוֹרְתָא, וְגַם אֶת אַדְלִיא, וְגַם אֶת אַרִידְתָּא⁴⁹²: (ט) וְאֵת
 פְּרַמְשְׁתָּא וְאֵת אַרִיסִי וְאֵת אַרְדִּי וְאֵת וִיזְתָּא הַיְהוּדִים הָרְגוּ גַם אֶת פְּרַמְשְׁתָּא, וְגַם אֶת אַרִיסִי,
 וְגַם אֶת אַרִידִי, וְגַם אֶת וִיזְתָּא⁴⁹³: (י) עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן בֶּן הַמְּדָתָא צָרַר הַיְהוּדִים הָרְגוּ עֶשְׂרֵת
 הָאֲנָשִׁים שֶׁהוֹזְכְּרוּ בְּשֵׁמוֹתָם, נִהְרְגוּ עַל יְדֵי הַיְהוּדִים, וְהֵם עֶשְׂרֵת הַבָּנִים שֶׁל הַמֶּן בֶּן הַמְּדָתָא
 שֶׁהִצִּיק לַיְהוּדִים,⁴⁹⁴ וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יְדָם הַיְהוּדִים לֹא לְקַחַו בִּיזָה מֵהַרְכוּשׁ שֶׁל הָאֲנָשִׁים

הזו והשירה שביהושע יב המתארת את כיבוש מלכי כנען הן
 השירות היחידות שנכתבות אריח על גבי אריח, היות ואין
 תקומה לרשעים.

494. תרגום. ר"מ חלאיו: כתב שיש לפרש שתלו עשרה
 מבניו של המן, אך אין אלו העשרה שמוזכרים בשמותם, שהרי
 כתוב על אלו שהוזכרו בשמותם שהרגו אותם ולא תלו אותם.
 בפירוש נוסף כתב שלאחר שמדובר על עשרת בני המן
 שהוזכרו בשמותם, אלא שלאחר שהרגו אותם, תלו אותם גם
 כן, אך כתב שהפירוש הראשון הוא הנכון. רש"י: בני המן
 הם אלו שכתבו את מכתב השטנה על בניין ירושלים וגרמו
 לביטול בניין בית המקדש. רינת יצחק: לפי הפשט תלו את
 עשרת הבנים ההרוגים שנמנו בשמותם, אך הגמרא במגילה
 טו, ב, כותבת שהכוונה לבנים אחרים שלא הוזכרו כאן. א
 מדובר על הבנים שכבר נהרגו ונמנו בפסוקים אלו, יש לומר
 שאסתר ביקשה שיתלו את הבנים כדי שכולם יראו שקנייניו
 של המן, כלומר: בניו, נתלו על אותו עץ שהוא הכין למרדכי,
 כעונש על שהמן רצה לאבד את אחד מקנייניו של ה' יתברך,
 את עם ישראל.

490. תרגום. כמו כן כתב שכל האנשים היו מזרע עמלק.
 אבן עזרא (נוסח ב): לאחר שהיהודים הרגו בשושן העיר את
 אויביהם, הם נכנסו לשושן הבירה והרגו גם שם את אויביהם.
 כאמור, האבן עזרא הסביר ששושן הבירה היא ארמון, ראה
 לעיל א, ב בהערות לביאורנו. ר"מ חלאיו: היו גוים משושן
 הבירה שבאו להילחם עם היהודים, והיהודים רדפו אחריהם
 עד לארמון של המלך. כמו כן דחה את האפשרות שמרדכי
 היה גר בארמון והוא שהרג את הגוים בשושן הבירה. אלא
 שאבן עזרא לקמן פסוק י"ב כתב שהכוונה למרדכי שהרג את
 הגוים שהיו בשושן הבירה.

491. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב): בתחילה הביא הסברים
 לשמות של בני המן אך לאחר מכן כתב שלא צריך להסביר
 את השמות שלהם, משום שהשמות שלהם הם שמות פרסיים.
 492. תרגום.

493. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב): האות ו' גדולה בשמו
 של ויזתא. או משום שהרגו אותו כאשר היה בן שש, או משום
 שהוא היה גבוה יותר מאחיו האחרים. ר"א כהן צדק: השירה

אֶת־יָדָם: (יא) בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפֵּר הַהֲרוּגִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (יב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה

שהם הרגו⁴⁹⁵: (יא) בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפֵּר הַהֲרוּגִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בַּיּוֹם הַהוּא
נכנס מספר ההרוגים בשושן הבירה לפני המלך אחשוורוש, נאמר לאחשוורוש מה היה
מספר ההרוגים בשושן הבירה⁴⁹⁶: (יב) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ

שכולם יבינו שמדובר על מלחמה רוחנית ולא על מלחמה
לשם הממון. כמו כן הסתפק בדבריו של רבינו בחיי מה הטעם
שהיה אסור ליהנות מהשלל: האם בגלל שגם על השלל חלה
המצווה של מחיית עמלק (ואז לא מובן מדוע הם לא איבדו
לגמרי את כל הרכוש של עמלק ורק הסתפקו בכך שלא לקחו
את השלל) או שהאיסור משום שהחרמת השלל היא חלק
מ"מלחמה לה' בעמלק" ויש עליה דין של הקדש, ואז יש כאן
רק איסור הנאה. מוהר"ם אלשייך: לשיטתו שהמזן שלח שני
ספרים. ספר אחד היה חתום ותוכנו לא היה ידוע והיה כתוב
בו להשמיד את היהודים, והספר השני קרא לכל הגוים להיות
מוכנים ליום י"ג אדר, אז יפתחו את הספרים הראשונים וידעו
מה צריכים לעשות. אלא שבשושן היה ידוע כבר מהתחלה
שכוונת המן הייתה להרוג את היהודים (וזאת בגלל שהם
השתתפו בסעודתו של אחשוורוש, ה' העניש אותם שהגוים
יציקו להם עד לבוא יום י"ג אדר). מרדכי ביטל את הספרים
של המן על ידי שהוא אמר שהספרים שהוא שולח מסבירים
מה הייתה הכוונה שצריך להתכונן ל"י"ג אדר, ובמקום שיהרגו
את היהודים, הכוונה שהיהודים צריכים לעמוד על נפשם.
אלא שבשושן לא היה ניתן לבטל את תוכן הספרים שהורו
על השמדת ישראל, משום שתוכנם כבר נודע, ולכן היהודים
לא שלחו ידם בביזה על מנת שהביזה תעבור אל אוצרות
המלך כדין ממונם של הרוגי מלכות, וכך כולם ידעו שהיהודים
עמדו על נפשם בפקודת אחשוורוש.

496. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב): שונאי ישראל הם שאמרו
לאחשוורוש את מניין ההרוגים, היות והם רצו שאחשוורוש
יכעס על היהודים, אך הדבר גרם לנס גדול יותר, משום
שבעקבות הלשנה שלהם, אסתר ביקשה יום נוסף להרוג את
שונאי ישראל בשושן. ר"מ חלאיו: בפירושו לפסוק ט"ז כתב
שיש לפרש את הנאמר בפסוק זה אחרת. המספר שהובא לפני
המלך היה שבעים וחמש האלף ההרוגים שהיו בשאר
המדינות, ומה שכתוב בפסוק זה "בשושן הבירה" הכוונה
שהמסר הובא על המלך שהיה בשושן הבירה. כנראה שההכרח
שלו לפרש כן הוא בגלל שחמש מאות הרוגים אינם הרוגים

495. תרגום. רש"י: לא לקחו מהביזה כדי שאחשוורוש
לא יתן את עינו בממון. בפירושו לעיל ח, יא כתב שהיהודים
לא לקחו מהממון בגלל שהם רצו להראות שמה שהם עשו
לא נעשה בגלל הממון, ולכאורה הדברין סותרים. אבן עזרא:
את הממון הביאו למלך על מנת לרצות אותו. רבינו בחיי
בפירושו לשמות (יז, טז): היהודים לא שלחו את ידם בביזה
משום שהיה אסור להם לקחת את השלל מעמלק. לו היו
לוקחים את השלל, היה בכך חיסרון במחיית שמו של עמלק.
מגילת סתרים: גם בממון הפקר שהמלך נתן להם הם לא שלחו
את ידם, בגלל שהיה להם רק יום אחד כדי לקחת את השלל,
והם היו עסוקים בהריגת אויביהם באותו היום. היה צורך
להרוג את כל העמלקים על מנת לבנות את בית המקדש השני.
רינת יצחק: כתב שלכאורה משמע שאחרי שעם ישראל בנה
את בית המקדש הראשון, בטל סדר המצוות שצריך לקיים
לפני בניין בית המקדש השני, אלא שבעל הנתיבות (שכתב
את פירוש מגילת סתרים) סובר שבכל פעם שרוצים לבנות
את בית המקדש, יש חובה לקיים גם את המצוות של העמדת
מלך ושל מחיית עמלק. כמו כן הקשה הרינת יצחק על
הנתיבות: מדוע הוא כתב שהיה צורך למחות את עמלק על
מנת לבנות את בית המקדש? הרי יש מצווה למחות את עמלק
גם ללא בניין בית המקדש בתור מצווה עצמית? ותירץ: משום
שיש דעות שהיום אין מצוות מחיית עמלק עד ביאת המשיח
(כפי שהביא בפירושו לעיל ח, א), ולמרות שהמצווה למחות
את עמלק לא חלה מצד עצמה, הרי שהיא חלה מצד תנאי
קודם לבנות את בית המקדש. לולי דבריו היה נראה להסביר
את הנתיבות שעם ישראל לא השמיד את עמלק גם בדורות
שלפני אסתר, ולא מצאנו שהנביא התרה בעם ישראל על כך
כמו שהוא הוכיח את שאול על שלא הרג את אגג, והיינו
משום שכנראה הייתה מניעה גדולה להשמיד את עמלק לאורך
הדורות, ורק עתה כאשר עמלק הוא שגרם למלחמה עם
ישראל, הקפידו ישראל להשמידו. כמו כן הביא הרינת יצחק
את דברי הרלב"ג והספורנו שכתבו שכאשר מקיימים את
מצוות מחיית עמלק, צריך להשמיד גם את הרכוש על מנת

הָרְגוּ הַיְהוּדִים וְאַבְדַּר חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֶשְׂרֵת בְּנֵי-הַמֶּן
בְּשָׂאֵר מְדִינֹת הַמְּלָךְ מֶה עָשׂוּ וּמֵה-שְׂאֵלְתָךְ וַיִּנְתֵּן לְךָ
וּמֵה-בְּקִשְׁתָּךְ עוֹד וְתַעֲשׂ: (י) וְתֹאמֶר אֶסְתֵּר אִם-עַל-הַמְּלָךְ

אמר לאסתר המלכה: בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְהוּדִים וְאַבְדַּר חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ הַיְהוּדִים הָרְגוּ
בשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה ואיבדו את נפשותיהם של חמש מאות איש,⁴⁹⁷ וְאֵת עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן וְכֵן
הָרְגוּ הַיְהוּדִים את עשרת בני המן,⁴⁹⁸ בְּשָׂאֵר מְדִינֹת הַמְּלָךְ מֶה עָשׂוּ וּבְרֹר שֶׁגַם בְּשָׂאֵר
מדינות המלך הָרְגוּ הַיְהוּדִים הרבה מאוד אנשים,⁴⁹⁹ וּמֵה שְׂאֵלְתָךְ וַיִּנְתֵּן לְךָ וּמֵה שֶׁאֵת
שואלת ממני בנוסף לכך – יינתן לך,⁵⁰⁰ וּמֵה בְּקִשְׁתָּךְ עוֹד וְתַעֲשׂ וּמֵה שֶׁאֵת מִבְּקִשְׁתְּךָ בְּנוֹסֵף
לכך – ייעשה!⁵⁰¹ (יג) וְתֹאמֶר אֶסְתֵּר אסתר ענתה לאחשוורוש: אִם עַל הַמְּלָךְ טוֹב אִם

הרוגים בשושן. אסתר בכל זאת ביקשה רשות להרוג בשושן
עוד יום אחד משום שהעמים האחרים נאספו להילחם בשושן
וייתכן שהם היו אומרים שתאריך הספרים איננו נכון ושבאמת
היה צריך להילחם ב"ד אדר.
498. תרגום.

499. אבן עזרא (נוסח ב) ולפי פירושו, אחשוורוש לא אמר
את הדברים מתוך כעס. חכמי צרפת: בדברים אלו ביטא
אחשוורוש צער, והדגש הוא שבשׁוֹשֵׁן הַיְהוּדִים לא היו אמורים
בכלל להרוג כל כך הרבה אנשים משום שהיו צריכים לפחד
מהמלך. אלא שאחשוורוש אמר לאסתר שהוא עדיין לא חזר
בו מרצונו למלא את בקשתו, ולכן הוא חזר שוב על אמרתו
שהוא מוכן לעשות ככל שהיא תבקש. ר"מ חלאיו: היה כאן
נס גמור, שהרי אחשוורוש כעס על ההרג הרב שהיה, ובכל
זאת הוא נתן לאסתר רשות להמשיך ולהרוג את שונאי היהודים
יום נוסף. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש אמר לאסתר שאם
בשׁוֹשֵׁן הַיְהוּדִים בעיה להחזיר את הספרים (משום שתוכנם
היה גלוי – ראה לעיל בהערות לביאורנו בסוף י'), הָרְגוּ
הַיְהוּדִים חמש מאות איש, כל שכן שבשׁוֹשֵׁן הַיְהוּדִים שלא הייתה
בעיה של חזרה מהספרים הראשונים שהיהודים הָרְגוּ יותר
מכך.

500. תרגום.

501. תרגום. מוהר"ם אלשיך: אחשוורוש שאל את אסתר
מה עוד ניתן לעשות כדי להכניע את אויבי ישראל באופן שהם
לא יעזו לנקום ביהודים שעכשיו הָרְגוּ את קרוביהם. אסתר

רבים שהמלך היה אמור להזדעזע מהריגתם. מוהר"ם אלשיך:
מספר ההרוגים בא לפני המלך על מנת להראות לכולם
שהוא מתמך בכך שהיהודים יעמדו על נפשם. מלבי"ם: מספר
ההרוגים בא לפני המלך על מנת להראות שלמרות שהמלך
שלח את הספרים שכתב מרדכי, עדיין היו חמש מאות איש
שרצו להרוג את היהודים ולכן הם עצמם נהרגו. אחשוורוש
ראה שיש צורך לעשות פעולות על מנת שהשונאים הרבים
לא יצליחו להרוג את יהודים, ולכן הוא אמר לאסתר שאם רק
בשׁוֹשֵׁן הַיְהוּדִים חמש מאות איש שרצו להרוג את היהודים, כל
שכן שבשׁוֹשֵׁן הַיְהוּדִים היו רבים נוספים, ואם כן צריך לראות
מה ניתן לעשות על מנת שאויבי ישראל לא יצליחו להוציא
את זממם אל הפועל.

497. תרגום וכתב גם כאן שמדובר על אנשים שהיו
מצאצאיו של עמלק. אבן עזרא: הכוונה למרדכי ואנשיו שהָרְגוּ
את חמש מאות האנשים שהיו בשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה, היות ורק מרדכי
היה גר בארמון המלך (לשיטתו ששׁוֹשֵׁן הַבִּירָה הוא ארמון
המלך). כמו כן הסביר שההריגה מוסבת על הזכרים וההאבדה
על הבנים. ראשון לציון: הקשה: מדוע כתוב כאן "ואבד",
שהרי לאחר שהָרְגוּ את האדם, לא שייך גם לאבד אותו? וענה:
שהייתה כוונה להשמיד את המשפחות של העמלקים
בשלמותם כדי שלא יישאר מי מהם שירצה לנקום את נקמת
ההרוגים. אסתר ביקשה יום נוסף להרוג בשׁוֹשֵׁן, משום שהיא
ראתה שהיהודים לא הספיקו להרוג את כל העמלקים. לעיל
ז, ה. הסביר שאחשוורוש הופתע ממספר הרוגים משום שהוא
רק נתן רשות ליהודים להתגונן ולא חשב שיהיו כל כך הרבה

טוֹב יִנְתֵּן גַם־מָחָר לַיהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן לַעֲשׂוֹת כְּדַת הַיּוֹם
 וְאֵת עֲשָׂרַת בְּנֵי־הַמֶּן יִתְּלוּ עַל־הָעֵץ: (ד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
 לַהֲעֲשׂוֹת כֵּן וַתִּנְתֵּן דָּת בְּשׁוֹשָׁן וְאֵת עֲשָׂרַת בְּנֵי־הַמֶּן תִּלְּוּ:
 (ט) וַיִּקְהָלוּ (היהודיים) הַיהוּדִים אֲשֶׁר־בְּשׁוֹשָׁן גַּם בַּיּוֹם

הדברים הבאים יהיו טובים בעיני המלך, אם המלך מסכים לדברים הבאים,⁵⁰² יִנְתֵּן גַם
 מָחָר לַיהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן לַעֲשׂוֹת כְּדַת הַיּוֹם יינתן ליהודים שנמצאים בשושן לעשות
 גם מחר כמו שהם עשו היום – להרוג את שונאיהם,⁵⁰³ וְאֵת עֲשָׂרַת בְּנֵי הַמֶּן יִתְּלוּ עַל הָעֵץ
 ויתלו על עץ את עשרת הבנים של המן שנהרגו בשושן.⁵⁰⁴ תליית בניו של המן נועדה
 להפחיד את אויבי ישראל⁵⁰⁵: (ד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַהֲעֲשׂוֹת כֵּן הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוּשׁ צִוּוּהוּ שִׁיעֲשׂוּ
 כַּבְּקִשְׁתָּהּ שֶׁל אֶסְתֵּר, וַתִּנְתֵּן דָּת בְּשׁוֹשָׁן חוֹק הַמֶּלֶךְ נִיתֵן בְּשׁוֹשָׁן (לעשות כבקשתה של
 אסתר),⁵⁰⁷ וְאֵת עֲשָׂרַת בְּנֵי הַמֶּן תִּלְּוּ וּתְלוּ אֶת עֲשָׂרַת הַבָּנִים שֶׁל הַמֶּן עַל עֵץ.⁵⁰⁸ (ט) וַיִּקְהָלוּ
 הַיהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן גַּם בַּיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֶדֶר הַיהוּדִים שֶׁבְּשׁוֹשָׁן נֶאֱסָפוּ גַם

שהזכרו. אבן עזרא (נוסח ב) התלבט מדוע אסתר אמרה
 "העץ", כאילו שמדובר על העץ הידוע. או שהכוונה לעץ
 שעליו נתלה המן, או שהכוונה שכל בניו של המן נתלו על
 עץ אחד.

502. חכמי צרפת.

506. תרגום.

507. רש"י. אבן עזרא (נוסח ב): יצאו איגרות שבהם היה
 כתוב הציווי של המלך. ר"מ חלאיו: מדובר על כרוז שיצא
 עם הציווי של המלך, ולא היה שום צורך באיגרות נוספות על
 האיגרות הראשונות. מוהר"ם אלשיך: על ידי שאחשוורוש
 ציווה על יום נוסף שבו יהרגו היהודים בשונאיהם בושן, יראו
 כולם שגם ההרג של היום הראשון היה בציווי שלו, ועל ידי
 שיתלו את בני המן יראו כולם שמי שמנסה להצר לישראל
 יענש בחומרה על ידי המלך. כמו כן אסתר ביקשה שיתלו
 את בני המן רק ביום י"ד, אבל אחשוורוש רצה להפחיד את
 כולם ולכן הוא ציווה לתלות אותם מיד. על ידי תליית בני
 המן ביי"ג, היהודים לא חששו לנקום באויביהם גם למחרת,
 היות והם ידעו שיש להם גיבוי מאת המלך.

508. תרגום וכתב את סדר התליה. גבהו של העץ היה
 חמישים אמה. שלוש אמות היו משוקעות בקרקע. פרשנדתא
 נתלה בגובה ארבע וחצי אמות מהקרקע. פרשנדתא היה גבוה

ביקשה עוד יום על מנת להרוג את אויבי ישראל בשושן וכך
 הם לא יעזו שוב להצר ליהודים.
 502. תרגום.

503. תרגום. בתרגום ראשון כתוב שאסתר ביקשה שיינתן
 ליהודי שושן לעשות יום טוב כמו היום הזה. חכמי צרפת:
 אסתר אמרה לאחשוורוש שלמרות שהוא חושב שהיהודים
 הרגו הרבה מאוד אנשים, היא עצמה חושבת שמדובר על
 כמות קטנה של אנשים. אבן עזרא: הכוונה להריגת האויבים
 בשושן העיר ולא בשושן הבירה (כאמור, אבן עזרא הסביר
 ששושן הבירה פירושו הארמון שבשושן). מגילת סתרים:
 אסתר ביקשה יום נוסף בשושן משום שלפני גזירת המן הייתה
 קדושה בשושן, שהרי הסנהדרין ומרדכי היו שם, וכאשר ראתה
 אסתר שהקדושה לא חזרה, היא הבינה שיש צורך להפיל
 לגמרי את כוחות הטומאה ששם, ולכן היא ביקשה יום נוסף.
 מלבי"ם: אסתר ענתה לאחשוורוש שאם יינתן ליהודים עוד
 יום בשושן שבו הם יוכלו להרוג בשונאיהם, כולם יבינו
 שהמלך רוצה בהצלת היהודים. אמנם, המלבי"ם הסביר
 שבקשתה של אסתר לא הייתה ליום נוסף להריגת האויבים
 בשושן הבירה, אלא בעיר שושן.

504. רש"י וראה לעיל בהערות לביאורנו לפסוק י', שם
 הבאנו פרשנים שסוברים שמדובר על בני אחרים מאותם

אֲרַבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וַיְהִי־רְגוֹ בְּשׁוֹשַׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ
וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: (טז) וַשָּׂאֵר הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּמַדִּינֹת
הַמֶּלֶךְ נִקְהְלוּ | וְעָמַד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאִיבֵיהֶם וְהָרַג

ביום י"ד אדר,⁵⁰⁹ וַיְהִי־רְגוֹ בְּשׁוֹשַׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וכיום זה הם הרגו בשושן שלוש מאות איש (כך שבסך הכל הם הרגו שמונה מאות איש),⁵¹⁰ וּבְבִזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם היהודים לא לקחו לעצמם את הרכוש של שונאיהם שנהרגו⁵¹¹: (טז) וַשָּׂאֵר הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּמַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהְלוּ וְעָמַד עַל נַפְשָׁם היהודים שבשאר מדינות המלך אחשוורוש נאספו והצילו את עצמם,⁵¹² וְנוֹחַ מֵאִיבֵיהֶם וכך הם מצאו מנוחה מאויביהם,⁵¹³ וְהָרַג בְּשִׁנְאֵיהֶם חֲמִשָּׁה

512. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב): היהודים שמחוץ לשושן נקראו "שאר" היות והיהודים שבעיר שושן היו רוב מניין ורוב בניין של היהודים. חכמי צרפת: פירוש "על נפשם" באופן אחר. הפסוק איננו עוסק בנפשם של היהודים, אלא בנפשם של אויביהם, והכוונה שהם הרגו את מי שביקש להורגם. מוהר"ם אלשיך: בתחילה היהודים נקהלו רק כדי לראות אם הם יותקפו על ידי הגוים ואז הם יגנו על עצמם ויהרגו בהם חזרה. אולם, לאחר שהם ראו שאף אחד לא תקף אותם, הם עצמם החליטו לתקוף את שונאיהם. מלבי"ם: לעיל בפסוק ג' הכתוב דיבר על הערים המוקפות חומה, שם היהודים רק התאספו אבל לא נאלצו להרוג בשונאיהם משום שהשרים עזרו להם. אולם, בערים שאינן מוקפות חומה וגם בכפרים שם לא היו שרים שיעזרו להם, הגוים קמו על מנת להרוג את היהודים, ולכן היהודים הרגו בהם. רינת יצחק: דעת הסמ"ג שחיוב מחיית עמלק איננה חלה עד לימות המשיח. הגרי"ז ביאר את טעמו שכיוון שלאחר הגלות כבר לא קיים המצב "והיה בהניח ה' אלוקיך וכו'", ממילא לא חל החיוב של השמדת עמלק עד שה' ניח לנו מכל האויבים. אולם, בזמן המגילה שהתקיים "ונוח מאויביהם", חזר החיוב של מחיית עמלק משום שבתקופה זו ה' הניח להם מכל אויביהם. לכאורה דבריו קשים, שהרי ההנחה מכל האויבים דורשת שעם ישראל יהיה עצמאי וריבון ויכול לעשות את רצונו בלי התערבות של העמים האחרים כפי שהיה בתקופתו של שאול. אולם, בתקופת אחשוורוש, "אכתי עבדי אחשוורוש אנן", ואין זה נחשב "והיה בהניח".

513. תרגום.

שלוש מאות ולאחריו היה רווח של חצי אמה ומעליו היה תלוי דלפון שהיה גבוה שלוש אמות, והיה מרחק של חצי אמה ממנו עד לאספתא וכך הלאה כל הבנים, עד שבראש העמוד נתלה המן ומראשו ועד לראש העמוד היו שלוש אמות כדי שעופות השמים לא יאכלו את בשרו. זרש ברחה עם שבעים מבני המן, והם חזרו על הפתחים והתפרנסו. שמישי הסופר נהרג בחרב, ומאה ושתיים מבניו של המן נהרגו בתוך חמישים האנשים שהיו בשושן. תוספות במסכת שבת ז,ב, דיבור המתחיל "אישתכח" כתבו שבני המן נתלו קטועי ראש, ולכן היה ניתן להסתפק בשלוש אמות גובה לכל אחד מהבנים.

509. תרגום. אבן עזרא: היהודים שבשושן היו צריכים להתאסף משום שעד עתה הם היו בדרכים שמובילות לשושן. ר"א כהן צדק: כתוב "היהודיים" עם י' נוספת כדי ללמד שכל עיר שאין בה עשרה בטלנים נידונה ככפר.

510. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב): הכתוב לא כתב כמה אויבים הרגו היהודים בשושן העיר ביום הראשון, והוא ציין רק את ההרוגים שבשושן הבירה, דהיינו: בארמון המלך. כנראה שמספר ההרוגים הכתובים בפסוק זה כוללים את כל ההרוגים שהיו בעיר שושן, הן ביום הראשון והן ביום השני. ר"מ חלאיו: התלבט אם מניין ההרוגים שבשושן העיר נכלל בכלל חמש מאות ההרוגים שנמנו בשושן הבירה או שמא הם נמנו במניין ההרוגים שנהרגו בשושן העיר ביום י"ד.

511. תרגום. ר"מ חלאיו: היהודים לא שלחו ידם בכיזה היות והם היו עסוקים בהצלת נפשם.

בְּשִׁנְאֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם:
 (יז) בְּיוֹם־שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וְנוֹחַ בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר בּוֹ
 וְעָשָׂה אֹתוֹ יוֹם מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה: (יח) (והיהודיים) וְהִיהוּדִים
 אֲשֶׁר־בְּשׁוֹשָׁן נִקְהְלוּ בְּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבַּעַה עָשָׂר בּוֹ
 וְנוֹחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וְעָשָׂה אֹתוֹ יוֹם מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה: (ט)

וְשִׁבְעִים אֶלֶף המנוחה הייתה לאחר שהיהודים הרגו שבעים וחמש אלף אנשים
 משונאיהם,⁵¹⁴ וּבִבְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם גם היהודים שבשאר הערי לא לקחו לעצמם
 מהרכוש של שונאיהם שהם הרגו⁵¹⁵: (יז) בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר היהודים שמחו
 לשושן הרגו את שבעים וחמש אלף האנשים בי"ג אדר,⁵¹⁶ וְנוֹחַ בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר בּוֹ והיה
 להם מנוחה ביום י"ד באדר,⁵¹⁷ וְעָשָׂה אֹתוֹ יוֹם מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה והם עשו את יום י"ד באדר
 ליום משתה ושמחה⁵¹⁸: (יח) וְהִיהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן נִקְהְלוּ בְּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבַּעַה
 עָשָׂר בּוֹ והיהודים שבשושן נאספו להילחם בי"ג אדר ולמחרת בי"ד אדר,⁵¹⁹ וְנוֹחַ בַּחֲמִשָּׁה
 עָשָׂר בּוֹ והם נחו בתאריך ט"ו אדר,⁵²⁰ וְעָשָׂה אֹתוֹ יוֹם מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה והם עשו את יום

בעקבות שתיית היין שבאותה שעה. כמו כן כתב ש"ים
 שמחה" פירושו שעל ידי שתיית היין ואכילת הבשר מגיע
 למצב שהוא שמח בכל היום, אך החיוב בשמחה איננה רק
 בשעת האכילה, אלא כל היום, ואכילת הבשר ושתיית היין
 מביאים לכדי היכולת לשמוח לאורך כל היום. בסוף דבריו
 הביא פעם נוספת את דבריו של ר' ישראל מסלנט שעל ידי
 השתיה האדם מגיע לכדי מצב של שכרות ואז הוא פטור
 ממצוות שתיה מצד שהוא שוטה. אולם, אין הכוונה שהוא
 יגיע למצב שהוא שוטה כמו בכל התורה כולה, היות ושוטה
 בכל המצוות הוא רק כאשר הוא מגיע למצב שכרותו של לוט,
 ושיעור "עד דלא ידע" הינו שיעור פחות משיעור שכרותו של
 לוט. סיבת החילוק הוא שהאדם חייב לא רק בשתיה, אלא גם
 בשמחה, ואם הוא יגיע למצב שהוא שיכור כמו לוט, הוא לא
 יוכל לשמוח.

519. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב): הכוונה ליהודים שבשושן
 העיר, אבל היהודים שבשושן הבירה לא נלחמו בי"ד אלא רק
 בי"ג.
 520. תרגום.

514. אבן עזרא (נוסח ב) ויש הכרח לפרש כל משום
 שהמנוחה הייתה לאחר שהיהודים הרגו בשונאיהם. בהמשך
 דבריו כתב שהריגת האויבים כרוך במאמץ גדול ולכן היה
 צורך לנוח לאחר מכן. חכמי צרפת: פירוש הפסוק הוא
 שהיהודים עמדו על נפשם על מנת לנוח מאויביהם, ולפי זה
 מובןסדר הכתובים בפסוק.

515. תרגום.

516. תרגום והוסיף שהיה הרג בורעם של עמלק.

517. תרגום. מוהר"ם אלשיך: לכאורה היה ראוי יותר לחגוג
 את חג הפורים בי"ג, שהרי ביום זה נעשה הנס. אלא שגם לאחר
 שנעשה הנס, היהודים עוד לא היו רגועים משום שהם חששו
 שמא הגוים יתנקמו בהם, ולכן הם נקהלו פעם נוספת בתחילת
 יום י"ד כדי להיות מוכנים שמא יתקפו אותם. רק לאחר שהגיע
 יום י"ד והיהודים ראו שהגוים לא תוקפים אותם, הם היו יכולים
 לנוח, ומשום כך חוגגים את פורים ביום המנוחה.

518. תרגום. רינת יצחק: הכוונה שבכל שעה משעות היום
 אדם מחויב לשתות יין ואינו נפטר מכך אלא אם כבר הגיע
 פעם אחת למצב שהוא לא יודע בין אורו המן לברוך מרדכי

עַל־כֵּן הַיְהוּדִים (הַפְּרוּזִים) הַיְשָׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרוּזוֹת
 עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבַּעַה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר שְׂמֵחָה וּמְשֻׁלּוֹחַ
 וַיּוֹם טוֹב וּמְשֻׁלּוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ: (ב) וַיִּכְתֹּב מְרַדְּכִי

ט"ו באדר ליום משתה ושמחה⁵²¹: (יט) על כן היהודים הפרוזים הישבים בערי הפרוזות עשים את יום ארבעה עשר לחודש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו לכן היהודים הפרוזים, כלומר: היהודים שיושבים בעיר שאינה מוקפת חומה, עושים את י"ד אדר ליום של שמחה, משתה, יום טוב, והם נוהגים לשלוח מנות איש לרעהו. חז"ל לימדו אותנו שעיר שמוקפת חומה פירושו עיר שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון⁵²²: (כ) ויכתב מרדכי את הדברים האלה מרדכי כתב את כל הכתוב במגילה,⁵²³ וישלח

521. תרגום.

שתי טובות שכל אחד עשה לחבירו: א. החזרה בתשובה שלימה. ב. שהם עשו מצוות שהשפיעו על כולם. מתנות לאביונים ניתנים משום שרק בזכות מתנות האביונים ניתן לבטל את הגזירה. מרדכי חשב שראוי לעשות גם יום טוב מכיוון שהדבר העיקרי שקרה בפורים הוא שעם ישראל קיבל על עצמו את קיום התורה מרצון, ולכן ראוי לעשות יום טוב כמו בשבעות. חכמים סברו שעיקר הנס היה בהצלת הגוף, ולכן הם תיקנו מתנות לאביונים, והצלת הגוף הייתה על ידי צדקה, ולכן תיקנו מתנות לאביונים. מוהר"ם אלשיך: היו ארבעה מצבים של צער בעם ישראל כנגד ארבע העבירות שבהם הם חטאו. אבל - על העבודה הזרה שעבדו בתקופתו של נבוכדנצר, והם נחשבו כמתים. צום - על ההנאה מהאכילה מסעודתו של אחשוורוש. בכי - על שהסתכלו בזונות בסעודתו של אחשוורוש. הספד - על שכל אחד מהם חטא לפני אנשים נוספים מעם ישראל וכולם ראו זאת, וההספד הוא כאשר אחד מספיד את זולתו. כנגד כך, כאשר התהפך מצבם לטובה וראו את ישועת ה', קבעו ארבעה מרכיבים של שמחה. יום טוב - במקום האבל. משתה - במקום הצום. שמחה - במקום הבכי. משלוח מנות - במקום ההספד. ההכרח להביא דווקא שתי מנות הוא משום שההספד היה כפול: על מצבם הגופני ועל מצבם הגשמי.

כמו כן כתב שהיו שלושה שלבים בחגיגת הפורים: בשלב הראשון, שנה מהנס, כל היהודים חגגו. לאחר השנה הראשונה, רק היהודים שהיו בערים שאינן מוקפות חומה קיימו עליהם לחגוג את ימי הפורים, אך היהודים שהיו בערים המוקפות

522. רש"י. רס"ג: נאמן לשיטתו לעיל ח'ז, שיום טוב איננו יום חג, אלא יום של שמחה. אבן עזרא (נוסח ב) פירוש המילה מנות היינו שמה שנשלח צריך להיות מוכן לאכילה. בנוסח א' חזר על פירושו לעיל ב, ט שמנה היא חלק של אוכל. מגילת סתרים: היהודים חגגו את פורים במשתה ושמחה, היות והם רצו לכפר בכך על החטא שלהם שהם נהנו מסעודתו של אחשוורוש. לכן הם תיקנו סעודה של מצווה שתתקן את הסעודה של אחשוורוש. תיקנו משלוח מנות היות והטומאה באה משורש הפירוד, וכאשר עם ישראל חזר בתשובה, הייתה אחרות ביניהם. אולם, מרדכי תלה את הצרה של המן בכך שעם ישראל השתחוה לצלם וההצלה באה בתור מתנת חיים מאת ה' ולא בגלל שעם ישראל חזר בתשובה, ולכן הוא תיקן במקום שיתנו מתנות לאביונים במקום לחגוג יום טוב, ועל ידי כך עם ישראל ידבק במידותיו של ה': כמו שה' רחמן, כך גם הם יהיו רחמים. היום טוב בוטל לגמרי היות והוא תוקן מלכתחילה לאחר שעם ישראל חשב שהגיעה אתחלתא דגאולה, אך מרדכי הבין שלא היה זה אתחלתא דגאולה. נוספת לביטול היום טוב: ראוי לעשות יום טוב רק על מה שאירע בשכר הזכויות של עם ישראל, ונס פורים לא נעשה בגלל הזכויות של עם ישראל, אלא בתור מתנת חיים. הסבר נוסף למשלוח המנות הוא שכל הניסים שנעשו לישראל היו בזכות האבות, ורק נס זה נעשה לישראל בזכות חזרתם בתשובה שלימה, וכדי להראות זה לזה שאנחנו תלויים בו, שולחים משלוח מנות. צריך דווקא שתי מנות משום שהיו

אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ הַקְּרוּבִים וְהַרְחוּקִים: (כא) לְקִיָּם

סְפָרִים אֶל כָּל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ הַקְּרוּבִים וְהַרְחוּקִים מֵרַדְכִי
שֶׁלַח אִיגְרוֹת אֶל כָּל הַיְהוּדִים שֶׁנִּמְצְאִים בְּכָל הַמְּדִינֹת שֶׁתַּחַת שֶׁלְטוֹנוֹ שֶׁל אַחֲשֻׁרוּשׁ -

חומה לא קיבלו על עצמם את ימי הפורים לאחר שחגגו בשנה הראשונה לנס. מרדכי הבין שסירוב היהודים לקבל על עצמם את החג נוסע מאי הכרה בגודל מעלת הנס, ולכן כתב על גודל הנס (כפי שיוסבר בפסוק הבא), ואז היהודים קיבלו על עצמם לחגוג את חג הפורים בכל שנה ושנה. מלבי"ם: בשנה הראשונה רק היהודים הפרזים (הערים שאינן מוקפות חומה) קיבלו עליהם לחגוג את חג הפורים, אך היהודים שהיו בערים המוקפות חומה אמרו שלא היה כאן נס גדול משום שאם השרים עזרו להם להתגונן - סימן שכך היה רצונו של המלך אחשוורוש. לכן הם גם קיבלו על עצמם את הימים האלה בתורת יום טוב. לכלל ישראל אסור לקבל על עצמו ימים טובים חדשים, אבל היות ורק היהודים הפרזים קיבלו על עצמם את היום טוב, הדבר מותר. רינת יצחק: טעם תקנת משלוח המנות משום שעם ישראל היה במצב של כפיות טובה כלפי ה', והרב דסלר הגדיר שאדם כפי טובה הוא אדם שנוטל כל הזמן מחברו ולכן אינו יכול להכיר לו טובה. לכן תיקנו את משלוח המנות על מנת שיהיה תיקון לעם ישראל: על ידי שישלחו מנות זה לזה, יהיו בגדר "נותנים" ולא הגדר "נוטלים", וכך יגיעו למצב של אהבת ה' וחוסר כפיות טובה כלפיו.

סוגים שונים, וכן מתנות לאביונים צריכות להיות שתי מתנות לשני אביונים.
523. רש"י. אבן עזרא: מדגיש שמרדכי כתב את האיגרות בעצמו. מוהר"ם אלשיך: לאחר שהיהודים לא קיבלו על עצמם לחגוג את ימי הפורים (ראה בהערות לביאורנו בפסוק הקודם), החליט מרדכי שהגורם לכך הוא אי ההכרה שלהם בגודל הנס שנעשה להם, וזאת משום חמש סיבות: א. היהודים לא ידעו שהיה כתוב בספרים ששלח המן (ושהיו חתומים עדיין עד ל"ג באדר - ראה לעיל בהערות לפסוק י') שהוא רוצה להשמידם. ב. היהודים לא הכירו את מעלתו האמיתית של המן ואת חוזקו. ג. היהודים חשבו שעם ישראל היה אהוב לפני המלך ושהוא לא באמת רצה לתת להמן להשמיד את היהודים, ולכן כאשר היה יכול, הוא חזר בו מהסכמתו להשמדת היהודים. ד. היהודים חשבו שהרצון של המן להשמיד את היהודים היה רעיון של המן עצמו ולא עונש מאת ה'. ה. היהודים חשבו שאסתר לא הסתכנה על מנת להציל אותם וברגע שאחשוורוש ידע שאסתר יהודיה, הוא ביטל את הגזירה. מרדכי ידע שאם הוא יחייב את עם ישראל לקבל על עצמם את חגיגת ימי הפורים, הם לא יסכימו לקבל זאת לדורות אלא רק אותו דור (משום שהחג מחייב אותם לקיים דינים שונים), ולכן הוא כתב את המגילה מ"איש יהודי" ועד לפסוק זה. במגילה שכתב, הפריך מרדכי את כל הסברות של היהודים שהקטינו את הנס שנעשה להם. לאחר מכן ביקש מהיהודים לקבל על עצמם את חגיגת ימי הפורים, אך לא בתור חג שיחגגו אותו בכל הדורות, אלא שרק באותו הדור יחגגו. מלבי"ם: לאחר שמרדכי ראה שהערים המוקפות חומה לא קיבלו עליהם לחגוג את חג הפורים, הוא שלח להם איגרות נוספות שבהם הסביר להם שהם אכן היו בסכנה ושאחשוורוש לא היה חוזר בו לולי הנס. לכן הוא כתב להם את השתלשלות האירועים כפי שכתוב בפסוקים כ"ד - כ"ה.

רלב"ג: התקנה שכל הערים שמוקפות חומה יחגגו בט"ו כמו העיר שושן נובעת מכך שבעיר שושן נעשה עיקר הנס, היות ושושן היה מקום מושבו של מרדכי, אסתר, אחשוורוש והמן. התקנה שערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון יחגגו בט"ו חלה גם על ערים שאינן מוקפות חומה עתה, אך הן היו מוקפות בשעה שיהושע כבש את הארץ והן מנויות בספר יהושע. חז"ל תקנו משתה בפורים, היות ואירועי המגילה התחילו ממשתה. עיקר המשתה הוא על היין. אולם, עם ישראל לא קיבל לדורות את חגיגת פורים כיום טוב. תיקנו משלוח מנות על מנת להרבות השמחה, וצריך שיהיו שתי מנות משני

עֲלֵיהֶם לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבַּעַה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת
 יוֹם-חַמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל-שָׁנָה וְשָׁנָה: (כב) פְּיָמִים אֲשֶׁר-נָחוּ
 בָּהֶם הַיְהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן

גם לקרובים לשושן וגם לרחוקים משושן⁵²⁴: (כא) לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם (באיגרות היה כתוב) שכל יהודי יקיים את הדין הבא:⁵²⁵ לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת יוֹם אַרְבַּעַה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם חַמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שבכל שנה היהודים יעשו יום טוב ביום י"ד אדר וביום ט"ו אדר: היהודים שנמצאים בערים שאינן מוקפות חומה מימות יהושע בן נון יחגגו ביום י"ד אדר והיהודים שנמצאים בערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון יחגגו ביום ט"ו אדר⁵²⁶: (כג) פְּיָמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם (צריך לעשות יום טוב) באותם הימים שהיהודים נחו מאויביהם, כלומר: בִּי"ד אדר ובט"ו אדר,⁵²⁷ וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ

אלא ברור שגם אם היהודים לא היו מושמדים ב"ג, היה עדיין צריך להשמיד אותם בט"ו. לכן, היהודים שבערים המוקפות חומה (ובעיקר בשושן) ששם השרים עזרו ליהודים להתגבר על אויביהם, לא ידעו עדיין שהם יצאו מחזקת סכנה, היות וייתכן שהגויים היו מתקיפים אותם שוב ביום למחרת. אולם, היהודים הפרזים שלא היה להם עזרה, וראו שבי"ד אף אחד כבר לא תקף אותם יותר, ידעו מיד שהם ניצחו במלחמה כיוון שהם לא היו תלויים בשרים או באחרים שיצילו אותם, ולכן הם יכולים כבר לחגוג ב"ד.

חכמי צרפת ורי"ד כתבו שבשושן יחגגו בט"ו ושאר הערים יחגגו ב"ד, ולכאורה זה סותר את ההלכה המקובלת. כנראה שצריך לומר שהם התכוונו לומר שגם העיר שושן וגם הערים שדומות לה שמוקפות חומה. מדברי האבן עזרא משמע לכאורה שהציווי לחגוג בט"ו חל על כולם ובכך מכבדים היהודים את היהודים שנמצאים בשושן.

527. תרגום. רס"ג: הכוונה של הכתוב לדמות את חגיגת הפורים שבכל שנה לשני הימים שבהם נחו היהודים מהמלחמה נגד שונאיהם בזמן המגילה. אבן עזרא: הכתוב אומר שימי הפורים צריכים להיות דומים באורכם לימים שבהם נחו היהודים משונאיהם. לכן, יש לעבר את השנה ולחגוג את פורים באדר ב' כאשר יש פער גדול בין אורך הימים שבחודש אדר לבין אורך הימים שבהם נחו היהודים. כמו כן הוא הוסיף בשם אחרים שהכוונה שצריך לחגוג את ימי הפורים בתאריכים

524. ר"מ חלאיו. כמו כן הסביר שמרדכי לא ביקש רשות מאחשוורוש לשלוח את האיגרות הללו, אלא שלח אותם על דעת עצמו.
525. תרגום.

526. אבן עזרא + ר"מ חלאיו. לשיטת אבן עזרא מרדכי כתב את הציווי על קיום המצוות הקשורות לפורים. לפי רש"י מרדכי כתב את המגילה כולה. מגילת סתרים: מלשון הכתוב משמע שיש דגש שבכל שנה היהודים יקיימו את המצוות של פורים מתוך התחדשות. ברינת יצחק הסביר שכאשר עם ישראל היה במדבר, עמלק תקף אותו על שרפו ידיהם מהתורה, והסיבה היא שדברי התורה לא היו חדשים בעיניהם. גם בתקופת המגילה היה רפיון של לימוד תורה בעם ישראל כדברי חז"ל במגילה י"א, א "בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה, נעשה שונאו של הקב"ה מך", ולכן התיקון של מרדכי לקיים את ימי הפורים מתוך התחדשות נעשו כמו התיקון של מתן תורה: מתוך התחדשות. באופן נוסף הסביר שבזכות קבלת התורה מאהבה בימי מרדכי, הדבר נזכר לנו בכל דור ודור, אך זאת בתנאי שנוכח את הנס שנעשה כאילו הוא נעשה לנו היום וזאת על ידי קיום מצוות הפורים בכל שנה כמצווה חדשה. מלבי"ם: יש סברא גדולה לחלק בין חגיגת הפורים ביום י"ד לבין חגיגת הערים המוקפות חומה בט"ו. הגזירה של המן לא הייתה להשמיד את כל היהודים דווקא ביום אחד (אם כי הייתה לכך עדיפות בעינינו),

לְשִׁמְחָהּ וּמֵאֵבֶל לַיּוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מְשִׁתָּהּ וְשִׁמְחָהּ וּמְשִׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ וּמִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים: (כג) וְקַבֵּל

לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָהּ וּמֵאֵבֶל לַיּוֹם טוֹב הַיְהוּדִים נָחוּ כִּאֲשֶׁר בַּחֹדֶשׁ אֲדָר מִצַּבֵּם הַתְּהַפֵּךְ, וּבִמְקוֹם שִׁיחִיהָ לָהֶם יָגוֹן הִיָּה לָהֶם שִׁמְחָה, וּבִמְקוֹם שִׁיחִיהָ לָהֶם אֲבֵל הִיָּה לָהֶם יוֹם טוֹב,⁵²⁸

לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מְשִׁתָּהּ וְשִׁמְחָהּ וּמְשִׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ וּמִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים וּלְכֵן צָרִיךְ לְקַיֵּם בֵּהֶם שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת (מִצְוֹת קְרִיאַת הַמְּגִלָּה אֵינָנָה מְזוּכָרָת): א. מְשִׁתָּהּ וְשִׁמְחָהּ.

ב. כֹּל אֶחָד יִשְׁלַח שְׁתֵּי מְנוֹת לְחֵבֶר אֶחָד. ג. כֹּל אֶחָד יִתֵּן מִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים⁵²⁹: (כג) וְקַבֵּל

מִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים שְׁנֵיתָיִם לְמִי שְׁזָקָק לְצַדִּיקָה וְכֹדוּמָה. רַב־גַּב־כָּתֵב בְּסוּף הַתּוֹעֲלוּיּוֹת שֶׁהִתְקַנְהָ עַל יְמֵי מְשִׁתָּהּ נֹעֲדָה לְלַמְדוֹ שֶׁהִנֵּס נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי מְשִׁתָּהּ: גַּם הַמְשִׁתָּה שֶׁגָּרַם הַהִרְיָגָת וְשִׁי וְלֵהִמְלֶכֶת אֶסְתֵּר וְגַם לְמְשִׁתָּהּ שֶׁאֶסְתֵּר עֲשֶׂתָהּ. כְּמוֹ כֵּן כָּתֵב שֶׁמְשִׁלוֹחַ מְנוֹת נֹעֵד כְּדֵי שֶׁכֹּל יְהוּדֵי יִרְצֶה לְשִׁלוֹחַ לְחֵבֶירוֹ מְשִׁלוֹחַ מְנוֹת יִפֶּה כְּדֵי לְמַנוּעַ מֵעֲצָמוֹ בּוֹשָׁה, וְכֵן הוּא יִכְיֶן מֵעַדְנֵימֵי בְּיָוֵם זֶה וְיֵאֱכַל אוֹתָם גַּם בְּעֲצָמוֹ. הַתּוֹרָה תִּקְנֶה מִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים בְּכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁמְחָה וּבְכָל מוֹעֵד. ר"מ חֲלָאִיו: מְכַל שֶׁכְּתוּב יְמֵי מְשִׁתָּהּ וְשִׁמְחָהּ, לּוֹמְדִים שֶׁלֹּא נִתֵּן לְצֵאת יְדֵי חוֹבָה כִּאֲשֶׁר אוֹכְלִים אֶת סְעוּדַת הַפּוֹרִים בְּלֵילָהּ. כְּמוֹ כֵּן כָּתֵב שֶׁמִּבְחִינַת פֶּשֶׁט הַפְּסוּקִים הִיא מְסַפֵּיק לְתַת מִתְנָה אֶחָד לְאֲבִיוֹן אֶחָד, ו"מִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים" שֶׁנֶּאֱמַר בְּלוֹשׁוֹן רְבִיעִים פִּירוּשׁוֹ שֶׁבְכָל שָׁנָה כֹּל אֶחָד צָרִיךְ לְתַת מִתְנָה לְאֲבִיוֹן, אֲלֵא שְׁחִזֵּל קִיבְלוּ שֶׁהַכּוֹנֵה שֶׁכֹּל אֶחָד צָרִיךְ לְתַת בְּכָל שָׁנָה שְׁתֵּי מִתְנֹת לְשְׁנֵי אֲבִיוֹנִים. ר"א כְּהֵן צִדֵּק: כְּתוּב "אֲבִיוֹנִים" חֲסֵר י' כְּדֵי לְלַמֵּד שֶׁכֹּל הַפּוֹשֵׁט יָד בְּפּוֹרִים, אֵינן בּוֹדְקִים אַחֲרָיו אִם הוּא אֲבִיוֹן. מוהר"ם אֲלֵשִׁיךְ: כָּתֵב בְּפִירוּשׁוֹ לְפֶסֶק י"ט שֶׁהִיָּהוּדִים לֹא קִיבְלוּ עַל עֲצָמָם אֶת הַפִּיכַת פּוֹרִים לַיּוֹם טוֹב וּבְכֵן לְהַפְּךָ אוֹתוֹ לַיּוֹם שֶׁאֶסְתֵּר בְּעֵשִׂית מְלָאכָה. מְרַדְכֵי הַבֵּין שֶׁהַמְּנִיעָה הֵייתָה שֶׁזֶה גּוֹרֵם לְאֲנָשִׁים לְהַפְּסִיד כֶּסֶף, וְיָדַע שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁהַפְּסִיד הַכֶּסֶף הֵכִי מִשְׁמַעוֹתֵי גִבְסָם הֵם הַעֲנִיִּים, וּלְכֵן תִּיקֵן מִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים עַל מִנַּת שֶׁהֵם לֹא יִפְסִידוּ כֶּסֶף כִּאֲשֶׁר הֵם יַעֲשׂוּ יוֹם טוֹב בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. רִינַת יִצְחָק: הֵבִיא אֶת דְּבָרֵי הַרְוֻקָה שֶׁהִסְתַּפֵּק אִם מִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים הוּא מִטַּעַם צְדָקָה אוֹ כְּדֵי שֶׁגַּם הַעֲנִיִּים יִשְׁמְחוּ. נִפְקָא מִיָּנָא אִם מוֹתֵר לְתַת אֶת מִתְנֹת הַאֲבִיוֹנִים עַל מִנַּת הַחֲזִיר שֶׁמוֹעִיל בְּצַדִּיקָה וְכֵן לְשִׁאלָה הָאִם מוֹתֵר לְשִׁנּוֹת אֶת מִטְרַת הַמַּעוֹת שֶׁאִם זֶה מִשׁוּם שִׁמְחָה לֹא נִתֵּן לְשִׁנּוֹתוֹ. מִהַמְרַמְבִּים מִשְׁמַע שֶׁהַמְּצוּוֹה לְתַת לְאֲבִיוֹנִים בְּפּוֹרִים הוּא כְּדֵי שֶׁהֵם יוֹכְלוּ לְקַיֵּם אֶת מִצְוֹת הַחֵג.

י"ד וט"ו בַּחֹדֶשׁ, אֵךְ הוּא רַחַח פִּירוּשׁ זֶה מִשׁוּם שֶׁאִם כֵּן הִיָּה צָרִיךְ לְהִיָּת כְּתוּב "וּבַחֹדֶשׁ" וְלֹא "וְהַחֹדֶשׁ". מוהר"ם אֲלֵשִׁיךְ: בְּפֶסֶק זֶה, מְרַדְכֵי עוֹנָה לְהִיָּהוּדִים שֶׁטַעֲנוּ שֶׁהִיָּה צָרִיךְ לְחַגּוֹג אֶת הַפּוֹרִים בְּיְמֵי הַפֶּסַח, הִיָּת וְהַמֵּן נִתְּלָה בְּפֶסַח, וּמִמִּילָא לֹא צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ חֵג נּוֹסֵף. מְרַדְכֵי סָבַר שֶׁעִיקַר הַנֶּסֶךְ הִיָּה בְּכֵן שֶׁהִתְבַּטְּלוּ הַסְּפָרִים שֶׁשִּׁלַּח הַמֵּן, וְהַבִּטּוּל הִיָּה רַק כִּאֲשֶׁר הִגִּיעַ י"ג בְּאֲדָר, וּלְכֵן הִיָּה צוֹרֵךְ לְתַקֵּן אֶת הַפּוֹרִים דּוּקָא בְּיָמֵים שֶׁנָּחוּ בֵּהֶם הַיְהוּדִים. מִשׁוּם כֵּן מוֹדַגֵּשׁ גַּם "הַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהַפֵּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה", כְּדֵי לּוֹמַר שֶׁצָּרִיךְ לְחַגּוֹג בְּאֲדָר וְלֹא בְּנִיסָן, מִשׁוּם שֶׁדּוּקָא בַּחֹדֶשׁ זֶה הַתְּהַפֵּךְ מִצַּבֵּם.

528. מְגִילַת סְתָרִים. אֲבָן עוֹרָא: עַל פִּי פִירוּשׁוֹ לְעִיל שֶׁצָּרִיךְ לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה, הַכְּתוּב אוֹמֵר שֶׁהַחֹדֶשׁ שֶׁנּוֹסֵף הוּא הַחֹדֶשׁ שֶׁבּוֹ חוֹגְגִים אֶת פּוֹרִים, הִיָּת וְהוּא הַחֹדֶשׁ הַצְּמוּד לְנִיסָן, כִּשֶׁם שֶׁנֶּסֶךְ הַפּוֹרִים אֵירַע בַּחֹדֶשׁ הַצְּמוּד לְנִיסָן. מְלַבִּי"ם: הִיָּת וְכָבַר מְדוּבָר עַל קְבֵלָה שֶׁל כֹּל כֹּלל יִשְׂרָאֵל אֶת יְמֵי הַפּוֹרִים, לֹא נִתֵּן לְעֲשׂוֹת יוֹם טוֹב הִיָּת וְאֶסְתֵּר לְהוֹסִיף יוֹם טוֹב לְכוֹלָם (בְּנִיגוּד לְשִׁלֵּב שֶׁבּוֹ רַק עֵרֵי הַפּוֹרֹת קִיבְלוּ עֲלֵיהֶם יוֹם טוֹב שֶׁהִדְבַּר מוֹתֵר מִשׁוּם שֶׁרַק חֵלֶק מֵעַם יִשְׂרָאֵל קִיבְלוּ עַל עֲצָמוֹ אֶת הַיּוֹם טוֹב). רִינַת יִצְחָק: יֵשׁ דְּעָה בְּשׁוֹלְחַן עֵרוּךְ שֶׁמִּי שִׁיּוּצָא לִים בְּיָמֵי הַפּוֹרִים, יְכוֹל לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה לְכֹל אוֹרֵךְ חוֹדֶשׁ אֲדָר. בִּיאוֹר הַדְּבָרִים הוּא שֶׁלְּגַבֵּי הַצּוּמוֹת לֹא נִקְבַע יוֹם מְסוּיָם שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְּעַנּוֹת בּוֹ, אֲלֵא שֶׁצָּרִיךְ לְבַחֲרוֹ יוֹם אֶחָד בְּכָל חוֹדֶשׁ שֶׁל הַצּוּמוֹת לְצוּם. לְמַשֵּׁל: בְּטַבְתָּ, אֵינן חוֹבָה לְצוּם דּוּקָא בִּי בְּטַבְתָּ, אֲלֵא מוֹתֵר לְצוּם בְּכָל אֶחָד מִיְמֵי הַחֹדֶשׁ. כֵּן גַּם לְגַבֵּי קְרִיאַת הַמְּגִילָה, יֵשׁ דִּין בַּחֹדֶשׁ עֲצָמוֹ שֶׁמוֹתֵר לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה בְּכוֹלוֹ.

529. תְּרַגּוּם. אֲבָן עוֹרָא (נּוֹסַח ב): הַסְּכִיר אֶת הַהַבְּדֵל בֵּין מְשִׁלוֹחַ מְנוֹת שֶׁהוּא נִתֵּן גַּם לְמִי שֶׁלֹּא חָסַר לוֹ דְּבַר, לְבִין

הַיְהוּדִים אֵת אֲשֶׁר־הִחְלוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר־כָּתַב מְרֹדְכִי אֲלֵיהֶם: (כד) כִּי הָמֵן בֶּן־הַמֶּדְתָּא הָאֲגָגִי צִרַר כָּל־הַיְהוּדִים

הַיְהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הִחְלוּ לַעֲשׂוֹת הַיְהוּדִים קִיבְלוּ עַל עֲצָמָם לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם הִתְחִילוּ לְקַבֵּל עַל עֲצָמָם. כְּשֶׁם שֶׁבַהתְּחִלָּה הַיְהוּדִים קִיבְלוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת מִשְׁתָּה, שְׂמִחָה, מִשְׁלוּחַ מִנּוֹת וּמִתְנּוֹת לְאֲבִיוֹנִים, כִּךְ הֵם הִמְשִׁיכוּ לְקִיָּים מִצְוֹת אֵלּוּ גַם בְּשָׁנִים שְׁלֹאֲחַר מִכֵּן.⁵³⁰ בַּפְּסוּק כ"ז יוֹבֵא פִירוּט שֶׁל מָה שֶׁהַיְהוּדִים קִיבְלוּ עֲלֵיהֶם,⁵³¹ וְאֵת אֲשֶׁר כָּתַב מְרֹדְכִי אֲלֵיהֶם וְכֵן הַיְהוּדִים קִיבְלוּ עַל עֲצָמָם אֵת מָה שֶׁמְרֹדְכִי כָּתַב לָהֶם בְּאִיגְרוֹת⁵³²: (כד) כִּי הָמֵן בֶּן־

”וקיבל” בלשון יחיד משום שבשלב זה, הקבלה לחגוג את פורים היה רק באותו הדור ולא לדורות הבאים. כמו כן, פירוש “אשר החלו לעשות” הוא שעתה היהודים קיבלו על עצמם בתור חובה את מה שבתחילה הם קיבלו על עצמם בתור נדבה.

531. אבן עזרא בפירושו לפסוק כ"ז.

532. תרגום. אבן עזרא: “את אשר החלו לעשות” פירושו שבשנה הראשונה היהודים חגגו את פורים מעצמם. “ואת אשר כתב מרדכי אליהם” פירושו שלאחר שהיהודים כבר חגגו את פורים מעצמם, מרדכי תיקן שהם יחגגו כך בכל שנה. רלב"ג: היהודים התחילו לחגוג את פורים ומרדכי כתב להם להוסיף משלוח מנות ומתנות לאביונים. אולם ה לא קיבלו על עצמם לעשות בכל שנה יום טוב וגם מרדכי לא כתב להם שהם צריכים לעשות יום טוב. מגילת סתרים: צלע זו מוסבת על האמור בפסוק הבא ופירושו: מתוך מה שכתב מרדכי, עם ישראל הביין מה הייתה הפורענות שאמורה לבוא עליהם. מוהר"ם אלשיך: לאחר שמרדכי ראה שהיהודים קיבלו על עצמם לחגוג את פורים בתור חג חובה (אך רק לדור הוא כמו שכתב בפסוק לעיל), הוא שלח איגרת נוספת, ובו היה כתוב שהיהודים שכל דור יקבלו על עצמם לקיים את ימי הפורים. היהודים חשבו שהמן לא התכוון להרוג גם את הבנים הקטנים ולהשמיד את כל הדורות שבעם ישראל, על כן כתב מרדכי שהמן התכוון לאבד את כל היהודים, את כל הדורות, והגזירה הראו לו מהשמים שהוא יכול להשמיד את היהודים, וכן כתב שאחשוורוש הסכים לכך שהמן ישימד גם את הבנים, שהרי הוא הרג את בניו של המן בגלל חטא אביהם, וכל שכן שהוא היה מסכים להשמיד את בניהם של היהודים בגלל שנאתו לאבות. מלבי"ם: בפסוק זה כתוב שהיהודים קיבלו על עצמם את מה שהיהודים שישבו בערי הפרוזות קיבלו על עצמם

בעניין משלוח מנות ומתנות לאביונים, דן ברינת יצחק אם אשה חייבת והביא דעות שהן חייבות משום שאף הן היו באותו הנס ואז חייבות רק מדרבנן או משום שהן חייבות מדברי קבלה מדין “קיבלו היהודים”. אולם לכאורה קשה על הסוברים שנשים חייבות משום דברי קבלה, שהרי אם כן הן חייבות גם במקרא מגילה משום דברי קבלה ובגמרא כתוב שהן חייבות רק משום שאף הן היו באותו הנס.

530. תרגום. אבן עזרא: השורש ק.ב.ל בפסוק זה דומה למשמעותו בארמית שפירושו לשון הסכמה, והכתוב אומר שהיהודים הסכימו לקבל על עצמם את דברי מרדכי. הכתוב כתב לשון יחיד היות והכוונה שכל אחד ואחד מישראל קיבל על עצמו לקיים את דברי מרדכי, או שחסר בפסוק המילה “כל” כשהכוונה שכל היהודים קיבלו. בשם אחד המדקדקים כתב שהכוונה שמרדכי קיבל על עצמו, אך דחה פירוש זה היות ואז לא מובן מדוע כתוב לאחר מכן “ואת אשר כתב מרדכי אליהם”. אם הכוונה שכל היהודים קיבלו עליהם בשנה לאחר מכן לחגוג, ניתן לומר ש”את אשר כתב אליהם מרדכי” פירושו שלאחר שעברה שנה מהנס שבו חגגו היהודים את הנס, מרדכי תיקן להם לחגוג כך בכל שנה ושנה. אולם, אם מלכתחילה מרדכי הוא שקיבל על עצמו את חגיגת הפורים לאחר שעברה שנה מהנס, לא ניתן להסביר מדוע כתוב לאחר מכן “את אשר עשה מרדכי” – הרי כל החגיגה של פורים, הן בשנה הראשונה והן לאחר מכן היו בגלל מרדכי וניתן להכליל את הכל בכתוב “את אשר עשה מרדכי” ולא צריך לכתוב “את אשר החלו לעשות”. ר”מ חלאיו: הכוונה שכולם כאיש אחד קיבלו על עצמם לקיים את ימי הפורים, אולם לפי המדרש מדובר על רבן של ישראל שהסכים לכך. מגילת סתרים: “וקיבל” מלשון יחיד נאמר על מרדכי היות והוא גרם לכל העם שיקבלו על עצמם מצוות אלו. מוהר"ם אלשיך: כתוב

חֶשֶׁב עַל-הַיְהוּדִים לְאַבְדָם וְהַפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל לְהֵמָּם וְלְאַבְדָם: (כה) וּבִבְאֵה לְפָנַי הַמֶּלֶךְ אָמַר עַם-הַסֵּפֶר יָשׁוּב

הַמְדַתָּא הָאֲגֵי צִרַר כָּל הַיְהוּדִים חֶשֶׁב עַל הַיְהוּדִים לְאַבְדָם (היהודים קיבלו על עצמם לחגוג את חג הפורים) מפני שהמן בן המדתא מזרע אגג ושגרם צרות לכל היהודים, רצה להשמיד את כל היהודים (וראוי להודות לה' על שמנע את השמדתם),⁵³³ וְהַפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל והוא הפיל פור, כלומר: הוא עשה הגרלה. הכתוב מתרגם ללשון הקודש את המילה "פור",⁵³⁴ לְהֵמָּם וְלְאַבְדָם על מנת לבדוק את התאריך המתאים לגרום להם למהומה ולהשמיד אותם. המהומה הייתה במשך התקופה עד להגעת תאריך ההשמדה, והיא נגרמה משום שהיהודים דאגו מאוד מתוכן איגרותיו של המן⁵³⁵: (כה) וּבִבְאֵה לְפָנַי הַמֶּלֶךְ כאשר אסתר נכנסה לפני המלך אחשוורוש על מנת להתחנן בפניו,⁵³⁶ אָמַר עַם הַסֵּפֶר אחשוורוש

וחשב שהדברים יסתדרו עם המזלות שמשמשים בשמים ביום זה.

535. אבן עזרא (נוסח ב). ר"א כהן צדק: במילה "הפיל" חסרה האות י' בכתיב היות ועשרת בניו של המן הם שהפילו לפניו את הפור. רינת יצחק: כאשר באה צרה על עם ישראל והם חושבים שזה יד המקרה ולא יד ההשגחה, הם נמנעים מלהתפלל אל ה'. לכן רצה המן להפיל פור, כדי שעל ידי כך יחשוב עם ישראל שהיה זה יד המקרה והם לא יתפללו אל ה', וזה הנאמר בפסוק "להומם", דהיינו, לערוב אותם כדי שהם לא יידעו שהכל מאת ה'.

536. רש"י. אבן עזרא (נוסח ב) כתב בתחילה כרש"י ולאחר מכן כתב פירוש שהכוונה לגזירה שבאה לפני המלך, כלומר: כאשר הזכירו לפני אחשוורוש את גזירתו של המן, הוא ציווה לכתוב את כל הדברים האלה בספר הזכרונות. וכתב על פירוש זה שהוא הנכון יותר. ר"מ חלאי: פירוש הפסוק הוא כך. כאשר אסתר נכנסה לפני המלך כדי לבקש שיתלו את בניו של המן, ואחשוורוש נענה לה, מרדכי כתב בספרים ליהודים שבכל מקום שהם צריכים לחגוג את ימי הפורים משום שה' הציל אותם מהמן. מלבי"ם: כאשר הגזירה של המן באה לפני המלך, כאשר לאחשוורוש נודע על מחשבתו של המן להשמיד את היהודים, ציווה לתלות את המן, וכך כולם יידעו שצריך להקשיב לספרים ששלח מרדכי ולא לספרים ששלח המן.

בתחילה, דהיינו: לחגוג את פורים ביום י"ד (כפי שכתב לעיל שהם קיבלו זאת מעצמם), והיהודים שגרו בערים המוקפות חומה קיבלו על עצמם לעשות את מה שמרדכי כתב להם, כלומר: לחגוג את פורים בט"ו (כפי שכתב לעיל שמרדכי גרם ליהודים בערים המוקפות חומה לקבל את מצוות הפורים).

533. אבן עזרא. בנוסח ב כתב שמשום כך אמרו חכמים שקריאת המגילה זו אמירת ההלל, שהרי כל התקנה של חגיגת פורים נועדה להודות ולהלל לה' על הנס. חכמי צרפת: פסוק זה וכן הפסוק העוקב מכילים את תוכן דברי האיגרת שמרדכי שלח ליהודים בכל מלכותו של אחשוורוש. באיגרות הראשונות לא היה פנאי לכתוב את כל מה שאירע ואת כל מחשבתו של המן משום שהאיגרות היו צריכות לצאת במהירות, אך באיגרות השניות מרדכי האריך להסביר ליהודים את הסכנה שנסקפה להם מצד המן. מלבי"ם: כתב גם הוא שפסוק זה מכיל את התוכן של האיגרת שכתב מרדכי (כסי שכתוב לעיל פסוק כ'). כמו כן כתב שמרדכי כתב שהמן רצה להשמיד את עם ישראל משום שהוא היה אגגי מזרע עמלק, ולא בגלל שמרדכי לא התשחווה להמן.

534. ר"מ חלאי. מלבי"ם: בתחילה חשב המן רק להעביר את עם ישראל לעל דתו, אך לאחר הפלת הגורל, כשראה את התאריך שעליו נפך הפור, החליט להרוג אותם לגמרי, היות

מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה אֲשֶׁר-חָשַׁב עַל-הַיְהוּדִים עַל-רֹאשׁוֹ וְתָלוּ
 אֹתוֹ וְאֶת-בְּנָיו עַל-הָעֵץ: (כו) עַל-כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוּרִים
 עַל-שֵׁם הַפּוּר עַל-כֵּן עַל-כָּל-דְּבָרֵי הָאֲגֵרָת הַזֹּאת וּמָה-רָאוּ
 עַל-כֵּךְ וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם: (כז) קִיְמוּ (וקבל) וְקַבְּלוּ הַיְהוּדִים

גם אמר את הדברים בפיו וגם ציווה לכתוב את הדברים בתוך ספר, ⁵³⁷ יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ
 הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְהוּדִים עַל רֹאשׁוֹ (אחשוורוש אמר) שמחשבתו הרעה של המן
 שהוא חשב על היהודים תחזור על ראשו (של המן), ⁵³⁸ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו עַל הָעֵץ
 (מחשבתו הרעה חזרה על ראשו של המן) על ידי שתלו אותו ואת בניו על העץ שהוא
 הכין למרדכי ⁵³⁹: (כו) עַל כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוּרִים זו הסיבה שהימים האלה נקראו
 בשם "פורים", ⁵⁴⁰ עַל שֵׁם הַפּוּר הַיָּמִים נִקְרְאוּ "פּוּרִים" עַל שֵׁם הַפּוּר שֶׁהֵמֵן הִפִּיל עַל מִנְת
 לְדַעַת בְּאִיזָה יוֹם הוּא יִשְׁמִיד אֶת הָעַם הַיְהוּדִי, ⁵⁴¹ עַל כֵּן עַל כָּל דְּבָרֵי הָאֲגֵרָת הַזֹּאת הַיָּמִים
 הָאֵלֶּה נִקְבְּעוּ כִּימֵי חֵג הַפּוּרִים בְּגִלְגַל כָּל הַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים בְּאִיגֵרַת שֶׁנִּשְׁלַחָה וְכוּ סִיפֵר
 הַמְּגִילָה, ⁵⁴² וּמָה רָאוּ עַל כֵּךְ וְעַל שֶׁהַיְהוּדִים רָאוּ אֶת כַּח הַנִּיִּסִּים שֶׁאִירְעוּ לָהֶם, ⁵⁴³ וּמָה
 הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם וְהַמְּסוּרָת שֶׁהוֹעֲבֵרָה בֵּין הַיְהוּדִים גַּם לְדוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁלֹּא רָאוּ אֶת הַנֵּס – עַל

542. רש"י. תרגום: בגלל הדברים האלה עם ישראל שומר
 את הימים האלה בכל שנה ושנה כדי לפרסם את דברי האיגרת
 האלה ואת כל הניסים הכתובים בהם. רלב"ג: מצלע זו ועד
 סוף הפסוק מוסב על הפסוק הבא. בגלל דברי האיגרת,
 היהודים קיבלו עליהם לקיים את מצוות הפורים. ר"מ חלאיו:
 הפסוק מסביר מדוע כתבו את דברי האיגרת לדורות.

543. אבן עזרא. תרגום: האיגרת נכתבה כדי להודיע לכולם
 על מה ראו לקבוע את ימי הפורים האלה בגלל הניסי שקרו
 למרדכי ואסתר. ר"מ חלאיו: פירוש הצלע הוא שמרדכי ואנשי
 דורו שראו את הניסים כתבו את דברי האיגרת. רש"י הביא
 את מדרש חז"ל "ומה ראו על ככה" שאחשוורוש השתמש
 בכלי המקדש, ומה הגיע עליו לאחר מכן כעונש על כך, שבא
 השטן ורק ביניהם והרג את ושתי. מה ראה המן שקינא במרדכי
 והעונש שהגיע אליו בעקבות זאת, ומה ראה מרדכי שהוא לא
 השתחווה להמן והשכר שהוא קיבל על כך. מוהר"ם אלשיך:
 הכוונה שעם ישראל הבין שאחשוורוש רצה להרוג את כל

537. רש"י. מגילת סתרים: אחשוורוש אמר שצריך לחזור
 בו עם הספר שכתב המן. כפי שפירש לעיל, המן שלח שני
 ספרים: ספר אחד שהיה כתוב בו שעל כל אחד להיות מוכן
 ל"ג אדר, והספר השני שהיה כתוב בו מה לעשות באותו
 תאריך. הספר השני היה תתום ותוכנו לא נודע לרוב תושבי
 ממלכתו של אחשוורוש. לכן, אחשוורוש השתמש בספרים
 הראשונים שכתב המן ובספרים ששלח מרדכי היה כתוב שמה
 שכתוב בספרים הראשונים שצריך להיות מוכנים ל"ג אדר
 פירושו שצריך שהיהודים יגנו על עצמם.

538. תרגום.

539. תרגום.

540. רס"ג. ר"מ חלאיו: הפסוק מסביר מדוע כתוב
 "פורים" בלשון רבים, היות ויש יומיים של חג.

541. רס"ג. מלבי"ם: הפור מסמל את הפיכת המזל הרע

שהיה בתחילה לעם ישראל ביום זה למזל טוב.

וְעַל-זֶרְעָם וְעַל כָּל-הַנְּלוּיִם עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבֹר לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כְּכַתְּבָם וְכִזְמָנָם

כל הדברים האלה חוגגים את חג הפורים⁵⁴⁴: (כז) בפסוק זה הכתוב מפרט מה כוללת קבלת היהודים לעיל בפסוק כ"ג:⁵⁴⁵ קִיְמוּ הַיהוּדִים שְׂבֻדוֹרוֹ שֶׁל מְרַדְכֵי קִיבְלוּ עַל עֲצָמָם לַחֲגוּג אֶת חַג הַפּוּרִים,⁵⁴⁶ וְקִבְלוּ הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זֶרְעָם וְעַל כָּל הַנְּלוּיִם עֲלֵיהֶם וְכֵן קִיבְלוּ הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם לַחֲגוּג אֶת יְמֵי הַפּוּרִים לְדוֹרוֹת הַבָּאִים: הֵם, צֶאֱצִיאֵהֶם וְכָל הַגְּרִים שִׁתְּגִיירוּ בַּמַּהֲלַךְ הַדּוֹרוֹת,⁵⁴⁷ וְלֹא יַעֲבֹר וְאִסּוּר לַיהוּדִי לַעֲבֹר עַל כֵּן, אִסּוּר לַיהוּדִי שֶׁלֹּא לְקִיֵּים אֶת מִצְוֹת הַפּוּרִים,⁵⁴⁸ לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה וְעֲלֵיהֶם לְקִיֵּים אֶת דִּינֵי הַפּוּרִים בְּשְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה: בִּי"ד וּבִט"ו אָדָר,⁵⁴⁹ כְּכַתְּבָם (עֲלֵיהֶם לְקִיֵּים אֶת דִּינֵי הַפּוּרִים) כְּפִי שֶׁכָּתְבוּ הַיְהוּדִים שֶׁהָיוּ בְּדוֹר שֶׁבּוּ נַעֲשָׂה הַנֶּס,⁵⁵⁰ וְכִזְמָנָם וְכִפִּי שֶׁנֶּהְגּוּ הַיְהוּדִים שֶׁחָיו בְּדוֹר

תענית, מצוות פורים לא תתבטל, וכדי שהיא לא תתבטל לגרים היה צריך קבלה מיוחדת. ב. משום שבדרך כלל לאדם אסור לבזבז על מצוות עשה יותר מחומש, אלא שבמצוות ששייך לומר בהם שחייבים בגלל הנס (כמו נר חנוכה), מבזבזים יותר מחומש. קבלה זו הייתה לומר שגם הגרים יתחייבו לבזבז עליהם יותר מחומש.

548. רס"ג. אבן עזרא (נוסח ב) התלבט למי הכוונה בכתוב "יעבור": האם הכוונה לאדם, כלומר: שאין רשות לאדם מישראל לעבור על החוק שקובע שצריך לחגוג את פורים, או שמא הכוונה לפורים, כלומר: החוק שצריך לחגוג את פורים לא ישתנה. בסוף דבריו כתב שהעיקר כמו הפירוש הראשון. מלבי"ם: למרות שבדרך כלל בית דין יכול לבטל את דברי חברו אם הוא גדול ממנו בחכמה ובמניין, ימי הפורים לא יעברו, ושום בית דין לא יוכל לבטל את החג.

549. ר"מ חלאיו. אבן עזרא: מוכחרים לומר שהכוונה לקיום דיני הפורים, שהרי אדם איננו יכול "לעשות יום".

550. ר"מ חלאיו. בפירוש נוסף כתב שיש כאן רמז לקריאת המגילה מתוך הכתב. רש"י: יש לקרוא את המגילה דווקא מתוך כתב אשורי. באופן דומה כתב התרגום שצריך להקפיד על כתב היהודים. אבן עזרא: כתב שהכוונה שאין להפסיק בסוף כל אחד מהפסוקים אלא לקרוא את המגילה ברצף כפי שכתב מרדכי. טעמי המקרא נוספו רק בהמשך על ידי עזרא הסופר, ולכן מותר לקרוא כפי שהדברים נכתבו במקורם על ידי מרדכי.

היהודים, גם את הילדים הקטנים, והראיה שהוא ציווה לתלות את בניו של המן על עץ.

544. אבן עזרא (נוסח ב). תרגום: על ידי האיגרת כולם ידעו את ההצלה שהיה לעם ישראל. באופן דומה פירש גם ר"מ חלאיו: מה שהגיע ליהודים מהצרה וההצלה. מוהר"ם אלשיך: היהודים הבינו על ידי האיגרות את כוונתו האמיתית של המן. האיגרות ששלח מרדכי היו הפוכות מהאיגרות ששלח המן, ומרדכי כתב שיש להרוג גם את הטף והנשים, ומכאן הם הבינו את מטרתו האמיתית של המן.

545. אבן עזרא.

546. ר"מ חלאיו.

547. ר"מ חלאיו. מוהר"ם אלשיך: הגרים צריכים לחגוג את פורים משום שהאפשרות להתגייר הייתה נמנעת מהם אם המן היה מצליח בתכניתו להשמיד את היהודים. כמו כן הסביר את הקדמת "קימו" ל"קיבלו" למרות שסדר הכתובים לכאורה היה צריך להיות הפוך. בתחילה היהודים קימו את חגיגת הפורים לאותו דור שניצל מהמן, ולאחר מכן היהודים קיבלו עליהם לקיים את מצוות הפורים גם לדורות הבאים. רינת יצחק: הרוקח כתב ש"קימו וקיבלו" הוא כמו נעשה ונשמע. "נעשה" פירושו קבלת המצוות, ו"נשמע" פירושו לימוד התורה עם ישראל קיבל כאן על עצמו את שני הדברים: קיום המצוות ולימוד התורה. כמו כן הסביר מדוע דווקא במצוות פורים היה צריך שעם ישראל יקבל על עצמו שגם הגרים היו חייבים במצווה. א. כדי ללמדנו שגם בזמן שתתבטל מגילת

בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה: (כח) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל־דָּוָר
וְדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר וַיְמִי
הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזָכְרָם לֹא־יִסּוּף

שבו נעשה הנס, ⁵⁵¹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה על היהודים לחגוג את פורים בכל שנה ושנה בתאריכים י"ד וט"ו אדר ⁵⁵²: (כח) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דוֹר וְדוֹר בְּכָל דוֹר וְדוֹר צָרִיךְ לזכור את נס הפורים ולקיים את המצוות הקשורות בו, ⁵⁵³ מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר זְכִירַת יְמֵי הַפּוֹרִים וְקִיּוֹם מִצְוֹתֶיהָ צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת בְּכָל מִשְׁפָּחָה, בְּכָל מְדִינָה וּבְכָל עִיר שֶׁבָּנוּ נִמְצְאוּ יְהוּדִים, ⁵⁵⁴ וַיְמִי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים אֵין לְהַסִּיר אֶת יְמֵי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים, עַל הַיְּהוּדִים תְּמִיד לְחַגּוֹג אֶת פּוֹרִים בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, ⁵⁵⁵ וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרָעָם וְלֹא יִסִּימוּ אִף פֶּעַם לְזָכוֹר אֶת יְמֵי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה ⁵⁵⁶: (כט)

554. תרגום. בעניין המשפחות כתב שהכוונה למשפחות כל הכהנים, הלויים והישראלים. רש"י: יש להתאסף יחד על מנת לחגוג את פורים. אבן עזרא: שלא יהיה אדם שיחשוב שהיות והוא לא היה יהודי בזמן שאירע הנס, הרי שהוא פטור מקיום מצוות פורים.

555. תרגום. אבן עזרא (נוסח ב): לא יהיה כח בידי שליטים שישלטו על עם ישראל למנוע את קיום ימי הפורים. מוהר"ם אלשיך: גם לאחר שעוברים ימי הפורים, ההתעלות שהושגה בימים אלה ממשיכה. רינת יצחק: אסור לאדם למלא פיו שחוק בעולם הזה. בשמחה של מצווה מותר משום שהמצווה שייכת לעולם הבא. כך גם שמחת פורים שייכת לעולם הבא (שהרי היא לא עתידה להתבטל) ורק שאר החגים שעתידיים להתבטל השמחה שלהם שייכת לעולם הזה ולכן גם בהם אסור למלא את פיו שחוק.

556. תרגום. רש"י: הזכר הוא קריאת המגילה שצריך להקפיד עליו בכל שנה. רלב"ג הסביר גם הוא שהזכירה נעשית על ידי הקריאה, וכתב שלא ניתן לזכור את ימי הפורים ללא קריאת המגילה. ר"מ חלאיו: הזכירה נעשית על ידי אמירת "על הניסים". כמו כן הביא את מדרשי חז"ל על הפסוק: א. כל היום כשר לקריאת המגילה היות וכתוב "והימים". ב. לא ניתן לקרוא את המגילה למפרע היות וכתוב בפסוק "נוכרים ונעשים". כשם שלא ניתן לעשות את הימים למפרע, כלומר: לא ניתן להקדים את יום ט"ו ליום י"ד, כך לא ניתן לקרוא

551. ר"מ חלאיו. תרגום: הכוונה היא שכל אחד צריך לקיים את חג הפורים בזמן שנקבע לו. ערים שאינן מוקפות ביום י"ד וערים המוקפות חומה ביום ט"ו, ולכל אחד יש זמן משלו.

552. תרגום.

553. תרגום וכתב שהעשייה צריכה להיות על ידי משתה. רש"י: הזכירה נעשית על ידי קריאת המגילה והעשייה על ידי קיום המצוות האחרות הקשורות לחג: משתה שמחה, יום טוב, משלוח מנות ומתנות לאביונים. רלב"ג: הזכירה נעשית על ידי אמירה בפה, כמו שצריך לזכור בפה את קדושת יום השבת, שהרי לא ניתן לצוות על אדם שלא ישכח את פורים משום שלא ניתן לזכור זאת בכל רגע נתון. אולם אבן עזרא בנוסח ב כתב שהזכירה היא ציווי שלא לשכוח את ימי הפורים. מוהר"ם אלשיך: הכתוב מדגיש שלמרות שלא אומרים הלל בפורים, קריאת המגילה מהווה תחליף לאמירת ההלל. רלב"ג כתב בסוף התועלויות שיש חובה לקרוא את המגילה על הסדר (ובכך לקיים את מצוות ההזכרה) משום שרק על ידי קריאת המגילה על הסדר מבינים את סדר הדברים שגרם להצלת עם ישראל על ידי ההשגחה האלוקית. יש להזכיר את בערב משום שאז מתחילים דיני פורים. אולם, ראוי שהמשתה עצמו יהיה ביום משום שההצלה עצמה הייתה ביום. כמו כן צריך לקרוא את המגילה פעם נוספת ביום.

מִזְרָעִים: (כט) וְתִכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בֵּת־אֲבִיחַיִל וּמַרְדֳּכָי הַיְהוּדִי אֶת־כָּל־תִּקְוַת לְקַיֵּם אֶת אַנְּרַת הַפְּוֹרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית:

וְתִכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בֵּת אֲבִיחַיִל וּמַרְדֳּכָי הַיְהוּדִי אֶת כָּל תִּקְוַת אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בֵּת אֲבִיחַיִל וּמַרְדֳּכָי הַיְהוּדִים כְּתוּבוֹת אֶת כָּל תִּקְוַת הַנֶּס שֶׁנַּעֲשֶׂה לַעֲמָל יִשְׂרָאֵל בְּתִקְוַתְכֶם. הֵם פִּירְטוּ אֶת גֹּדֵל הַנֶּס שֶׁהָיָה קֶשׁוֹר לְכָל אַחַת מֵהַדְּמוּיוֹת: שֶׁל אַחַשְׁוֵרוּשׁ, שֶׁל הַמֶּן וְשֶׁל מַרְדֳּכָי, ⁵⁵⁷ לְקַיֵּם אֶת אַנְּרַת הַפְּוֹרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית (אֶסְתֵּר וּמַרְדֳּכָי כְּתוּבוֹ) שֶׁכָּל יְהוּדִי צָרִיךְ לְקַיֵּם אֶת כָּל מַה

לְקַרְוֵא אֶת כָּל הַמְּגִילָה, אוּ מִ"אִישׁ יְהוּדִי", אוּ מִ"בְּלִילָה הַהוּא", וְהַגְּמָרָא מְסַבְּרָה אֶת הַמַּחְלֻקָּת הַיּוֹת וְכַתּוּב "כָּל תִּקְוַת", הַשְּׂאֵלָה מֵהַ כְּוֹנָה בְּתִקְוַת: הָאֵם לְתִקְוַת שֶׁל אַחַשְׁוֵרוּשׁ וְאוֹ צָרִיךְ לְקַרְוֵא אֶת כָּל הַמְּגִילָה, אוּ אֶת תִּקְוַת שֶׁל מַרְדֳּכָי וְאוֹ צָרִיךְ לְקַרְוֵא מִ"אִישׁ יְהוּדִי" אוּ מִ"אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" וְאוֹ צָרִיךְ לְקַרְוֵא אֶת תִּקְוַת שֶׁל הַמֶּן. רִשׁ"י לְכַאוּרָה הֵבִיא בְּפִסְקוֹ זֶה אֶת כָּל הַשִּׁטוֹת הַשּׁוֹנוֹת. רִשׁ"י בְּאֵמַת סוּבֵר כְּמוֹ ר' מֵאִיר שְׂצָרִיךְ לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה כּוֹלָה, אֵלֶּה שֶׁהוּא סוּבֵר שְׁגַם ר' מֵאִיר סוּבֵר שְׂצָרִיךְ לְקַרְוֵא רַק אֶת תִּקְוַת שֶׁל הַנֶּס עֲצֻמוֹ, אֵלֶּה שְׂכָדֵי לְהַבִּין אֶת הַנֶּס, צָרִיךְ לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה כּוֹלָה, כִּיּוֹן שֶׁעַל כָּל פֶּרֶט בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ נִיתֵן לִוְמֵר שֶׁהַדְּבָרִים אִירְעוּ עַל דֶּרֶךְ הַטְּבַע, וְרַק כְּאִשֶּׁר קוֹרְאִים אֶת הַמְּגִילָה כּוֹלָה מְבִינִים שֶׁהֵייתָה הַשְּׂגָחָה מֵאֵת ה' עַל עַם יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ כֵּן הֵבִיא מְסַפֵּר עֲמַק בְּרַכָּה שֶׁכָּתַב שֶׁרַק בְּמַגִּילַת אֶסְתֵּר יֵשׁ חַיּוּב לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה כּוֹלָה, אוּלַם בְּאֵרֶבֶע הַמְּגִילוֹת הָאַחֲרוֹת אֵין חַיּוּב לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה כּוֹלָה, מִשּׁוּם שֶׁרַק לְגַבֵּי מַגִּילַת אֶסְתֵּר יֵשׁ לִימוּד מִיּוֹחַד שְׂצָרִיךְ לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה כּוֹלָה. אוּלַם, הַגְּרִי"ז חוֹלֵק וְסוּבֵר שֶׁקְרִיאַת כָּל הַמְּגִילוֹת הוּא מְצַד לִימוּד תּוֹרָה וְלִכֵּן יֵשׁ צוֹרֵךְ לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה כּוֹלָה, אוּלַם בְּקְרִיאַת מַגִּילַת אֶסְתֵּר חַיּוּב הוּא מְצַד פְּרָסוּמִי נִיסָא וְלִכֵּן הֵייתָה הוּא אֲמִינָא שְׂאִינּוּ חַיּוּב לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה כּוֹלָה, וְלִכֵּן הַגְּמָרָא לְמַדָּה לִימוּד מִיּוֹחַד שְׂצָרִיךְ לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה כּוֹלָה. אֲבָן עוֹרָא: הַצּוֹרֵךְ לְכַתּוּב אֶת הַסֵּפֶר נִבַע מִכֵּךְ שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הִפְסִיק לְקַיֵּם אֶת חַגִּיגַת יְמֵי הַפְּוֹרִים לְאַחַר שֶׁהָיוּ זְמַנִּים שֶׁבָּהֶם הֵם קִיִּמוּ אוֹתָהּ. בְּנוֹסַח ב' הוֹסִיף שֶׁמִּשּׁוּם כֵּךְ בִּיקַשׁ מַרְדֳּכָי מֵאֶסְתֵּר שֶׁתְּכַתּוּב אֶת הַצִּיּוּי עַל קִיוֹם מְצוּוֹת פְּוִרִים, שֶׁהָיָה הַיּוֹת מְלַכָּה יַגְרוּם לְכָל הָעַם לְהַקְשִׁיב בְּקוֹלָה יוֹתֵר מִמָּה שִׁישְׁמְעוּ בְּקוֹלוֹ. מַגִּילַת סְתָרִים: מַרְדֳּכָי כָּתַב רַק שְׂצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁתָּה, מִשְׁלּוֹחַ מְנוֹת וּמִתְנּוֹת לְאַבְיוֹנִים. אֶסְתֵּר הוֹסִיפָה עַל כֵּךְ שְׂצָרִיךְ גַּם לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה. מוהר"ם אֶלְשִׁיךְ: בְּתַחֲלִיל מַרְדֳּכָי כָּתַב אֶת סִפּוּר הַמְּגִילָה מִ"אִישׁ יְהוּדִי" (פֶּרֶק ב') אוּ מִ"בְּלִילָה הַהוּא נִדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ" (פֶּרֶק ו'). אֵלֶּה שְׂאֶסְתֵּר

אֶת הַמְּגִילָה לְמַפְרַע. כְּמוֹ כֵּן לְמַדּוֹ מִכָּאֵן שֶׁלֹּא נִיתֵן לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה בְּעַל פֶּה, וְלוֹמְדִים זֹאת מֵהַשּׁוֹרֵשׁ ז.כ.ר. שְׁמוּפִיעַ גַּם אֵלֵּנוּ וְגַם בְּצִיּוּי לְכַתּוּב אֶת אֲנִיִּין מִלְחַמַת עֲמַלֵּק בְּסִפְרָה. מַגִּילַת סְתָרִים: עַל יְדֵי שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יִקְיִים אֶת מְצוּוֹת הַמְּגִילָה, זְכָרִם לֹא יִסּוּר מִלְפָּנֵי ה', הַיּוֹת וְקִיוֹם מְצוּוֹת הַמְּגִילָה מֵרָאָה שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל קִיבַל עַל עֲצֻמוֹ אֶת קִיוֹם הַתּוֹרָה בְּרִצּוֹן. מוהר"ם אֶלְשִׁיךְ: גַּם לְאַחַר שֶׁכָּל סִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְהַכְּתוּבִים יִתְבַטְּלוּ לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, מַגִּילַת אֶסְתֵּר לֹא תִתְבַטֵּל וְזָכְרָה יִמְשִׁיךְ הַיּוֹת לְכָל הַדּוֹרוֹת. רִינַת יִצְחָק: הַגְּרִ"א כָּתַב שֶׁהַצֵּלַע הַקּוֹדֶמֶת שֶׁל הַפְּסוּק הַמְּדַבֵּר עַל יְמֵי הַפְּוֹרִים שֶׁלֹּא יַעֲבֹרוּ מִתּוֹךְ הַיְהוּדִים מְדַבֵּר עַל הַמְּתָשָׁה וְהַשְּׂמַחָה שֶׁגְּדוּלִים חַיִּיבִים בּוֹ, וְאֵילוּ צֵלַע זוֹ מְדַבֵּר עַל מְקָרָא מַגִּילָה שְׁגַם קֶטְנִים חַיִּיבִים בּוֹ. לְמַרּוֹת שְׁקֶטְנִים חַיִּיבִים גַּם בְּמִשְׁתָּה וּשְׂמַחָה מִתּוֹרַת חִינוּךְ, הַגְּרִ"א הַתְּכוּוֹן לִוְמֵר שִׁישׁ חַיּוּב עַל הַקֶּטְנִים לְקַרְוֵא מַגִּילָה שֶׁלֹּא מִדִּין חִינוּךְ, אֵלֶּה מְדַבְּרֵי קְבֵלָה. אֵלֶּה שֶׁהַרְמַב"ם, הַשּׁוֹלְחָן עֲרוּךְ וְגַם בְּבִאוּר הַגְּרִ"א מִשְׁמַע שֶׁהַחַיּוּב שֶׁל קֶטְנִים בְּמַגִּילָה הוּא מִדִּין חִינוּךְ. תּוֹסֵפוֹת (עֲרִיךְ ג, א) כָּתַב בְּשֵׁם בְּעַל הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת שְׁנַשִּׁים אֵינֵן חַיִּיבִים בְּמַקְרָא מַגִּילָה, אֵךְ הֵם חַיִּיבִים לְשִׁמּוֹעַ אֶת הַמְּגִילָה. הַגְּרִי"ז הַסְּבִיר שִׁישׁ חַיּוּב עַל הַנְּשִׁים לְשִׁמּוֹעַ אֶת קְרִיאַת הַמְּגִילָה מִשּׁוּם שֶׁאֵף הֵן הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַנֶּס (אֵךְ אֵינֵן חַיִּיבוֹת בְּקְרִיאָה), אֲבָל לֹא שִׁיךְ לְהַטִּיל חַיּוּב כּוֹה עַל קֶטְנִים שְׂאִינִם בְּנֵי דַעַת, וְלִכֵּן חַיּוּב הוּא רַק מְצַד הַגְּדוּל הַשְּׂמִיעַ לָהֶם, אֲבָל אֵין חַיּוּב שֶׁהֵם בְּאֵמַת יִשְׁמְעוּ. גַּם לְשִׁיטַת בְּעַל הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת צָרִיךְ לִוְמֵר שֶׁהַחַיּוּב אֵינֵנוּ מְצַד חִינוּךְ, אֵלֶּה שִׁישׁ מְצוּוֹה מִיּוֹחַד עִם מְדַבְּרֵי קְבֵלָה לְהַשְׂמִיעַ לְקֶטְנֵי אֶת הַמְּגִילָה. מַחְלּוֹקְתוֹ עִם הַרְמַב"ם תְּלוּיָהּ בְּסִיבָה שְׁנַשִּׁים חַיִּיבוֹת: הָאֵם נְשִׁים חַיִּיבוֹת בְּמַקְרָא מַגִּילָה כְּמוֹ גְּבָרִים (שִׁיטַת הַרְמַב"ם), אוּ שֶׁהֵן חַיִּיבוֹת מְצַד חַיּוּב אַחַר, וְאוֹ גַם חַיּוּבֵם שֶׁל הַקֶּטְנִים הוּא מְצַד אַחַר וְלֹא מְצַד חַיּוּב הַרְגִּיל שֶׁל מְצוּוֹת.

557. רִשׁ"י. רִינַת יִצְחָק: שְׂאֵל עַל רִשׁ"י: הָרִי בְּגַמְרָא יֵט, אֵישׁ שִׁיטוֹת נּוֹסֵפוֹת מֵהִיכֵן צָרִיךְ לְקַרְוֵא אֶת הַמְּגִילָה: הָאֵם צָרִיךְ

(ב) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל-כָּל-הַיְהוּדִים אֶל-שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְלָכוֹת אַחֲשֻׁרוּשׁ דְּבַרֵי שְׁלוֹם וְאַמֶּת: (לא) לְקָיִים

שכתוב באיגרת הזאת גם בשנה השניה שלאחר הנס: לקיים את מצוות הפורים⁵⁵⁸: (ל) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְהוּדִים מֵרַדְכֵי שֶׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְהוּדִים. למרות שגם אסתר השתתפה בכתיבת הספרים, מֵרַדְכֵי לְבָדוּ שֶׁלַח אֹתָם,⁵⁵⁹ אֶל שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה הספרים נשלחו אל מאה עשרים ושבע המדינות,⁵⁶⁰ מְלָכוֹת אַחֲשֻׁרוּשׁ הַסְּרִים נִשְׁלַחוּ אֶל כָּל הַמְּדִינֹת שֶׁהָיוּ תַּחַת שֶׁלְטוֹנוֹ שֶׁל אַחֲשֻׁרוּשׁ,⁵⁶¹ דְּבַרֵי שְׁלוֹם וְאַמֶּת בְּסִפְרֵים נִכְתָּב שֶׁכֵּאֲשֶׁר עַם יִשְׂרָאֵל יִקְיִים אֶת יְמֵי הַפּוּרִים, אִזְּ הָיְהָה בִּינֵיהֶם שְׁלוֹם וְעֲלֵיהֶם לְקִיִּים אֶת מָה שֶׁהֵם הִתְחַיְּבוּ לְשִׁמּוֹר אֶת מִצְוֹת הַפּוּרִים וּבִכְךָ לְשִׁמּוֹר עַל הָאֵמֶת⁵⁶²: (לא) לְקָיִים אֶת יְמֵי הַפּוּרִים

נכתבה רק אחרי שעם ישראל חזר לארץ ישראל משום שלא ניתנה נבואה ליכתב בחוץ לארץ, ומה שכתוב שכתבו את המגילה שנה אחרי הנס, פירושו שכתבו זאת מדין מגילה שצריך לקרוא אותה, אבל לא מצד היותה חלק מכתבי הקודש (ואין הדברים תלויים זה בזה). מכאן מוכרחים לומר שהגר"א שסובר שכתבת אסתר על ידי רוח הקודש סובר שמותר לכתוב נבואה בחוץ לארץ, וחולק בכך על רש"י. במסקנת דבריו כתב שישנה מחלוקת אם הכתיבה על ידי רוח הקודש היא הגורמת לחיוב שלא לקרוא את המגילה בעל פה או לא. כמו כן הוכיח מהגמרא במגילה ז,א שמרדכי כתב את המגילה שלא על הספר ובדיו, ורק אסתר הקפידה על דיני הכתיבה, ומשום כך הגמרא הביאה את הפסוק של כתיבת אסתר כמקור הדין שצריך לכתוב על הספר ובדיו ולא מהפסוק שבו כתוב על כתיבת מרדכי.

558. רש"י. חכמי צרפת: הכוונה לתוכן של האיגרת השניה, שהרי מרדכי כבר כתב איגרת אחת כמובא לעיל פסוק כ. כך פירש גם האבן עזרא. ר"מ חלאיו: לא נראה ממהלך הדברים שהיהודים היו צריכים שיורזו אותם בשנה השניה לקיים את ימי הפורים וכל שכן שלא נראה שהם הפסיקו לקיים את חג הפורים. האיגרת השנית היא כתיבת המגילה בלשונה, ומעתה ואילך ישח ובה לקרוא את המגילה כפי שכתבו אותה מרדכי ואסתר.

559. אבן עזרא (נוסח ב).

560. תרגום.

561. תרגום.

562. אבן עזרא (נוסח ב). בנוסח א כתב שדברי השלום

נכתבו כדי לומר לעם ישראל שאינם צריכים לחשוש על כך

ראתה צורך לכתוב גם את הפרקים הראשונים במגילה שם היה כתוב על גדולתו של אחשוורוש. הצורך לכך התעורר משום שעתה רצו מרדכי ואסתר שעם ישראל ליקבל על עצמו לחגוג את חג הפורים לאורך כל הדורות, ולא רק בדור שניצל, ולכן אסתר רצתה למנוע טענות מצד הדורות הבאים שלא לחגוג. הדורות הבאים היו עשויים לטעון שאחשוורוש פשוט הסכים להציל את היהודים בגלל שהוא ראה שייגרם לו נזק "ואין הצר שווה בנזק המלך", ולכן אסתר כתבה שאחשוורוש היה מלך חזק שאף אחד לא היה מורד בו, ועושרו הרב לא הצריך את גביית המיסים מעם ישראל וממילא הוא היה יכול להרשות לעצמו שישמידו את היהודים, וכן שהוא לא הסכים לבטל את גזר דינה של ושתי - הכל מראה שהיה בסיפור המגילה נס גדול. כמו כן אסתר ביטלה את הטענה שהיו היהודים יכולים לטעון "אחות לנו בבית המלך" על ידי שהיא הסבירה שאחשוורוש הרג את שאתו בעבר, וכך הוא היה יכול לעשות גם עכשיו. על פי זה הסביר גם את תוארה של אסתר בפסוק: "מלכה" - היותה מלכה גרמה לכך שהיא רצתה לכתוב את הדברים כדי שלא יאמרו ישראל "אחות לנו בבית המלך", ו"בת אביחיל" - צדקתה וייחוסה העלו בה את הרצון לכתוב את הדברים. באופן נוסף כתב שאסתר הסבירה מדוע למרות היותה בת של צדיק היא התחנתה עם אחשוורוש. לכן כתוב גם "את כל תקף", לומר שאסתר כתבה את כל המגילה, כולל את הפרקים הראשונים. רינת יצחק: כתב בשם הגר"א שאסתר כתבה את אותם דברים שמרדכי כתב בפסוק כ', כלומר: היא כתבה את המגילה, אלא שמרדכי כתב את המגילה שלא על ידי רוח הקודש, ואילו אסתר כתבה את הדברים על פי רוח הקודש. אלא שרש"י כתב בבא בתרא טו,א שמגילת אסתר

אֶת־יְמֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר קָיָם עֲלֵיהֶם מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי וְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְמוּ עַל־נַפְשָׁם וְעַל־זְרַעָם

הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם באיגרות אלו היה כתוב שצריך לקרוא את המגילה בזמן המתאים: ביום י"ד וביום ט"ו,⁵⁶³ כַּאֲשֶׁר קָיָם עֲלֵיהֶם מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי וְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה כמו שמרדכי היהודי ואסתר המלכה גזרו על עליהם (לקרוא את המגילה),⁵⁶⁴ וְכַאֲשֶׁר קִיְמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זְרַעָם דְּבָרֵי הַצְּמוּת וְזַעֲקָתָם היהודים התחייבו לחגוג את ימי הפורים כמו שהם התחייבו לצום בימים המציינים את חורבן בית המקדש – ימים שבהם הם זועקים לפני ה'. כשם שהיהודים קבעו צומות על הפורענויות שבאו עליהם, כך הם קבעו חג על הישועה שבאה להם⁵⁶⁵:

מותר ללמוד גזירה שווה בין הכתוב במגילה לבין הכתוב בתורה, למרות שבדרך כלל לא לומדים דברי קבלה מדברי תורה בגזירה שווה. כמו כן כתב שהגמרא ט"ז, ודרשה מפסוק זה שהמגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה, והטעם שצריך לימוד מיוחד הוא שכתבת מגילת אסתר אינה ככתובה רגילה של תורה, אלא היא בגדר של כתיבת מגילה כדי לצאת ידי חובה, ואז ללא הדרשה של "דברי שלום ואמת" היינו אומרים שלא צריך שרטוט.

563. ר"מ חלאיו. כמו כן כתב על פי חז"ל שהמגילה נקראת בין התאריכים י"א אדר לבין ט"ו אדר, תלוי במקום הקריאה, אם המקום הוא כפר, עיר או עיר המוקפת חומה. תרגום: הכוונה שבשנה מעוברת צריך לחגוג את פורים באדר ב.

564. תרגום. מלבי"ם: כאשר חכמים אמרו לאסתר שאסור להוסיף עוד יום טוב על דעת חכמי ישראל, ענתה להם שהאסור נאמר רק כאשר אדם מוסיף מצד דין תורה, אלבל כאשר הוא מוסיף מדעת חכמים, אין אסור בדבר. לכן, הוספת ימי הפורים נעשתה על דעת אסתר ומרדכי, ולא מדאורייתא.

565. אבן עזרא. כמו כן דחה את האפשרות שמדובר על תענית אסתר שמתענים בכל שנה או על שלושת ימי התענית שעם ישראל צם בניסן לפני שאסתר נכנסה לאחשוורוש (הדעה הראשונה שהכוונה לתענית אסתר שבחודש אדר הובאה בראשונים כמו הרמב"ם בהלכות תעניות ורי"ד אצלנו. הדעה השניה הובאה כדעת המכחישים, כלומר: הקראים). ר"מ חלאיו: כשם שהיהודים קיבלו על עצמם לקיים את מצוות הפורים, כך הם קיבלו על עצמם לקרוא את המגילה. בפירושו השני פירש כמו אהן עזרא. מגילת סתרים: הצומות הן הסיבה

שהפסיקו לקיים את מצוות הפורים והשלום עדיין יישמר, ודברי האמת היינו שהם חייבים לשמור את מצוות הפורים כמו שהם התחייבו (בדומה לאמור בנוסח ב). ר"מ חלאיו כתב בתחילה פירוש שלא זכיתי להבינו ולאחר מכן הביא את דברי חז"ל שהמגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה. מגילת סתרים: צלע זו נאמרה על בקשת מרדכי ואסתר לכלול את המגילה בין כתבי הקודש. "דברי שלום" נאמר על כך שלא צריך לחשוש מפני קנאת אומות העולם בכתיבת המגילה, ועם ישראל לא יינזק מכתיבתה. האמת נאמרה משום שהם רצו לומר שניתן ללמוד שיש ציווי של ה' לכלול את המגילה בין כתבי הקודש, אלא שלא רצו לכתוב שם ה' במגילה, ולכן כתוב "אמת" מפני שחותמו של הקב"ה אמת. מוהר"ם אלשיך: עם ישראל טען שלא היה צריך לקבל על עצמו לחגוג את פורים משום שאסתר מומרדכי היואנשים חשובים ואחשוורוש לא היה הורג אותם ואת עמם. לכן, מרדכי כתב "דברי שלום", כלומר: המחשבה שהוא ואסתר היו יכולים להמשיך לחיות בשלום ולא לחשוש (בניגוד לשאר העם שעדיין היה צריך לחשוש). אך אתב שאין אלה דברי אמת, משום שגם הוא ואסתר לא היו בטוחים, ולכן כולם צריכים להכיר את הנס הגדול שנעשה להם ולא הייתה שום אפשרות להינצל אילולי הנס שעשה ה' ומסירות הנפש שלו ושל אסתר. מלבי"ם: דברי שלום ואמת פירושו שאסתר רצתה שמגילת אסתר תיכלל בין הכתובים ולכן שלחה שמבחינת האמת צריך שהספר ייכלל עם ספרי הכתובים שבתנ"ך, ואם כל החכמים יסכימו לכך, יהיה שלום בניניהם. רינת יצחק: מהכתוב "דברי שלום ומאת" לומדים שעל המגילה חלים דיני התורה, ולכן

דְּבָרֵי הַצְּמוֹת וְזַעֲקָתָם: (לב) וּמֵאֲמַר אֶסְתֵּר קָיָם דְּבָרֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר:

(לב) וּמֵאֲמַר אֶסְתֵּר קָיָם דְּבָרֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה אסתר ביקשה מחכמי הדור שיסכימו שמגילת אסתר תיכלל עם שאר ספרי הכתובים,⁵⁶⁶ וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר חכמים אכן הסכימו לבקשתה של אסתר המלכה שמגילת אסתר תיכלל עם שאר ספרי הכתובים:⁵⁶⁷

רק בפסוק זה, ולא כתוב על הצום שהיא התקבלה אצל כל היהודים כמו שכתוב על שאר המצוות לעיל בפסוק כ"ח, ולכן היא רק מגדר מנהג.

566. רש"י. בהסבר הדבר כתב הגר"ז בהלכות מגילה ב, ט שהכוונה שהיא ביקשה זאת מחכמי ישראל שהיו בארץ ישראל. אבן עזרא: "האלה" מוסב על "דברי" שנאמר בלשון רבים, ולא על פורים שנאמר בלשון יחיד. בנוסח ב' הוסיף שכתוב "מאמר אסתר", משום שאסתר לא חתמה את שמה במגילה אלא רק מרדכי, אבל היא אמרה את הדברים. רלב"ג: הכוונה בפסוק היא שבזכות מאמרה של אסתר, היהודים קיימו את חג הפורים. באופן דומה פירש ר"מ חלאיו שמצוות הפורים התקיימו בזכות חווקה ותוקפה של אסתר. כמו כן כתב חלק מהלכות מגילה. רי"ד: מה שאסתר אמרה למלך שהעם שלה לא יושמד קיים על ידי מרדכי - מרדכי גרם לכך שמאמרה לא יישכח על ידי היהודים. מגילת סתרים: מאמר אסתר גרם לכך שיהיו צריכים לחנוג את חג הפורים, והשאלה היא האם הכוונה לדברי אסתר שאמרה ליהודים לצום שלושה ימים, או שהכוונה לדברים שהיא אמרה לאחשוורוש להציל את עם ישראל. מוהר"ם אלשיך: לפי פירושו שבתחילה שלחה אסתר ספרים שבה כתבה שגם היא ומרדכי היו בסכנה ולאחר מכן מרדכי שלח איגרות נוספות שהיה כתוב בהם שגם אם אסתר ומרדכי עצמם לא היו בסכנה בגלל מעמדם החשוב, עדיין כל עם ישראל היה בסכנה, ולכן ראוי שהם יקבלו על עצמם את חגיגת הפורים. הכתוב אומר שעם ישראל האמין לדבריה של אסתר וקיבל על עצמו את חגיגת פורים על סמך דבריה ולא היו צורך גם בדבריו של מרדכי. מלבי"ם: טענותיה של אסתר להוספת ימי הפורים התקבלו על דעת חכמי ישראל.

567. רש"י. אבן עזרא: היה ספר מסוים שבו היו כתובים את כל הקשור לאירועים שקרו למלכים ולאנשים החשובים בשלטון, אולם ספר זה אבד כמו שאבדו ספרים אחרים (ספר דברי הימים, ספר הישר ועוד). בנוסח בכתב שהכוונה שהמגילה נכתבה בספר על מנת שיוכלו לקרוא בה בכל שנה.

לכך שיש צורך לחנוג את חג הפורים. הוי אומר: מה שקיבלו היהודים על עצמם אינו כולל את דברי הצומות והזעקה, אלא דברי הצומות והזעקה שצמו וזעקו היהודים בעת הצרה, והישועה שבאה בעקבותיהם, הן הסיבה לכך שצריך לחנוג את חג הפורים. מוהר"ם אלשיך: מרדכי רצה שעם ישראל יקבל על עצמו את חגיגת חג הפורים ולא יטען שהוא לא היה בסכנה משום שאסתר ומרדכי היו יכולים להגן עליהם. לכן הוא כתב שהוא מקבל על עצמו את חגיגת הפורים, ועם ישראל היה צריך לעשות קל וחומר בעצמו: אם מרדכי שהיה בסכנה פחותה, בעיקר לאחר שהוא מונה להיות המשנה למלך, חוגג את חג הפורים, וגם קיבל עליו ועל צאצאיו את התעניות, כל שכן שאר העם צריך לקבל זאת על עצמו. מלבי"ם: אסתר אמרה שמותר להוסיף ימים טובים על דעת שההוספה איננה מדאורייתא אלא מדרבנן, כשם שעם ישראל קיבל על עצמו את הצומות. מותר להוסיף את הצומות היות והם מדברי קבלה, ולכן מותר להוסיף גם את ימי הפורים. רינת יצחק: לכאורה קשה על הרמב"ם שכתב שהצום בתענית אסתר הוא רק בגדר מנהג, הרי בפסוק כתוב שקיבלו עליהם את הצומות, ומשמע שקבלת הצומות הייתה באותה דרגת חיוב שקיבלו על עצמם שאר מצוות פורים, שהרי הכתוב כתב אותם בחדא מחתא. אלא שיש לחלק בין קבלת משתה ושמחה שקבלתם הייתה רק בגדר של מנהג בעלמא, שעם ישראל ינהג באותם קבלות שהוא קיבל על עצמו בשנה שלאחר נס מגילת אסתר, לבין מתנות לאבינוים ומשלוח מנות שבאים בתורת חיוב גמור. תענית אסתר היא בגדר של קבלת משתה ושמחה. כמו כן מובן מדוע מותר להתענות את תענית אסתר למרות שיש איסור להקדים צום בערב יום טוב, משום שתענית אסתר איננה לזכרון צרה כמו בשאר התעניות, אלא לזכר הנס, והוי ההתחלה של השמחה על הישועה שה' הושיע אותנו. כמו כן ניתן לומר שכאשר תקנה לא התקבלה בכל עם ישראל, מותר לבטלה. לכן, המצוות הכתובות לעיל בפסוק כ"ח שהם נעשים בכל דור ודור, חיובם מצד מצווה גמורה. אך קבלת הצומות הוזכרה

פרק י

(א) וַיִּשֶׁם הַמֶּלֶךְ (אחשרש) אֶחְשֹׁרוּשׁ | מִסַּעֲלֵה־הָאָרֶץ וְאֵי הַיָּם: (ב) וְכָל־מַעֲשֵׂה תִקְפוֹ וְגִבּוֹרָתוֹ וּפְרִשְׁתֵּי גְדֻלַּת מְרֻדָּכִי אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ הִלּוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים

פרק י

(א) וַיִּשֶׁם הַמֶּלֶךְ אֶחְשֹׁרוּשׁ מִסַּעֲלֵה־הָאָרֶץ וְאֵי הַיָּם הַמֶּלֶךְ אֶחְשֹׁרוּשׁ הַטִּיל מִסַּעֲלֵה־הָאָרֶץ וְעַל הָאֵיִם שְׁבִים⁵⁶⁸: (ב) וְכָל־מַעֲשֵׂה תִקְפוֹ וְגִבּוֹרָתוֹ וּפְרִשְׁתֵּי גְדֻלַּת מְרֻדָּכִי אֲשֶׁר גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ וְכֵן הַפְרִשָׁה שֶׁמְסוּפָר שֶׁהַמֶּלֶךְ אֶחְשֹׁרוּשׁ גִּידַל אֶת מְרֻדָּכִי וּמִינָה אוֹתוֹ לִהְיוֹת מִשְׁנֵה לַמֶּלֶךְ,⁵⁷⁰ הִלּוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מְדֵי וּפְרָס כֹּל הָאִירֻעִים וְהַסִּיפּוּרִים הַקְּשׁוּרִים לְכַךְ כְּתוּבִים בְּסֵפֶר שֶׁנִּקְרָא "סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי פֶרַס וּמְדֵי".⁵⁷¹ מֵעֲלֵתוֹ שֶׁל מְרֻדָּכִי הֵייתָה כֹּל כֵּךְ גְּדוּלָּה, וְהוּא הָיָה אָדָם כֹּל כֵּךְ חָשׁוּב, עַד שֶׁהִזְכִּירוּ אוֹתוֹ בְּסֵפֶר הַזְּכוֹרוֹנוֹת שֶׁל מַלְכֵי פֶרַס וּמְדֵי.⁵⁷²

דומה לדברי האבן עזרא שהצליחו של אחשוורוש בעקבות הצלת היהודים גרמה לכך שהוא הצליח לגבות מיסים גבוהים יותר, אלא שהוא קישר זאת גם לעמים שמרדו בו לאחר שהוא ביטל את בניין בית המקדש, וכתב שכולם חזרו להיות משועבדים אליו והוא לא נזקק להתחנף אליהם כפי שעשה את המשתה, אלא היה יכול לרדות בהם ולגבות מיסים. מלבי"ם: מרדכי הוא שכבש את הארצות, אלא שהכתוב ייחס את הכיבושים אל אחשוורוש לכבודו.

569. אבן עזרא (נוסח ב).

570. תרגום.

571. תרגום.

572. אבן עזרא (נוסח ב). מוהר"ם אלשיך: בדרך כלל לא היו כותבים בספר דברי הימים את האירועים שהיו קשורים למשנה למלך, אלא שכולם כאן הבינו שהצליחו של אחשוורוש נבעה מיחסו למרדכי ומהמינוי של מרדכי למשנה למלך.

ר"ד: מה שאסתר אמרה לאחשוורוש נכתב בספר כדי שהוא ייזכר לדורות.

568. תרגום. אבן עזרא: הכוונה שאחשוורוש הטיל מס על המדינות שאינם תחת שלטונו, אלא שעתה הם פחדו ממנו ולכן הם שילמו לו מס. כוונת הפסוק לומר שלאחר שאחשוורוש גידל את מרדכי, הוא הצליח מאוד במלכותו, וזכה שגם הארצות שאינן תחת שלטונו והאיים שרחוקים מאוד ממלכותו יפחדו ממנו ויתנו לו את מיסיהם. בנוסח ב' כתב שיתכן שמרדכי השיא לו את העצה הזו. חכמי צרפת: בפרק ב' כתוב שאחשוורוש עשה הנחה למדינות ולא גבה מהם מיסים מלאים. עתה החזיר אחשוורוש את המס. ר"מ חלאי: ייתכן שהכוונה שאחשוורוש הטיל את המס על הארץ עוד לפני סיפור ההצלה, אלא שהכתוב המתין עד עתה מלכתוב זאת. בהסבר "איי הים" כתב שהכוונה שהאיים היו סמוכים לאי או שהאיים היו מוקפים מהים מכל צד. בשם חז"ל כתב שכולם נעשו רשים בימיו בגלל המס. מוהר"ם אלשיך: כתב באופן

לְמַלְכֵי מְדֵי וּפְרָס: (א) כִּי | מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי מְשַׁנֵּה לְמַלְךְ אֲחִישֹׁרוּשׁ וְגִדּוּל לַיְהוּדִים וְרִצּוֹי לְרֹב אֲחִיו דָּרַשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדַבֵּר שְׁלוֹם לְכָל־זְרַעוֹ:

(א) כִּי מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי מְשַׁנֵּה לְמַלְךְ אֲחִישֹׁרוּשׁ שֶׁהָיָה מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי הִיָּה בְּתַפְקִיד הַמְּשַׁנֵּה לְמַלְךְ אֲחִישֹׁרוּשׁ,⁵⁷³ וְגִדּוּל לַיְהוּדִים וְהוּא הִיָּה מְמוֹנָה עַל כָּל הַיְהוּדִים,⁵⁷⁴ וְרִצּוֹי לְרֹב אֲחִיו וְהוּא הִיָּה רִצּוֹי בְּעִינֵיהֶם שֶׁל רֹב אֲחִיו מִשְׁבֹּט בְּנִימִין,⁵⁷⁵ דָּרַשׁ טוֹב לְעַמּוֹ מְרַדְכֵי הִיָּה מִחֲפֵשׁ לְרֵאוֹת לְמִי מִעַם יִשְׂרָאֵל הוּא יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת טוֹב (וְלֹא חִיכָה שִׁיפְנוּ אֵלָיו כְּדִי לְבַקֵּשׁ אֶת עֲזָרָתוֹ),⁵⁷⁶ וְדַבֵּר שְׁלוֹם לְכָל זְרַעוֹ וְהוּא הִיָּה מְדַבֵּר דְּבָרֵי שְׁלוֹם לְכָל הַצְּאֲצָאִים שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל⁵⁷⁷:

אין יכולת באדם להיות רצוי לכולם בגלל הקנאה. בנוסח ב' כתב שמתוקף תפקידו היו פונים אליו בבקשות רבים, חלק מהבקשות היו ראויות וחלקן לא, ומרדכי טיפל רק בבקשות הראויות, ומי שנענה בשלילה, לא היה מרוצה ממרדכי. רס"ג: הכוונה שמרדכי היה רצוי להרבה מאחיו, אך אין כוונה לומר שיש חלק מאחיו שהוא לא היה רצוי מהם. חכמי צרפת: חלק מהעם לא הסכים עם מעשיו של מרדכי משום שהוא התגרה בהמן. בפירוש נוסף כתב שהכתוב לא דקדק והכוונה שהוא היה רצוי לכל אחיו. ר"א כהן צדק כתב שמרדכי פרש מהסנהדרין. מוהר"ם אלשיך: מרדכי היה רצוי לרוב אחיו כמו שחז"ל אמרו על רב של מקום שיש לו מעט שונאים משום שהוא מחייב אותם בדין. במהשך הפסוק שולל את האפשרות שמרדכי לא היה רצוי לחלק מאחיו משום שהוא לא היטיב להם, שהרי כתוב שהוא היה דורש טוב לעמו - אלו הצדיקים, ודובר שלום לכל זרעו - לשאר עמו הוא גם היה דובר שלום. באופן נוסף כתב לפרש שלמרות שבדרך כלל יש סכנה כאשר צדיק עולה לגדולה, שמא הוא יתגאה, מרדכי נשאר עממי ודאג לאחיו היהודים, ואפילו לא ניסה להתייחס טוב יותר לשבט בנימין משאר השבטים.

576. אבן עזרא. חכמי צרפת: הכוונה שהיה פונה למלך ולשרים על מנת שיטפלו בבעיות של עם ישראל. ר"א כהן צדק: היו שני אחשוורוש: אחד היה חכם והשני טיפש.
577. רש"י. אבן עזרא: מרדכי היה מתייחס לבניו וכאשר הוא היה פוגש אותם הוא היה מקדים להם לשלום, והכתוב סיפר בגדול ענוותנותו של מרדכי כפי שסופר גם על גודל ענוותנותו של משה.

573. תרגום. רינת יצחק: לכאורה משמע שמרדכי היה השליט על עם ישראל, והרי לכאורה הוא עובר בכך על "לא יסור שבט מיהודה", למרות שרק אמו הייתה משבט יהודה ואילו אביו היה משבט בנימין. הגר"ז סובר שיש שני סוגים של נשיאות: מלכות ונשיאות הסנהדרין. המלך בארץ ישראל וראש הגולה שבחוץ לארץ יכולים להיות רק מזכרים, ואילו הנשיא יכול להיות גם מנקבות, כלומר: אדם משבט אחר שאמו משבט יהודה. לפי זה אפשר להסביר שמרדכי היה רק ראש הסנהדרין ולא ראש הגולה. אולם הגר"א כתב שמרדכי היה גם ראש הגולה, ונשאר בצריך עיון על דברי הגר"א. אלא שלעניות דעתי נראה שאין כאן קושיא בכלל, שהרי הרמב"ן בפרשת ויחי (בראשית מט, ט) מסביר שהמינוי של שלאול למלך הייתה רק זמנית ולא נועדה להעברה לדורות הבאים, וכן כשכתב על חטא החשמונאים, לא כתב שחטאם היה עצם תפיסת השלטון באופן זמני, אלא רק שהם העבירו את השלטון גם בירושה, ומשמע שהאיסור של "לא יסור שבט מיהודה" איננו חל על אדם שהושיע את עם ישראל בתוקף תפקידו כמקורב למלכות או מתוך מרד בשלטון, שאז ברור שהוא צריך להמשיך את שלטונו ולא לוותר עליו, אחרת הישגיו לא יתמידו. הכוונה שאסור שלשלטון זה יהיה אופי של מלכות שעוברת מירושה מדור לדור.

574. תרגום. מוהר"ם אלשיך: הכתוב מדגיש שלמרות שמרדכי היה המשנה למלך אחשוורוש, הוא לא זנח את היהודים והמשיך לדון בסנהדרין.
575. תרגום. רש"י: מרדכי היה רצוי לרוב אחיו ולא לכל אחיו משום שחלק מהסנהדרין פרשו ממנו לאחר שהתמנה להיות המשנה למלך, היות והוא הפסיק מלימודו. אבן עזרא: